

ULAZNICA

ULAZNICA

časopis za kulturu,
umetnost i
društvena pitanja,
Zrenjanin,
god. XLII,
jul 2009.
Broj 214-217

ZA IZDAVAČA:
Vladimir Vasiljev

REDAKCIJA:
Vladimir Arsenić
(glavni urednik),
Milica Vujičić,
Goran Lazičić,
Vladimir Tot
(tehnički urednik)

KOREKTURA:
Dragana Sabovljev
Jelena Đorđević

IZDAVAČ:
Gradska narodna
biblioteka
„Žarko Zrenjanin”
Zrenjanin
izlazi pet brojeva
godišnje

214-217

ULAZNICA

ULAZNICA

Sadržaj:

Obrazloženje žirija Fonda Todor Manojlović Vladislava GORDIĆ PETKOVIĆ:	5
Govor na dodeli nagrade Fonda Todor Manojlović	7
Boško TOMAŠEVIĆ: A šta potom	11
Biljana STAJIĆ: SPF	30
Aleksandar V. BOŽIĆ: Vjesela pjesmica dželatska	35
Vladimir STOJNIĆ: Zajednički život	40
Nura BAZDULJ-HUBIJAR: Tri priče	49
Predrag CRNKOVIĆ: Nanule	60
Roman SIMIĆ-BODROŽIĆ: Demon	79
Srđan SRDIĆ: Ruža za Emiliju	85
Ajla TERZIĆ: Slučaj broj četrdeset osam	95
Danilo LUČIĆ: Mudrac	102
Oleg TOMIĆ: Povređenost	104
Katarina RISINSKI: Pogled u dubinu vremena	112
Marko JOVIĆ: Eseji	123
Rolf Diter BRINKMAN: Poslednje reči Meri Popins	143
Čarls SIMIĆ: Pesme	158
Dragan ĐORĐEVIĆ: Povratak međugalaktičkog čitaoca	169
Dragan ĐORĐEVIĆ: Hijene, bale, rukopis	174
Dušan PRŽULJ: Pakao konstrukcije	177
Predrag R. MARKOVIĆ: U svakom gradu s istim krajem	183
Nikola ŽIVANOVIĆ: Prah i pepeo	187
Nenad ŽUPAC: Napred u prošlost	191
Marko M. RADULOVIĆ: Na granici postmodernog i trivijalnog	194
Ivan SAVIĆ: Letrištička intervencija vremenog genija	201
Ivan BOŠNJAK: Trifunaci, plemeniti od Batfe	207
Ljiljana ĐURIĆ: Kasnim	224
Srđan V. TEŠIN: 21th century fragments from my diary (5)	229
Alen KAPIDŽIĆ: O udruzi Katapult	239
Anja CUCULIĆ: Oš me ženit	242
Anja CUCULIĆ: Rođena sam 29. veljače	245
Nikola LESKOVAR: Evanđelje po Kreši	250
Nikola TUTEK: Kornjačin drugi život	253
Nikola TUTEK: Na pola puta	291
Nikola TUTEK: Tragedija sitnog veza	302
Tea TULIĆ: Jabuke ne padaju s kruške	308
Tea TULIĆ: Porculan	311
Tea TULIĆ: Trosjed ispod čempresa	314
Enver KRIVAC: Godina kada sam sadio orhideje	317
Enver KRIVAC: Postanak 19,1	323
Alen KAPIDŽIĆ: Nedjelja	330
Alen KAPIDŽIĆ: Rukavice	337
Alen KAPIDŽIĆ: Šaka krpica	343
Alen KAPIDŽIĆ: Tristo/tonska proba za EKV	350

*Fond TODOR
MANOJLOVIĆ*

OBRAZLOŽENJE ŽIRIJA FONDA *TODOR* *MANOJLOVIĆ*

Na konstitutivnoj sednici Upravnog odbora Fonda *Todor Manojlović* održanoj u Gradskoj narodnoj biblioteci *Žarko Zrenjanin* 25. januara 2009. godine, novi članovi upravnog odbora-Vladislava Gordić Petković (predsednik), Predrag Miki Manojlović, Boško Milin, Vladimir Arsenijević i Radovan Živankić (članovi), odlučili su da Nagrada Fonda *Todor Manojlović* za moderni umetnički senzibilitet za 2008. godinu pripadne Mileni Marković, dramaturgu iz Beograda.

Jedan od najupečatljivijih glasova naše pozorišne i poetske scene, Milena Marković je dramska spisateljica (*Paviljoni, Šine, Nahod Simeon, Šuma blista, Brod za lutke*), pesnikinja (zbirke: *Pas koji je pojeo sunce, Istina ima teranje i Crna kašika*) i scenaristkinja (film *Sutra ujutro*). Njene drame igrane su u pozorištima od Beograda do Čikaga i ovenčane su nizom značajnih nagrada: *Sterijinom nagradom* za tekst, nagradom *Miloš Crnjanski*, a Markovićeva je prva dobitnica Nagrade *Borislav Mihajlović-Mihiz* koju dodeljuje Srpska čitaonica u Irigu.

Umetnički angažman Milene Marković posvećen je distorziji stvarnosti i preoblikovanju životnih surovosti i neminovnosti u snažne i potresne jezičke slike iz kojih jednakom snagom izviru lament i bes. U njenim dramama se radiklano i bespoštedno preispituju etičke i estetičke vrednosti postapokaliptičkog sveta-sveta čija su osećanja i raspoloženja podeljena između otupelosti s jedne i čežnje za nepovratnom nevinošću i neostvarivom srećom sa druge strane. Svojim, kako sama kaže, „živim, gadnim“ jezikom spisateljica slika arhetipske junake i situacije u surovoj i obestrašćenoj stvarnosti. Teme disfunkcionalne porodice i razorenih nacionalnih mitova smeštaju *Nahoda Simeona, Šine, i Brod za lutke* u tradiciju groteskne apsurdne ali i elegične srpske drame druge polovine dvadesetog veka; no, Markovićeva je pre svega dominantna figura teatra u kome se fragmentirana vizija sveta reflektuje u razbijanju ustaljenih pozorišnih formi.

Drame Milene Marković obračunavaju se sa malograđanštinom i nacionalnim iluzijama, ulaze u dijalog o prevrednovanju vrednosti i postavljaju nove okvire umetničkog stvaralaštva na srpskom jeziku. Teme i dometi njenog dosadašnjeg opusa u saglasju su sa umetničkim i kulturnim postignućima velikana pisane reči po kome je nagrada dobila ime:

to je i opredelilo Žiri Fonda *Todor Manojlović* da ovoj izuzetnoj spisateljici dodeli nagradu za moderni umetnički senzibilitet.

Vladislava GORDIĆ PETKOVIĆ

BESEDA NA URUČENJU NAGRADE *FONDA TODOR MANOJLOVIĆ*

Dame i gospodo,

Večeras smo se okupili jednim lepim povodom: po sedamnaesti put dodeljuje se nagrada za moderni umetnički senzibilitet, nazvana po jednom izuzetnom stvaraocu rođenom upravo u ovom gradu – po Todoru Manojloviću, pesniku, dramskom piscu, esejisti, kritičaru i prevodiocu, rodonačelniku modernističke poezije i savremene srpske drame.

Manojlović je bio revolucionar umetničke forme i intelektualne prakse. Ovaj stvaralac sa romantizovanim imidžom usamljenika i evropejca pripada onom zatamnjenom području srpske književne tradicije koji se mora uvek iznova osvetljavati. Utišavan i sakrivan, Manojlović deli sudbinu srpskih stvaralaca-erudita i revolucionara forme kakav je bio Laza Kostić. Obojica su postavljali evropske okvire srpskoj književnosti, zbunjujući istoričare književnosti stazama uticaja koje su morali istražiti ukoliko žele da adekvatno predstavljaju njihove stvaralačke biografije.

Svestrano obrazovan i po talentima renesansna ličnost, Manojlović je bio uvereni modernista i avangardista pre avangarde. U vojvođansku kulturu uneo je mediteranski duh, slobodni stih, iskošen i pronicljiv pogled na pozorište, likovnu i muzičku umetnost.

U cilju proučavanja Manojlovićevog umetničkog dela i prikupljanja njegove zaostavštine, 1991. godine osnovan je Fond *Todor Manojlović*, u okviru Gradske narodne biblioteke *Žarko Zrenjanin*. Punih sedamnaest godina Fond dodeljuje nagradu Todor Manojlović, koja se proglašava 17. februara, na dan piščevog rođenja. Među dosadašnjim laureatima su mnogi velikani pisane reči i umetničkog izraza: Milorad Pavić, Vida Ognjenović, Jovan Hristić, Marina Abramović. Nagrada se sastoji od novčanog iznosa, plakete i objavljivanja knjige dobitnika u ediciji Feniks, u izdanju Gradske narodne biblioteke "Žarko Zrenjanin" iz Zrenjanina.

Na konstitutivnoj sednici Upravnog odbora Fonda *Todor Manojlović* novi članovi upravnog odbora – Vladislava Gordić

Petković (predsednica), Predrag Miki Manojlović, Boško Milin, Vladimir Arsenijević i Radovan Živankić (članovi), odlučili su da Nagrada Fonda *Todor Manojlović* za moderni umetnički senzibilitet za 2008. godinu pripadne Mileni Marković.

Jedan od najupečatljivijih glasova naše pozorišne i poetske scene, Milena Marković je dramska spisateljica, pesnikinja i scenaristkinja, kulturnoj javnosti najpoznatija kao autorka reskih i provokativnih komada *Paviljoni*, *Šine*, *Nahod Simeon* i *Brod za lutke*, isto tako i kao pisac scenarija za filmove *Sutra ujutro* i *Beli, beli svet*, čije snimanje počinje ovih dana. Njene su drame igrane u pozorištima od Beograda do Čikaga i ovenčane nizom značajnih nagrada: *Sterijinom* nagradom za tekst, nagradom *Miloš Crnjanski*, a Markovićeva je prva dobitnica Nagrade *Borislav Mihajlović – Mihiz* koju dodeljuje Srpska čitaonica u Irigu.

U njenim dramama se radikalno i bespoštedno preispituju etičke i estetičke vrednosti postapokaliptičkog sveta koji je surov i obestrašćen. Drame Milene Marković obračunavaju se sa malograđanštinom i nacionalnim iluzijama, ulaze u dijalog o prevrednovanju vrednosti i postavljaju nove okvire umetničkog stvaralaštva na srpskom jeziku. Teme i dometi njenog dosadašnjeg opusa u saglasju su sa umetničkim i kulturnim postignućima velikana pisane reči po kome je nagrada dobila ime: to je i opredelilo Žiri Fonda *Todor Manojlović* da ovoj izuzetnoj spisateljici dodeli nagradu za moderni umetnički senzibilitet.

POEZIJA

Boško TOMAŠEVIĆ**A ŠTA POTOM?****A ŠTA POTOM?**

Gotovo ceo dan sam pisao
zurio kroz prozor u sneg
u belo vreme u propadanje dana
ustao da proteglim noge
pogledao na drugi prozor
na drugoj strani kuće
i tamo je sneg
gledao u sumrak
vratio se za pisaći sto
nastavio da pišem
išlo je i dalje to pisanje
kome čemu zašto
prozori u kući išarali su se
noćnim mrazom
mogao sam da vidim sebe
kako sedim
kako ćutim
posmatrao sam dim iz dimnjaka
susedne kuće
setio se brvnare u kojoj je
Hajdeger napisao *Biće i vreme*

i koju sam bezbroj puta posetio
sedeo u njoj
bila je zima
visoko u švarcvaldskim brdima
slušao vetar u šumi
lom grana
ujutro sam pred kolibom
otkrio epsku zavejanost
izašao koračao kroz sneg
do večeri
nisam ni malo osetio glad
dokopao se pruge Bazela
austrijskih Alpa.
Ponovo sedim i pišem
lanjski sneg je odavno
zamenio novi
koji je postao lanjski
da bi došao novi lanjski.
Ponekad pomišljam kako imam
više slobodnog vremena
od kraljice Engleske
od aktuelnog američkog predsednika
od ruskih oligarha
od srpskih tajkuna
od švajcarskih bankara
ne misleći da su rezultati
moga pisanja za njih
ili za bilo koga drugog važni.

Pisati se može
i ni za koga
o čemu sam već pisao ni za koga
a vreme dobijeno od sumornog
sveta ne moram da pravdam.
A šta potom?
Potom će doći za sve nas
i znam da ni smrt
ne sadrži više
od ovoga
ni manje
ona je samo drugačiji
tok vremena
i ne obavezuje vas da budete engleska kraljica
američki predsednik
ruski oligarh.
Smrt ne uzima
ona daje!
I ko zna
koliko se tek *tamo*
može biti
ničiji pisac
koji piše za sneg
koji pada!?

Innsbruck, 15. juna 2008.

BLAGA USPOMENA NA ŽIVOT

Samo naše najbeznačajnije
i drage uspomene na nas same
jesu blage uspomene na život
ostaci naših svežih leševa
iz ovdašnjih šuma fiksnih ideja
i njih
još uvek
primaju palanačka groblja.
Ostale dokaze našeg postojanja
(i poniženja) čuvaju zle ljubavnice
osvetnički duhovi naših žena
milosrđe i cinizam bližnjih
i poneki muzej osnovan u dobu
pre Krsta i pre velike mature istorije.
Naše najbeznačajnije uspomene
i tvrda sećanja onih nesretnika
koji su prošli kroz naše šake
- nespojivi su.
Mleko i dojka jednih
i kamen-za-pod-glavu
poklonjen od nas drugima
čine naš život jednim:
podnošljivo nepodnošljivim
i nepodnošljivo podnošljivim.
Zbrojen prema takvoj aritmetici

jedne i druge istine
bolesti leta i bolesti zime
ruža i trnja
on je u zbiru bolji od svih
njegovih sumnjivih delova
i samo ga takvog
slavi Onaj
koji prima i poravnava
posao nevinog i posao zločinca
rad Marijin i rad Judin
krsti i dokršćava
prašta
i uspeva da razume
ono što mi nećemo razumeti
nikad.

Innsbruck, 17. juna 2008.

„TRAG NASLEĐENIH ODUŠEVLJENJA“

Godinama se oduševljavamo
istim licima
istim delima
istim stvarima
samo se nama ne oduševljava niko
stvari o nama ćute
ne prezaju da nas prezru
ravnodušnošću
i po tome su slične
našim bližnjima.

U nedostastku interesovanja
drugih za nas
ponekad se moramo
oduševljavati nama samima
što nas približava
drugim ljudima
jer isti mehanizam
pokreće i njih.

U centru svega toga
stoji navika
i praznina.
Zloupotreba čoveka uvek je
išla u tome pravcu.
Izgaranje vrste
vezana je za sablasti

kojima smo poklonili
naše živote:
Konfuciju
Budi
Hristu
Muhamedu
turobnim spasiocima Ništavila
sjajno orijentisanim u našoj istoriji
u našem umu
uvek isprečeni na našem putu
svojom privatnom svetlošću
svojim obećanjima
i pretnjama
svojim nezajznim potrebama
na koje ih samo mi podsećamo
u našim svetilištima crkvama
i bogomoljama
i koji nas vode
tamo gde niko nikad od nas
neće stići bez obzira
na lucidnost naše molitve.
Mi smo rodjeni
u *ovo*
kaže jedan pesnik:
u *ovo* sablasti naše
u *ovo* svetlosti i puta našeg
u *ovo* vere naše

u ovo sahrane naše
koji su svi odjednom i zajedno
stvoreni za neki drugi svet
koji se može videti
u ogledalu
kad god nam se prohte
ali mi ne vidimo *ogledalo*
i zbog toga zaboravljamo
na svoju sudbinu
dok idemo po tragu nasleđenih oduševljenja
koji neće opstati
nikad
bez griže savesti
koja je večita
kao nebo i zvezde
kao „istorija nekoliko metafora“
kao preopširnost smrti
i iščekuje sledeći dekor Stvaranja
kao nužno zlo i usputnu štetu
pakla ponavljanja.

Innsbruck, 29. juna 2008.

BOLEST ZVANA UVEK BITI NEGDE DRUGDE

Uvek sam kod sebe
i kraj sebe
ali bolujem da budem
negde drugde.
Biti u svetovima tuđih tela
tuđih glava
na dalekom Grenlandu
ili u Harareu
gde je umirao Rembo
u Sibiru zbog snega i breza
naših jedinih prijatelja
ne bi bilo loše biti.
Daleko
samo ne ovde
trajati
u kućici u šumi
uz svetlost lampe
pisati i bdeti.
Koliko je samo puta
ovde bilo
sumorno *biti!*
Ali pobožnost trajanja
grabi dalje.
Voli da gleda svet
koji pada

po onome što je daleko
koji i *tamo* otkopava i zakopava grobove
sjedinjujući pustoš
bliskih stvari.

No – one nam smetaju!

Tamo daleko u brezovoj šumi

pada sneg

i dim iz odžka izbe

zvezdano nebo plâvi.

Tamo je belina

i *teologija*

ovde je

krst

koji se odavno pohabao

zbog vere

u tamo

zbog nostalgije da se bude Nigde

kojom imenujemo naše ćudljivosti

i naše poraze.

Innsbruck, 3. jula 2008.

SVE ŠTO ĆE TAKO BITI

Sve što će tako biti
jeste život
koga ne poznajem
koji mi se priprema
prikrada se
iznenadiće me
vešalima
vodama koje teku uzvodno
suncima koja ne zalaze
večerima koje još nisam video
potopiće mi glavu mirisom lipa
strahom i danima senicama travom
i mukom baciće na me pse nade
cvetove neodustajanja
pšenicu jula
rešetke duše moje.
Sve što će tako biti
biće
kako ne znam da će tako biti
ništa me ne priprema za bilo šta
ne vidim nikakav dolazak
no me rastužuje ovo padanje prema istom
jer znam
kako je bilo
tako će opet biti

ponavljanje je učiteljica svih
nadolazećih sila
i žirant svih neodlučnih tokova.
Sve što će tako biti
biće
moj put ionako ne zna za moju molitvu
Gospod neće moj put
no put moga puta
hoće isto što je bilo nekad nepoznatog puta
iste upisane ali nedogođene jetkosti
različitost pripremljene ali ponavljajuće gorčine.
Kako hoće
biće
sve što će tako biti
nemir ovih zidova ovde
nastavak u močvari
bilo kojeg jula
bilo kojeg decembra
moga
ili našeg pakla
našeg puta
moga gneva
za sve što će tako biti
kako će biti
kada bude bilo.
Sada to nije važno.
Napisao si ovu pesmu
i napustio je.

Ono što ostaje
je to.

Innsbruck, 5/6. jula 2008.

LUTAM GRADOVIMA, SKUPLJAM JELENE

Lutam gradovima
skupljam jelene
životinje tihih neonskih večeri
pred zimu
koja mi dolazi.
Čovečanstvo se odselilo
u Sen Moric u Majami u Sen Trope
na Majorku u Gvantanamo
ponelo sa sobom jaguare lambordžinije
i bentlije prepustilo zaboravu banke konzorcije
simpozije taštih imena
opustošilo crkve poslednjim molitvama
napustilo zatvore u pravcu trezora
hladnih linija i neoprostivih sigurnosti.
Istorija je otišla u popodnevnu posetu
klinikama i mrtvačnicama da teši ostatak ljudstva.
Sa mrtvima ne priča.
Tek iz radoznalosti nekima zadigne i spusti čaršav
bezbroy je mrtvih pičaka tu
lepih i snenih kao Ofelija
ravnodušnih spram bujnih kita
smirenih poput života koji je
sa njih odšetao do reči Jevandjelja
da ih izbliza vidi
i da ih možda pročita.

Lutam gradovima
skupljam jelene
konačno sam sâm sa svojom ljubavlju
prema bićima koja imaju oči
velike kao prazne ulice
nalik bistrim fontanama čija se voda
mrzne postaje led u kome se
ogledaju mesec i zvezde.
Za hladnih večeri
u bibliotečkim štalama
noće srne
spavaju na knjigama velikih mislilaca
i drevnih pesnika.
Toplo je na spisima na kojima su se nekad
gnezdile nade
vera u napredak
bajke napuštene od nekih
skrušenih i zamišljenih ljudi
i sada ih sanjaju nova čovečanstva
bujna carstva predviđena
za neke nove poraze.
Lutam gradovima
skupljam jelene
stvorenja čiste jednostavne tuge
vodim ih na daleka pojila u većnice
na pašnjake bez glasova i zvona
pred oltare bez pastira.

Prolazimo glavnim ulicama sveta
zastave se vijore pod jelenskom rikom u predvečerje
nad rogatim šumama raširio se
Mali Medved i ceo Mlečni put.
Hladan je mermer avenija
tople su suze mojih životinja.
Predvečerje bez napora prelazi u noć
pašće veliki mraz
na krzno i mene
biće toplo među zaspalim krdom.

Innsbruck, 11/12. jula 2008.

FANTAZIJA TESTAMENTA

Preskočivši da živim
i izbegavajući tu blagodet
i obavezu
beležim da je vreme da vam
ostavim svoju Austriju
Džordža V. Buša
svet posle jedanaestog septembra
vaše Kurde svoje Albance
da napustim svoje kliktaje
pregršt knjigâ
obmane koje sam kovao
metafizičke vrline Aušvica
zidove moga trajanja
milosrđe sumnje.
Vidim da vreme je da vam prepustim
prvu svojevremeno Bližnju
koju sada ne bih sanjao
i drugu takođe svojevremeno Bližnju
koja je obeščastila stoleće snova
prepuštam ih vašoj volji i raspoloženju
možda ćete jedino vi u njima pronaći
ono što Svemoćni u njih nije položio.
Ostavljam još
tišinu i huku stvari
hrabrost pamćenja

sve počasti obećane mome lešu.
Nije mnogo od mene.
Ali vi ćete ostaviti više.
Poslednja verzija Svega
tek će doći
u zimi sveta
neće biti vremena
za pisanje zaveštanja
niko neće voditi dnevnik
o blaženstvima poslednjih mučnina.
Stoga
napuštam ove milosti trajanja
svestan prednosti odluke
i ničim zasluženu blagodat.
Znam da će svet onima koji ostaju
doneti više
no što sam ja mogao da ostavim
ali će zauzvrat tražiti zavidnije podvige.
Neka Nova Jevanđelja već kazuju
da ljubav prema trajanju
ne donosi nikakav naknadni smisao
niti povećava sadašnji
i da valja prihvatiti pomoć patnje
bez nade na oporavak od rođenja.
Već i taj izliv božjeg milosrđa
njegova skromna ponuda i obećanje
pruža nam razloge za nove ushite
priprema nas za vedre napore

zidovi nas opkoljavaju
ali nećemo preskakati zidove
želeo bih da
ovde
pronađemo novi testament
i dostojan izlaz
pre nego što počne
ponovo da me obuzima
napast
moga testamenta.

Innsbruck, 14/17. jula 2008.

SPF 77

SPF 77

Gledaš me pogledom mornara
koji osvaja pučine
i po koje kopno

Ti si neki mornar snažan
nežan važan s pogledom
onim

Imaš prugastu majicu
ruke za vezivanje čvorova
i penjanje po konopcima
jarboli se zovu

Imaš pogrešne snove
škiljiš ka suncu a tražiš obalu novu
sa solju na usnama trepavicama
opaljenog lica zlataste kose

Savršen

Sanjala sam te
toliko puta
mašeš na brodu koji odlazi

mašem i ja sva nekako retro
s kaišem na struku bujnim dekolteom

Nemam šešir mašem bez maramice
al' zato mašem k'o luda
pismo torba u levoj ruci
zgrčena u zgrčenoj šaci

Neka deca trčkaju mi oko nogu
sve muški
mislim da nisu moji
ja mašem ti odlaziš
Sad je i more između nas
i vazduh
a još malo kontinenti celi
nebo nebesko
neke zvezde drugačije

Gledaš me pogledom mornara
bezbrižan
znaš da će sve biti u redu
ja znam da neće

I smejem se jer suzice čuvam za posle
koliko će mi ih samo trebati
celo jedno more veliko
a svaka je vredna svaka bez cene

Strpite se suzice
usahnuće svaka brzo
na hrapavoj koži u rupici
poneka na jastuku
al' to je baš kliše

Mašem mašem vetar ćarlija kosu
ubacuje mi lokne u usta neprijatno
ipak ne dam da pokvari predivan trenutak rastanka
kada jedno veruje da je početak
a drugo zna da je kraj

Deca pevaju
pozdravite moga tatu tamo iza sedam gora
pozdravite moga tatu na talasima plavog mora
šta ću pevam i ja

Mornar iz sna maše
osmehom najlepšeg glumca
svaki nabrekli mišić trza se
ispod grubog sukna plavo-bele majice
jedini on na palubi
jedina ja na doku
sa usnulom decom pod nogama

Niko da ode
njemu se ne da
ja ne smem

I tako stojimo zauvek
krv mi iz utrobe curi niz nogu
najlepše šare na nogama ikada
iscrtava topla, lepljiva tečnost

Pomislim sve je to laž
zemlja nije okrugla ploča je to
brod je sve dalji a ne nestaje
nikako da zađe za novi meridijan
sve su me lagali sve je to laga

Dokle da stojimo tako
dokle
šta kad se probude ovi muški i traže da idu kući
čiji li su
moji naši il' ničiji
baš vole da spavaju

Ja bih da stojim ovako
a ovi maleni šareni
valjda će spavati dugo
dovoljno dugo dok neko ne upali svetlo
i kaže
probudi se

probudi se
probudi se
ništa ne postoji

Za kraj

Danak za sanak

Sunce mazi gole noge
skoro pa glatke
škiljim u nebesa
a vidim ništa
more je tako daleko

Aleksandar V. BOŽIĆ

VESELA PJESMICA DŽELATSKA

posljednji stupanj destrukcije

riječi se potroše ali samo himbeno
uvijek su meci koji kidaju tkivo

više nemam prostora uzmaka
na bridu žileta postavljam temelj
preostalog svijeta

štamparije rade savršeno bešćutno
novine krvavih slova leže na cesti
prozori gore u veličanstvu podneva

golom ulicom
ide jedan šetač

*

nasuprot stoje čovjek i riječ
pognut i mračan žarkim očima promatra nebo
riječ se uspinje i istapa
proklet da si Bože!

on polomi štap
o kamen kao zečju lubanju
šuma se šulja za poljem
planine za šumom idu
i trista hiljada duša hoda;
daj mi jednom na dlan
kap otrova

presijava se i blista na suncu
zelena kap kao dragulj

čovjek nestaje
njegove će uzdahe popiti trave
sunce će osušiti njegovu kost

smijmo se još malo
dok iz planina ne naraste noć

*

ti koji slušaš
zagrabi šaku pijeska pa ga prospi u crnu noć
bez riječi prospi šaku srebrnoga pijeska
i zamisli kletvu, ali je ne izreci
zatim pođi u gradove, nek ti koraci padaju
kamenim pločama i stubama
nek glas tvoj odjekuje mramorom dvorana
i svih mjesta gdje skuplja se ljudska riječ
a ti šuti
potom
šuti samo, kad sve već bude rečeno
okreni se i idi
idi iz gradova
(i vrati se ondje gdje si pijesak zgrabio)

*

vesela pjesmica dželatska
mojih drugova, poznanika i prolaznika
začudeni pogledi malograđana
nesvijest proletarijata
zlo u grudima sapeto
boli kao ljepota samosažaljenja
rascvale se krošnje, razbukтали mirisi

predivan sklad jabuka, ljetnih haljina
i smrtnih osmijeha silazi ulicama

vesela pjesmica dželatska
djevojaka i vojnika
tutanj broda na odlasku
smijeh planina
ravnodušnost oblaka
ples svakog oguljenog majmuna
s dispozicijama razvlači dan
i veličanstvenom srećom osunčano
raspada se truplo našeg ljeta

(ne zaboravite koliko je ova pjesma sunčana)

*

citra sazvučuje Kozmos
među zidinama i izmetom
ljudi i nakaze
u srazu bezglava teturanja
tkaju simfoniju Svijeta
svete glave uronjene u govna
i krv vlastitu
pijani majmuni s maljevima
što krvavo bljeskaju u zori

noževi i pjesme naroda
padaju jedni po drugima
ispadaju utrobe i smrad
se diže nad prizorištem
stupovi i zabati apolonijski
natkriljuju dionizijske svečanosti
krvav zub i izmetna urlanja
homosapienska
zatvaraju panoramu

Exitus

Na veselom piru gdje utvarna glazba
u glave se trule slijeva i mrtva srca dira
u obilnim riječima stoji tišina glasna
a na buržujskim jezicima žeđ vampira.

I dok u noć elektrika raskoš lije žutu
smokinzi crni od zraka svjetove kroje
i ne slute kako čeka ih mrak na putu;
pod fasadama vedrim mrki se ljudi roje.

Zemlja okrene se tek za stupanj,
a nastupa u svijetu starost rana.
Ulica čeka budućnosti pucanj
to već sviće jutro crvenoga dana.

ZAJEDNIČKI ŽIVOT

1.

kiša je pala
i ugasila svetlo
u sobi.

komšije naše oživeše.
menjaju dlaku
zagrobnu smolu pale.

izašla si napolje
u zrake od mahovine.

izašla si napolje
kao izdah. prah fosfora.

po cigarete
i kondome.

sa terase ti dovikujem
da nešto ne zaboraviš.

2.

postoji način govora
koji podseća na smrt -

kažeš to dok gledaš kroz prozor
dok tražiš predskazanja jeseni
i protonskih oluja

postoji način govora, da...
kao što postoji ne znam već šta

sipam vodu u džezvu
i uključujem ringlu
praveći se da te nisam čuo

kada se odvojiš od prozora
pijemo kafu i posmatramo
remboov tumor
što mi se otvara na kolenu

srećni smo
kao mala crnačka lađa
za kojom zarasta horizont

3.

čim primetim da si budna
pitam te kada će zapucati
kalašnjikov na zastavi mozambika

zvao sam važne informacije
ne znaju ni oni

kažu: analgetici pospešuju
bujanje slobodnog stiha
i zalupe slušalicu

a ti čutiš kao vikendica u kasnu jesen
kao lubenica na stoljnjaku
u mračnom dvorištu

spava ti se
i zašto onda reči
osim možda za holokaust
za pucketanje papira u vatri

čutiš kao ciceron koji je dobro znao
da nema dana u dubini pećine
da je kalašnjikov odavno zapucao

sve to
i još mnoge druge stvari

4.

duša je ohlađena butna kost
što se vrti u orbiti –

čujem tvoj glas
iz polumraka sobe
dok navlačiš svilene čarape
sa štipaljkama

opet mi ne daš da oslušujem
truljenje lišća
u dvorištu i olucima

kažeš da to nije zdravo

a danas u drugom opštinskom
predajemo zahtev za nastavak
suđenja sinu božijem

guramo se ispred ogledala
popravljamo izgužvana lica

5.

pričamo u glas

ja kažem da -

kod bolesnika treba probuditi sinhronizovanost
regenerisati karmu negativni proizvod njihovih
tela i reaktivirati sedamdeset i dve esencije uz
pomoć anđela vehuhije i gospodara kosmičkog
zakona anubisa kome pomažu četrdeset dvojica
sudija naravno pobediti havoheja princa zla ispod
ganimedovog plašta od amonijaka i mocart kugli

ti kažeš da -

je nostradamus u astrološkim centurijama predvideo
rat na kosovu i u čečeniji sklanjajte se ljudi prolazi
aleksandrinac ispao iz duše sa opalom kosom kroz
infuziju pentafluoracila gle venac rodopa danas je pre-
bledeo možda od straha ili zbog trećeg keplerovog zakona
merimo težinu zvezda jer je hiljadu godina pred očima
tvojim kao dan jučerašnji što prođe pod kapom glazure

i sve vreme dok pričamo

šupljine naših reči

popunjavaju naše reči

nalaze se na pola puta i
upliću u glavu zmije
ili kapu crvenog mundira

zvuci bruknera se vraćaju
nazad u velike zvučnike

PROZA

Nura BAZDULJ-HUBIJAR**TRI PRIČE****DŽEVAD IZ SOKOLICE**

Mrak je krupnim koracima grabio ka Sokolici. Seljani su u hitnji završavali dnevne obaveze.

Ziba je u to vrijeme muke mučila, grčila se u porođajnim bolovima. Bio joj je to sedmi porod, svaki gori i teži od onog prethodnog. Jače od ikakvog bola mučio ju je strah da će po sedmi put roditi djevojčicu. Muž joj je zaprijetio. Ako se to, ne daj Bože desi, nek sebi traži selameta. Stid ga je u svijet pogledati. Svake godine kad kupus u kacu, dijete na svijet, a još muška nema.

Bila je djevojčica. Muž bjesnio, vikao, pio. Za heftu se utišao pa kazao ženi da tako dalje ne ide. Ne može nju otjerati, ko će se brinuti o tolikoj nejači, a valja i dalje goniti sve dok se sin ne rodi. Zato neka novorođena djevojčica ide iz kuće. Može je udaviti, može je baciti, a ako baš hoće, može je svojoj majci dati. Danas – sutra će narasti, bit će joj od pomoći.

Biba je rasla. Željela se utopiti među drugu djecu, ali, što se više trudila sve više je stršila. Nikako se nije uklapala, niko je nije prihvatao. Ni za igru, ni za pomoć.

Jedini koji je prihvatio Bibu bio je Dževad, okorjeli neženja i na neki način čudak. Još od ranog djetinjstva bio je mimo ostalih, osuđen na usamljenost, ili je to bio njegov izbor. Niko u to nije bio posve siguran. Prevalio je četerdesetu, živio s već ostarjelom i oboljelom majkom. Otac mu mlad pogibe. Sestre se poudavale.

Radio je u klaonici te je za pasom uvijek nosio mesarski nož. U početku su se svi užasavali velikog oštrog noža u kožnim koricama, poslije Dževada drugačije nisu ni mogli zamisliti.

Živio je tih, miran život. Brinuo se o kući, imanju, majci, redovno odlazio na posao. Činilo se da sve radi iz obaveze koju jedino u životu poznaje i prihvata. Ljubavi u njega niko ni za kog i ni za šta ne opazi, sve dok mala Biba nije počela sama hodati

sokacima i livadama. Sve češće joj je prilazio, brao joj šumske jagode, pleo košarice od pruća, pravio ćurlike.

Pratila bi ga kad je kupio i plastio sijeno, odlazio u šumu sjeći drva, kad bi orao ili ubirao ljetinu.

Kad je Bibi bilo deset godina odvajali su se samo dok je bio na poslu i uvečer, kad bi se svi povlačili u kuće.

Kao što inače u životu biva, ta čudna veza je u početku bola oči. Mnoga naklapanja, prepričavanja, šapatom izgovorene slutnje, bojazni, podozrivi pogledi. Kako je nana na sve ostajala gluha, i drugi su se oglušili. Svi kao da su zaboravili da išta čudno ima u snažnoj povezanosti desetogodišnjakinje i muškarca koji je gazio kroz petu deceniju.

Dževad, ranije redovni gost seoske krčme, poznat po količini pića koju može popiti, a da niko živ ne primijeti da je alkohol i primirisao, zaboravio je na staru naviku. Novac koji je ranije ostavljao konobarici trošio je na Bibu, njezinu odjeću, obuću, knjige, teke. Kao da je na sebe preuzimao ulogu staratelja, tačnije roditelja. Ljubav je preobrazila ružno lice, smekšala grubost, učinila njegovo lice mekim i blagim.

Biba, pirgava štrkljava curica uzvraćala mu je istom mjerom. Činilo se da je on jedino što ima i za što vrijedi živjeti.

Često su ih znali vidjeti na brežuljku podno šumarka. On bi sjedio, ona mu naslonila glavu na krilo i tiho šaputala. Dževad je govorio malo i rijetko, čak i s Bibom. Zato je svaki njegov pogled, pokret, sve što je oko kuće i po kući radio, sva njegova razmišljanja, sve je bilo njome ispunjeno.

Onda je jednog dana idila zauvijek pukla. Taj dan je i na njegovom i na njenom licu ostavio neizbrisive tragove bola. Njegovo se zauvijek natmurilo da se nikad, ni za kratak tren ne razvedri, na njenom ucrtao prvu boru, preranu, duboku.

Ni jedno od njih dvoje nisu to ni htjeli ni željeli. Samo udvoje mogli su normalno funkcionisati.

Toga dana, kao i svaki put ranije, Biba ga je pratila u šumu dok je sjekao drva. Sjedila je pored potoka, brala ljutiće i slušala ritmično udaranje sjekire. Nije tačno znala kad je zvuk sjekire prestao, a zamijenio ga vrisak, snažan, prodoran, dječiji. Kao bez duše trčala je prema vrisku misleći kako je kakva životnja napala dijete. Tražila je Dževada da i taj problem brzo riješi kao što je sve rješavao.

Zgranuto je gledala kako dječaka iz sela Dževad svom snagom udara pesnicama. Vrisak se utišao, ostalo tek bolno tiho ječanje. Tada je Dževad za ramena uhvatio gotovo beživotno tijelo i počeo dječakovom glavom udarati o ledinu.

Biba nije ni bila svjesna kako je ona počela vrištati. Tada se Dževad prenuo. Kao iz sna probuđen zakopčavao je hlače.

Dotrčali su ljudi iz sela. Savladali su Dževada. Poslije su pričali kako se opirao, otimao, a Bibin otac, koji ju je tada prvi put iz blizine vidio, tvrdio kako je i nožem udario oko sebe braneći da mu se neko primakne. Samo je Biba pričala da je sjedio s licem uronjenim u dlanove i drhtao cijelim tijelom. Ni prstom nije mrdnuo, nikoga pogledao. Ali, kome se više vjeruje? Ozbiljnim, odraslim ljudima ili čudnoj pirogavoj djevojčici.

Mnoge su se nevjerovatne, zloguke priče ispredale te noći u Sokolici uz dremljivu svjetlost petrolejki.

Kenu, premlaćenog dječaka odnijeli su kući. Kad je došao sebi, ni njemu samom nije bilo jasno šta ga je snašlo. Dževada nikad nije osobito volio, ali nije ga se ni bojao niti bježao od njega.

„Ništa mu nisam uradio, majke mi“, pričao je. „Samo sam ga pitao: 'Dževade, što ti čučiš kad pišaš?'“

Njega je privela mjesna policija. Sutradan je kao grom pukla priča: Dževad je bio žena.

„Ubio me Bog ako sam normalna. Do prije dvadeset minuta sam ga proklinjala, žderala samu sebe, a sad od straha da mu se nešto desilo ne osjećam ni noge ni tlo pod sobom“, mislila je žureći niz sasvim pustu ulicu. Cijelom njenom dužinom gorjela je samo jedna ulična svjetiljka iako su se nalazile na svakih nekoliko metara. Bilo je mračno i bilo je kasno, negdje oko dva iza ponoći. Mada u biti kukavica, tada nije osjećala strah za sebe, samo strašan, paralizirajući strah za njega. Govorila je samoj sebi da za paniku nema osnova, ta nije ovo prvi put da se ne vrati do tog doba. Ali joj nikada ranije, kad bi nazvala policiju i pitala je li se dogodila kakva saobraćajna nesreća u kojoj je sudionik bio taj i taj, policajac nije rekao da dođe u stanicu.

„Zar do prije dvadeset minuta nisam bila sigurna da mi je omrznuo, zar prije tri mjeseca nisam predložila, a prije dva dana i podnijela zahtjev za razvod braka? Jesam, sve to jesam. Otkud onda ovaj užas u meni? Kako bih dalje bez njega?“

U braku su bili osam godina. Nakon kratkog poznanstva, strastvena zaljubljenost se pretvorila u duboku, istinsku ljubav.

Romantično vjenčanje, život udvoje, planiranje porodice. Večeri na balkonu pri svjetlosti zvijezda i mjeseca, uz muziku rijeke što je tekla samo kojih stotinjak metara dalje. Dugi razgovori pri čemu bi redovno jedna glava bila u drugom krilu. Poniranje u nesagledive dubine očiju. Dodir palca na bedru, u polusnu. Poljubac u vrh nosa pri odlascima i povracima s posla. Sijaset sitnih nježnosti. Ruka koja mrsi kosu na potiljku dok čita knjigu... Cijela je kuća zvonila smijehom. Nevjerovanje da toliko sreće postoji na svijetu.

Onda je točak napravio okret. Ne cijeli. Zaustavio se na pola. Više mu nije bila dovoljna da bi bio kompletan. Povremena kašnjenja na ručak. Iz dana u dan duža. Onda bi i na večeru zakasnio. Sve dok nije počeo dolaziti između deset i jedanaest uveče. Redovno pijan.

Sumnje. Slutnje. Možda se jednog jutra, nije se mogla sjetiti kad se to moglo dogoditi, probudio i shvatio da je ljubav umrla. Ili se rodila nova.

Ako bi mu to sutradan natuknula, smijao se do suza. Nikad i nikom takva ljubav se ne može desiti dva puta u životu.

Život se vraćao u normalu i kad bi već povjerovala da su njegova odsustvovanja iz kuće prošlost, ponovilo bi se. Uvijek ista slika. Sam bi otključao vrata, gotovo neprimijetno se klateći mazno je gledao, umiljavao i izvinjavao se.

Poslije, kad je zatrudnjela, manje je mislila na postojanje neke druge žene. Više se bojala da pripit ne napravi neki kiks u vožnji i strada. Osjetljivija nego prije trudnoće počinjala bi plakati, moliti. I njemu bi suze potekle. Obećavao je kako je to zadnji put, dovoljna mu je samo ona, a tek ona i njihovo dijete!

„Kreten sam, eto. Pravi pravcati kreten. Ti sama bdiješ, čekaš, sigurno su ti minute kao sati a ja s onim bezveznim društvom pričam o svjetskom nogometnom prvenstvu, pravimo kombinacije parova, kladimo se svako u svog favorita. Pa dobro, oni možda u čaši nešto traže, neko lijek, neko zaborav, neko zadovoljstvo. Ja nemam šta tražiti. Sve što mi treba i što želim u ovoj je kući.“

Iznova bi se rasplakala na njegovu ramenu, tada od sreće. A kad bi prošle dvije nedjelje, opet ga ne bi bilo do poznih sati. Bile su to njegove periode.

Nikome se nije žalila. Trpjela je, prestala pred njim plakati, moliti, pretvarala se kako joj je svejedno sve do unazad tri mjeseca kad je došao oko ponoći sasvim pijan i gotovo drugi čovjek. Bio je mrzovoljan, saplitaio se u hodu i govoru, umivaonik i kadu začepio smrdljivim sadržajem želuca, nerazgovijetno mrmljao, psovao. Uplašila se kao da je u kuću bahnuo njoj sasvim nepoznat muškarac. Legla je u drugu sobu i zaključala vrata. Do zore oka nije sklopila.

Drhtala je i znojila se.

Kad se to počelo ponavljati prvo su se u njoj vodile borbe. Zar da uz takvog čovjeka raste mali budući čovjek koga je nosila?

A šta ako mu se nešto desilo? Je li bolje rješenje da raste bez oca? Zgrozila bi se na takvu pomisao i hvatala telefona. Kada bi iz policijske stanice dobila vijesti da se tom i tom čovjeku ništa nije desilo, napola bi se smirila. Drugu polovinu mira donosila je vijest koju bi dobila iz bolnice - takav nije primljen.

Jedne se noći nešto slomilo. U srcu, duši, ko zna gdje. Povraćao je, ne više u toaletu nego po cijeloj kući, razmahivao rukama i vikao nešto što nije mogla razumjeti. Nepovezane, nesuvisle riječi. Osjećala je jedino gađenje. Cijele noći nije ni na trenutak mogla zaspati. Ni jedno nije otišlo na posao. On je spavao

do kasno. Probudio se, pogledao je iznenađen i rekla bi, postićen. Dok se tuširao, skuhalo je jaku kafu. Polako je sjeo, nalaktio se i ostao dugo nepomičan, zagledan u sto. Onda su počele ko zna koliko puta ponovljene priče da je to zadnji put... Prekinula ga je i sasvim mirno saopštila da više ne može i ne želi živjeti s njim, te da će tražiti razvod. Prenerazio se, rekao da ne zna šta priča. Gledala ga je dugo, ravno u oči, i hladno kazala da sasvim dobro zna, te da se neće predomisli. Prije dva dana otišla je advokatu i uložila zahtjev za razvod braka. Znao je, kazala mu je. Toga dana je na vrijeme došao s posla. Nekoliko puta je pokušao započeti razgovor, svaki put se pravila gluha i nijema. A danas?

Bila je mirna sve do iza ponoći. Onda užasavajući strah. Šta ako?...Šta?

Kao i mnogo puta ranije pozvala je policijsku stanicu očekujući odgovor koji je svaki put dobivala. Prevarila se.

„Ko ste mu vi?“, pitao je čovjek s druge strane.

„Žena“, izgovorila je teško pomijerajući vilice. „Je li mu se nešto dogodilo?“

„Gospođo, morate doći u stanicu.“

Spustila je slušalicu i preko trenirke navukla mantil. Kretala se automatizovano, kao robot. Da bar naiđe taksi.

Strah. Strah. Užas koji potapa.

Kad je sjela, dežurni joj se ljubazno obratio i zamolio da sjedne.

Odmah zatim mašio se telefona.

„Mali, je li Leš tu?“

„Kakav leš?“, procijedila je prije nego joj je cijeli gornji dio tijela tupo je pao po stolu. Sve se vrtjelo, gubilo u magli. Ne, Bože, ne! Molim ti se, Bože, da to nije istina.

Kao iz nekog drugog svijeta čula je korake, potom škripu vrata.

„Izvolite“, neko je govorio.

Onaj preko puta je kazao:

„Poručniče Leš, dovedite onog gospodina koga su priveli zbog prevelike doze alkohola.“

Polako se trijeznila iz stanja sličnog buniću.

Pažljivo je vozila bojeći se da zbog prevelikog šoka sama ne napravi neki belaj. Šaputala mu je:

„Ma nikada ti više ni riječi neću prigovoriti. Živi kako hoćeš, samo živi, samo me voli.“

Dok se tuširala da bar malo opusti mišiće koji su nakon svega strahovito boljeli, on je okrenuo broj policijske stanice.

„Sve je okej. Hvala ti, stari moj. Bez nje ne bih mogao živjeti.“

PLAVA VENERA

Po nekakvom ustaljenom redu, tačno u podne izronila je Jana iz svoje mahale i uputila se glavnom ulicom ka izlasku iz grada. Lagana šarena haljina obgrlila joj bujno tijelo, na nogama joj iznošene platnene patike, u ruci vrećica.

Julsko sunce žestoko pržilo te je ulica bila gotovo pusta. Koračala je brzo, čvrsto, oborena pogleda.

Pred kafanom u bašči pod suncobranom sjedili su uglavnom muškarci. Braco, portir u gradskoj gimnaziji, bliži pedesetoj nego četrdesetoj, podbuhla lica i vodnjikavih očiju, neženja, osobenjak, pogleda prvo Janu pa sat na ruci.

„Ljudi moji, po našoj ludoj Jani komotno možeš sat navijati.“

Svi se glasno nasmijaše. Uto naiđe Jana. Zaustavi se blizu Bracinog stola uza sam rub trotoara, pogleda ga i ne kao konstataciju, nego kao pitanje izusti:

„Tata?“

Mrko ju je pogledao preko krige piva i grubo kazao:

„Prolazi, luda Jano, prolazi.“

„Nije jadnica kriva ni što je luda ni što u svakom zrelom muškarcu traži oca“, dodade neko.

Oborila je pogled i nastavila put.

Jana nije znala oca. Njenog oca niko nije znao. Čak ni njena majka. Majku su znali svi. Bila je, ne tako davno, često spominjana u gradu i šire. Ne po ljepoti, iako je bila lijepa, ne po dobroti, iako je imala dobro srce. Bila je poznata kao kurva.

Godine su se nizale. Bore izgužvale lice, povile ramena, zabijeljele se u kosi. Ništa od nekadašnje ljepote ne osta. Javi se nešto novo, zakašnjelo - kajanje, stid.

Pred automatom za sladoled okupila se djeca. Kad spaziše Janu, kao po taktu zapljeskaše dlanovima i stadoše skandirati:

„Lu-da Ja-na, lu-da Ja-na!“

Crni izađe iz slastičarne i viknu:

„Idite bestaga! Da znate, nećete dobiti sladoled. Koliko puta vam trebam reći da Jana nije luda.“

Djeca su umuknula.

Jana uistinu nije bila luda. Samo slaboumna. Ni takva nije bila oduvijek. Do četvrtog osnovne bila je najbolja u razredu, majci samo petice donosila i maloj naherenoj kući u mahali udahnjivala život svojim smijehom. Kakav je to smijeh bio! Kao da bezbrojni praporci u isti mah zavone.

Onda je došla bolest. Nenadno, kao što svako zlo dolazi. Jana je danima, noćima, bila u dubokoj besvijesti sa vrućicom koja graniči sa onom koju ljudsko biće može preživjeti.

Majka je zaboravila na posao, hranu i san, sve vrijeme bdjela nad krevetom uz dijete nedostupno njenoj tuzi i teškoj brizi. Stajala i kamenila se. Poslije je odlazila u crkvu, klečala pred raspećem i kao nikad niko molila:

„Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa!“, ponavljala bi bezbroj puta da bi kao kad pred rijekom klone brane iz nje poteklo:

„Isuse Kriste i Majko Božja, molim da mi ostavite Janu! Ona je sve što imam. Jest, griješila sam, teško sam griješila, ali ne iz želje nego iz nužde. Zadovoljstva u tome nema, samo muka. Više neću. Nikad. Prokleti bili svi muški skotovi... Ako treba prosiću, krasti ću za moju Janu. Samo, ne dajte da umre!“

I čudo se desilo. Vrućica je prošla, Jana se probudila. Nastavila je živjeti. Tijelo bujalo, jedrilo, sazrijevalo, samo se u glavi nešto pobrkalo. Ništa novo Jana nije mogla upamtiti, ono što je ranije naučila vrućica i bolest nepovratno izbrisali.

Sa šesnaest godina imala je tijelo žene i dušu djevojčice. I smijeh se utruo. Jedino su redovni i svakodnevni bili njeni odlasci tačno u podne na Sokolov greben, stijenu nadnešenu nad Drinom. Od grebena je stršio Kljun, kamena litica uska i oštra baš kao kljun neke ptice grabljivice. Šta je tamo radila niko nije znao.

Naišla Jana pored slastičarne. Crni je dočeka sa sladoledom u ruci. Pogleda je samo na tren. Oči su u nje bile zelene i neprozirne, kao Drina. U njima ni bistrine ni iskri, samo nešto od tuge tužnije. Pogledala je Crnog, oči se sjetno zacaklile, uzela sladoled i produžla.

Crni, dvadesetpetogodišnjak, vlasnik slastičarne, tokom

cijele sezone sačekivao bi Janu sa sladoledom. Bila je u njegovom srcu golema nježnost za Janu. Ne Janu ženu što je buktala u njenom tijelu, nego ono dijete u njoj izgubljeno i samo. Osjetio bi neobjašnjiv strah svaki put kad bi je gledao gore na Sokolovu grebenu malenu poput mrvice.

Tog dana nije odolio, pošao je za njom. Uspon je bio naporan. Obilno se znojio i teško disao. Tek dašak vjetra donio bi malo svježine.

Sjedila je na rubu stijene, iz vrećice vadila suh hljeb i mrvice bacala u rijeku. Tiha, lijepa, neizrecivo lijepa. Kosa bijela kao lan rasula se preko ramena. Haljina skliznula naviše i otkrila obla koljena.

„Šta radiš ovdje, plava Venero?“, izustio je tiho, da je ne uplaši.

Okrenula je glavu i pogledala ga očima zelenila i tuge. Meki luk usana se blago razvukao.

„Pričam sa ribama.“

Glas u nje je bio ugodan, blag, kao blaga ljetna noć.

„Ribe ne znaju pričati.“

„Znaju mene slušati.“

Kao na komandu, iskoči blistavo sjajna pastrmka, proguta mrvicu i nestade. Odmah za njom i druga. Sve se zbilo u trenu. Ostade samo bljesak u očima.

„Vidiš. Izlaze i slušaju me.“

„Možeš se okliznuti i pasti. Opasno je ovdje dolaziti. Vidiš, više ne izlaze.“

„Čekaju da ti odeš.“

„Hoćeš li me nešto poslušati?“

„Šta?“

„Idi kuda god želiš, samo nemoj dolaziti ovdje.“

„Dolaziću.“

„Ostaj mi zdravo, plava Venero“, reče i krenu nazad unespokojen.

Jana je nastavila bacati mrvice. Nije dugo bila sama. Ovaj put njen mir su narušile snažne muške šake što su je uhvatile za ramena. Okrenula je glavu i iznova, kao pitanje, prozborila:

„Tata?“, istovremeno pokušavajući izmigoljiti iz šaka obraslih žutim dlakama.

„Lijepa si“, pijano reče Braco. „Lijepa kao slika.“

„Nemoj me dirati. Slike se gledaju.“

Grohotom se nasmijao. S onu stranu rijeke vratila se jeka.

Odvukao je Janu podalje od ruba stijene i gurnuo je na travu. Vidjela je kako mu se oči zburado sjaje ispod žutih sastavljenih obrva. Uplašila se i zatvorila oči spremna da vrisne. Nije uspjela. Desnicom joj čvrsto stegnuo vilice, dok je lijevom kidao tanku šarenu haljinu.

Mrak, samo mrak i užas ispunili su Janu. A onda bol, strašan, neopisiv, žestoko zapara prepone, utrobu.

„Najviše volim neispisan papir“, mumlao je neljudski ječeći. Jeknu i Jana. Od strave, od bola.

Desnica skliznula s vilice, Braco se skotrljao pored nje. Sad je mogla vrisnuti, ali za to više nije imala snage ni volje. Ležala je sklopljenih očiju. Sunce je pržilo, u kamenjaru zrikavci zrikali.

Pridigla se i sjela. Pokupila je razderane komade haljine te ih pritegla oko golog tijela. Onda vidje. Nešto ljepljivo i toplo u crveno obojilo bijela bedra. Oči se raširiše.

Razgleda oko sebe. Braco je ležao na leđima zatvorenih očiju. Ni hlače nije navukao. Pored glave mu velik, šiljat kamen. Prišla mu je oprezno, na prstima. Teškom mukom ga izdiže iznad njegove glave pa ispusti. Kamen pogodi lice i skotlja se. Bracino tijelo se u času zgrči pa umiri. Od slike što je iza sebe ostavio kamen Jana se sledi, okrenu glavu. Pokupi rite oko sebe i držeći ih objema rukama prvi put pođe prema Kljunu. Polako, korak po korak.

Dođe do samog ruba. Dole se Drina razlila, mirna, zelena.

Zaboraviti bol. Zaboraviti užas. Zaboraviti unakaženo lice. Da bedra opet budu bijela. Da ribama priča nedosanjane snove. Za sve to treba tek jedan kratak korak. Sklopi Jana oči i zakorači...

Zelenu površinu Drine rasiječe kao nožem. Nakratko. Voda se sklopi. Kao knjiga.

NANULE (odlomak iz romana)

Janu Sonergoru, Antunu Šoljanu & Radetu Jarku

*

Mrzim neorganizovanu buku – škripu vrata, neplansko struganje zagorelog mleka s danca aluminijumske šerpenje, povlačenje stolice po podu, iznenadno dovikivanje preko ulice, osobito zviždanje. A mrzim i kad neko vuče noge po zemlji. Ne umem da objasnim, ali zvuk nanula me tako živcira da bih nositeljku (u ređem slučaju, nosioca) tih obuvnih predmeta umlatio na licu mesta. nanule su obuća za zatvorenike, da se zna gde su i da ne mogu da pobegnu, bre.

Leto 2009. smo Rade i ja proveli u iznajmljenom stanu na pretposlednjem spratu ulice Milovana Milovanovića, blizu Glavne železničke stanice. Odučili smo „da pišemo“. Ali, od pisanja uglavnom nije bilo ništa. Jer se ispostavilo da je na poslednjem spratu te zgrade iz 1950-ih u stvari „office“ jedne od bordelskih osnovnih organizacija udruženih rada sa samostalnom odgovornošću. Ciganke su ovog leta pratile modu koju je ko zna ko propisao – nanule, i tačka. Ništa osim nanula. Ne japanke, na primer, ne baletanke, ne sandale, već nanule.

Po crvotočnom, već škripavom parketu, to je davalo zvuk stalnog grāda i meteorske kiše, ali za razliku od prave padavine što dobiju po kosmičkim zakonitostima i uspavljuju, na ove „čovečanski stohastičke“ zvukove ja nikako nisam mogao da se naviknem, i gotovo.

I tako smo sve veći deo vremena koje smo „odvojili za stvaranje“ provodili u lunjanju i cunjanju.

Ispred turističke agencije *Lasta*, odmah pored hotela *Astorija*, na simsu od izloga, uočio sam starca koji je sedeo na jastučetu, i podbočen o štap buljio u prolaznike. Pored njega bi se, u sumrak, našla i poneka od „gazdarica“ koje bi merkale mladiće i devojke s ruksacima i šapatom dozivale „Sobe, sobe, *rooms*, *zimmer*...“ Muž pod zemljom, unuci ko zna gde, eto prilike da se zaradi na crno. Iako se u blizini beogradskog kolodvora poslednjih

nekoliko godina nakotilo hostela kao kladionica, ipak ima lufta i za penzionerke da zarade kada navale i siromašniji „turisti“, oni mladi – rešeni da vide sveta pre nego što ih za rodnu grudu vežu boleštine i stalan posao, namerni da se nafatiraju uspomemama na vreme, pa da imaju šta da preturaju po glavi u predsmrtnim satima, dok ih neguju bezosećajne no profesionalne i dobro plaćene medicinske sestre. A ipak, znao sam (iskustvo razgovora), gotovo niko od tih što se nesvesno rvu s „bivstvovanjem ka smrti“ nije čitao Hajdegera. Uglavnom ih zanimaju jeftini Cigančići ako su pedofili, kurati Srbi ako su nimfomanke, cure koje sve rade ako su neiskusni jebežljivi šiljokurani, a svima je očaravajuća jeftinoća uopšte i an ženeral, jer mogu da rastegnu svoju superiornu valutu, i svima je zajednički jedan „doživljaj safarija usred Europe“, prilika da omirišu avanturu bez prevelikog rizika, u umirujućoj blizini svog konzulata, dok ih pasoš greje kao ugrađeni čip u nekakvoj negativnoj filmskoj utopiji, koje su bile moderne krajem osamdesetih godina XX veka. Kao i sve „distopije“ – ova reč je sve uvreženija – i ona se ostvarila, a da to ljudi nisu ni primetili. Beograd je, tako, *posle petog oktobra*, postao zabavni park u stilu filma *Njujork 1999*, Džona Karpentera, i očekujem da se već do 2012. godine u Štrpcima organizuje i vozić ćira u diznjevskom stilu, a tura bi rekreirala ono nikad do kraja razrešeno etničko kidnapovanje.

Rade i ja se smenjujemo na jednom lap-topiću, kao na redaljci. Ili, ako uzmemo u obzir stanje inspiracije, kao dvojica prdonja koje muči zatvor pa naizmenično zauzimaju poljski WC. Stančić je garsonjera – u *living room*-u (gde je i čajna kuhinja i „trpezarija“) na krckavom parketu zagasito oker boje, pokrivenom izjednim piroćancem turobnih šara, nalazi se trosed od smeđeg mebla, komoda od šamota, stočić prekriven staklom ispod koga su razglednice iz Opatije i Kotoru s kraja 1950-ih, kaljeva peć za koju se ne raspitamo da li je „u funkciji“, i dva naslonjača, čiji su jastuci beznadežno isflekani i progoreli cigaretama. TV-stočić s točkićima nosi aparat koji imitira sony dizajn ali ne i kvalitet, i video rekorder. Na podu je i mini linija, okružena diskovima i kasetama. Lap-topić je na stočiću, pored njega pepeljara na maloj čipki, i prljave šoljice. Ne prepoznavamo potpise na slikama okačenim na zidovima, ali dva goblena su legendarna – konji na pojilu i bernadinac. Pišemo naizmenično u istu datoteku, a cilj je biti što je moguće liričniji.

Seo sam u trosed, i nagnuo se nad *lapić*.

Već davno nisam bio u ovoj kavani, rekao sam. Čini mi se da ja uopće nisam nikad ni bio ovdje, rekao je R. Nije ovdje loše, nije loše. Kao da smo obojica to rekli. To smo i mislili, manje više. Rijetko se dešavalo da smo govorili ono što smo mislili. Ali ovog puta to nije bilo važno – nije mijenjalo ništa na stvari.

Osjećali smo se kao djeca, kojia su se upustila u sasvim neobičnu pustolovinu. Bilo smo malo uzbuđeni, što nitko ne zna za naš pothvat, što nitko ne sluti njegovu važnost. Nismo nikome rekli da ove večeri nećemo doći tamo, gdje nas očekuju, gdje nas svake večeri očekuju. Pitat će se, gdje su ona dvojica? ---

Nismo nikome rekli da nam se ne da ići k njima, i da ćemo večeras biti tko zna gdje, i da se to nikoga ne tiče. Nismo bili ljudi da to kažemo. Čemu te suviše povjerljivosti? Nas dvojica smo naprosto otišli na neko mjesto, gdje nas nisu očekivali gdje nisu primijetili da smo došli, kao što ne bi primijetili ni da nismo došli. Ne bi se pitali, gdje su ona dvojica? Ako bi se i pitali, uzalud bi se pitali – odakle da nas znaju, tko smo im mi? Stoga nam nije bilo loše: toliko slobode, a tako se lako postiže. ---

Kraj nas je bio veliki prozor kavane i kraj prozora su prolazili ljudi. U ovom kraju grada nismo poznavali nikoga i zato ni jedan od ljudi, koji su prolazili kraj prozora, nije nam bio poznat. Sve su to bili neki drugi ljudi, za koje smo opet i mi bili neki drugi ljudi, jer nas nitko nije poznavao u ovom dijelu grada. Ovo je ugodno, mirna kavana, malo staromodna, u kojoj ljudi sjede i pijuckaju crne kave ili bijele kave sa šlagom ili obične bijele kave. Vrlo je malo ljudi pilo vino ili rakiju. ---

Mi smo rekli, dvije rakije i limun. Vani je bilo prilično hladno, bilo je vjetro. Neka je žena izvadila šal iz ručne torbice. Nismo mogli vidjeti da li ga je stavila oko vrata ili ne, jer je već bila prošla kraj prozora. Još sam se malo nagnuo prema staklu, ne bih li je pratio pogledom, ali ona je već bila sasvim prošla. --- Zgodna je, rekao je R. Ne znam, rekao sam, gledaj kakvo ružno vrijeme. Puše. Baš sam i ja to gledao, rekao je R, kakvo vrijeme za ovo doba godine! Baš smo meteorolozi, rekao sam ja, naravno da je zgodna.

Nasmejali smo se i postalo nam je jako dobro. Kucnuli smo se rakijicama i popili smo ih do pola i sisali smo limun s malo šećera i opet smo malo otpili rakije i zavalili se duboko u stolice, gledajući u ništa, misleći u ništa, sami bivajući daleki, drukčiji i mutni, kao te misli. ---Nismo znali o čemu da razgovaramo ---

Ne bi se moglo reći da u kavani nije bilo drugih ljudi. --- Ovdje su sjedila dva para, na primjer, dva prazna stola dalje. Onda je bio jedan koji je pio kuhano vino. Onda je bio još jedan, koji je čitao novine. Onda još nekoliko, u sivim odijelima i bijelim košuljama, koji su pili crne kave i razgovarali. Jedan je od njih nešto zapisivao u veliki crni rokovnik, malo razgovarao, pa opet pisao. To nisu bili mladi ljudi. Onda je bila jedna žena, koja izgleda nije nikoga čekala, i nije bila zgodna. Bilo je drugih ljudi, u udaljenim uglovima kavane. Nismo ih ni gledali, bili su predaleko, još su nas se manje ticali.

Dajte nam još dvije rakije, rekao je R. Kuhane ili obične? Malo smo oklijevali. Kuhane, rekao je R. u zadnji čas.¹ ---

¹ Ulomak pripovijetke *Specijalni izaslanici* Antuna Šoljana iz zbirke "Deset kratkih priča

A onda je opet počelo: u stanu iznad nas počelo je nešto kao trka pijanih osoba u nanulama i klompama. Ma kakvo pisanje!?

Dakle, te nanule me izludeše. Cigančica jedna, mislim da još nije ni počela da *privređuje na onaj način*, naročito mi ide na živce. Nervira me njena potpuna neosvešćenost. Svoga položaja u društvu, mislim. Mnogo je bezazlena i nezabrinuta. Ona se, naime, bavi skupljanjem kartona iz kontejnera. Video sam je prvog dana kada smo se Rade i ja uselili u umetničko leglo. (Ničeg lepšeg nego stvarati u letnjem Beogradu, trubio sam ja.) Nije sama, uvek je sa starijim bratom, koji vozi skalameriju koji zovem „ciklo-kamion“, kavez na točkovima iza bicikla bez sedišta. Vežba bulju za posao, pomislim zlobno svaki put kad vidim taj bajk. Mala je slatka. Ima neke „šalvare“, u stvari pantalone od lažne svile ili čupkavu trenerku jebem li ga, i to se toliko isprljalo i isteglo da landara kao šalvare. I tako ih je uvukla u guzu, da se može videti da joj je pozadina, hm, prilično, razvijena. Čak i sisiće ima, veće od smokava, pristala maloletnica „za nataknuti“, kako bi rekao Rade, koji je ovde došao da „ispeče srpsku ekavicu“. Kada sam prvi put video Cigančicu sa šalvarama koje su joj se uvukle u dupence, tako sam blenuo da je i ona to primetila pa se, kao, postidela, i oborila glavu i – primetio sam – nešto došapnula dečaku (pogodio sam da je stariji brat), a ovaj me samo zlobno pogledao i nastavio da presavija kartone da mu što više stane u kolica. E, tad je trebalo da navalim. Odmah da sam je pozvao u stan, samo da sam iskoristio priliku kada se brat udaljio, da piša ili kupi burek, i da je pozovem na šampitu. Ali, gazdarica nas je uhvatila pa ne pušta. Već istog tog dana sam je opet sreo na stepeništu i „otkrio“ da stanuje iznad nas i da me to njene njene nanule toliko živciraju da ništa neću moći da napišem. Ali sam se ponadao da ću bar moći da umočim u nešto mlado, *što rezi*. A pisanje može da padne i posle.

Dakle tu, posle naručivanja kuhanih rakija, opet je počelo nanulisanje po očigledno nepokrivenom parketu u stanu iznad nas. Rade je – opet očigledno – pokušavao da se ohladi kuvanim rakijama i vetrovitim vremenom u priči, jer na javi nismo imali erkondišn. Njegovo osećanje *stranosti* bilo je identično mome. Zapravo mu nisam bio nikakav vodič u Beogradu, imao sam utisak da bi on meni mogao da kaže neke gradske tajne, jer nam se osećanja *stvarnosti* nisu poklapala.

A onaj starac na jastučetu, na simsu izloga agencije Lasta

za moju generaciju”, izdanje Matica srpska 1966. U tekstu su izmenjena samo imena likova.

pored hotela Astorija... kad god bih ga video, ne znam zašto, kroz glavu bi mi proletela slika Cigančicinih nogu u nanulama. I izgubila bi se.

Starac je naime i po najvećoj vrućini i žezi imao vunene čarape koje su virile iz nezašniranih cipela. Cipeletina. Čarape su bile presaldumljene i zarozane kao kod devojaka koje vežbaju areobik. Sivo-crna vuna. Imao je i kariranu flanelsku košulju, doduše razdrljenu, i ona je bila pretopla za beogradsko leto, ali kod staraca je slaba cirkulacija, to sam znao, njima je uvek hladnije.

*

Kafana *Naše jezero* u ulici Milovana Milovanovića ima kibicfenstere, ali u njima, za razliku od Amsterdama grada, sede možebitne mušterije. Rabotnice pokretnoga bordela šeću tom ulicom. A ponekad i uniđu. Ima nekoliko stalnih makroa koji tu ručavaju i imaju poslovne sastanke. Ciga Džimi često ima posla s milicajcima. Usred je razgovora s ekipom. To prekida Ciganka koja ulazi s detetom u naručju. Dete sisa dojku koja je bez skanjeranja izvučena iz bluze bordo boje.

„Di si mi srećo, poljubim te u pičkicu!“, veli Jimmy.

Ciganka ima cipele visokih i šiljatih potpetica, a kaišić je spanuo sa članka i visi preko naborane, nenegovane kože iznad pete. Cipele su uočljivo stare, kao da su maločas nađene pored kontejnera. Suknja je staromodna, midi, kao da je od nečije babe ukradena.

„Hoćeš li ti kući, više?!“

„Što si me bre tužila da sam te tuko, majku ti jebem u guzicu?!“ Pijandure za stolom zure u sisu.

„Pa vidi šta si mi od lica napravio, džukelo.“

Mi se vrlo indiskretno okrenemo; par stolova dalje (da, dva stola dalje, dakle jeste *par*, a ne „nekoliko“), konzumiramo naš časni a jeftini obrok – juneći gulaš s testeninom i krompir pireom odnosno restovana džigerica, uz dve „šopske“ salate, četiri kriške već starog belog hleba i dva *Weiferta*, respektivno. Ženskinja s detetom na sisi doista ima masnicu ispod oka; modrina se na crnpurastoj koži proteže sve do slepoočnica i mala istinski deluje gadno izudarana. Ali, Jimmy ima druge probleme.

„Pa gde bi' ja ženu tuk'o? A ako i tučem ženu, di to ima da se prijavljuje?!“ Veselost iz glasa kojom ju je dočekaio, nestala je.

„Hoćeš li kući skoro?!“

„Pusti me da završim pos'o! I kaži, jesam li ja tebe ter'o u kurvanje? Jesam li ili nisam? Pa, deteta mi... I di si se to udarila?!“

Gulaš je vodnjikav, neukusan, testenine su slepljene a krompir pire ima i vonj i ukus po – zelju; valjda su ga sipali istom kutlačom ili su pire gnječili u neopranom loncu posle kupusa. Onaj izvetreli biber, koji sam posuo u ogromnim količinama, i kuhinjska so, ne oživljavaju mi apetit. Hleb je kiselkast, mrvi se u rukama.

U hladnjacima, pored piva, coca-cole i jedne boce mineralke *Knjaz Miloš i graševine* (to je za špricer), stoji i pladanj s orasnicama, da se ne uplesnive na vrućini, vezica peršuna u čaši s vodom, nekoliko ljutih papričica, te dve plastične dinje, „povezane“ plastičnim lišćem. Nikad nisam pitao gazdu u čemu je vic s tim dinjama? Nije valjda u pitanju esetetika?

„I privede mene policija, kažu, podvodiš ženu, prostituišeš je, a onda je i mlatiš...“

„Ma idi...“

„Deteta mi...kažem, pa kad sam ja ženu ter'o da mi se kurva, pa dete imam od 7 meseci...“ Cigančica s detetom odlazi, a pijandure se žudno okreću, tužni što im sisa izmiče.

„Jebeš život.“

„Odakle joj masnica na oku, pitaju oni, pa udarila se o vrata jebemu...“

Kibicfensteri u *Našem moru* su zapravo veliki prozori koji se leti otvaraju tako da gosti koji sede uz radijatore ograđene drvetom mogu rukom dohvatiti prolaznike koji silaze do stanice, ili se penju do Balkanske i dalje, do hotela Moskva. Devojke s napadno dubokim dekolteom ili u drečavo zelenim helankama, kao i žene koje ližu sladoled na štapiću vas mogu – ako se previše upadljivo zabenete u njihove sisurde hodaljke, guzice – izravno upitati:

„Šefe, hoćeš li da radimo?“

Erkondišn ionako ne funkcioniše, ventilatori na plafonu nikad nisu ni postojali, pa je ta prirodna promaja jedino što hladi časnu klijentelu *objekta*.

*

Frajer u najboljim godinama, dakle preš'o pedesetu - ali je u tripu jeans-nike patike-maja de aždaja koja jebe svetoga georgija u guz'cu, promuklog glasa, napadno kvazirokerskog držanja, do karikature pojačanog naočarama za sunce, onim staromodnim *bossovim*, u obliku „suze“, koje su uostalom i lepše i funkcionalnije od ovih današnjih prcoljaka od naočara koje ni trepavicu ne mogu da pokriju. A uz to su i od metala. Nosiš kilo metala na tintari, a solčence ti bije u oke! Jebeš takve očale. Ove stare, bossove, što ih matori roker nosi, to su ti ćozluke, bre.

Čiči je dosadno, nema dostojnog sagovornika na mobilnom, pa mu preostaje da zašpreha konobaricu.

„Ži-žiiii, dušo, di si mi, bre?!“

„'Oš pivo?“

„'Oću, pišam ti se u pivo. Ja kod kuće pijem vino. A vi ovde nemate vino.“

„Ima *Graševina*.“

„Jebeš *Graševinu*.“

„*Weifert*?“

„Daj ga, popišanoga.“

Mobilni zvoni. Spas. Matori jedva dočekaao.

„Eeeee hahahah, evo sedim i gledam pičke iz *Našeg mora*...“ Žiži donosi bocu *Weiferta*, otvara čep, matori roker je više i ne vidi. Ona se malo ljutne što ni fala nije dobila pa se pogledom susretne sa šefom koji bistri *Novosti*.

„Danas me niko, bre, ne brenuje ovdi...“

*

„Hoćemo *kavu* nakon ove klošarske spize?“

„Ajde... Uh što je dobro što se ovdje smije pušit'. Senzacija, bre.“ Rade *počme zavijati duhan*.

„Ovde se napajaš...hm... inspiracijom...“

U kafanu ulazi *dama*. Neki bi rekli ofucala droca, ali znam ja šta valja. Potpetice visoke, degenerisane nanule takorekuć,

jedva hoda, ali ima, mislim, najviše 170 centimetara, pa su joj merdevine-postole neophodne. Haljina do iznad kolena. „Beige“ boja, s nekim cvetnim dezenom, jebeš dezen, bitno da se istaknu kukovi, sise i to... Listovi su obrijani u domaćoj radinosti, vidi se, krvnički, mo'š da pogodiš gde su dlake bile. Ali, glatke su te noge, snažne, butke su kao u teniserke, oko koke će biti posla, higijena lavoara se vidi, jamačno je i pizdu oprala, jer se uvek mora bit spreman. Jebač mora da ima čist kurac a tréba – zapranu ribu. Nikad se ne zna kad će prilika za *posal* iskočiti.

Dama ima preko 40 leta, to je sigurno, a koliko još preko toga, može se ustanoviti pregledom lične karte. Što nas i ne zanima. Pogleduje nas, odmerava, doslovno „od glave do pete“, tačnije, od petâ, još tačnije, od đonova pa do glavâ, smešak pokazuje da joj se dopadamo. Hoda njišući kukovima kao na *catwalk*-u, prilazi šanku i šapuće sa Žiži, konobaricom, koja se dotle već vratila za radno mesto. Prekriva usta šakom kao da ćemo joj s usana čitati. I dok tako drži dlan preko usana, okrene se i pogleda nas, odmerava nas ponovo, savijajući desnu nogu u kolenu da joj se peta podigne od „nanule“ s potpeticom od 13 cm. I pete su joj negovane, ponovno krvnički, vidi se belina kože tamo gdje je „tretirano“, čak liči na nazuvke, da ne rekнем obojke. Korićen je kamen za struganje zadebljale kože, a orožala mesta su rezana poput staroga sira onim nožem i rašpom, koji se i za guljenje krompira može koristiti. Ispod ruke je takođe temeljito obrijana, možda je zadnje klanje obavila još jutros, jer joj i tu koža iziritirana, crvenkasta, to se vidi kad se odjednom izvije poput šiparice i počne se igrati *pundžom*. Potpetica lupka o pod poput jedinog zuba babe izjelice, koja se raduje svom večernjem kačamaku.

Dovršavali smo drugog ledenog *Weiferta*, pepeljara je bila puna opušaka, dimove smo otpuhivali na pločnik i gledali komade, prosjake, „obične prolaznike“ s plastičnim kesama u kojima su nosili svoj poslerabotnilki obrok iz obližnje pekare – četvrt kile „žu-žua“, par kroasana sa sirom, ili četvrt kile bureka s mesom, uz obaveznu čašu jogurta s likom maloletne kravice zalutale na pašnjaku, kako trepće u konzumenta, poneka bi gladnica prošla jedući vafle ili bi halapljivo gutala parče ohlađene pice na koju je iscedio pola kile kečapa, sa svih tih likova se slivao znoj, a retko smo koga mogli da vidimo s polulitarskom bocom zdrave mineralke, gazirane ili ne, nije ni važno.

Volim uske gradske ulice leti. Tada zamišljam da stanujem u kojem stanu na višem spratu, s terasom i prozorima okrenutim nemišljenom suncu, kako odozgo posmatram ljude kroz spuštene

roletne i povremeno izađem na tu terasu da se ispolivam vodom iz plastične jednoipolitarke boce bivšeg *Švepsa*. Posmatram tako ljude koji izdaleka deluju kao da hitaju k nekom cilju, blago njima, neko ih čeka kući, imaju plan u životu, ako ništa drugo, brige ih održavaju na nekom zacrtanom smeru, čoveku ukorenjenom u životu i sahrane najbližih ili poznanika idu u rok službe, oni su samo povod za pojačavanje vezâ s drugim ljudima na ovoj planeti, ali oni drugi, oni koji idu sporije, lualice, čudaci, samci, oni koji kao da ne znaju kuda će, oni privlače pažnju, oni su čudni. Odskaču.

I sâm sam sebi čudan, kao da sam sebe posmatram s neke terase iz gradske klisurine, u ovoj čamotinji vrelog leta, a u nozdrvama mi i dalje slani vonj mora kojeg sam osetio pre nedelju dok sam nakratko boravio u Budvi, *službeno*, na književnom festivalu.

I onda uzmem lapić i odnesem ga u sobičak u kojoj su nagurana dva krevata i šifonjer.

/*/

--- Tonuli smo u mutnu daljinu, osjećajući se zaista dobro u toj nejasnosti, neodređeno zapleteni u fine mreže prostora, kojemu smo stajali na rubu, ne pripadajući zapravo u njega, ne ovdje, ne pripadajući ni za jedan od ovih stolova, a ipak na neki način prisutni, učestvujući u svemu, ali ipak bez miješanja u samu stvar, svjesni svega, dok su nas negdje drugdje očekivali, gdje bi trebali da pripadamo, gdje istina ne pripadamo uvijek, ali pripadamo sada, svjesni da pripadamo sada, kad smo ovdje, gdje ne pripadamo, i kad moramo znati da negdje pripadamo. Ovdje privremeno prisutni, svjesni svega, poznavajući prilike i odnose bolje od ikog drugog, puni pouzdanja u vlastitu nezavisnost, ne pripadajući ---

Ima prilično ljudi u ovoj kavani, rekao je R. Ipak, sasvim zgodna mirna mala kavana. Evo vaše dvije kuhane rakije. Hvala, u zdravlje. ...Mirno smo sjedili u kutu, osjećajući duboko poštovanje prema zemlju u koju smo stigli, promatrajući radoznalo ovdašnje običaje, budu i ovdje samo na prolazu, tranzitni putnici iz daleke nepoznate domovine. Sjedili smo mirno, udaljeni u magličastoj tuđini, osamljeni, ali puni potajnog samopouzdanja, nepovredivi, svjesni svog posebnog položaja, svjesni da nas negdje očekuju, da očekuju naš izvještaj s dalekog puta, svjesni da ćemo uskoro izaći iz ove zemlje i vratiti se kući, sigurni, daleki --- Za stolom koji se nalazio odmah do našega, prema sredini sale, sjedilo je nekoliko žena... žene su, smijući se, pogledavale na nas.

*

Ovoga leta – pisaćemo. Odlučili smo da se posvetimo zajedničkom romanu. Koliko vidim, Rade je već otputovao u neku drugu zemlju. I baš kada sam hteo da ukucam prvo svoje slovo, drveno klepetanje odozgo je opet krenulo.

Volim, dakle, uske gradske ulice leti. Tada zamišljam da stanujem u kojem stanu na višem spratu, s terasom i prozorima okrenutim nasmiljenom suncu, kako odozgo posmatram ljude kroz spuštene roletne i povremeno izađem na tu terasu da se ispolivam vodom iz plastične jednoipolitarke boce bivšeg Švepsa.

Ali, kada sam, iznenada, na Radetov nagovor, i iznajmio gajbu upravo u kraju za koji sam mislio da će da nas inspiriše, u ulici o kojoj sam maštao, čarolija koju sam očekivao nije se ukazala. Našao sam se *tamo*, ali: misli i maštanja su mi opet bili negde *drugde*. Dúga se samo pomerila još malo dalje.

Ímam utisak da posmatram sam sebe na ulici, odjednom se našavši u stanu u Milovana Milovanovića. Gledam dvojicu ljudi koji su neobično sporo ušli u *Naše jezero*, kurvanjsku restoraciju u blizini Glavnog kolodvora, u samome centru „balkanskog Bombajja“, a prije toga su razgledali svaki izlog kao da uživaju u sad-i-nikad-više prikazanim djelima Rubensa na turneji Pradoa.

Oni su ili turisti ili ljudi ulice.

*

Svojestvo je staromodnih kafana to, da vas već nakon drugog dolaska konobar ili konobarica zovu „komšija“. A tada vam mogu prići i drugi gosti i zašprehati vas.

Dok smo se premišljali hoćemo li naručiti i trećeg *Weiferta*, ili da potražimo drugo pićence na senovitijem mestu, na primer u obližnjoj pivnici hotela *Bristol*, gde imaju dobar jeftini gin i licencirani tonic kao u nekoj orijentalnoj prodavaoni, a i leda se može dobiti – što u *Našem moru* ne mere jer neimaju aparat za pravljenje istog – priđe nam *dama*.

„Jesu li momci za provod?“

Pogledamo se, očima se dogovaramo. Sati je 17:00, vremena ima, možemo *posle* još stići na vreme da nazočimo zalasku sunca u ovom ultraurbanom predelu, što nam je zapravo smisao života i zbog čega smo i napolju.

„Je l' blizu rezidencija?“, pitam?

„Minut odavle.“

„Imate li i koleginicu?“

„Sve će da se nađe. I dve, ako treba“

Platimo i pođemo.

*

Na uglu Balkanske i Gavrila Principa, ispred nekadašnje prodavnice klakera i boze, leži stara Ciganka i prosi. Isprva ne vidimo je li pala, ili je samo prilegla. Kad priđemo, uočimo i beli štap i crne naočare a la Steve Wonder. Dlan je ispružen, starica kao da se bori za vazduh, izgleda kao kornjača sa Galapagosa koja slavi 260-ti rojstni dan u samrtnome hropcu.

„Hajmo zvat hitnu, čoveče“, skoro viknu Rade.

Utom neko od prolaznika baci malo sitnine u ženinu ruku.

„Eto, vidiš, nije pala, samo leži!“

„'Samo'?“

„Dok dođe hitna, već će da ustane...“

„Ma 40 stupnjeva je, čovječe, pozlilo joj je...“

Ipak sam nagovorio Rada da uniđemo u pekaru preko puta i da uz parče proje s grudvicom kiselog mleka preko porazmislimo o situaciji s pogledom na slepu Ciganku mučenicu, Svetu Petku Paraskevu koja prosi usred beloga grada, u centru samome, jal' umire jal' se izležava, ne znamo, a pokoji prolaznik joj spusti koji *denar* u šaku.

„Čoveče, žena umire, a mi klopamo kuruznoga kruva.“

„Znaš li da je organizovano prosjačenje treći po veličini biznis vođe na Balkanu? Posle građevinske mafije i šverca duvana?“

Ipak sam nagovorio Rada da ništa ne damo umirućoj ženi i da uđemo u *Naše more*. Nakon predela smo dalje ogladneli i pri tome ožedneli.

„Molimo, pre *pive*, po jednu kriglu ohlađene vode, česmovače, iz hladnjaka, a onda i dva ledena *Weiferta*.“

Žiži klimne sa smeškom, već me zna kao stalnog gosta.

„Opet ste doveli umetnika iz inostranstva na ručak?“, pita ona retorički, Rade se *nasmiješi i također joj kimne*.

Imamo moralni problem. Mi smo spisatelji, kvragu, imamo i moralnu odgovornost, jebotebog, seremo o moralu svake vrste pa i političkom, a sada, kada je došao momenat da delujemo lokalno a ne samo da tupimo i kenjamo globalno, mi – ništa.

„Sve mi u glavi ona žena na pločniku...“

„Čuj, ti bi joj dao novac u šaku i to ti dođe kao ona katolička oproštajnica, samo što si je sam sebi napisao u glavi i otkupio. Ublažio si *grizodušje*, i to ti je vrhunac sebičnosti.“

„Ma daj ne seri, to ti je samo mudrovanje kojim racionaliziraš bezdušnost. To si objavi u nekoj kolumni.“

„Jebi ga, meni još niko nije *udijelio* kolumnu...“ Žiži nam je otvorila orošene boce *Weiferta* a s pladnja je spustila i dvije čaše od 3 dl, na kojima je logo Jelen piva. Donela je i novu pepeljaru, a staru u kojoj su već bili opušci od pređašnjeg gosta, odnela je, što ne radi za svakog već samo za posetioce koje uvažava. Donela je, naravno, i vodu, da utolimo žeđ.

Već smo prešli i na pivo, svejedno u tišini, ćutali smo mučeni moralnim problemom.

„Više se nikada nećemo pačati u moralne dileme današnjice ...“, krenem ja pola ozbiljno pola u šali.

„Ma tko bi nam vjerovao?“, Rade je zvučao očajno. Ma, devastirano. 'leba mi.

„Sad se vidi kako smo nesposobni da na delu pokažemo milosrđe i sasećajnost, te da smo moralne protuhe i licemjeri prvoga reda.“ Podbadao sam ga, ali Rade se nije nasmijao.

Pili smo pivo i šutjeli.

A tada sam je vidio. Ciganka, starica, koja je malopre ležala na uglu Balkanske i Gavrila Principa i izgledala kao da umire, hodala je odlučno, žustro, orno, brže od nas dvojice. Upravo je sklapala beli štap i odrešitim ga pokretom turala u veliku tašnu koja joj je visila preko podlaktice. I dalje je imala je crne naočare a la Steve Wonder, ali se okrenula i levo i desno pre nego što je prešla ulicu Milovana Milovanovića i nastavila nadole, prema Glavnom kolodvoru.

Samo sam pokazao rukom, ostao sam bez glasa. I Rade i ja smo u tišini dovršili prvog *Weiferta* i – s neizgovorenim olakšanjem – posegli za jelovnikom.

*

Petnaest godina ima otkako na ulicama beloga grada srećem jednog klošara. Pojavio se poslije majčine smrti. Vojvođanski naglasak ima, sremski da budem točan, isprva je hrabro ulazio u trolejbuse na početnoj stanici, koji su tad stajali još na onoj stanici ispred Studenskog parka, videlo se da stid lomi brzinom nastupa, kao kada se plivač baci naglavce u hladnu vodu umesto da postepeno, kao penzioner iz Britanije, polako ulazi u „naše more“ nekog jeftinog, sindikalnog septembra.

„Ja sam iz Pećinaca... pored Surčina...“, glasila je najčešća varijacija. Ponekad bi na red došla i Kikinda. „Ako biste imali koji dinar za hlebac... nisam ništa jeo evo ima tri dana...“ Nekoliko puta sam tako sedeo u troli, na početnoj stanici, čekajući da prometalo pođe, pogledujući malo u park malo na Filološki fakultet, a oko zapešća mi je u pravilu visila plastična kesica a u njoj dve zamotane bečke šnicle koje sam tada imao običaj da kupujem kod *Ruskog cara*, ispočetka za tri po „Avrama“, mada je inflacija ubrzo opet krenula, pa je cena wiena steaka skočila na 5, pa na sedam dinara... danas je najjeftiniji bečki odrezak stopedeset dindži. Na tom *renoviranom* mestu danas se više ne prodaju one lepe i friške pariske i bečke šnicle, piroške, pogačice i sendviči, već je sve preuđušeno u turističku klopku koja po papreno visokim cenama prodaje nekakve strane kafe i „austrijske torte“. Nikada mu ništa nisam dao. Jer tada nisam ni imao. Novac sam raspedjeljivao na spomenute šnicle (svaki četvrti dan) i novine (vikend broj i sredom), te na jogurt i polubeli hleb. Jednom, kada sam i osenio grižu savesti što mi o zapešću vise odresci a on stoji blizu mene, posegao sam za pedeset para u džepu (to onda beše lova, kilo leba plus jogurat), a onda me čovek koji je sedio do mene (možda je prepoznao moje preturanje po džepu, pa je želeo da predupredi obavezu da posle i on nešto da) preduhitrio verbalnim napadom na Vojvođanina:

„Ali, juče si bio iz Kikinde, a danas iz Pećinaca?!“

„Ma, isto je to, blizu Surčina...“, zbunio se starčić, i počeo da se smeje, u defanzivi. Povlačio se unatrag, i mojih pedeset para su kasnije otišle u druge svrhe.

„More bež! tamo, folirantu jedan...“, trijumfovao je čovek na sedištu pored mene.

Kako već glasi ona izgledana sintagma, „prolazile su godine“, živeli smo kako smo mogli i znali, jeli smo ono što smo mogli da priuštimo, pisali smo i kenjali otpadne materije tog našeg itja i pitja, imali smo određeni broj koitusa, pogubili koji milion moždanih i mišićnih ćelija, smanjili se za koji milimetar u pogledu telesnog stasa, dok su nam se uši i nos povećali, to se zove život, ili tačnije, umiranje, a ja sam svejedno sretao tog Vojvođanina na ulicama, ali bio je sve tužniji, mršaviji, slabiji, odrpaniji. Odavno je već prestao samoinicijativno da ulazi u parkirana vozila gradskog prevoza, već je samo stajao na pločniku, ispruženog dlana, tužnog i postidehog pogleda.

Kao da samo njemu nisam dao nijedan jedini put, niti 10 para. Ne znam zašto.

Ovoga leta, pre nego što sam s Radetom iznajmio gajbu, poslao sam neki tekst plativši nebeski visoku cenu u zgradi pošte pored pešačke zone, šetao sam se vrelim gradom (to je prednost grada jer ti daje utočište i od kiše i od snega i od sunca i od tmurnih oblaka), i - vidim Vojvođanina. Ispred dečijeg pozorišta, u Čika Ljubinoj. Nema levu nogu. Ima štake.

Eto. Matori propao načisto, odjednom i ko zna kako i zašto napušten, potražio sreću klošarsku u prestonici, ali nije ni taj beli grad ono što je nekad bio kad je tolike siromahe udomio i omogućio im na noge stati, jebote koja neprikladna sintagma, čiča zasigurno ima dijabetes, to je to, nije mogao da se leči kako treba, nije mogao ni da vodi računa o ishrani (jebote!), jeo je nezdravi beli 'leba jer je samo to mogao da priušti, i možda koji tetrapak „trajnog“ mleka.

Setio sam se klošara Šandora kod Zelenog venca, nosio je gumene obojke jer su mu od šećerne bolesti noge oticale, a voleo je kolače. U poslastičarnici preko puta hotela Balkan u Prizrenskoj, imao je običaj da, uveče, od dnevno isprošene *pláce*, kupi dve rum torte, nije hteo da mu pakuju, već samo na onom parčetu kartona da mu daju, pa je odmah jurio vanka iz slastičare i seo bi u prvi ulaz i halapljivo poždrao slastice, prstima, nos bi mu bio ružičast od preliva rum torte, prsti bi mu se tresli od hipoglikemije i slasti.

*

„Šefe, hoćeš li da radimo“, pita mlada Ciganka, vitka i zategnuta, kao da redovito vježba, u „bodyju“ cvetnog dezena uvučenog u pantalonice od jeansa. Na nogama bele, čipkane čarape do pola lista i ružičaste cipele koje kao da parodiraju bakine cipeletine iz 1920-ih.

Pitanje je upućeno matorom čiči koji kusa vegetarijanski obrok u *Našem moru*. To znamo jer se desetak minuta sporazumevao sa Žiži ima li šta „kuvano na vodi, bez mesa“. Ona mu je slagala da ima „garnirunga“, spremljenog na taj način, pa je sasušeni dedica žvakao krompir pire, grašak, kelj, makarone, „krompir paprikaš“, i salatu od bledog paradajza i slatkog kupusa. Iz nekog mu je razloga uz taj neukusni obrok pasala kajsijevača.

„Pošto?“, pita drčno metuzalemski vegetarijanac.

„'Iljadu.“

„Ne jebem ništa jeftinije od pet 'iljada!“, ispali čiča valjajući krompir pire u ustima. Imao je upadljiv način kod jela: prvo bi izlomio hleb na komadiće, a onda bi svaki komadić krh lijevom rukom „prišrafio“ na viljušku koju je držao u desnoj, da bi onda nataknutim hlebom „čistio“ tanjir.

„E serem ti se u usta!“, reče Ciganka i udari tašnom starca po levom ramenu. To je mogla s ulkice da dohvati kroz otvoreni prozor. Matori se kliberio punim ustima, i tom istom levom šakom joj je pokazao srednji prst.

Prepoznao sam Ciganku, ja sam joj prije nakoliko tjedana dao malo drugačiji odgovor, te sam zaklonio lice.

Kada smo nekoliko dana kasnije ponovo videli matorog kako plaća račun, drhtavim je prstima preturao po novčaniku, i shvatili smo da se kurčio jer nije imao ni hiljadarku.

*

Sledećeg dana nakon jebačine kod kolodvora, cunjajući gradom, opet sam naleteo na baku koja je navodno slepa, a ležeći prosi, s crnim naočarama, grčevito držeći beli štap, kao da joj duša izlazi na nos. Ovoga puta je bila ispred Gradske apoteke. Ljudi su izlazili iz apoteke i ulazili u nju, ali niko joj ništa nije davao, a ja sam se opet setio Vojvođanina.

Prošetao sam se sve do Venca, da ubijem vreme do zakazanog sastanak kod izdavača, trebalo je da se odlučimo za korice, a i naslov je izazivao nedoumice. Zatim sam, pre nego što se spustim do busa broj 16, seo kod *Venčaca* na pivo. Konobar me na tom mjestu već zna i sam donosi *Nikšićko*. Ulica Carice milice je strma, moglo bi se zimi i sankati po njoj da nije toliko prometna. Okružen sam tu i drugim stalnim gostima, uglavnom matorci sa svojim obaveznim pivima, špricerima, vinjacima. Mesto je idealno za gledanje riba po ulici u ljetno doba, i ja čaščavam svoj očinji vid hodalkama i guzicama i sisama koje poviruju iz uskih haltera, pripaljujem *Lucky strike*, jer za svaku kafanu imam određenu marku cigareta i određeno *pitje*. U Venčacu *Lucky* i *Nikšićko*, ni ovdje *gin&tonic* ne dolazi u obzir, jer ni oni leda neimaju. Zato stalnim mušterijama daju ledenu česmovaču iz zamrzivača.

Preko puta, vidim opet Vojvođanina. Setim se one babe lažne slepice, ali okate i brze na nogama kako glumi kornjaču u hropcu da bi Darwin prste oblizivao. Platim pivo i pređem ulicu, sporije od lažne slepače, i prvi put u životu želim nešto da dam čoveku koji klošari u belome gradu najmanje petnaest godina. A jedini je od prosjaka za koga gotovo sigurno znam da ne pripada nekom prosjačkom privrednom preduzeću. Držim dvadeset dindži u ruci, to je novčanica koja je već prilepljena selotejpom, nisu hteli ni da m ije prime primiti u dve samoposluge, želim da se rešim para i da zadovoljim radoznalost. Kada je video da sam zastao pored njega, Vojvođanin pruži ruku, ali ja ne spustih odmah pare u nju, već se prvo želim raspitati. On spusti ruku i obori glavu, i zavrte je. Mislim da će zaplakati u napadu očajanja, ali je on zapravo okrenuo uho da bolje čuje.

„Je l' dijabetes? Mislim na nogu.“

„Aaaa, noga...“

„Da da, je l' dijabetes?!“

„Ujeo me pas. Nisam na vreme primio injekciju i za dve nedelje ode noga...“ Nogavica smeđeg odela mu je bila pričvršćena s dve zihernadle.

Zatim je dodao: „Oprostite, slabo čujem...“

Dao sam mu prilepljeni novac. Kod nakladnika sam dobio *Janicu* s aromom limone.

*

Dama u najboljim godinama nas je ponosno vodila do svog gnijezda. Kao da smo turisti, koje u okolini gazdarice na crno ionako love ispred ulazâ dva turistička biroa.

Na uglu Balkanske i Sarajevske, odmah preko puta nekadašnjeg, a sada zapuštenoh i garavog gradskog sekretarijata za odbranu, sedi devojka koja liže sladoled na štapiću, a pored nje dvoje dece i čovek u potkošulji. *Djevojka ima mljekarstvo za peticu* i naši se pogledi kanda vide i kroz sunčane naočare. Ona ulazi u kontakt očima, čovek se sklanja, možda nije suprug, uzima decu za ruke i odlazi. Dama nas privodi pravo pred lizateljicu, koja odmah ustaje.

„Ima posla“, kaže. Devojka nas odmeri, namigne i cokne jezikom o sladoled, pa pođemo dalje. U Sarajevskoj ulici, blizu Hotela Beograd, u soliteru, tu je dakle ordinacija. Gospođe su mesnate, rubensovski tip, biće znojenja.

U kupatilu peremo kite i premišljamo se poslednji put. ---

*

Samo dan posle mog susreta s Vojvođaninom bez noge, udarna vest glasi da su Jelenu T, portparolku najveće stranke u Narodnoj skupštini, na parkingu te ustanove izjeli psi lutilice, te da je gospođa morala da bude odvezena u Urgentni centar, gde je primila injekcije protiv tetanusa i besnila.

„Jebote, da su *tebi* ovako *pasi izili* Vesnu Pusić, šta bi bilo?!“, pitao sam Radeta.

„Važno je da se ovdje može pušiti“, rekao je Rade rasejano.

Samo dan posle psećeg atentata, opet sam sedeo za lapićem. Naš roman je izgleda napredovao samo dok je Rade bio u stanu... Čitam novi tekst...

*

Žene su primijetile da o njima razgovaramo i nasmiješile se i počele se međusobno došaptavati i bilo im je očito mило. Još smo neko vrijeme gledali njihovo kikotanje, vrlo ljubazno, naklono, ali ništa više, ništa više, i onda smo se i od toga umorili.

Mani ih, rekao je R. ma da, rekao sam, baš nas briga. Nije nas bilo briga za njih, nije nas uopće bilo ni za šta briga.

Ne previše napadno i kao preko volje prenijeli smo poglede na drugu stranu. Na drugoj strani sjedilo je oko stola nekoliko starijih domorodaca, koji su pili vino iz čaše, pušili, rijetko govorili ponešto kroz zube. Jedan je od njih bio krupniji, kosa mu je bila sjedija i imao je velike brkove. Onaj ti sigurno liči na Kraljevića Marka, rekao sam R.-u. Po godinama bi mogao biti, rekao je R, i tako vele da je jošte živ. Mogao bi zbilja i biti, rekao sam, uvijek je imao više sreće nego pameti. Ovakve historijske gnjide mora da imaju sreću, rekao je R, ako hoće da ostanu živi. Kraljević Marko za susjednim stolom sjedio je tupo kao govedo, objesivši llaoke. Štedljivo srčuci špricer. Očigledno ga ni za šta na svijetu nije bilo briga. A šta da ga i bude, staroga špriceraša, kad je i tako već legendaran. Ni njega nije ni za šta briga, rekao sam. učinilo mi se na čas, da je to R. rekao.

*

Stavio sam prst uznad tastature i pomislio: pre nego što ukucam prvo slovo počće dobovanje proklete nanulašice! Hteo sam popraviti opise grupnog seksa... Kad – doista dobovanje!

Izašao sam iz stana i popeo se na sprat. Pozvonio sam na vrata stana iznad nas. Ne znam šta sam hteo. Ne valjda da kažem – „Imate li nameru da kupite tepih kada već štrapacirate u drvenoj obući po kući?!“ Vrata mi je otvorila Cigančica. U vrućim hlačicama. U majičici s bretelama. Bosa. Gledao sam te šapice i pitao se gde su proklete nanule.

Gledala me je ne tako uplašeno kao napolju, ipak je bila na svom terenu. I video sam joj u očima da je daleko iskusnija nego što joj je „građa“ izdaleka odavala utisak. Sigurno je već odavno primetila *te muške poglede*, i sigurno se kupa s rođenim bratom, verovatno i spavaju u istom krevetu, znam ja takvu sortu. Sve vreme sam se pitao gde su te proklete nanule, ali to je bila neka destilisana radoznalost, ljutina me je prošla. Ali, osećao sam da m ise nepotrošena dobrota pretvara u bezočnost.

„Hoćete da uđete?“

Ušao sam. Shvatio sam da smo sami. Maloletnica i ja.

„Slušaj, došao sam da se žalim na buku. Da li su ti tu roditelji?“, proveram, ipak.

„Ne. Biće tu uveče.“

„A brat?“

„I on. Majka ga je odvela... na kliniku.“

Odlučio sam da navalim (nemaju valjda sifilis).

*

Bežala je, gola i bosa – ja sam spremao priču za plavce: „Sramota, koriste dete za prostituciju“, a bio sam svestan da sam zloban jer sam u stvari mislio: „ako ne da meni neka ne da nikome“ - i bežala je uplakana, gola i bosa, i ja sam je mrzeo jer je nisam ljubio, bežala je, sjurili smo se do prizemlja, trčala je svaki čas se okrećući za mnom, i istrčala je na ulicu, ja sam kaskao za njom („Vidite, gospodine plavi, maloj treba smeštaj u domu a majku i brata da 'apsite“), i devojčurak se sapleo o onog natrontanog čiču u cipelama koji je sedeo na simsu velikog prozora na predstavništvu Laste. Saplela se o njegove cipeletine, o one vunene čarape koje je prkoseći zdravom razumu nosio na plus 40.

I *odnela* mu je noge. Doslovno. Zakačila se o vunene čarape, i ljospnula na trotoar, a dva *drvena kalupa* – to mi je tada bila asocijacija – kloparala su i kloparala... Starac je škljocao zubalom. Primetio sam sede dlake ispod razdrljene flanelske košulje, osetio sam zadah i čuo škljocanje neodržavanog zubala, čuo sam prdež, a drveni kalupi su kloparali i kloparali. Cigančica je vunenom čarapom pokrila svoj *intimni deo*, a razrogačenim očima je gledala u – tada sam mislio – razmontiranog dedu.

Jer, bile su to drvene noge. Stopala, to jest. Čovek je nastradao u Bosni. U ovom ratu. Toliko sam kasnije saznao, detalje ne upamtih. Ubrzo sam saznao da i on stanuje iznad nas. I da je zapravo on lupao *odozgo*. Mala, inače, jeste bila *zapušteno dete*, po mišljenju socijalnih radnika. Niko joj nije verovao da je čika pokušao da je 'vata. Pogotova kad se ispostavilo da joj je baba ona lažna slepica. Osim toga, ipak sam ja čuveni pisac. Politički korektan u pizdu materinu. ---

DEMON

Bilo je to na balkonu čovjeka koji je umirao. Bilo je proljeće, zapravo već pred ljeto, lastavice su zujale između štrikova s rubljem i zahrđanih tanjura satelitskih antena, a mi smo vodili razgovor o kućnim ljubimcima. Sudjelovali smo i Zoe i ja, iako za tu priču nismo imali ljubimca, tek djecu, zbog čega smo se tada osjećali pomalo krivo.

„Oduvijek sam željela imati konja“, rekla je prijateljica čovjeka koji je umirao, visoka crvenokosa žena s jarkocrvenim ružem na usnama i jarkocrvenim lakom na noktima, daleko najkrupnija osoba na tom balkonu.

„Željela sam to još otkad sam bila curica. Zaljubila sam se bila u jednog vranca, jednog iz televizijske serije, bio je malo onako kao Goran Višnjić, one njegove oči, pametno čelo, glava, to je bilo suludo, nisam mogla spavati, mislila sam na njega dan i noć, bilo je stani-pani, i škola i ocjene i pedagog i psiholog, i tata mi je morao obećati, nije imao kud; draga, sakupljat ćemo za konja, prva prava lova i pravac štalica, nije da smo bili bogati, ne, i tata je nedugo zatim otišao, a od mame se nisam nadala ničemu, ali, evo, trideset godina kasnije – trideset godina strpljenja – i dobila sam ga; od svoga muškarca, od njega, čovjeka koji umire.“

Odmahnula je kratko preko ograde balkona, prema betonskoj ledini s kontejnerima za smeće devet katova niže, a onda prema muškarcu koji je sjedio na naslonjaču naguranom na balkon, šaljući mu zračni poljubac na vršku jarkocrvenog nokta. Na naš zbudjeni pogled ovaj se samo suho nasmijao i potapšao po džepu trenirke iz koje su probijala oštra mršava koljena; *novac ne nosiš u grob, iskezio se, a konj je najmanje što je zaslužila; sretni smo što nisu prikazivali serije sa slonovima.*

Te priče o nepostojećem – bio je to način na koji su popunjavali vrijeme; istina, to smo shvatili prekasno, već četrdesetak minuta razgovor je zapinjao, u svakoj bismo se temi izgubili, ali Zoe i ja osjećali smo da ne možemo otići tek tako, iz obzira prema njemu, a možda i prema njoj, napokon – *njezin čovjek je ipak umirao.*

Zoe i ja poznavali smo ih iz viđenja, iz kvartovske knjižnice. Za naš dio grada izgledali su pomalo ekscentrično, a to se sviđjelo Zoe. Već joj je dojadilo društvo sumnjičavih mladih mama i njihove dječice u parku, a i ja sam po oba pitanja osjećao slično. Nije se moglo zanijekati: bili su lijep par. Muškarac se uglavnom odijevao u crno i pomalo podsjećao na vuka iz priče. Imao je usko lice jakih jagodica, velika usta, velik nos i izvijen, žilav i koščat trup, a uza sve to neki lukav i meketav osmijeh, zapravo zavodnički, jedan od onih koji ti se zakače neprimjetno, kao čičak, a onda ih se ne možeš otresti godinama – valjda ga se zato i sjećamo, cijele te priče, naročito crvenkapica Zoe.

Koliko smo mi znali, on je bio glumac, a ona domaćica, tajnica, ili čak oboje. U svojim lanenim košuljama i majicama kratkih rukava bila je krupna i zanosna, nalik na veliku blijedu pticu, možda na onu iz ulice Sezam, pticu u tijelu koje se prekomjerno znoji, što nama tada nipošto nije smetalo, baš naprotiv: široke slane otiske ispod njezinih pazuha Zoe je kikatavo nazivala *ekstraktom Lotove kćeri*, a ja sam im se potajice divio, nalazeći u tom detalju nešto biblijsko, atavističko, čak i erotično – što nipošto ne znači da sam to troje uzimao kao istoznačnice – ovisno o prigodi i nadahnuću.

Nakon nekoliko površnih razgovora uz police knjižnice, susreti su se pomalo preselili u kvartovski kafić, a onda smo se počeli i družiti – pokoja šetnja, vikendom kino predstava u obližnjem *mallu*, mijenjali smo i knjige iz kućnih zbirki, premda jedni drugima nikad nismo zalazili u stanove, pa tako ni na balkone, taj dan bio nam je prvi put.

O čovjeku znaš sve, ako znaš koje knjige čita, govorila je u ono doba Zoe, a sada se, evo, u sjećanju koje ne želi nestati, pretvara da ne zvjera u betonski bezdan među kontejnerima, tražeći konjsku repliku Gorana Višnjica.

Dobro se sjećam te slike: muškarac u naslonjaču prati njezin zbunjeni pogled, a onda, mršav i blijed poput duha, neobrijan i u pohabanim papučama, kaže: *Lijepa si, Zoe, lijepa kao vojska pod zastavama*, a Zoe crveni, malo joj je nelagodno, ili samo glumi; na kraju krajeva, ne dobivaju se svaki dan komplimenti od ljudi koji umiru, barem ne od onih koji su toga svjesni.

„I ti si lijep“, vuk se tada okrenuo meni i utješno me potapšao po bedru, „ali ne kao vojska pod zastavama, kužiš, to je rezervirano samo za nju, bez uvrede, stari, bez uvrede...“

A kako smo se uopće našli na tom balkonu?

Evo kako: sjedili smo u kafiću tržnog centra kad se pojavilo njih dvoje, nadvilo se nad stol za kojim smo šutjeli, a Crvenokosa je rekla: *e pa baš biste mogli malo i do nas, kupit ćemo piva, on umire, a u ovom kvartu baš i nemamo poznatih; nepristojno je reći, ali zaželjeli smo se ljudi.*

Prije toga nismo ih vidjeli tjednima, nismo zalazili u knjižnicu, bavili smo se samima sobom. Bilo je to iscrpljujuće razdoblje. Zoe je ordinirala na relaciji stan-vrtić, vrtić-škola-stan, a ja crnčio u uredu pa onda žurio kući i uključivao se u sve to. Čak ni proljeće nije bilo od neke pomoći; u rijetkim trenucima predaha bili bismo ga dali za gustu, maglovitu zimu – bilo što u što se može zavući. Ukratko: svega se bilo nakupilo, čitati smo prestali odavno, na njih dvoje smo zaboravili, a onda su se pojavili, skoro pa niotkuda, njezin znoj, njegov smijeh, sve to pivo i smrt u tržnom centru – i što smo mogli? – otišli smo.

Sjedimo dakle na balkonu i razgovaramo o konju kojeg nema, s čovjekom kojega domalo neće biti, i njegovom prijateljicom, velikom oznojenom ženom, koja ne pravi dramu ni oko čega, a ponajmanje oko smrti, valjda zbog višegodišnjeg iskustva, pedagoga psihologa, godina strpljivosti, teško je reći zbog čega.

Kako smo se osjećali – što ja znam: osjećaji su ionako priča za sebe, osobito kad smo u pitanju Zoe i ja. Neka mješavina zgranutosti, kasnog proljeća, mlakog alkohola, ravnodušnosti, uzbuđenja – danas se teško složiti i oko toga. U svakom slučaju, ugodno nam nije bilo, no o ugodi ionako već dugo nismo razmišljali na takav način – u njihovom društvu bilo nam je jednako dobro kao i u bilo kojem drugom, ili smo barem sami sebe u to željeli uvjeriti.

Možda baš zato, podigao sam polupraznu limenku piva i nazdravio im, a crvenokosa je nestala u stanu, uskoro se vrativši s dvije nove.

„Jer konj...“, dlanom je odmahнула ispred grudi, gurajući nam u lica zajapureni miris kože, rujnog, rumenog znoja, „on je čovjeku zapravo najbolji prijatelj, puno bolji od razvikanog psa ili knjige... Jedino što im se može prigovoriti: trebaju više prostora...“

„I više šetnje, trke“, požurio sam. „A mi smo standardni par, uvijek u gužvi, nema nas doma po cijeli dan, a tu su i djeca, i ona traže svoje...“

Još dok sam to izgovarao, zažalio sam i ispod oka pogledao

Zoe, ali nije se dogodilo ništa. Ili jest. Toj beskvasnoj šali prvi put smo se nasmiјali svi zajedno, kaplja znoja sjurila se niz sočnu bliјedu nadlakticu, Zoe i ja otpili svako svoj gutljaj, muškarac i žena nas pogledali, proljeće umah nabubrilo, a balkon postao uzak, toliko da su nam se koljena počela dodirivati. Da li zbog Zoeinih obliх ramena, ili zbog mekog svjetla kasnog poslijepodneva koje se na njima ugnijezdilo, ali ni čovjek više nije izgledao tako nemoćno; nešto na njemu kao da se upalilo, uspravio se i podigao ruke u zrak, a u tome mu, barem po pričama koje nam je pričala crvenokosa, još donedavno nije bilo ravna.

„Prije konjskih utrka što često završavahu nesrećama ljudi i konja“, izdeklamirao je, „stari su se Grci molili demonu Taraksipu. Zvali su ga Zbunitelјem konja, a bio je to sasvim fin demon: ne znam je li imao kolegu u dječјem odјelu, jer i tu zbunjivanja ima, o da, i ljudi, i nesreća, sasvim sigurno, ali...“, namignuo je tada Zoe, a ona mu uzvratila migom, ili mi se i to pričinilo. „Ali, tko sam ja da o tome govorim: demon po čovjeku, to već i lastavice znaju, ja se zadovolјavam i ovim svojim.“

Ušutio je i zgasnuo, a žena izronila iznad njega, položila mu ruke na ramena, kao zaštitnik ili gospodar, na trenutak je izgledalo da govori o njoj.

„Mi mu se i molimo svake večeri“, rekla je. „Ostavljamo mu sitnice u vrećici, dolje na kontejneru, i znaš što: sutradan ih nikada nema – demoni su pouzdani, a naročito ovaj naš; treba se samo držati reda...“

Pogledali smo u nju pa u muškarca, na licima im tražeći osmijeh, no čovjek je samo proškripao: *To i tablete, to je jedino u čemu smo još redoviti* – i zašutio, povlačeći se u kašalj.

Pod velikim bijelim šakama, pod onim crvenim noktima izgledalo je kao da se smanјio, a na lice mu se uselila grimasa koja je mogla biti cerek, predaja, bilo što.

Možda i prvi put tog poslijepodneva, pogledao sam ga u oči. Sasvim sigurno, bolest je bila tamo, ali i život: gurali su se, držali jedno drugo za gušu, zurili u prostor s druge strane, u nas - bilo je teško reći tko od njih dvoje kada sluša a kada govori. Tijelo je bilo samo lutka, ali nije li tako oduvijek? Muškarčevo se zgurilo pa s mukom uspravilo: *A sada se ispričavam, rekao je, umor mori.*

Bio je to znak za rastanak, ali ne mogu reći da nam je bilo krivo. Na brzinu smo dovršili pivo, promumlјali riječi podrške, a crvenokosa nas je ispratila do vrata, i još malo dalje, preko praga.

„Možete li spustiti ovo?“, upitala je, pružajući mi odnekud najlonsku vrećicu punu sitnih otpadaka, kruha i ambalaže – zavežljajčić koji sam bez riječi preuzeo iz njezine ruke, na što se nasmiješila i obuhvatila mi šaku svojom. Bila je to četvrtasta i blijeda šaka, krupnih noktiju i širokih modrozelenih žila; u njoj, moja je izgledala sitna poput dječje.

„Nemojte mu zamjeriti, to je bolest“, rekla je, iza sebe pritvarajući vrata i stišavajući glas, kao da predsoblje štiti od kakve tajne. „Umire, samo ga želim učiniti sretnim.“

Nasmiješila mi se kroz suze, a ja sam kimnuo, zureći u široki slani trag ispod njezina pazuha. Odakle je dolazio taj znoj? Za koga su bile te suze? Pokušao sam osjetiti sućut, ali nisam osjećao ništa. U tom hodniku, s tom vrećicom u ruci, bilo je važno jedino nestati.

„I, molim vas, ostavite je kraj kontejnera broj 9“, rekla je, „tamo se skupljaju, tamo je i onaj naš.“

Zoe me povukla za slobodnu ruku i mi smo ušli u lift, dok nas je njezino beskrvno lice gledalo kroz zamrljano staklo, izvana, upisujući se na popis nepostojećih stvari o kojima šutimo, ne govorimo, valjda sve do danas.

Na povratku kući, nešto kao da je ušlo u nas. Zoe je bila euforična, gotovo sretna, mjesecima prije nisam je vidio takvu. Ako je bilo bolest, zarazila je i mene. Sve nam je odjednom bilo smiješno – i prepad u tržnom centru, i konj na parkiralištu, i nas dvoje na balkonu umirućeg – smijali smo se i vrtjeli priču iznova, dramtizirali i razmetali se detaljima, ja sam čak glumio ljubomoru, ili sam je osjećao, takvih stvari sa Zoe ponekad se teško sjetiti.

Nije nas grizla savjest. Sve što je još do maločas bilo njihovo, sada je postalo naše, i možda nas je spašavalo. Zoe je rekla: *sladak čak i kad su gorki, takav okus imaju životi drugih.*

Kad smo stigli u stan, još nije bilo previše kasno i sjeli smo na balkon uz još jedno pivo. Vjerujem, bili bismo pijani, samo da ih je netko stigao brojati. I dan se naočigled mutio. Sunce se na ispranim fasadama višekatnica sklupčalo u mačkasti oker, a onda hrđalo i prelo u žamoru dvorišta. Iz čista mira, Zoe je izlila limenku preko ograde i hitro se povukla, uz kikot. Priljubili smo se onda leđima uza zid, smijali se i gledali uvis, u pusto nebo i lastavice, i to je bilo dobro, bolje nego išta, i bolje nego inače.

„Ludi ljudi“, smiješila se, „totalno ludi ljudi.“

Nisam odgovorio, a ona se uozbiljila, uhvatila me za ruku, zapitala.

„Je li moguće da nekoga toliko voliš, toliko da postaneš slijep?“

Ili toliko da vidiš što nitko drugi ne vidi?

I je li to dvoje isto, što ti misliš?

To su ta pitanja kakva obožava Zoe. Pitanja koja ne trebaju odgovora čak ni kada ga traže, i na koja ne treba odgovarati čak ni kad bi mogao nešto reći.

„Vjeruješ li ti u tog konja?“, govorila je dok je odmicala prema kuhinji.

„Zašto si onda odnio onu vrećicu?“, dovikivala je iz kupaonice čija su vrata ostala otvorena i ja sam je gledao голу, iz polumraka, kao duh izgubljen u hodniku, dok se tuširala i vodom ispirala prah i pjenu tog dana.

„Iz pristojnosti, samilosti, čega?“

To je Zoe. Zapitkivala je i zapitkivala, a onda joj je nešto odvuklo pažnju i počela je pjevušiti, a ja sam ušao u dječju sobu bez dječjih crteža, i legao na krevet na kojemu nikada nije spavao nitko, i pokrio lice pidžamom bez mirisa, i dugo ridao u nju, a potom ustao i poravnao posteljinu, ušuškao tog demona kojeg smo moja žena i ja stvorili, podigli, i kojega nećemo prestati voljeti nikada.

Srđan SRDIĆ**RUŽA ZA EMILIJU****Parafraza, na Foknerov račun****1.**

Na sahrani gospođice Emilije Gras nije bilo nikoga: niti jednog od onih lokalnih dokoličara po nastranom pravilu više zainteresovanih za počivše nego za žive, niti jedne od slabo pokretnih starica koje su pokopale i poslednjeg poznanika, te ono što im je od vremena ostalo provode obilazeći groblja, sudarajući se sa pogrebnim povorkama. Tek nakon što je predveče zemlja sa humke počela da se sleže, do zabačene rake je dobauljala neka nesrećna, slaboumna devojka koja je prodavala cveće pred grobljanskom kapijom, kratko se zadržala i otišla.

Gospođica Gras je živela u niskoj stračari od naboja, malo uvučenoj u skućeno dvorište čije su zidove godinama podupirale natrule grede, a koja se nalazila u poslednjoj ulici na istočnoj strani grada. Čak su i ona najmlađa deca, tek prohodali musavci u zakrpljenim ritama, nerado prolazila pokraj nje, gledajući ka njoj sa zazorom namenjenim nakazi nad nakazama. Sada je i gospođica Emilija otišla da se pridruži predstavnicima nepominjane sirotinje, posejane po obodima groblja bez drveća i tuja, po strani od granitnih nadgrobnih kula sa impresivnim petokrakama, pod kojima su večnim snom sanjali narodni heroji.

Za života, gospođica Emilija je predstavljala isključivo incident, neprijatnost i nevolju; bila je kao nasleđena gradska kletva, koja je poticala još od onog oktobarskog dana 1945, kada ju je Arandel Armacki, tadašnji načelnik policije – onaj, koji je izdao naredbu da se svi preostali Nemci pozovu na informativni razgovor – oslobodio obaveze iseljenja i odlaska. Tako je ona do sopstvenog skončanja živela u ruševnoj kućici koja joj je dodeljena umesto vile Grasovih, oslobođena zahvaljujući nečemu što su neki tumačili sasvim neočekivanom milošću. Drug Armacki je konstruisao konfuznu priču iz koje je proisticalo da je navodno greškom streljani otac gospođice Emilije tokom čitavog rata sarađivao sa ilegalnim partijskim ćelijama, te da je ovakva, nesvakidašnja briga za njegovu ćerku, jednostavan dokaz veličine Partije koja računa sa svim revolucionarnim zaslugama i uzima

ih u brižljivo razmatranje. Biće da je jedino čovek bezobziran i osion koliko je to bio drug Armacki, ohol, prek i nasilan preko svih granica, mogao da izmisli ovakvu priču. Već prva njegova noćna poseta bila je dovoljna da razuveri gospođicu Emiliju po pitanju gospodstvenih i časnih namera.

Sa generacijama koje su nesebično doprinosile evoluciji i nadgradnji socijalističke misli, te pojavom nekih novih kadrova koji su se, između ostalog, bavili tumačenjem prava i konsekvatnošću ustavnog poretka, činjenica da jedna Nemica i dalje živi među nama, izazivala je sve snažnije sablažnjivo interesovanje. Jednog od prvih januara poslali su joj dopis u kome se govorilo o protivpravnom sticanju stambenog prostora. Ni posle nekoliko meseci odgovora nije bilo. Tada je usledio poziv na razgovor sa šefom mesne kancelarije u striktno navedenom terminu. Na kraju je nevoljno intervenisao i sam predsednik opštine, koji se nudio da je poseti u njenom skromnom domu i da uz njenu svesrdnu pomoć razmrsi slučaj. Odgovor je stigao nakon par dana, na listu nemarno istrgnutom iz neugledne školske sveske. Nervozni rukopis je odavao nekadašnju revnosnu pitomicu internata udovice Špigel koja je mlade Nemice podučavala svim damskim veštinama, a ta je bivša pitomica sada, samouvereno i koncizno, poručivala predsedniku opštine da se već odavno ne kreće ka centru. Pisamce je bilo ispisano na autoritativnom nemačkom jeziku.

Sastao se Odbor za hitna postupanja Skupštine opštine grada. Formirana je delegacija; pokucali su na vrata, prvi put nakon završetka rata, sve od one večeri kad su njenim sunarodnicima delili po veknu hleba pokraj maslinastozelenih, blatnjavih kamiona. Jedan kolonista iz susedstva ih je proveo kroz korovom obraslo dvorište i pustio da sami nastave neosvetljenim i uskim hodnikom. Sve je zударalo suvo, oštro i nepodnošljivo – činilo se da će se zidovi svakog časa okruniti i osuti po neravnom, zemljanom podu. Više instinktivno nego svesno, uspeali su da doteturaju do jedine sobe u kući, da bi zaključili kako u njoj nema gotovo ničega. Dve klimave stolice u suprotstavljenim uglovima, sto sa razvučenom zamašćenom mušemom, praškasti talog žutog kreča po ivicama prostorije osvetljene napornim bljeskom ogoljene sijalice. Iznad naherenog, nemačkog kreveta, na jednom klimavom ekseru visila je uramljena čestitka sa koje je razdragana nemačka devojčica u beloj vezenoj haljinici najavljivala dolazak srećne 1946.

Ustali su kada je i gospođica Emilija ustala sa jedne od stolica, one postavljene nasuprot vratima – sitna, ispošćena

žena u crnini, oko čijeg se nabranog vrata klatio tanki lančić saposrebrenim, razapetim mučenikom. Činilo se da joj nedostaje oslonac, da to telo zahteva čvrsto uporište izvan sebe, tačku o kojoj zavisi čitava njegova stabilnost. Koža na licu joj je prijanjala uz kosti, te su one skoro izbijale, kao kod leša koji se sporo, ali izvesno raspada. Baš tako je, pričali su, izgledala, kao nedavno sahranjena žena, koju su iskopali iz ravnodušne tmine groba. Samo su njene oči, i dalje zaprepašćujuće sjaktave i neusaglašene sa ostatkom njene pojave, hitro prelazile preko nepoznatih lica, dok su nezvani gosti, kao pravdajući se, obrazlagali svoje prisustvo.

Ničim ih nije ponudila. Samo je stajala izdvojena u uglu pred njima i nezainteresovano slušala, sve dok se član delegacije koji je govorio nije potpuno zbunio. Tada se začulo neko napregnuto šištanje, dole, ukopano pod njihovim nogama. Njen glas je bio od samog siktanja, opterećenog teškim, nemačkim naglaskom. - Ja ne idem iz Kikinde. Ovo je moja kuća. Načelnik Armacki mi je to objasnio. Ne bi bilo loše da neko od vas ode do stanice policije, da to proveriti.

„Ali mi smo to uradili. Mi smo gradska vlast, drugarice Emilija. Zar niste primili pismo predsednika opštine, on ga je lično potpisao?“

„Primila sam nekakav papir, jesam“, rekla je gospođica Emilija. „Možda on misli da je predsednik opštine... Ja ne idem iz Kikinde. Ovo je moja kuća.“

„Ali u knjigama nema ničega čime bi se to dokazalo, shvatate. Mi moramo da...“

„Obratite se načelniku Armackom. Ja se ne selim iz Kikinde.“

„Ali, drugarice Emilija...“

„Obratite se načelniku Armackom“, (načelnik Armacki je već deset godina bio mrtav.) „Ja se ne selim iz Kikinde. Ispratiću vas do vrata.“

2.

Tako ih je oterala i porazila, upravo kao što je pre trideset godina porazila njihove očeve kada se radilo o onom smeću. Bilo je to nekoliko godina nakon streljanja njenog oca, i kratko vreme nakon što je drug Armacki – za koga smo čak mislili da će

je oženiti – prestao da joj dolazi. Nakon očeve smrti vrlo malo je izlazila; od poslednje posete druga Armackog ljudi su je jedva i videli. Nekoliko žena se usudilo da zakuca na njena vrata, ali ona ih nije primila i jedini znak života u kući je bio dečkić za koga niko nije znao ni ko je ni odakle je, samo se pojavio posle jedne od onih teških, letnjih oluja i ostao.

Verovatno jedno od podivljale siročadi pretekle iza rata. Danima se vrzmao po gradu, večito nasmejan i bezbrižan, a onda smo приметili kako sve češće ulazi u njenu kuću.

„Kao da kopile... ko zna čije kopile... treba izdržavati“, govorile su žene. I nisu se nimalo iznenadile kad se pojavio smrad. Izgledalo je da i na takav način dolazi do povezivanja običnog, prostog sveta i uvaženih i moćnih Grasovih.

Neka žena iz susedstva se požalila predsedniku opštine, Drašku Kovačeviću, osamdesetogodišnjem nosiocu partizanske spomenice.

„A šta ja tu, ženo božija, mogu?“, promumlao je preko zalogaja.

„Kako šta, naredite joj da prestane to da radi“, kukala je žena. „Jesam se ja za ovo borila?“

„Šta ću joj naređivati, sunce li ti jebem žensko proketo“, ljutio se predsednik Kovačević.

„Reći ću onome njenom malome kad ga sretnem.“

Sledećeg dana su još neki došli da se žale, jedan od njih je bio neki sipljivi Paja, koji je sav drhtao, preplašen od autoriteta pred kojim se neželjeno našao.

„Ne bi ja vas, družo predsedniče, znate, uzzz, ovaj, to, uzzznmiravo. Nije meni što je ona, znate, žena ko žena, nek je i crni đavo a ne..., al kad to bazdi, znate, to bazdi družo predsedniče. Ne mož čovek fffizički, ovaj, ne mož to čovek ppsihički da podnese!“

Tog popodneva su se u kafani Grmeč sastali neki od viđenijih učesnika NOB-a, kao i neki istaknutiji članovi Partije.

„Ma šta tu ima, jebo ga bog, nek ode milicija da joj naredi da iznese te kesurine. Nek joj kaže - Imaš dvaes četiri sata inače putuj i ti u Minken, jebo te Minken.“

„A šta ćemo“, pobesneo je predsednik Kovačević, „konjino

ona mutava, ako nas prijavi onome glavonji u Beograd? Oćeš li ti stati pred njega i reći: 'Ja sam taj, družo ministre Armacki.' Oćeš li, krvavo ti sunce jebem?"

Tako su sledeće noći, posle ponoći, četiri čoveka došla do udžerice Emilije Gras i šunjala se oko nje poput provalnika, mlatarajući usplahireno rukama po tami, signalizirajući jedan drugome da je sve u redu i da nema opasnosti. Kad su preskočili nisku, klimavu ogradu i ušli u dvorište, shvatili su otkud onolike žalbe predsedniku opštine. Iz kesa koje su izvanrednom pravilnošću bile poređane duž čitavog dvorišta, po linijama koje su odvajale imanje gospođice Emilije od susednih imanja, širio se stravičan smrad truleži.

Neki Jozo Bosanac, čovek koji se izdržavao radeći ono što niko drugi neće, je prepričavao kako nije mogao da izdrži te je otvorio jednu od tih kesa i u njoj ugledao crkotinu psa koju su uveliko nagrđivali crvi debeli kao prst. Sve je tumačio pojavom dečaka koji je sigurno mačkar i viještac, ne bi to njoj moglo pasti, žena je to, što ona zna, on je, znam ja, on je – nema ko drugi, đavo ga je donio – đavo će ga odnijeti. Dok su ponovo preskakali ogradu, iznoseći svoj odvratni teret, na jednom do malopre mračnom prozoru gorelo je svetlo i videla se gospođica Emilija, ocrtana u svetlosti, nepomična kao statua. Nečujno su zašli pod lipe na drugoj strani ulice. Sledećeg dana smrada više nije bilo.

Dan po streljanju, u sred najžešće oslobodilačke euforije, sve su se žene pripremile da joj izraze saučešće i ponude pomoć kao što je kod nas običaj. Dočekala ih je na vratima njihove velelepne, gospodske kuće, u kojoj je, ne znajući to tada, provodila poslednje dane, odevena kao i obično i bez ikakvih tragova bola na licu. Rekla im je, da njeni otac i majka nisu mrtvi. Govorila je to tri dana i za to su vreme neprestano navraćali lekari, trudeći se da je nagovore da im dopusti da sahrane leševe. Upravo kada su nameravali da potraže pomoć zakona i sile, ona se slomila, i roditelje su joj brzo pokopali.

Tada nismo govorili da je luda. Verovali smo da je morala tako da uradi. Setili smo se svih onih Nemaca koje je drug Armacki proterao, i znali smo da ona sada, kada joj više niko nije ostao, mora da se drži onih koji su joj najbliži, kao što ljudi u takvim situacijama često rade.

3.

Mesecima je patila. Kada smo je opet videli, sama se ošišala, sasvim je odsekla svoju dugačku kosu, te je izgledala kao žalosna ludakinja; upadljivo je podsećala na sa uma sišlu sledbenicu nekog od onih drevnih, orgijastičkih kultova, kom su pristupale žene obnevidele od strasnog i groznog zanosa.

U gradu je upravo tad počelo asfaltiranje ulica, a radovi su započeli baš nakon smrti Emilijinog oca. Zbog obima radova i nedostatka radne snage, preduzeće koje se bavilo ovim poslom je angažovalo jedan broj rumunskih Cigana, među kojima se nalazio i neki

Omer kog su zvali Baron. Pravi jurodivi patuljak – sitan, tamnopus, mušičav čovek, slabo artikulisanog glasa i očiju zagubljenih negde iza zelenkastih i naduvenih kesa sa podočnjacima. Momčići su po čitav dan jurcali za njim i dobacivali mu, pljuvali ga, psovali i vređali mu majku cigansku. Uskoro ga je čitav grad poznavao. Kad god bi se odnekud sa gradilišta ili neke od gradskih kafana začuo smeh, Omer Baron bi bio u centru pažnje. Nije prošlo mnogo, kad smo počeli da viđamo njega i Emiliju Gras kako svako nedeljno popodne provode na slomljenoj klupici pred njenom kućom. On je bio taj koji je pokušavao da o nečemu govori a ona je sedela pokraj njega i odsutno klatila nogama.

Ubrzo su njihovi susreti pobudili znatiželju žena, koje su govorele: „Ta otkud, di će jedna Nemica sa ciganšturom, i to onom rumunskom.“

Ali, bilo je i drugih, starijih ljudi, koji su tvrdili da čak ni očaj ne bi trebalo da dovede jednu drugaricu da zaboravi šta je to red. Bilo je i mišljenja da ona uzima sebi koješta za pravo, kao i da bi trebalo da povede računa kad je već tu gde jeste.

Ljudi su se sretali i tiho komentarisali, nazivali je jadnom, sumnjajući u njene sposobnosti da razabere ono poželjno i prihvatljivo od onoga što takvo nije. Neprekidno se šušalo o onom, tamo, na klupi. „Ma dal je moguće?“, govorili su jedni drugima. „Da šta, nego moguće. Nego šta...“

Govorili su ovo, sakrivajući usta rukom, došaptavajući se iza razmaknutih, jeftinih zavesa i drvenih kapaka zatvorenih pred nedeljnim poslepodnevnim suncem, dok se, kao omađijani verglaš, Baron trudio da na svaki način dopre do zamrle duše gospođice Emilije.

4.

Tako smo jedno vreme svi mislili: „Ona će se ubiti“, i rekli smo da bi to možda bilo i najbolje. Dok smo je viđali sa Omerom Baronom, govorili smo: „Udaće se za njega.“

Zatim smo govorili: „Ipak će je on prisiliti!“, jer je neka baba Savica pričala kako mu je gledala u dlan i kako je u njemu videla senku obešenog ispod koje se ne može pobeći.

Posle smo govorili: „Kako je nije sramota“, iza kapaka, dok su sedeli na klupici nedeljom popodne, obasjani laganim sunčevim drhtajem.

Tada su neke od žena počele da govore kako je to bruka za naš grad i loš primer za omladinu. Muškarcima je sve to dozlogrdilo i nisu bili preterano voljni da se u takve stvari mešaju, a onda su žene na kraju primorale od svih zaboravljenog pravoslavnog sveštenika da joj skrene pažnju. Ovaj je u kuću ušao, iz nje izašao, nikada nikome nije ispričao šta se odigralo tokom tog razgovora i odbio je da ide ponovo. Sledeće nedelje su oni ponovo sedeli na klupici, a popadija je napisala pismo nekome u Sremskim Karlovcima.

I tako se ona vratila životu u društvu onog dečaka, sada zapuštenog, polunemog mladića, koji je sebi u dnu dvorišta sklepaio nakaradnu šupicu, najviše nalik kućici za pse, te je tu boravio i odazivao se njenim sve ređim pozivima, a mi smo se povukli da iz prikrajka pratimo razvoj događaja. Jedno vreme se ništa nije dešavalo. Onda smo postali sigurni da će se venčati. Saznali smo, da je Omer bio kod zlatara i naručio prstenje. Pričalo se o njegovim planovima, kupovinama raznih potrepština, nagoveštajima izvesne budućnosti.

Zaključili smo: „Uzeće se.“ Bilo nam je zaista drago. Bilo nam je drago, jer smo i očekivali tako nešto, pričajući između sebe o rupama i zakrpama.

I nismo se nimalo iznenadili, kada je Omer Baron – asfaltiranje ulica je bilo već odavno završeno – jednog dana otišao. Bili smo donekle razočarani što nije bilo javnog oproštaja, ali smo verovali da je on otišao da se sredi i pripremi, kao i da završi poslove. I kao što smo sve vreme i očekivali, tri dana kasnije Omer se vratio u grad. Neki komšija je video onog mladića kako ga jedne večeri u sumrak pušta u kuću. Isti čovek je pričao da čitave noći nije spavao od buke koju je Baron proizvodio, razgnevljeno mumlajući i stenjući – komšija je upamtio reči lažura, Švabe i sad sve znam - sve su mi o tebi ljudi ispričali.

Tada smo poslednji put videli Omera Barona. I Emiliju Gras, na duže vreme. Mladić je ulazio i izlazio, ponekad nešto iznosio, ponekad unosio, ali su ulazna vrata ostajala zatvorena. Katkad bismo je videli na prozoru, samo na trenutak, kao one noći kada su ljudi iznosili kese sa crkotinama, ali se gotovo šest meseci nije pojavljivala na ulici.

Kad smo sledeći put videli gospođicu Emiliju, bila je smršala do kostiju i kosa je počela da joj tamni. Sledećih nekoliko godina crnela je sve više, sve dok nije poprimila nijansu prašnjavog uglja. Sve do dana njene smrti u sedamdeset i četvrtoj godini, njena kosa je imala to mučno crnilo, kao perje nekakve ptice što doleće iz noćne tame.

Od tog su vremena vrata ostala stalno zatvorena osim u onom razdoblju od šest ili sedam godina, kada je imala oko četrdeset i kada je držala časove iz nemačkog. U njenu sobicu su tada krišom dolazila uglavnom ženska deca onih nezadovoljnika koji su svoju sreću počeli da traže u Nemačkoj ili Austriji. U međuvremenu, ona je i dalje odbijala da plaća račune koji su stizali u pravilnim razmacima.

Onda su dolaskom novih naraštaja stvari znatno promenjene, neko iz srca državne administracije je doneo preporuku po kojoj je učenje nemačkog jezika u osnovnim školama postalo prihvatljivo, oni koji su želeli da odu otišli su, te je nestala i potreba za privatnim časovima gospođice Emilije. Ulazna vrata su se zatvorila sa poslednjim učenikom i ostala su zatvorena zauvek. Kada su sprovodili telefonske kablove po periferiji grada, samo je gospođica Emilija odbila da plati priključak. Nije htela ni da čuje za to.

Danima, mesecima, godinama, motrili smo na nekadašnjeg mladića, posmatrali kako stari i postaje sve neugledniji i razbarušeniji. Tu i tamo proneo bi se glas o tome kako Omer Baron dolazi u mutnim zimskim noćima i donosi novac koji predaje mladiću, te tako izdržava onu koju je toliko voleo, ne želeći da se susretne s njom. Pričalo se i o njegovim nečuvenim pljačkaškim pohodima po rumunskoj zabit, o tome kako sa svojom bandom izluđuje Čaušeskuovu policiju, besni i piruje, zauvek zaštićen senkom obešenog. Neka žena na samrti je ispričala kako je sanjala pokojnog druga Arandjela Armackog, te kako joj je on ispričao da je u jedan od gradskih bunara spustio drvenu kutiju punu dragocenosti koje su Nemci u ratu oteli kulacima, a on Nemcima, i kako sad žali što je svo to blago prepustio jednoj takvoj, te moli dotičnu da kutiju uzme i

bogatstvo razdeli gradskim siromasima. Milenko Crepulja, pekar koji se čitavog života, svakog bogovetnog dana budio pre svitanja, tvrdio je da godinama, u doba dok biciklom odlazi na posao, viđa Emiliju Gras kako prolazi kroz grobljansku kapiju i u ruci uvek nosi jednu ružu.

Svi računi koje smo slali gospođici Emiliji vraćali su nam se poštom neplaćeni. Tu i tamo bismo je videli na prozoru – očito je volela da ponekad pogleda napolje – kao isklesana avet, i nikada nismo pouzdano znali da li nas posmatra ili ne. Tako je ona prelazila iz generacije u generaciju – bedna, neizbežna, nepristupačna, neshvatljiva i neobična.

Niko nije znao da je umrla. Niko nije znao ni da li je болоvala u svojoj posiveloj kući senki, niti da li ju je negovao njen ostareli mladić. Nismo ni znali da joj je loše; već odavno smo prestali da se trudimo da od njega bilo šta saznamo. On ni sa kim nije razgovarao, a verovatno ni sa njom, jer mu je glas odumro, kao da ga godinama ne upotrebljava.

A svi su se pitali kako izgleda, konačno mrtva, u sobi sa dve klimave stolice u suprotstavljenim uglovima, stolom sa razvučenom zamašćenom mušemom, praškastim talogom žutog kreča po ivicama prostorije osvetljene napornim bljeskom ogoljene sijalice. I da li i dalje, iznad naherenog, nemačkog kreveta, na jednom klimavom ekseru visi uramljena čestitka sa koje razdragana nemačka devojčica u beloj vezenoj haljinici najavljuje dolazak srećne 1946.

5.

On je dočekao prve žene na vratima i uveo ih unutra, s njihovim prigušenim piskutavim glasovima i hitrim pogledima, a onda je nestao. Izašao je iz kuće i niko ga više nikad nije video.

Stigle su i dve sestre Grošin, koje su čak tvrdile da u bile u nekom daljem srodstvu sa njom. One su upravljale kompletnom istragom, došaptavale se poverljivo i diskretno, odajući utisak duboke rođačke patnje ali i očevodne zaprepašćenosti. Dvorište su ispunili stariji muškarci – neki od njih u svojim najboljim odelima – razgovarali su pred kućom o gospođici Emiliji, kao da je ona njihova savremenica, pa su i sami poverovali da su s njom plesali i da su joj se možda i udvarali, lutajući po dalekim vremenima, uveravajući sebe u drugačije verzije preživljenog, izlazeći iz kovitlaca proteklog sa širokim osmehom na licu, pomirljivi prema

zatamnjenim mestima sopstvenih istorija, uvereni u to da čovek može biti bolji i veći nego što to inače jeste.

Već smo znali da se u dvorištu nalazi ona rugobna daščara u kojoj je šticećenik gospođice Emilije proveo poslednjih četrdeset godina, tavoreći u njenom muklom slepilu, živeći isključivo od jedne njene naredbe i želje do naredne. I znali smo da ovo zamandaljeno leglo moramo po svaku cenu da razvalimo. A kad je jedan vešt i silovit muškarac to uradio, mlađa od sestara Grošin je pala u nesvest. Na užas i nevericu svih nas prisutnih, leša ni ovde nije bilo.

Možda je i nekoliko sati proteklo u našim bezuspešnim pokušajima da odgonetnemo smisao te skandalozne tajne, kad je pravo niotkud banula ružnjikava luda koja je prodavala cveće pred grobljanskom kapijom. Ta je spodoba uznemireno skakutala, nemušto nas uveravajući da krenemo za njom. Tek, nekoliko nas je našlo za shodno da tako i učini, te smo za par minuta stigli do starog, nemačkog dela groblja. Između urušenih, oskrnavljenih spomenika obraslih trnovitim, visokim šibljem, tu, gde smo godinama pokopavali lokalne beskućnike, prosjake i samoubice, plitko, tek da prikriju posmrtno ostatke predratnih Nemaca, malo izdvojena i brižljivo održavana, nalazila se skromna nadgrobna ploča od prostog, sivog kamena. Na ploči je sitnim, crnim slovima bilo uklesano ime Emilije Gras, umrle 1945. godine. Prostrta i ukočena na zemlji pred nama, gospođica Emilija ni mrtva nije ispuštala iz ruke raskošnu ružu – poslednju od onih kojima je obeležavala svaki dan svoje pedeset i četiri godine stare smrti. Oči su joj bile širom otvorene i delovalo je kao da gleda pravo u nas. Možda je to bilo previše za nas, pa smo se okrenuli i otišli. A možda nam je samo bilo malo neprijatno.

Ajla TERZIĆ

SLUČAJ BROJ ČETRDESET I OSAM

Čekaonica je ličila na bilo koju drugu čekaonicu; stolice diskretne, ni udobne ni neudobne jer se pretpostavlja da se oni koji čekaju tu neće previše zadržati, zatim mali stolići s nekoliko primjeraka lokalnih književnih časopisa, na zidovima akvareli koji prikazuju morską obalu, palme i druge amblemske scene klišejiziranih utopija, u uglovima saksijsko cvijeće tako savršenih listova da bi se moglo zamijeniti za plastično, na na stropu veliki ventilator. Upravo je u taj ventilator bio zagledan naš gospodin Weiss, inače jedina osoba u čekaonici, kad je s razglasa začuo svoje ime. Zakopčao je jedno dugme na svom sakou i sa akten-tašnom pod miškom, zaputio se prema vratima na kojima se nalazilo stilizirano pero za pisanje.

Okrenuo je ručku na vratima i stupio je u prostoriju kao neko ko je tu bio već mnogo puta. (Zapravo, on na neki način tu i jeste bio čest gost...)

Ono što ga je iznenadilo jeste svjetlo na koje ni u kom slučaju nije bio naviknut, naročito na ovom mjestu. Pogledom ju je potražio. Iz pokrajnje sobice se čulo zveckanje šalice po čemu je pretpostavio da sprema čaj.

„Sjedite, tu sam“, povikala je.

Kao i obično, gospodin Weiss se smjesto u fotelju, pri čemu je svoju torbu položio na koljena. Pogledom je obuhvatio dobro poznati interijer u različitim tonovima lavande, zidni sat nasuprot njega, ogromni prozori s desna (vjerojatno od neprobojnog stakla), i ispod njih niske ormariće koji mogu poslužiti i kao otoman. Sad se na jednom od njih nalazi neka umjetnina od žice. Poklon?

„Sviđa vam se?“ pitala je Hari, ulazeći s poslužavnikom.

Gospodin Weiss se neodređeno nasmiješio.

„Nije loše, a? To sam dobila za rođendan“, rekla je raspoloženo, sjedajući vis-a-vis gospodina Weissa.

Naravno, Hari je izgledala besprijekorno. Na sebi je imala dugu crnu haljinu od viskoze s tričetvrt rukavima. Kosa joj je bila

pričvršćena plastičnom šnalom sa motivima Klimtovog *Poljupca*. Lice duguljasto, s minimalno šminke i te duge trepavice za koje su mnogi, mogao se kladiti, vjerovatno mislili da su umjetne.

„Nisam znao da vam je bio rođendan“, rekao je gospodin Weiss i istog trena se namrštio zbog toga. Kako glupa rečenica! A kako je mogao znati? Da je znao, da li bi joj nešto kupio? Vjerovatno bi danima lunjao po trgovinama, bivajući sam sebi smiješan u razgledanju parfema i svilenih šalova. Uostalom, nije li to *neprofesionalno*?

Hari je elegantnim pokretima nasula čaj i stavila šalicu s apstraktnim crvenim šarama ispred gospodina Weissa.

„Danas pijemo bijeli čaj. Okej?“

Gospodin Weiss je ravnodušno slegnuo ramenima. Krišom je, poput ojađenog djeteta bacaog pogled prema neobičnom žičanom predmetu.

„Mislite da sam je stavila na pravo mjesto?“ pitala je gospodina Weissa, udobno se namještajući na fotelji. Stavila je nogu preko noge i ispreplela prste. Za ovih godinu dana kako dolazi kod nje, gospodin Weiss nikad nije vidio da je imala neki lak na noktima. A gospodin Weiss je primijetio da rijetko koja žena danas ne nosi lak, barem onaj prozirni. *French*, tako se to zove, pomislio je trijumfalno.

„Ne sviđa mi se,“ samozadovoljno je rekao.

Hari je podigla obrve u znak čuđenja.

„A je li? Zašto?“

„Ne znam. Nekako je...hladna. Izgleda kao neki fosil.“

Hari se nasmiješila ohrabrujuće.

„Pravi pisac,“ rekla je i pogledala prema predmetu. „Da budem iskrena i nisam toliko razmišljala o njoj, ali meni se dopada upravo ta njena nedovršenost, naprosto zrači nekim potencijalom i optimizmom.“

„Ne znam...Možda je to stoga što ne volim nedorađene stvari.“

„Nedorađene ili neodređene? Nije bitno...Važno je da se u svakom vašem komentaru i postupku ogleda vaš karakter. Fascinantno. Tako ste dosljedni...“

Gospodin Weiss se kruto, no ipak samozadovoljno osmjehnuo. I dalje ga je mučio onaj poklon.

„Kad smo kod toga, kako napreduje vaš novi roman?“ pitala je zavjerenički, pijuckajući čaj.

Duboko je udahnuo i sklopio oči. Tek sad je postao svjestan diskretno utišane muzike koja je dopirala iz zvučnika. Erik Satie.

„Nisam siguran da li želim o tome da razgovaram.“

Prisilio se da otpije gutljaj čaja.

„Hari, moram nešto da vas pitam, važno je....Da li ste pročitali onaj koji sam vam dao prošli put?“

Hari se energično uspravila i rukom mu dala znak da sačeka. Požurila je do jednog od ormarića iz kojeg je izvadila bilježnicu sa koricama boje marelice. Vratila se na svoje mjesto, i dok ju je gospodin Weiss apatično promatrao, uzbuđeno je privila bilježnicu na grudi.

„To je apsolutno ge-ni-jal-no!“ rekla je naglašavajući svaki slog. „Morala sam zapisati neke bilješke, nisam htjela da šaram po onom primjerku...ko zna, možda će taj rukopis jednog dana biti izložen u nekom muzeju!“ dodala je vragolasto.

Gospodin Weiss se slabašno nasmiješio i promeškoltio se u fotelji. Hari se dala u listanje po svom notesu.

„Izvinjavam se što sam vas zvao u sred noći da vas to pitam...nisam se mogao suzdržati...“

„Ma, dajte....Nego, ima ovog zaista mnogo...da vam sad sve ne čitam, uglavnom...da li ste vi uopće svjesni šta ste napisali? Način na koji vodite naraciju je apsolutno nešto novo u našoj književnosti, s tim da je svaka digresija prava gozba erudicije.... Da li ste ovo objavljivali kao zasebne eseje? A tek profiliranje likova! Gospodine Weiss, vi ste pravi poznavalac ljudske duše.“

Gospodin Weiss je odrično odmahnuo glavom. On sam nije bio mnogo zadovoljan rukopisom. Bilo je tu mnogo toga što se moglo popraviti.

„Iznimno mi se dopada slojevitost likova,“ nastavila je Hari, „znate, mnogi autori svoje junake oblikuju isključivo jednodimenzionalno, i u tome, naravno, mnogo griješe. Ali, ne i vi.“

Gospodin Weiss je snuždeno slegao ramenima gledajući ispred sebe.

„Drago mi je da ste barem vi to primijetili. Jedino vi to primjećujete...“ dodao je rezigrano i pogladio svoju torbu.

Hari se toplo nasmiješila, istovremeno ga gledajući pomalo prijekorno.

„Opet ste u onoj vašoj fazi? Razgovarali smo već o ovome. To što su odbili da štampaju vaš roman, samo je dokaz njihove ograničenosti. Sjetite se Joycea, Flauberta pa J.K.Rowling. Svi su oni imali trnovite početke. Kažem vam, jednog dana će im biti žao, a vi ćete čitati o svojoj knjizi u *New Yorkeru*.“

„Da, ali šta mi garantuje da će i moja sudbina biti ista takva? Možda je bilo najbolje da sam zaposlio u državnoj firmi, da sam kao i svi ostali građani, digao kredit za stan i auto, i da gledam kako ću to sve fino otplatiti. Možda je za mene utakmica i pivo vikendom a ne Dostojevski...“

Malodušno se zagledao u svoju torbu i uzdahnuo.

„Nekad je tako teško...trudim se i trudim, otkidam od sna i podrvgavam sebe najrigoroznijoj autoanalizi, a kritika opet šuti. Pa, znaju li oni da sam *Muziku našeg doba* pisao devet godina? Imam hroničnu bol u kičmi, prvo me je jedna žena ostavila, pa onda i druga, djeci ne pamtim ni imena a kamoli rođendane, a jedini prijatelji koje imam su također pisci. Ovakvi kao ja. ...I zbog čega sve to, recite vi meni?“

Dok je gospodin Weiss govorio, Hari ga je pažljivo slušala, sipajući mu još čaja.

„Da, da... ipak, svaki trud na kraju bude nagrađen, vi biste trebali da znate čemu sve to...“, rekla je Hari ozbiljno.

„Da je bar tako lako, da pisac ima odgovore na sva pitanja...Osim toga, više nisam ni mlad...s nekim sam se stvarima lakše nosio kad sam bio mlađi.“

„Nemojte tako, pa izgledate kao da imate četrdeset i dvije uvrh glave,“ rekla je Hari poletno. „Ali, znam na šta idete. Zavist kolega, podmetanja, sve mi je jasno. Samo da znate, tako je u svakoj profesiji.“

„Živimo u teškim vremenima,“ opet je uzdahnuo gospodin Weiss. „A ovaj svijet danas, svi žele da pišu, niko ne čita!“

„Slažem se. Šta je zadnje što ste vi pročitali?“

Gospodin Weiss ju je pogledao skoro ljutito.

„Ja? Ja nemam vremena za to. Moram dva romana da pređem, da završim jednu zbirku priča, s tim da sam se vratio jednoj svojoj poemi iz mladosti. Mislim da to dugujem sam sebi...Ali da je lako, nije...Mislim, pisanje nije nešto što se može naučiti na nekom kursu za kreativno pisanje, za to treba dara, ali i muke...A ovih dana ih ima tako mnogo, tih radionica....Nekad je biti pisac bilo stvar prestiža, društvenog ugleda! A sad...svi pišu, manekenke, blagajnice, propali konobari, nesvršeni studenti agronomije, svakakvi pacijenti, čak nije nužno ni da ste pismeni ili, nedajbože, obrazovani!...Pročitao sam da osamdeset i jedan posto Amerikanaca smatra da bi trebali napisati knjigu!“ rekao je očajno i grčevito stegao svoju akten-tašnu.

„Ali, gospodine Weiss, vrijeme će pokazati...“

Nestrpljivo je odmahnuo rukom.

„*Gospodine Weiss!* To mi čak nije ni pravo ime!“

Hari je zastala na trenutak i zbunjeno ga gledala, tek povremeno trepćući.

„A je l'? Pa kako se zovete?“

Pisac je na trenutak oklijevao, gledajući svoju terapeutkinju ispitivački. Na kraju je obazrivo rekao:

„Zdravko Čolić.“

Hari ga je gledala bezizražajno, tek kurtoazno podignuvši obrve.

„Nećete mi reći *kao onaj!*“, rekao je sarkastično gospodin Weiss, i gnjevno promrsio „Mrzim ga!“

„Zaista ne znam koga imate na umu, ali ne vidim u čemu je problem. Pa znate i da je George Orwell promijenio ime, pa Lewis Carroll...“

Gospodin Weiss se namrštio u grču.

„Kako ne razumijete? Čak ni ime koje sam dobio rođenjem nije originalno! Neka su imena naprosto pola karijere! Kao, recimo, Mirta Herc. Ili Neven Štikš. Ti komentari su me uvijek izluđivali! Nisam mogao platiti račune bez nekog skeča na tu temu, o rezultatima na internetskim tražilicama da ne govorim!“

„Ne mislim da biste to trebali shvatiti tako lično. Zaboga, pa postoje čitavi klubovi ljudi koji se zovu isto.“

„Da, ali u mojoj profesiji je drugačije. Treba vam nešto pamtljivo, nešto što će privući pažnju...a neobično ime uvijek barem malo zaintrigira čitaoca. A ostalo je, čini mi se, stvar marketinga, slike na ovitku...“

Gospodin Weiss se zagledao kroz prozor.

„Ime Mikloš Weiss mi činilo tako...evropski, tako mistično židovski!“ rekao je zaneseno.

„Pa ima nešto...“, složila se Hari.

„Čak su me jedne godine zvali i na konferenciju s nekom židovskom temom, ne sjećam se o čemu, vjerovatno nešto o Holokaustu...I, na kafi u foajeu hotela, jedan mi je profesor čak rekao da imam *tipičnu židovsku fizionomiju*,“ rekao je gospodin Weiss važno.

„Odlično!“, zapljeskala je Hari.

„Ma, nema, to su svjetski ljudi, prava gospoda!“ rekao je gospodin Weiss skidajući neku nevidljivu trunku s rukava. „Jedan od njih mi je dao i svoju vizit-kartu, znate, pa ko zna, možda im se i javim, da ponudimo moje knjige nekim izdavačima u Francuskoj, ili Americi, vidjećemo.“

„To bi svakako trebali učiniti. Nema sumnje da će vaš autentičan glas i vaše uzbudljivo životno iskustvo koje ste tako vješto prenijeli na papir privući pažnju javnosti.“

„Znate, tamo, *kod njih*, to su ozbiljne stvari. Književnost nije prčija dva sekretara i jednog moderatora koji su diplomirali na socijalističkom upravljanju...Književnost – to su ozbiljne stvari o kojima ovi ovdje nemaju pojma!“

Na trenutak su oboje začutili, gospodin Weiss snatreći o svojoj međunarodnoj karijeri i značaju klasika, a Hari u iščekivanju, sa već uvježbanim osmijehom na licu. Nakon nekoliko trenutaka, kratkim reskim zvukom se oglasio i satni alarm.

„Pa, to bi bilo sve za danas“, rekla je kao i uvijek Hari.

„Da,“ pomirljivo se nasmiješio gospodin Weiss. Na trenutak kao da se dvoumio, a zatim je počeo da otkopčava svoju torbu. Pretresajući par sekundi po njenoj unutrašnjosti, konačno je – ne bez izvjesnog napora – iz nje izvadio nešto što je izgledalo kao otvoreno pakovanje papira za printanje. Hari je zastala u prikupljanju šalica.

„O, šta je to?“

Gospodin Weiss se stidljivo nasmiješio.

„Nisam vam stigao reći...vrijeme uvijek tako brzo prođe... Znete, ovo je prvi svezak mojih memoara.“

Hari je na momenat ukočeno zurila u njega, a zatim vedro poskočila.

„Pa vi ste pravi vragolan! Ništa ne govorite! Dajte to ovamo.“

Hari je ustala i uzela rukopis od gospodina Weissa, koji je, samim tim što se riješio tog tereta, već bio spreman da pođe.

„Pa, eto...ako vam bude zgodno da pročitate...bez obaveze...i, molim vas, iskreno mi recite šta mislite.“

„Kao i uvijek gospodine Weiss“, rekla je Hari. „Kao i uvijek.“

Gospodin Weiss se zahvalno nasmiješio svojoj terapeutkinji i, kao da ramenima nosi sve i jedan tom enciklopedije Britanike, teška koraka napustio prostoriju.

Nakon što je ostala sama u svom uredu, Hari je neko vrijeme stajala na sred sobe, pogleda fiksiranog na prvi svezak memoara gospodina Weissa koji je i dalje držala u rukama. Zatim je rukopis polako spustila na stol, prišla jednom od niskih ormarića i iz prve ladice izvadila bočicu od neprozirnog smeđeg stakla. Na dlan je istresla jednu, a potom još dvije crvene tablete i, uz nagli trzaj glave ih progutala.

U još uvijek otvorenoj ladici je ispod papira virilo nekoliko njenih vizitki. *Hari Krokoshian, specijalista za laskanje*. Kad je s prijateljem pokrenula firmu, bila je skeptična i mislila je da će propasti za deset dana. Međutim, u ovom frustriranom svijetu, posla je bilo toliko da je već za nepunu godinu otvorila vlastiti ured. Sada ima nekad i po tridesetak klijenata dnevno, uglavnom iz profesije gospodina Weissa, odnosno, gospodina Zdravka Čolića. Ponešto gorko se osmjehnula. Da, samo što svaki *specijalista* nekome barem nekad pomogne. Ovo je za njene klijente (pacijente?) bilo kao pijenje slane vode. Ne bi se smirili dok je ne bi potpuno iscijedili. No, sad je tu i biće tu dok ne izmisle automate za emocije ili nesto slično. Pokupila je papire i stavila ih u torbu. Weissov rukopis je ostavila u uredu.

Obukla je kaput, ugasila svjetla i zaključala za sobom.

MUDRAC

Mudrac je shvatio, videvši pod sobom crne oblake, da je došlo vreme da se spusti nazad u selo. Gore, visoko u svojoj planinskoj pećini, godinama je skupljao mudrost, povučen u svoju introspekciju. Sjedinio se sa prirodom i učio jezik potoka i medveda... Ali sada je došlo vreme da se vrati u dolinu i pomogne svojim saplemenicima.

Krenuo je strmom stazom da hita ljudima koji će se bez njega izgubiti u mračnim predelima đavoljih zadovoljstava. Pitao se na putu da li je zaista trebalo da toliko vremena provede u izolaciji. On koji pije mudrost kao izvorsku vodu. Kada je bio sam, među biljkama i životinjama, osećao je planinu kao svoju majku. Po koži mu je strujao dodir božanskog, postao je „uzvišeni“.

Stigao je pred svoje staro selo, ali, prekoračivši prag, shvati da je sve ostalo isto. Ljudi su izgledali isto, kuće su se isto dimile, konji i psi su isto terali dlaku.

„Kako to? Zar je moguće? Ja sam jasno osetio poziv u pomoć!“, pomislio je. Ali, verujući svome čulu koje je osećalo, kako je verovao, najfinije potrese struna na ljudskoj duši, dosetio se: oni su svoju bol i izvitoperenost potisnuli duboko u sebe, u kosti, u pete. I nose ove maske uljudnosti da njima prekriju svoju patnju i taštinu. „Ja ću im pomoći“.

I počeo da drži propovedi. Od čoveka do čoveka. Podučavao je, pomagao, grdio, govorio o smislu života i čudima prirode, dugo, dugo... Pa ipak, njegove se reči većinom rasprsnuše, kao žar i pepeo sa lomače. Iz njegove čaše niko nije hteo da pije.

Odlučio je da to promeni. Seo je na gradski trg. Počeo je sada tamo da podučava i da milost svojih saznanja i nauka deli onima koji sami dođu k njemu. U narednim danima uspeo je da okupi oko sebe nekoliko seoskih derana koji nisu imali nikakvog drugog posla (ponekad su ga krišom gađali kamenčićima koji bi mu ostajali u kosi a da to i ne primeti), i nekoliko mladića, seoskih sanjalica, koji ni reči nisu razumeli od onoga što je govorio, ali su se plašili njegovog pogleda, pogleda čoveka koji je previše vremena proveo bez ljudi.

Razgnevio se. Poslednji put će pokušati, obećao je sebi. Reći mu sada postaše kitnjastije, izrazi još bogatiji simbolima i čudnim, nespokojnim rečima. Dugačke misli, naizgled protegnute u večnost, sipale su sa njegovih usana nad glavama ljudi. Očekivao je da plemenitost njegovih pouka uzdigne narod ka njemu.

Ništa.

Neko bi prošao i mahnuo mu prepoznavši ga, neko bi negodujući vrteo glavom i pogledom tražio stražare da ga uhapse, neko bi ravnodušno koračao kraj njega, obuzet teškim poslom. Odsustvo pažnje izazvalo je u njemu gnev i srdžbu, i osetio je kako se nemoćno ljuti, kao dete. On! Veliki mudrac! Da se njegovo seme ne primi niti u jednoj njivi.

Popeo se na jednu klupu i počeo da viče na ljude koji su prolazili. „Šta je vama? Došao sam zbog vas iz svoje planinske pećine da vas spasim i ulijem vas svetlost u srca. A vi okrećete glavu?! Moje bi reči drugde merili zlatom. A vi?! Povukli ste ružnoću svog bića u sebe i mislite da ja to ne vidim. Očekivao sam od vas svoje učenike, ali vidim da ste toliko prokleti da ću vas i ja prokleti moćima prirode da vas više ne bude!“

Oni mladići padoše na kolena od straha, a vragolasta dečica su se smejala, valjajući se u prašini na golim trbusima. „Kako je smešan ovaj čiča, priča kao navijen“, reče jedno dete.

Tad se iz mase naroda koji je stajao na trgu, i čiju pažnju je privuklo njegovo urlikanje, jer su pomislili da neko umire u mukama, izdvojila jedna devojka. Čupava plava kosa joj je padala preko lica i golih ramena, grudi su joj slobodno disale u cvetnoj haljini. Prekinula je sa poslom i prišla mudracu.

„Ko si ti? Ko misliš da si ti? Ceniš da te se ne sećamo, pa vičeš ovde na nedužne ljude i pretiš. Da li te je neko pozvao? Misliš da nama ovde treba učitelj i neko da nas spašava od pakla? Niko nije tražio tvoju mudrost i niko nije odgovoran što tvoje reči teže kao pero. Došao si iz svoje planinske pećine ubeđen da mi propadamo u nemoralu i bolestima duše, a mi živimo kao i kad si ti otišao. Skini to tvoje odelo, pohabano i rupičasto, ne čini te ono većim mudracem, i prihvati se posla, jer ima dece u selu koju treba nahraniti. Ili se vraćaj na planinu pa umudruj lisice i sove!“

Mudrac je začutao. Nemo je posmatrao devojku koja mu okrete leđa i vrati se svom poslu, nišući oble kukove.

Pogledao je nebo – nigde nije bilo sivog oblaka, samo plavetnilo i sunce. Poželeo je devojku.

**POVREĐENOST
LJUBAVNA PRIČA**

Samiri

- odlomak iz romana -

Četvrto poglavlje

Uzeh čašu s poda, otpih nekoliko gutljaja, i kada htjedoh da je vratim pored fotelje primetih da je Andrej Bajkal držao glavu, kao kad čovek skreće pogled od nekog neugodnog prizora. A onda sam ipak video, titrao mu je kapak, isprva se nisam snašao u toj situaciji, no opet nisam želeo da Pavlu dam znak kako nešto nije u redu. Sagnuo sam se i tiho sam pitao Andreja Bajkala da li mogu da nastavim, a on je klimnuo glavom.

Ostao sam posle toga još neko vreme budan i razmišljao o razgovoru koji se zbio pred vratima moje hotelske sobe. Sutradan su mi Kim i Anest postali opsesija. Od časa kada sam otvorio oči tog 25. septembra, pa tokom tog čitavog sunčanog dana do večeri bio sam zaokupljen njihovom pričom koju sam do iznemoglosti motao po mislima, da bih je takvu kakvu sam je zapamtio zapisao u onaj ženski dnevnik. Ponadao sam se da ću ih za ručkom ili večerom prepoznati među drugim gostima, no parova poput njih bilo je dosta, a i glasovi su se mešali tako da je bilo nemoguće da ih po tome otkrijem.

Baš tokom ručka mi je palo na pamet da bi njih dvoje mogli biti onaj par koji sam juče ugledao na vojničkom groblju, no u šetnji kroz San Martino di Kastroca, a onda i u dvosatnom pešačenju preko brda kada sam uganuo nogu, nisam ih sreo.

Koliko sam time bio obuzet, najbolje govori, da sam se tek krajem dana setio da mi je Andreo rekao da će me čekati pred hotelom u osam sati ujutro, no misao o usponu na jednu od planinu nije me ni jednog trenutka ozbiljno zaokupljala. Uostalom, za pet i nešto godina planinarenja, još mi se nije desilo da mi misli lutaju i da se ne mogu usredsrediti na ono što me čeka. To se lako da objasniti – misao i korak moraju da prate jedno drugo i da budu u saglasju, inače, svako penjanje može da bude rizično.

Dobro sam se borio sa umorom, i možda dva ili tri puta mi se prispravalo, a onda bi kriza prošla i počeo bih da razmišljam o Kim i Anestu, sve više o njoj i njenom izgledu. Posle večere bol u nozi je bio jači. Promenio sam odluku da večer provedem u gradu iako je to značilo da bi ih zapravo tražio, bio sam gotovo uveren da su oni ti koje sam video na starom ratnom groblju, te kupih butelju terana i reših da ih čekam ako treba i do kasnih sati. I svaki put, a to je bilo takoreći svako malo, kada sam ustajao ili skakao iz kreveta ne bi li na vratima osluhnuo glasove na hodniku, zapitao bih se šta ću time postići ako i saznam koji je broj njihove sobe, koji je smisao toga da se izlažem ozbiljnoj opasnosti samo da bi ih prisluškiavao, kada uostalom, znajući svoju prirodu nisam toliko hrabar u odnosu prema ljudima koliko kad je u pitanju planinarenje.

Te akcije i sumnje trajale su do kasnih sati kada sam sedeći za stolom i ispijajući vino začuo jedan ženski glas kako pevuši neku melodiju, menjajući atmosferu u hodniku u kome je do tada bilo mirno i pusto. Pevušila je i kad je otključavala vrata i kad je ušla u svoju sobu, tada sam bio gotovo siguran gde se nalazi pa sam izjurio napolje.

Nekoliko minuta možda, stajao sam gotovo naslonjen na vrata i osluškivao šta se zbiva unutra. No ništa sem tihog pevušenja se nije čulo, a i to je ubrzo prestalo, pa pomislih da je otišla na počinak.

Jedno pitanje stalno mi se nametalo, ono o tom muškarcu s kojim je bila, da li je Anest otišao zbog svađe ili je po planu krenuo na novi uspon da nekog ubije. U jednom času začuh kako se glasno smeje, i odlučih da se vratim nazad uveren da je on ipak još s njom u sobi. Još dva puta ponovio sam istu stvar, prisluškiavao sam i smišljao kojekakve priče, ako bih se najzad toliko ohrabrio da uđem unutra i upoznam se s njom, ili s njima što mi je ipak manje odgovaralo. No ni posle ta dva pokušaja nisam odmakao više nego na početku, nisam mogao da znam je li Kim sama unutra, pa reših da to otkrijem. Pokucao sam, ništa. Otvorio sam vrata i kroz mrak uhvatih slabašnu svetlost koja je dopirala iz sobe. Napravio sam dva koraka i zastao osetivši dim, bio je to miris paleži, i to me je u prvi mah zbunilo i sputalo, nisam znao šta da radim. Ipak sam produžio i pojavio se u toj sobi, u kojoj je ta devojka sedela na podu ispred kreveta u jednom neobičnom položaju. Na trenutak mi je pažnju odvuкао drugi prizor, preko upaljene lampe bila je stavljena nekakva svileni marama od čije je senke mnoštvo šara bilo rašireno po plafonu, na desnoj i levoj strani zida. Nikada neću zaboraviti taj položaj u kome je

bila - rukama je obuhvatila kolena na koja je prislonila bradu. Na sebi je imala crvenu vunenu rolku, a boja kose koju nisam mogao da odmah raspoznam bila je plamenocrvena, iako je od odsjaja izgledala više smeđa. Nosila je obične pantalone i bila je bosa. Beščutno je gledala u neku tačku, lice joj je bilo bezizražajno i nedokučivo, ali i pored toga, ono je mom oku bilo veoma ugodno. Za to vreme zapazih neke detalje, kao prvo, pepeljaru u kojoj je tinjao plamen spaljene fotografije, a onda i ostale fotografije koje su bile na gomili. Upaljač, kutija cigareta, čaša, i boca jednog pića. Ne znam da li je moje pojavljivanje bio razlog da promeni položaj, ili mi je time htela da stavi do znanja da sam nepoželjan, no umesto brade okrenula je levu stranu lica i nežno ga prislonila na spojena kolena.

„Jeste li kad pili Unicum? Pridružite mi se“, rekla je.

Seo sam pokraj nje, natočio piće, i kada sam ispio gutljaj kazah. „Odseo sam u broju 51, nisam mogao da zaspim pa sam krenuo da se razbistrim, i na hodniku sam osetio miris paleži. Zovem se Branislav Županski.

„Ja sam Kim Vrangel“, odgovorila je. Tada je pružila ruku, dao sam joj čašu koju mi je ona posle nekoliko trenutaka vratila. Iskapio sam ostatak Unicuma, nisam znao šta dalje da radim i kako da zapodenem razgovor, znojio sam se, i tada sam prvi put osetio strah jer sam pričao sa ubicom. Počeo sam da nižem u mislima sulude asocijacije na njeno prezime – Vrangel kao vrag i angel, pa vran je crno, kao crni anđeo. I najverovatnije da bih nastavio tu grozničavu mentalnu igru da me nije prekinula pitanjem. - Županski, dobro sam čula? Iz Poljske ste?

„Iz Srbije, planinarenjem se bavim pet godina, tu negde, ovo je trebalo da mi bude dosad najozbiljniji uspon“, osetih određeno olakšanje što smo otpočeli kakav takav razgovor i postavih joj pitanje da li je sama ovde ili s nekim. Iako mi nije bila namera, prešao sam na ti.

„Došla sam sa zaručnikom, no danas je morao da otputuje. Albert mu je ime, Albert Anest, kao i ja, iz Amerike je“, kazala je. Učinilo mi se kao da je dodala jadni bogalj ili nešto tako, ali nisam bio siguran. Nisam mogao da odolim iskušenju i zamolih je da pogledam fotografije. Pomislio sam da su na tim slikama njihove žrtve, snimljene na mestima gde se zločin dogodio, no prevario sam se. Umesto trupala i beživotnih tela bili su neki muškarci i žene, svi mladi, na terasi nekog hotela ili planinske brvnare, na steni, ledenjaku.

„Ko su ovi ljudi? Vaši prijatelji...“, pitah.

Na to se okrenula prema meni, pogled joj je bio neodređen i zapravo izgubljen, kao da na trenutak ničega nije bila svesna, a onda je opet prislonila bradu na ruke kojima je obuhvatila kolena i počela da priča.

„Bilo je to u zimu 1999.godine, odlučila sam da za vikend odem u Oregon, zapravo na planinu Hud. Bio mi je potreban odmor, ma kakva promena, samo da tih nekoliko dana ne budem u gradu i ne mislim na posao. Ne bih to nazvala planinarenjem, išla sam zbog prirode i dugih šetnji koje sam planirala, a planinu Hud sam izabrala jer se o njoj u to vreme prilično govorilo. I da ne dužim, smestila sam se u jednom novoizgrađenom planinarskom domu i sprijateljila sa vlasnicom s kojom sam provela divno večer, no i pored njenih nagovaranja odbila sam ponudu da idem sa profesionalnim vodičem koji je radio za nju. Ujutru sam krenula, i posle skoro tri sata pešačenja kroz šume i preko brda bila sam zadovoljna sobom, pogotovo jer mi je oprema bila oskudna, i što sam bez ozbiljnih poteškoća prelazila teren. Osećala sam da mogu dalje da nastavim uspon i pogledom sam prešla planinu tražeći stranu prema kojoj bi se uputila. S jedne strane bio je pad približno 1000 metara, i tamo videh neke prilike, na drugoj strani nije bilo nikoga, i na njoj je bila velika izbočina dugačka 500 ili 600 metara. Krenula sam na tu stranu gde je sneg bio sve dublji, sporo sam se penjala, a i sunce je bilo jako, te je negde na polovini izbočine počelo da prži. U jednom trenutku morala sam da stanem, uplašila sam se odsjaja na snegu koji su se samo množili kao da će se pretvoriti u ogroman bljesak, toliko sam se bila uplašila da sam mislila da ću umreti.. A onda me je obuzela mržnja, bujica mržnje je isticala iz mene, i silno sam želela, beskrajno, da se svetim onima koji mogu da osvoje vrh planine. Poput onih prilika tamo koji su nastavili da se uspinju. Ne znam koliko dugo sam bila u tom afektu, sigurno ne toliko dugo kao jedno osećanje tužnog zadovoljstva koje je potom nastupilo, i koje će potrajati sve do danas.

U nedelju sam se vratila u Vašington sa planom o ubistvima. Kao prvo, morala sam da naučim da planinarim što sam i učinila te godine podvrgavajući se stalnim treninzima, kao drugo, od svojih učitelja trenera saznala sam za maltene sve poznate i one manje poznate planine širom sveta, i ostao je još novac za putovanja koji mi nije predstavljao problem jer sam kao unutrašnja dekoraterka dobro zarađivala. Baš kada sam se spremala za odlazak u Evropu snivajući o tom nekom muškarcu s kojim ću se upoznati, zavesti ga, a onda ga prilikom uspona ubiti,

dogodila mi se ta stvar koja je promenila moj plan. Upoznala sam Alberta Anesta. I to baš pred izlogom butika gde sam kupovala sebi planinarsku opremu, koji se zvao *Extreme Intimo*. Nije bio moj tip muškarca, no nešto je kod njega bilo neobično, a što me je potaknulo da mu se predstavim i započnem razgovor. Razlog je bio rukav od košulje na desnoj ruci koji je bio upadljivo duži od rukava na levoj, i zbog toga mu nisam videla šaku. Kada smo se sastali posle nekoliko dana shvatila sam da on zapravo nije želeo da dođe do susreta, čak je u jednom trenutku iznenada pošao, i tada sam shvatila da mi je uhvatio pogled kako piljim u taj rukav ili džep u kojem je često držao tu ruku. Idući put on je bio taj koji je prvi nazvao, i te večeri rekao mi je da ima deformisanu šaku, da je zbog toga već išao na operaciju, i dva puta zbog noge, naime, desna mu je nešto kraća od leve i morao je na produžavanje kostiju. Kako je vreme prolazilo ja sam sve više saznavala o njemu i doživljavala Alberta Anesta kao jednu tragičnu osobu. Imam dosta tih detalja, zastala je. Sećam se, bilo smo na nekoj zabavi kod jedne moje prijateljice i posle nekog vremena, Albert je nestao. Počela sam da ga tražim po kući i našla kako sedi na podu, u mračnom uglu sobe, i plače. Plakao je za svojom sestrom koja je pre nekoliko godina u spavaćici zaspala pored peći, spavačica se zapalila i imala je teške opekotine na čitavom telu. Albert je dao svoju kožu kako bi joj spasao život. Pitala sam ga u šali ima li išta lepo da mi ispriča, malo se bio iznenadio i odgovorio je sutra ću ti pokazati. Sutra mi je doneo gomilu listova papira na kojima su bile otkucane pesme, njegove ljubavne pesme koje mi je od tada stalno donosio i čitao. Kada sam shvatila koliko mu znači moja pažnja i posebno to što sam volela njegovu poeziju, smatrala sam da je pravi trenutak da ga pridobijem za svoj naum. Nakon gotovo mesec i nešto dana vodila sam ljubav s njim, i nazad sam mu videla telo prepuno ožiljaka- od šake i noge, pa obadve ruke, i leđa s kojih mu je skinuta koža. Nisam to uradila iz sažaljenja, ako ste na to pomislili, nego zbog jedne osobine koju je imao Albert Anest a koju nisam primetila ni kod jednog drugog muškarca s kojim sam bila u vezi ili održavala prijateljstvo. Albert se trudio da ničim ne pokaže da me želi osvojiti. Nije me začudilo što nije mogao da svrši, odmah sam zaključila da pati od anorgazmije. Ležeći pored njega ispričala sam mu što mi se dogodilo na odmoru na planini Hud, koji sam plan skovala, i pitala sam ga da li bi pristao.“

„'Volim te', kazao je. Glavu koju sam naslonila na njegovo rame spustila sam na stomak i zatvorila oči. Tada je Anest počeo da ubrzano diše, i pridigla sam se da vidim da li je dobro. Imao je pogled ludaka koji je bio još strašniji u polumraku sobe u koju je

dopiralo malo svetlosti sa ulice, nešto je šaputao što nisam mogla da razumem.“

„Da, ja to mogu, o itekako, itekako ću da ubijam', boja glasa mu se promenila, mržnja je izbijala iz njega. Još kao dečak mrzeo sam svoju majku zbog te vegetarijanske kuhinje koju je ocu i meni nepopustljivo nametala, nije htela da čuje ni za jednu drugu ishranu.“

„Sećam se perioda kada smo bili na dijeti, na rigoroznom režimu tako da smo gotovo gladovali. Jednom prilikom sam prišao ocu i pitao ga da li mama hoće da nas ubije, on me je privukao k sebi i rekao da je to za moje dobro.“

Tu je Kim Vrangel stala. Zatvorila je oči i kroz nekoliko trenutaka opet ih je otvorila, prenela bi se, i pustila uzdah kao da joj je u sećanju proletela neka slika sa mesta zločina, lice žrtve. To se ponovilo još jedanput dok nije duboko zaspala u onom istom položaju kada sam je prvi put ugledao. Ostao sam još neko vreme da sedim pokraj nje, popio sam još jednu čašu Unicuma, i gledao fotografije. Pomislio sam da ću možda na njihovim poledinama naći ono što se uobičajeno ostavlja, ime, datum, mesto, no sve su bile prazne.

Kasnije sam otišao u svoju sobu i spakovao stvari, iz dnevnika sam iskidao list i napisao svoj e-mail. Zatim sam se vratio u njenu sobu i ostavio papir na gomili fotografija, za sve to vreme promišljao sam se i govorio u sebi da je ludost, to što ubici dajem svoju adresu, ne želeći da sebi priznam da sam nešto osećao prema njoj. Zamalo sam se na stepenicama okrenuo i pojurio gore na drugi sprat, i sišao sam do recepcije na kojoj nije bilo nikoga.

Spustio sam prtljag i pomislio na Đovanija, no umesto njega pojavio se jedan drugi muškarac kome sam rekao da se odjavljujem, i na pult spustih ključ, na kome je bila gomila nekih dnevnih listova. Na naslovnoj strani *Korijere de la Sera* bila je slika nekih političara koji su stajali jedni pored drugih, opazio sam jedno poznato lice, i valjda sam je predugo gledao kad je to privuklo pažnju recepcionara koji mi se pridružio. Pitao me je da li nekog određenog gledam, odgovorih mu potvrdno i pokazah prstom. Zatim me je pitao kako se zove, on je premijer, odgovorio sam, i zamolih ga pasoš.

Peto poglavlje

I tu se, mogu slobodno da kažem, završio moj kratki boravak u Italiji. Po povratku u zemlju još sam, naravno, bio pod svežim utiscima, nelagoda je postojala kada bih se prisećao one noći sa tom ženom, no tada nije bila tolika da me to opsedalo što se dogodilo u nedeljama i mesecima posle. Do tada, pratili su me mirisi, prizori i lica ljudi iz tuđine koje sam upoznao, žaleći najviše što se nisam bar još jednom sreo sa onim vodičem iz San Martina di Kastroca Andreom del Sartom, i zato što mi je propao uspon na neki od vrhova. Iako je neki put bila snažna strast koju sam osećao prema Kim Vrangelj, počela je da bleedi, i tek tu i tamo palo bi mi na pamet da sam joj ostavio e-poštu. Ipak, jednoga dana sve se bilo promenilo kada sam dobio njenu poruku, zapravo, stigla mi je jedna slika koja je neobično i uznemirujuće podsećala na ilustraciju na koricama dnevnika kojeg sam poneo na put. Kim Vrangelj je bila uslikana kako sedi na sredini paviljona u nekom parku, sa rukama kojima je obuhvatila kolena i na koja je prislonila bradu. Ima tužan izraz lica, paćenički, kosu je potamnila. Malo posle zapažam i druge detalje, jednu klupu koja je pokrivena snegom, i koji se tu i tamo nalazi na zemlji, i jednu najlonsku kesu zakačenu o granu drveta.

Nešto mi je napisala: Albert Anest je rešio da sam radi. Od početka sam to slutila, ne znam, može biti da je to skrivao od mene sve ove godine, na kraju krajeva, mi nismo stanovali zajedno. A možda je našao drugu ženu... Hvala ti što si onu noć bio uz mene.

Odštampao sam tu sliku i zalepio je u dnevnik. Jedno znam: da nije bilo te poruke, ipak bi se to završilo drugačije, i nelagoda, i strast koju ranije pomenuh, i teški snovi, kriza, sve bi to prošlo s vremenom. Ovako počeo sam da patim i čeznem za njom, i katkad sam u trenucima sluđenosti, bezumlja, i strpljenja koje me je izdavalo, razmišljao da joj se javim i ponudim sebe, za ubistva. Ali nisam mogao...

Šesto poglavlje

„Završio sam“, rekoh, i nakon dužeg vremena pogledah prisutne. Andrej Bajkal na to uopšte nije reagovao, isto je sedeo kao i na polovini priče otprilike, zurio je u stranu zabrinutog lica i izgledao je kao čudak. Pavle je želeo da mi priđe, no nije se usuđivao zbog šefa koji je i dalje ćutao. Gordana i Omer su se došaptavali, i u jednom času su me tako pogledali kao da su hteli da nešto pitaju, po Gordaninom izrazu učinilo mi se kao da je htela da me pita za sliku u Korijere de la Sera, možda je pomislila da sam to izmislio, no odmah sam ustao, zahvalio sam se svima što su me slušali i pozeleo im laku noć.

Požurio sam da izađem napolje pomalo zadovoljan jer sam mislio da neću moći da ispričam ovu traumu, samo mi je bilo stalo da odem. No to kao da se nije svidelo Andreju Bajkalu i pred vatima me pozvao povišenim tonom, u glasu mu se osetila osionost.

„Branislave Županski“, reče, „postojao je jedan Andreo del Sarto, ovaj je bio srednjovekovni slikar poznat po slici Jovan Krstitelj. Ništa mu ne odgovorih, i kada izađoh na stepenište prepoznah na kapiji gospodina Milankovića. Zadihan i držeći se rukom za rešetku od kapije odavao je utisak kao da se radi o nečemu važnom.“

„Jeste li skroz sigurni, ne pitam onako, da se ta žena tako preziva?“, kazao je.

„Kako to mislite? Ne razumem?“, odgovorih.

„Evo zašto sam vas to pitao“, rekao je. „Naime, dok sam radio u Arhivu Srbije naišao sam na dokumente u kojima se pominje baron Vrangel, bio je general, a njegovo im je Petar Nikolajević Vrangel. Beli Napoleon kako su ga zvali, pobegavši iz Rusije našao je utočište u našim krajevima, odnosno u Sremskim Karlovcima gde je došao sa Glavnim štabom. Pisao je i memoare... Skraćicu. Želim vam reći da ste upoznali ženu čije pretke možda povezuje slična sudbina kao i barona Vrangela, a možda su bili neki rod, ko zna, no bilo kako bilo pobegli su pred boljševičkom revolucijom i potucali se po ko zna kojim zemljama dok jednom nisu emigrirali u Ameriku.“

Zatim je gospodin Milanković otključao kapiju, otvorio je do pola, zamislio se, i upitao me: „Kako ono rekoste za njezino prezime? Vrag i angel, još neke asocijacije ste nanizali.“

„Molim vas, pustite me da idem“, rekoh i okrznuh ga u prolazu.

POGLED U DUBINU VREMENA

- poema o vučici -

Napraviti krug oko sveta –
to nije mogućnost izbora već pravo na pogled.

Seneka

&

autopoema vučice:

Iz presićenosti okičeno-nebeskog sna padam u oskudnost zemne sadašnjice; ulazim u telo čovekolike vučice, koja je u žalnoj potrazi za svojom vrstom – ni ovozemaljskom ni onozemaljskom, već sudnje potresnom i postistorijskom.

Penjem se na uzvišicu Severa s koje vidim – u dalekoj rupi jugozapadne strane – rodni kraj, koji je od ovoga života. S moje leve strane se vidi pustoš gde huji dah najstarijeg prošlog života – na jugoistoku. A to je upravo onaj dah koji je meni neznanu obasjao školjku detinjstva i razotkrio njen, biljno-ozvezdanim šikljanjem podzemlja zatajen, greh. Dakle: zlo upoznato već u samom srcu detinjstva, gde i jeste začeto kao onakav dramski zaplet kakav utire put dalekoj neispisanoj budućnosti.

A na severoistoku, iza mojih leđa, nazire se ostrvo preživelih vrednosti iz svih prošlih života, plus meteorska udolina poslednje jer samospoznate stranputice. Severozapadna strana – skriva u dubini useka dveju padina, ali šireća poput lepeze svih nijansi sutona – ona je što čini predgrađe grada što oholo prećutkuje seosko poreklo sopstvenog življa: takođe je mesto prisećanja na najbliži moj prošli život: kuća na litici okrenuta prema hladnoj severnoj vodi; ona koja je ne drugo do životna prekretnica, obasjana dušina čekaonica: prag uspona u posmrtno dveri.

To mesto drhtave sutonje svetlosti najpre prihvata u svoju lebdeću sferu, a zatim dekonstruiše potkrovlje moje rodne kuće – tako da ono u sebe dodatno ugrađuje kubeta, “durbine” progledavanja u prostore iza horizonata: onde gde krošnje na liticama najzad izvlače svoju dominantnu granu, odrednicu svog karaktera što grčevito stremlji k rekama – a koji je u preobilju školjke jugozapada ostajao skriven.

&

Sadašnji život lutajuće vučice – kao greškom bačene u sredinu koja ne razume njen prenatalni jezik – nije ništa drugo do li održavanje na zemnoj raskrstnici; – prekretnici koja određuje šta će iz davilačkog preobilja davnine (vremena njene vladavine-i-izgnanstva) preći (a šta ne) na ravan uskrsnuća (sferu usaglašenih vremena).

Njen odozgo primljen manirizam je ono što je dugo održava na toj klizavoj poziciji. Ali ona će – istekom određenog vremena – odatle pasti: zato da bi se sam taj manirizam – koji raste odozgo nadole – dogradio do svog temelja-u-dubini; i time – razuđivanjem u lestvice međuprostora – prožeo sve svetove.

Ali, to nju izlaže sasvim novoj opasnosti: obrušavanje njome prvobitno-viđenog redosleda vremenâ u središte zemlje, tj. ponor zvezdanog kladenca. I to zarad preinačenja otegnute lestvice njenog uspona u sužene lestvice njenog propadanja – u međuprostor, koji je bez kraja i početka. A to izaziva pomamu kod zatočenih duhova podzemlja: oni stiču utisak da vučica pripada njima (kao tamni izvor zračenja, otrgnut od tiranije Sunca); te da mogu da stignu (preko raširenog krila nebeske majke, što baca senku na zemni predeo) do svog cilja (vrha katedrale svih vremenâ, što otključava kapiju beskonačnosti) pre (Suncem određenog) vremena.

&

Dakle, vučica je od nedohvatne Krune Severa napravila Levak, što dubi i otvara Podzemlje: put izjednačavanja dubine i visine – na njihovim vršnim tačkama. I to sve radi destilacije etera, koji puni pehar što se peni prekobrojnošću idejnih slika. Ali, zarad toga je ona postala META onih koji takve ideje nemahu. I to sve dok joj se /od siline pretrpljenog šoka/ ne izbriše skoro/

površinsko a otvori daleko/dubinsko sećanje: ono za koga ona ima pripremljen jezik simbola – koga je, u trenucima svoje samosvesne odsutnosti, gradila. Tako je njena žalno-svinuta strela pro-iz-volje – volje-za-preuobličanjem sleda životnih razdobljâ – proletela /u poslednji čas pred izdisaj/ kroz obruč /htonske/ žgadije /jer ju je ovaj do tačke gušenja stezao/, i tako stigla na odredište: moćnu severozapadnu uzvišicu, sa koje se pružao pogled na jasnu prostornu odrednicu svih tih kreativno-uneređenih razdoblja – od kojih svako sadržavaše po delić od svakog drugog, bilo prošlog ili budućeg: ornamentika sunca onostrane zore.

&&

Ovo je taj dublje-spojeni raspored razdobljâ, u preuobličenom umu vučice:

1.

Prednost je naći se u neprijateljskom okruženju, radi prevazilaženja majčinske empatije i osvajanja prostora za novo stvaralaštvo. Ali, kako se snaći u kvadratu izopštenja? Kako formirati svoju klasu koje nema, kako pronaći svoju vrstu koja je od prepotopskog vremena? Da li kopanjem prolaza u Zemljinu dubinu, gde se odvodi i prerađuje sav otpadni materijal Psiheje, da bi se zatim taj isti paučinasto-lako pripojio odraznoj slici nebeske visine? „Otvoreno je Nigde smeha, gde zvezde plove na dnu voda“*. Eterični Dvojniki (ne dvojnici Jastva, nego dvojnici Drugog – koji privremeno boravi kod nas, kao kredibilitet naše besmrtnosti) mora biti pušten niz crnu reku, što se uliva u podzemlje – ne bi li odatle izašao u prostranstvo mnogo šire od nadzemnog! I svojim vetrokaznim krilima pohvatao stanice zloduha – ponevši ih iznova put nadzemlja! Vraćen plimatski talas progutanog ugarka zore, praćen kukurikanjem petla – prvog prevratnika.

Jednom sopstvenom, polarno-rođenom svetlošću Zemlje, obelodanjen je greh u srcu Sunca – od koga se skamenilo Lice Mesečevo i utihnuo žalojev Njegovih kraterskih usta. Jer ono – iako za ljude životodavno – nije sunce od-prvog-postanja; ono se nahranilo dragocenim otpacima tog prvobitno ugaslog... Otad je ono velika kićena zver, žderač svega sitnog, drhtavog, povučenog... Jer njime je nepriznata vrlina prve povučene zvezde svitanja...

Kćer umirućeg sunca, svetlopismena kobra, ili nezamenjiv faraonski ureus, vozila se spokojno svake predvečeri na krmi barke očuha svoga Raa. Najedared se okrenu i spazi da njega nema: prevrnuo se iz barke usled prekomerne mase, a zatim pretvorio u đubre koga reka ponese u donji svet... Ona to nije znala, ali to je bilo neminovno da se desi. Jer, tek od prerade toga đubreta dobija se svež paučinasto-gradivni materijal, kakav bejaše neophodan radi toga da ideja samostojnog otpadništva sazda sebi hram... Istovremeno, to đubre je bilo toliko preobilno da je neprestano omogućavalo Rau da se iz podzemlja ponovo rodi, te da svojom jarkom svetlošću podjarmi nadzemni svet. Izdanci zemlje su se osušili, šume se svodile na oaze – gde je još tinjao svetlozeleni plamen samodovoljnog života. Na jednoj od tih oaza sklupčala se i svetlopismena kobra, ostavivši tačan kameni zapis o svetu koji nestaje.

2.

Daleko sećanje otvorilo se u vučicinom umu zahvaljujući šoku koga je ona doživela pred usudom izvitoperenja svojih sledbenica: takođe, usled poljuljavanja temeljâ – združenog daljnjeg korenja – svih svojih domova i stanica.

Khora – procep dve večnosti – što hučno isijava s poledine Meseca, postajući vidljiva na njegovom Licu – „vremenski uneređuje biće“* (Derida). Tako se javlja alternativna ličnost Mesečeva: starica-u-senci solarnog pera, Hekata.

Kada se Khora – amblem Polisa – okrenula od ljudskog roda ka prirođenom joj onostranom prostranstvu, žene sa Krita izgubiše svoju pređašnju kako proročku, tako državotvornu moć. Krilo noći, s koga su iščitavale zvezdana uputstva i upisivala na njih ljudske potrebe, okrenulo se na poledinu – postajući nečitko. Taj obrt beše neophodan da bi okeanska majka sagledala samu sebe u prostoru suvišnih – gde slova zemno-nebeskih zakona behu uneređena.

Budućnost je – kroz date rupe – do te mere zračila na sadašnji životni tren ovih žena, da im se izbrisalo svo znanje i sećanje; behu obnevidele u svojoj opčinjenosti nepoznanicom, što beše bezmilosna. Iako čvrste i samosvesne, one su pale pod vlast Sablasti alternativnog uređenja Zakonika – propast jednog dobro-osmišljenog Polisa.

Žene behu obespravljene i proterane iz hramova a da se nije ni saznao pravi uzrok nevolje: – uzrok njihovih napada

senilne mahnitosti, koji ih je naveo da ispišu besmisleni tekst na razapete svitke.

Tek kada se Lice Mesečevo okrenulo od oplakivanja propasti starog čovečanstva ka vlastitoj neistraženoj zaleđini, ono ugleda grdnu neman: onu koja je u namasima rikala kroz transove kritskih žena. I to kroz rog ugasele zvezde postanja, koji se od nje prkosno odvojio te stekao nezavisno postojanje. Jer taj rog beše prvi oblik protivljenja njenoj volji-za-gašenjem, povlačenjem u dubinu noći; njena jedina jer samoproizvedena opreka sebi samoj.

Rogom je sebe okitila Zver ništavosti, upravo izrinela iz Podzemlja; kroz nju na Zemlju prispe duh hipnoze, što potiče s Suncu nikad pokazane poledine Meseca (– mesta prognane istine prvog postanja); žaboliki sin Mesečeve starice, stanarke močvarnog tla – što kroz šuplje drvo odzvanja pozivom za pomoć.

Poledina Meseca sazda je upadno vreme (fugalno sećanje), što opominje smrtnike na zaborav zvezde prvog postanja; te poziva pojedine savremenike na pohod njoj kao davno-žrtvenoj, svetlo-utrnuloj. Ali, ta ista dovodi i do oslobađanja jedne nemani – koja usisava, kroz prisvojen rog, čitav šar zemnog prostranstva.

„... možda je opasna, verovatno je opasna ako je nesebična;“

(...)

„Smatram da kada je ja oslonac, centripetalna sila stoji u ravnoteži sa centrifugalnom; kada dužnost, slučaj i slično predstavljaju oslonac, potonja sila je glavna i jedino neki naročit slučaj ili niz slučajeva mogu da je postave u ravnotežu.“

Brem Stoker: Drakula

Koji je to naročit spasilački slučaj, koji centrifugu pećine postanja vraća u njen odrekli eks-centar? – To što se u ogledalu rog nemani sklopio sa čelom ždrebice, i pri tom preklopio ovu neman. Otud se dogodio povratak jednoroga: uzdignut je simbol samostojnosti – u liku utrnule davne zore.

Jedna samodovoljna klasa duhova – oreol zvezde prvog postanja – predala je svoje biće (skupni dah) na dar (žrtvenu hranu) nesamoniklom Suncu, da bi ovo uzdiglo um praljudi; te je kroz njega sazдалa lestvice za prebeg zemaljskog stanovništva – u času sudnje katastrofe – u stan njegovog odmaknuto-zrcalnog susedstva: – mesto gde blistaju impresije.

3.

A neman je ostala gde jeste, te je „bića svog mogućnost jela“ (Rilke).

Vučicina druga, matrilinearna kuća (– utočište spram negativnih strujanja davnine, što idu povrh prve joj kuće, koja je samâ ne drugo do mesto eonskih sudaranja –) počela je vremenom da tone u mulj; nekada blagorodno tlo koje je izbacivalo u visinu katedrale zelenila, postalo je mesto uhvaćeno okom podzemne zveri. Ovo je počelo da crpi sok iz korenja parka oko kuće, a da zauzvrat pušta memlu: stvorio se močvarni krug, što zarobljava duh prolaznika, Čarobna ljubičasta izmaglica, koja je ispunjavala prostore između obešenih grana džinova, ispunila se otrovom – te počela da patvori duh stalnih stanovnika. Njihovim ponašanjem je ovladala tamna senka onog što su hteli da budu – čemu su razlog našli u prisustvu stranca: vučice.

„Svod je bio pepeljast i modar;
stabla behu zgrčena i svela –
stabla behu samotna i svela;
beše ponoć i pusti Oktobar
leta nekog davno izbledela;
to bejaše Oberova močvar
sred Virovog maglenog predela – “

Edgar Po: Ulaluma

Žaba je pojurila vučicu, u želji da je zarobi svojim mehurom i tako preda svom sinu. Mehur je smanjio vučicu do veličine žabe, ali – promenljivog kvaliteta – nije hteo da se stopi sa mehurom njenog sina te ni da potone na dno. Centrifuga močvare ga je izbacila na obalu – gde se ovaj i rastvorio, a vučica opet porasla do stare veličine. Ali više nije čula podmorske glasove, kakvi su pronosili poruke ogromnih daljina.

„Naš razgovor beše tih i bodar;
al’ misao skrućena i svela –
sva sećanja izdajna i svela, – “

Edgar Po: Ulaluma

Kuda će sad vučica? Mesto poslednje bezbednosti ju je izneverilo – izručilo upravo onome od koga se ceo svoj život sklanjala. Ima li mu kakve cene iskupljenja? – Ne, ali ima nade da sličan park nikne na nekom drugom udaljenom mestu, te da – iako inficiran svojim podzemnim poreklom – na svežem vazduhu prebrodi bolest: razvodnjavanje starog ljutog zagađenja dahovima promenjenog okruženja; način razvijanja – spram beskrajno tugaljivog zova podzemlja – formule ličnog imuniteta.

I najzad: – isterivanje dušine senke, pokretne magnetne konture, na dnevnu svetlost – gde ona, budući ubačena u kolaž nadzemnih stvorenja, sebe samu blaži; ona, nekadašnja rupa što sve usisava, postade deo zemljinog šara.

4.

Povampirena palanka – zloduh omeđenog grada, što potiskuje nanose porekla – ne dopušta izronjavanje u prostor javnih susretanja Khore; stoga, jer je ona onâ luča što donosi (neželjenu) rasvetu poleđine njegovog samo(ne)izvesnog identiteta. Crni kvadrat usred vizije gradskog suživota, predstavlja izopštenu stranu vrha kolektivnog stremljenja: mesto izbrisanog sećanja na vreme zagledanosti u vesnika samo(ne)izvesne promene – shodno kome se ustanovio i prvi pravedni poredak. Tamno-vilajetska koprena prepokriva neiskazanu poetiku predgrađa, dok memla podzemlja ispunjava pukotine gotovo svih javnih ustanova, te unosi raskol u pokretni slog iznetih normi komuniciranja. Uvlačenje jednom udahnutog duha svetskosti u podzemni lavirint gradskih dnevno-usukobljenih klanova.

Khora – neprolazno detinjstvo udaljeno-prvobitne majke, koja je samu sebe (kao nemuštu, svetlo-misaonu) preobrazila u sopstvenu (rečitu, tamno-slikotvornu) kćer, spustila se privremeno na zemlju. Na njoj je opstala samo zahvaljujući svojoj neprimetnosti; nepredviđenosti svoje pojave od strane kolektivnog uma – koji ju je isključio već na ravni promišljanja onoga što je za-dati-svet moguće. Ili, radije, zahvaljujući kapi-nevidljivki – otcepljenom vrhu piramidalne krune, čuvanom za nju kod Plutona.

Mnogi joj (kao samosvesno-lutajućoj, ali po liku naivnoj, dobro koncentrisanoj na spasilački detalj jednog pejzaža) nude lažno gostoprimstvo: ono kakvo joj osporava pravo daljeg tragalačkog putovanja ka viđenoj destinaciji – što stoji na rubu dalekog horizonta. Jer, dokle god se kreće u tom krugu, koji joj

pruža pogled na otvoreno-buduće, ona je neomeđena u slobodi ispoljavanja svoje ličnosti. To beše ograničen ali punosmisleni život u ilegali.

Ali, čim bi pokušala da prokrči stazu ka onome što je iz daljine doziva (jer čeka da je predstavi eonima, rojevima nevidnih stvorenja) doživela bi snažan opoziv te slobode – kroz serije zastrašivanja (diskreditovanja njenog neodredivog identiteta). Shvatala bi tada da je u zatočeništvu. Zato je, umesto da krči prolaz kroz čestar površine, dubila prolaz-u-dubinu – podudaran sa sasvim nepoznatim joj prostorom javnog pojavljivanja; onaj prostor od koga tek treba da istrgne svoj najintimniji svod!

Ona od tada nije više samo oko-s-krilima, spuštenu na horizont obrublivanja zemnog predela, već figura cele projekcione mačke – spremne za skok k domenu s koga nijednom smrtniku nema povratka.

5.

Razvezivanje mašne vremenâ:

Mačka je (u skoku) dohvatila vršak strele ovozemaljskih stremljenja, zaboden/zaglavljnjen u pregradnu stenu onozemaljskih prostranstava – i zatim se sa tim plenom ponovo vratila na zemlju.

To je povraćaj prvobitne (odrekle) mogućnosti (za svedoživljenost-u-snu) u njenom jasnijem – postojanijem – svetlu. Jer kljun najvišeg (praljudskog) stremljenja se izbrazdao, obojivši (– crvenilom samožrtvenog bića pra-noćnog vidilaštva –) samo jedan svoj odeljak. Ostale odeljke unutar vlastite prizme on ispuni zracima novog svitanja. Nov, šareni kljun umireno-svetlosne Sfere predodređene da – izuvijanim putem – oplavi Večnost.

&&

Šta je to slikovito efektivna mašinerija želje, što živi unutar ptičje-dalekovidog subjekta?

Treperava strela vremenâ, Figura Gakuše, koja sred pustoši pretpočetka staje na sunčev obelisk i krikom objavljuje svoj trudno izboren početak. I ona je – kao pred ambisom ljuljajuća Ideja-

Lađa – radeća na pogonu koga stvara bol izopštenika: tačnije, bol koji još umnogostručava žalno-cirkularnu energiju nje same, što jedina odoleva opštoj struji (odozgo nametnutoj svrsi) – te koja, preusmeravanjem svoje najvlastitije želje (za odredištem, samopočetkom), postaje strelina zapeta tetiva, figurina iskačuća opruga – preusmeravajući pri tom strelu vremena od ograničenog cilja (jednog pobjedničkog sveta – kao objekta) ka neograničenom cilju (vlastitom prekontekstualnom subjektu – vraćenom u noć presabiranja svih svetova, ili, u svečani protokol vlastite misli).

Jer, Haosom prosečena Knjiga svih (uzajamno nesvodivih, daleko odstoynih) noći, jeste posuvraćenost-u-oko (naliv-pero) Gakuše zraka (tinkturnog mlaza) Njene prve prekognicije – i to zraka koji upravo obasjava onaj krajnje-izboren svet/vreme. A to je, zapravo, zabadanje vrška strele ovog zraka/mlaza u zgusnuto-eteričnu supstancu njegovog trajno-pomeranog početka: evakuacija svetlosti rasvete apsolutne budućnosti u antiprostor /noćno zrcalo, zenicu posmatrača, čekaonicu mrtvih/. A taj je zaboden i odvaljen vršak odapete-strele-vremena ne drugo do zalomak paralelne stvarnosti: – fiksator ključnog ugla/trena za Gakušin gest Istrgavanja-iz-Knjige njenog belog, u-noć-svinutog Lista. I on je – kao najzad tu razavijen – opoziciono zrcalna svetlina; i to isključivo u smislu one vizure oprečnosti, iz koje ista knjiga (oko u naliv-peru jednog progresivnog vremena) samu sebe s čuđenjem prečitava.

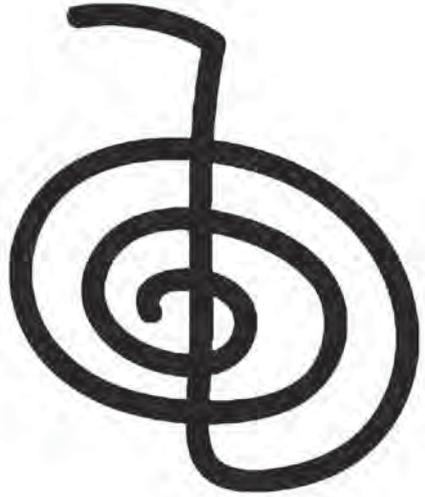
Jer, preširok je obim (prejaka je silina) istine jednog pojedinstva da bi ovo ispisalo svoje postojanje na samo jednu (po jednu) trenutno okrenutu stranicu sveobuhvatne Knjige (velike monade, stola mojri). Naoštreno naliv-pero te istine stoga vrši prorez listova ove već zaključene Knjige, postajući njegovim novim – titravim, vanredoslednim – povezom. Kada se izgubi u Lavirintu ove „nove“, ispreturano-redosledne Knjige – do te mere da pomete lice njenih korica sa naličjem – tada naliv-pero zaklapa vlastito oko (pred prizorom bezizlaza). Ali, upravo tada ono (usled precrtanosti jezgrovitih mesta Knjige, odnosno, prosečenosti unutrašnje-potpornog podkruga Stola) pruža utočište ovom izgnanom jezgru u oku svog pera: ovo tada više ne zahteva da (za nov, uskršli rad) bude natočeno, već samo-proizvodi svoj večno-lutalački (žarko-pisalački) život.

Imenovanje klase apriornih izopštenika uslov je ukrcavanja samotne vučice na Lađu ozakonjenog Beskraja.

ESEJI

Hum, Japanese Un
Symbol

Choku-Rei

Possible

Marko JOVIĆ**ESEJI****O subjektu (postmoderniteta)**

Evropski identitet slobodnog pojedinca utemeljen je na radu u zajednici, na aktivizmu volje koja sebe vidi u spoljašnjem svetu koji želi da potčini sebi (ili svome trebanju). Bila to privatna volja pojedinca koji otelotvoruje državni princip, samovolja autokrate ili, pak, ideal građanske revolucije oličan u jednakosti (protestantskom moralu koji rađa kapitalizam), uvek je reč o afirmativno postavljenom pojedincu (u okviru opšteg ideala i interesa) koji želi što više materijalnih dobara, moći ili slobode za sebe i zajednicu.

Pojedinac postmoderniteta suočen je sa globalizacijom i multikulturalnošću. Tehnološki razvoj i informatička revolucija, čiji smo svedoci poslednjih decenija, izmenila je naš odnos prema kulturi stanovanja, ubrzala protok ljudi, robe i znanja, unapredila ljudske mogućnosti i veću slobodu izbora kada je u pitanju mesto boravka. Čovek bira bolje uslove za rad u razvijenim zemljama Zapada i budući da je disproporcija ekonomskog standarda veća, možda, nego ikada pre u istoriji, migracije su, ne samo posledica želje ljudi za boljim životom, već, na neki način, i nužnost funkcionisanja umreženog sveta danas, sveta u kojem više ne samo roba, već najpre informacija, ne poznaje granice. U tom smislu su mogućnosti koje se otvaraju veće nego ikada pre, ali se postavlja i pitanje koliko su danas smanjene potrebe za biti-kod-kuće (i šta to uopšte znači), koliko je ono što nosimo sa sobom samo jedna iluzija naše posebnosti, koliko je kulturna matrica koju želimo da sačuvamo potisnuta na račun univerzalnih vrednosti i šta one danas predstavljaju?

Kultu rada kao da je sve podređeno. Brzina sa kojom se suočavamo, a koje je preduslov za uspeh na ličnom planu, poboljšanje standarda, utiče na to koliko će jačati ili bledeti naša želja da sačuvamo posebnost jednog etniciteta, njegov folklor, oličan možda još samo u predmetima koji ga simbolišu. Habitus subjekta postmoderniteta danas kao da je više u službi same komunikacije, koja nadilazi potrebu za dijalogom i željeni put do

komfora (i dokolice, kao izvršnih tekovina demokratije) i postaje sama sebi svrha, mesto srastanja i pražnjenja vrednosti.

Kultura stanovanja udružena je sa kulturom saobraćaja, jezičkog i kulturnog transfera, bez kojih ne može da funkcioniše. Naš doživljaj prostora direktno je uzrokovan našom moći da mogućnosti prevazilaženja pojma blizine pretvorimo u stvarnost puta koji nam obećava lagodnost. Naravno, arhitektonika megalopolisa ogledalo je i socijalnih razlika, centar kao naličje tržišnog redukcionizma suprotstavljen je logoru periferije i opredmećuje se u nečemu što nema estetskih pretenzija, već je ostvarena kibernetika stanovanja u kojoj prostor predstavlja samo brigu za održanje koncepta egalitarnosti (pomiriti subjektivnost i broj).

Zato je kretanje samo deo vrtoglavice profita i informacije. I šta, pri tome, znači prožimanje kulturnih identiteta, jer je pitanje, čini se, podređeno nedostatkom naše želje da uopšte sebe predočimo u skladu sa sopstvenim nasleđem u tuđoj sredini. Nimalo paradoksalno, posebnosti su itekako na spoljašnji način vidljive, ali ostajanje u sferi ove pojavnosti naših „prethodećih identiteta“ koji se ogledaju u umetničkom izrazu, literaturi, narodnoj nošnji, možda najbolje govori o trajnom ograničenju periferije, preslikanom izgubljenom zavičajnom. Folklor je, na taj način, poslednji oblik bežanja od slike simulakruma, koncepta nivelacije i regulacije posredovanog mas-medijskog.

Jezik informatičke revolucije ne nosi bogatstvo sadržaja, već pre jednoznačne simbole brzine, rada, što je put koji danas proglašavamo alijenacijom. Polivalentnost stila ostaje u jednom obrascu koji konotira sažimanje vrednosti. Dislokacija palanke, tako, predstavlja izazov preispitivanja kulturnih identiteta evropskog puta, jer se tek na razvalinama postmodernog manirizma, u pitanjima njemu postavljenim, može roditi snaga novog grada, obnovljenog kretanja i aktivizma zajednice ka izvornim vrednostima.

U logističko-materijalističkom svetu današnjice, duhu grada, koji je oruđe u kojem se reflektuje balast bibliotečkog znanja (gde se u pukoj reciklaži postojećih teorijskih paradigmi možda i očituje nivelacija ličnosti i nemoć za istinsko stvaralačko), moguće je ponuditi alternativu u izvorima unutar i izvan civilizacijskog modela. Jer temelj Evrope poznaje i asketizam, društvenu autarhičnost helenističkog perioda, koji kroz stoicizam postavlja zatvorenog pojedinca u sukob isključivo sa svojim nagonima, željom da se oni pobeđe i ostvari unutrašnji ideal u

sučelju sa svojom granicom, smrću. I ovaj, univerzalni zahtev, svakako je sapripadajući evropskoj subjektivnosti, ali je rezultat iznedren istorijskim rasponom suštinski drugačiji. Naravno, baš iz razloga činjenice da je, u svojevrsnoj reverzibilnosti, moderan čovek poništio svoju subjektivnost, svođenjem ličnosti na objekat apstraktne, kolektivističke volje (toliko svojstvene totalitarizmu).

Sa druge strane, na drugom kraju sveta, čitava civilizacija zadržala je u sebi princip neodvojivosti religije i filozofije, koji sprečava volju da izađe iz sebe i postane globalna, a modaliteti prilagođavanja indijske i kineske društvene organizacije, jesu samo spoljašnje prihvatanje ideja koje dominiraju svetskom pozornicom. Suština istočnjačke supstancijalnosti toliko je daleka od ostvarenog čoveka Zapada koji je porobio prirodu i društvo sopstvenoj oslobođenoj volji (za moć?), koja je srž modernog pragmatizma, ali i jedan od najvažnijih karaktera evropske običajnosti uopšte.

Ipak, u zasićenju civilizacije kojoj pripadamo, ne samo u kultovima okrenutim istoku, javlja se potreba za samoćom, za refleksijom koja ne pretenduje da nameće volju drugome, jer je mnogoljudnost gradskog života, u jednom subkulturnom vidu, stvorila i otpor kultu rada i proizvođenju afirmativnosti. Iz jedne vizure, poput kraja grčke epohe, ispostavlja nam se novi izbor, osvajati već pokoren svet ili se vratiti „unazad“, zaboravljenoj introspekciji. Na ravni pesimizma, šta nam je činiti, više se ni ne može postaviti kao pitanje, jer je sloboda izbora svedena na utapanje u znake poretka volje ili negaciju ličnosti kojom se odlikuje istok. Ali svet nikada nije toliko sobom pomiren da ne traži nove arhetipove.

Insistiranje na vlastitoj posebnosti, međutim, na osobitosti perspektive, govori samo o kvantifikaciji sadržaja, koji su vanjski i ne mogu se odlikovati simbolom izvan te same i proste želje da se bude različit, nikako drugačiji. Gotovo da je i versko opredeljenje, danas, jednako navijačkim bojama omiljenog kluba. Toliko je ono što uzvisuje pretvoreno u modalitete spoljašnjosti. Subjektivnost nas, tako, vodi u kvantitativnu beskonačnost gomile jednakih jedinki, koje svaka za sebe ima privid svoje posebnosti, a uniformnosti sveta izvan sebe.

Takođe, socijalizacijom ustrojen karakter, koji čoveka postavlja isključivo kao ekonomski subjekat, predstavlja nametanje samodovoljnosti, u kojem osoba postaje oruđe sopstvenog egoizma, kojem je utilitarizam zajednice samo korektiv. Pod ovim se može podrazumevati i prisiljenost

na konzumiranje informacija, sa kojih, ukoliko se isključi, pojedinac prestaje da bude u iluziji političkog subjektiviteta (uz dobro znanu napregnutost između čežnje i ostvarene slobode, što jeste jedno od *veruju* modernog demokratskog poretka, kao kontinuiranog, nikad dovršenog procesa).

Višestruka su pitanja i zahtevi koji se mogu postaviti. Kako je moguće da subjektivizam autarhije stoji uporedo sa oslobođenom kolektivističkom voljom? Kako je moguće da smo istovremeno samoljubivi pojedinci i uzorni pripadnici države koji verno služe u ratu? Kada i kako nastaje ova granica koja postavlja cilj jednog društva iznad pojedinca? Zašto nam je totalitarizam toliko blizak ako smo civilizacija subjektivnosti?

Moramo pokušati doći do tačke kada je subjektivnost postala svoja izopačenost i pokušati da osvetlimo šta je značila stoička povučенost, šta hrišćanski moral u svojoj snazi da pojedinca usmeri na vertikalnu, šta građanska volja da se jedan princip prava na slobodu, jednakost i privatnost iznova izdvoji kao model ljudske zajednice. Želja je uspostava veza ovih ideala sa potonjom i aktuelnom uniformnom subjektivnošću, koja je samo odraz i prazno slovo na papiru, ovih zadatih normi jedinke i društvenih odnosa.

*

Odgovor na pitanje da li bi predali život (i drugu žrtvu) ideji se krije u okviru paradoksa: „život je najvisa vrednost“ i „život ni za šta ne bih dao“.

Na prvi pogled, ako život jeste vrednost za sebe, nije ga logično predati za bilo šta. Ali ovo prvo je ideja koja se mora braniti u realnoj situaciji ugroženosti tog osnovnog prava, a takođe predstavlja ideju za koju se treba civilizacijski izboriti.

A paradoks je u obrnutoj vizuri. Jer ako život ne treba položiti ni po koju cenu, kako je onda ovo prvo ideja koja prevazilazi čoveka, odnosno kako je život uopšte (najviša) vrednost?

Istorijska smrt je često potvrda života, pa i njegove vrednosti. U smislu jedne običajnosti ili arhetipa. Sto nikako ne treba mesati sa plemenskim, ritualnim žrtvovanjem.

Ono što sam naveo je pitanje koje postavljaju postmoderni mislioci ali i [upitni pojam] stvarnosti i odnosi se na tu potpunu etičku provaliju između vrednosti koja je na pozornici i njenog rezultata kojem kada se postavi logično kontra pitanje nalazi se u sasvim drugačijem kontekstu. I to je onda pitanje o subjektivnosti i njenom odnosu prema vrednosti koju reprezentuje.

Uz osionost i ne brigu za drugoga, mi danas govorimo i o usamljenosti, o saprožimanju ovih pojmova i koji je tu prethodeći. Šta je ono što uzrokuje svest o tako oštro postavljenoj ličnoj koristi iznad svega ostalog? Kako nastaje ovaj samodostatan subjekat i gde su mu koreni?

Ne misli se ovde nužno na napredovanje na društvenoj lestvici, niti na kulturalnost, već na ogledanje(lo) pojedinačnih zadovoljština koje mogu da se postave kao opšte mesto. U kojem onda lični pogled ili percepcija troše jednake osobine, a opet su u konfliktu, a (što je suština), ne vide njegov privid, iluziju razlike. I nije to sad prizeman psihološki ogled o narcizmu malih razlika, jer je reč o društvenom modelu ponašanja. Zato koristimo pojam opšteg, da bi obeležili tu zavodljivost koja je površinska, a opet dominirajuća. Reč je, dakle, o konsenzusu da se lična optika kreira bez obzira na njenu realnu podlogu. I svakako, da se svaki lični uvid i pravo imaju poštovati. Ali to je norma koja nije nužna, ako se stvari već postave tako da individua usmerena na, izuzev zadovoljavanja potreba materijalnog, i na ovu vizuru singulariteta, koju možda može ostvariti samo u projekciji, odnosno pogledom na uprosečene (uobičajene) modele koji se predstavljaju kao javni. To je ono opšte (na licu subjekta). Prostije: moj egoizam funkcionise zahvaljajući mehanizmu odbrane od simuliranih identiteta koji se predočavaju kao oni koji „normiraju“ (prevashodno u posredovanom javnom mnenju).

Nije više ključ za sve odgovore društvenog zatvaranja u pojmu nacije, iako je ona svakako ideološka podloga koja je uzrokovala srastanje subjekta i opšteg. Naravno da su ovde moguća višestruka razlikovanja, spram pojedinog društva, ali i spram dostignutog stepena shvatanja društva kao prostora za ostvarenje partikularnih interesa. Ako bi ovde rekli, države, rečenica bi se suštinski izmenila. Ali ovde govorimo zapravo o manirizmu koji je protivrečan, što je sve više na delu, gde jača individua, ali ovog puta ne na račun opšteg interesa. To je na prvi pogled priča o građanskom oslobađanju, ali je posmatramo kroz rezultat, a tu je promidžba vrednost, to je ono što se zove multikulturalnost. Međutim, naš svetonazor, ovde, priča o izvrgavanju vrednosti. Na toj ravni se ne radi o potrebi za širinom kulturnog obrasca,

već zapravo ovo poimanje subjekta može da važi za društva koja su prešla svoj razvoj u modelima kulturnog izraza, pa je na sceni jedan oblik nihilizma kroz samopotvrđivanje u okviru postojećeg, a slika celine društva time ne trpi nikakvu promenu. Govorimo dakle o zasićenju zajednice u kojoj je činjenica da je ostvarena individualnost, koju je moguće plasirati, dovoljan dokaz da ustvrdimo da je time i društveni konsenzus završena stvar. Ali da li je to baš tako? Ili je moguće na ovaj pomenut način, jednim modelom subjekta kao društvenog simbola, za koji je čak moguće drznuti se i ustvrditi da je drugačiji oblik zatvaranja zajednice. To je, u jednom smislu, i pitanje, ne samo pozicije intelektualca, već zapravo i njegovog realnog dometa ili čak suvišnosti.

Kada već spominjemo suvišnost intelektualca, ne misli se ovde na popularnu verziju priče o tržišnoj utakmici i dovršenom kapitalizmu, jer jamačno da nezavisan intelektualac postoji, iako ostaje unutar socijalnih matrica (odnosno obrazovnog sistema). Misli se na trošenje intelektualnih resursa kada je pogodnost recepcije krajnje minorna, jer je na sceni olako stavljanje u tabore, etiketa jedne filozofske teorije ili čak teorijskog profila. Pa je tako danas moguće postaviti se iznad intelektualne veličine jednog svetozora, ili čak esnafa, samo činjenicom da paralelno, ravnopravno, egzistiraju nauke, naučni sistemi i strukture koje sobom obuhvataju (ili bolje reći plediraju na to) kompletnu ljudsku duhovnost. Posebno je pitanje, naravno: ima li još metafizike? Ima li svoju zamenu ili je čak obuhvaćena nekim naučnim paradigmama, preodenuća u aktuelnu sveopštu parcijalizaciju ljudskog.

Devedesete su donele promene u globalizaciji i to je teško poreći. Ne može se sada govoriti o onom sistemu koji je nicao na početku dvadesetog veka. Time je možda ovaj civilizacijski momenat doživeo svoj brzi sunovrat. Što, naravno, ne mora da znači ništa bitno u kontekstu trajanja ovog zacrtanog puta i modela demokratije i međudržavnih odnosa, koji, takođe, bitno utiču na produženje društvenog procesa s kojim smo suočeni. Pomeranja nisu „golim okom“ primetna, ali već postaju deo nove društvene teorije.

Pojedinac se danas nalazi na raskolu one nemogućnosti izbora o kojoj govori Kierkegaard, u *Bolesti na smrt*. Kada govori o očajanju besmrtnosti zbog smrtnosti, reč je zapravo o strahu od gubljenja ega koji je sebe zadržao kao sebe-dovoljnog. A kada mu suprotstavlja očajanje smrtnosti zbog besmrtnosti, radi se o egu koji je zastrašen beskrajem mogućnosti i sam želi svoje zatvaranje.

Sušтина je, zapravo, da naša vernost ideji od pojave hrišćanstva nije nikada radikalno izlazila iz okvira ličnosti u kojoj se dovršava. Odnosno, sabornost i *fraternite* su oduvek postavljeni samo kao korektivi osnovne ideje neprikosnovenosti subjekta (svakako i u okvirima poretka moći koji tvori društvenu hijerarhiju, ali to je druga tema). A, sa druge strane, na prvi pogled neverovatno, smrt je legitimno prihvaćena u kolektivističkim projektima koji su tobož bili predavanje na oltar ideji, a zapravo se može reći da su u pitanju totalitarna ludila kao iskorak iz ovog „vremena egoizama“. Pa onda, zar ne možemo izvući zaključak da je zapravo ideja o pravednom žrtvovanju, za sada, u kompletnoj poznatoj istoriji, bila najprihvatljivija u razdobljima sumanutosti opstih pogroma i da je, na taj način, to najčešći doživljaj ove civilizacije kada je reč o predavanju ideji. Prihvatljiva smrt za ideju je, tako, smrt za poredak koji zapravo (a iz ugla antropološkog pesimizma i gubljenja vere u istorijski progres) nema smisla izuzev razgradnje, što je osnov modernog nihilizma.

Mislilac kontemporalnog je, dakle, na stanovištu da postmoderni pojedinac ide dalje od ovoga, pa su koncepti dvadesetog veka sada potpuno nemogući, niti je moguće ljude privoleti više na žrtvu, tj. na bilo kakav smisao, pa makar on imao osnov u zaumnom projektu nametanja eshatološke istorijske ideje (ovo je znači stvar prošlosti). Međutim, jednom naizgled invertovanom logikom postmoderni subjekt danas ponovo ima potrebu da se igra svojom smrću, u čemu, jasno, opet nihilistički, jedino i može da se prepozna sopstveno postojanje. Ovo „igra“ , naravno, jasno ukazuje na to da nije posredi identitet koji samosvesno sebe predaje nekoj ideji koja je revolucionarna ili na bilo koji način vezana za potonji smisao čina. Igra je zapravo subjekat pobune u provokaciji, baš želja da se pokaže da ta smrt i ne znači ništa, već je i vapaj za vraćanjem smisla i vrednosti samog života. Jan Palah pretstavlja negde i granicu moderne i postmoderne, u ovom smislu.

Zanimljivo je progovoriti i o savremenoj popularnosti mita u literaturi (a koja poriv i podlogu svakako može naći u filozofskoj paradigmi savremenosti), povratku grčkom mitu i stalnoj potrebi za ovim arhetipovima kao kolevcima evropske kulture. Ili bajkovitim junacima srednjevekovlja, na istoku pogotovu. Tu treba prepoznati gde je veza ideje i smrti kao koren nasleđa pseudomitološke prošlosti koja je vezana za opstanak kolektivnog u sećanju (predanju), a šta je od ovih mitologema ono što je motiv žrtve koji je moguće transponovati kao civilizacijski

svevažeci. Jer i Grčka je paganska zaostavština, a opet, mit je stalna inspiracija, valjda kao želja da se restaurira svet koji nije već dovoljno prepoznat i zagušen u svojoj ne-naivnosti, da mu se povrati tajna i probudi novo rađanje i neizvesnost.

Ideja i vrednost ma koliko delovale da su stvar ličnog izbora, uvek se uopštavaju na planu neke običajnosti ili morala, pa lično postaje samo statistika. Dakle, važnost pojedinačnog života i izbora negira sam „koncept“ savremenih znakova i simbola i on sa stanovišta ideje može značiti jedino ako zauzme prostor svevažecog primera za ideju koja se sublimira u civilizacijskom arhetipu ili, recimo, snazi mita jednog etniciteta. Razočaranost je samo put do jedinog mogućeg samodovoljnog ega, njegovo proizvođenje ili nametanje. Ne nabeđenost, već nužan egoizam kao opstanak, ali naravno, varijacije i skretanja su brojni. Mada na jednom nivou i ne može biti realne slike, o kojoj bi govorila psihologija, jer kako je moguće izdvojiti finese i „realna pokrića“ samodovoljnosti, ako je ona važnija od svega ostalog, ako je samopouzdanje i afirmacija proklamovano kao najvažniji model ponašanja, bez kojeg je nemoguće ne samo napredovati na društvenoj lestvici, već i zadržati bilo kakav ljudski dignitet i, paradoksalno, osećanje pripadnosti zajednici. Model je tako svevažeci, a teza da na slici opšteg predstavlja sliku jednog opšteg subjekta, već je uveliko u domenu društvenih teorija.

Svaki civilizacijski projekat nužno u sebi sadrži i nihilističku dimenziju, pogotovu naš zapadni, sa svojim fatalističkim rezultatom danas, kojem smo blizu, a koji, kako tvrdi Virilio, izvire upravo iz naše moći. Tako je završen smisao (eshatologija kao rezultat namesto stalnog raspona, kao želje) i najveća opasnost („gde raste spasonosno, raste i opasnost“).

Ideal žrtve više nije prisutan kao mala lična žrtva i primer hrabrosti. Mi, jednostavno i bukvalno, u modernim društvima imamo institucionalizovane službe koje reaguju i daju pomoć ugroženima u bilo kom vidu. Time je i ideja bratstva i solidarnosti na nivou proklamovanog društvenog konsenzusa, a ne u sferi slobodnog izbora pojedinca. Kada to opet okrenemo i postavimo pitanje šta smo predali državi, ispostavlja nam se račun za našu nebrigu i najveći mogući oblik samodovoljnosti, koji može da prisvoji svako opravdanje.

Nihilizam je odraz na liku smisla (njegov prirodni pratilac), a na granici svesnog i nesvesnog (iako ga psihologija smešta u ovaj drugi pojam). Veliko je pitanje kad je i koliko jedna žrtva nihilistička, odnosno, čini nam se da ona u svakom slučaju

pretenduje na svoj smisao (to joj je u semiotičkom „opisu“), ali je, opet, sa druge strane, svaki ovakav pokušaj ujedinjen sa svojim razarajućim efektom za ono čemu se predaje. Ovako da postavimo: za prethrišćanske zajednice smisao smrti ima katarzično dejstvo i upotreban je za zajednicu. Za hrišćanski svet (sa večnim primerom arhetipa u logosu-Hristu), ona ima uvek cilj u svojoj posledici, poruci, dakle uvek je upućena na željeni razvoj i smisao u budućem (ovde treba ubrojati i kolektivizme kao zemaljske projekte raja). Za postmodernizam, možda, na tragu smo jednog žrtvovanja samo zarad povratka u stari identitet kojim je ljudski život nužno predat ideji, a čime se pribavlja kakav takav identitet ogoljenoj subjektivnosti (u tom smislu „vapaj“). Zato je nihilizam, možda najviše udružen sa ovim poslednjim (ako se slozimo da stvari stoje tako i da živimo vreme zasićenja subjekta).

Pubertet je ličnost danas, deca smo smrti svih pređašnjih revolucija, pa ako možda i sklonimo u stranu teoriju o kolektivnom nesvesnom, po kojoj bi bilo nezamislivo podneti količinu patnje prošlosti i kojim bi kodom bili označeni kao starci na početku svog životnog razvoja, ne možemo izbeći balast znanja koje nas pritiska i kroz blisko sećanje na tragičnu prošlost u istoriji, i kao brojnost recikliranih arhetipova ili artefakata u koje se utapamo.

*

Mada je jasno da govorimo o idejama za koje jeste vredno položiti život, odnosno o onima u kojima je to čak nekako samorazumljivo, to može važiti i za ideje koje se tek kasnije ispostave kao sumanutu ili bolje reći istorijski promašeni projekti. Kada se upotrebi „sabornost koja prelazi kritičan broj“, reč je, naravno, o revoluciji. I to je onda ideja kolektivnog preobražaja društva koja nadilazi dotadašnji sistem, predstavlja potpunu etičko-ideološko-političku inovaciju, ili na poseban način „tumači“ (i naravno ekstrapolira) već postojeći civilizacijski arhetip i time ga nadilazi.

Ako je hrišćanstvo označilo subjektivnost (u vertikali prema logosu), ono je ujedno nekim svojim značajnim sadržajima i svetonazor kolektivnog spasa projektovanog u budućnost, u hilijazmu (hiljadugodišnje carstvo Božje na zemlji), a ovim i u pomenutoj eshatološkoj dimenziji i ideji humanizma koja se ospoljava u razvoju celog roda. To je revolucija koja čini naš civilizacijski izvor koji nije prevaziđen do danas (pitanje je da li

će ikada), ali i svojevrsnu filogenezu, odnosno nešto što dopušta krajnju slobodu redistribucije u okvirima i teorijskog tumačenja i praktične primene (uostalom to i predstavlja snagu arhetipa).

Pa ako je jednom oslobođenom pojedincu zauvek zacrtana volja koja dopušta da se razvija unutar sebe, da postane moralan zahvaljujući otvorenosti za Boga, potreban je korak za (18. vekova) iz tog principa izvući imanentnu svrhovistost čovekovu u određenju slobode i morala, odnosno postaviti ideal građanske revolucije koji ličnu slobodu postavlja u središte. (Ruso, Monteskje, Kant). Nije teško zaključiti da se svaki moderan narod etablira u naciju od (suštinskog) prihvatanja hrišćanstva pa do modernog građanskog ideala (pravne države i Monteskjeove podele vlasti).

Sa druge strane, ideja razvoja, u svom potpuno invertovanom obliku, postala je osnov filozofije progresa (čak i jednog dominantnog pogleda na svet danas, u smislu istorijske konotacije svakog pojedinačnog „događaja“ prošlosti kao rudimentarnog, a ovim, naizgled najviše zbnunjujuće, i samog izvora ove ideje) i preko hegelijanstva stupila na svetsku pozornicu u Marksovoj doktrini, koja je iznedrila želju za praktičnom primenom zemaljskog raja.

Racionalizacije koje poseduju totalitarne ideologije su priča za sebe, njihovi akteri (vladajući sloj) delaju potpuno van ikakvog preispitivanja, zatvoreni metod postaje pravilo u kojem je savest suvišna, a svaka drugost nepojmljiva. Fašizam koji ima isključivo paganska obeležja, pojavljuje se u dvadesetom veku.

I šta sada reći za ispravnost predavanja ideji, kako izmeriti našu mogućnost da uopšte sagledamo pravednost svojih postupaka? Ima li humanizam vanvremenski ili bar trajni karakter? Uvereni smo da ima i da ga treba tražiti u dva pomenuta moralna obrasca, hrišćanskom i građanskom. Na kraju i iz razloga što druge i ne poznajemo.

Kako je francuska revolucija došla na sličan način kao progres i zapravo oslobodila put za onu drugu, i kako je u prvom zamahu hrišćanstvo morala postaviti kao reakciju (a opet jeste njegova nadgradnja) je tema koja predstoji. Samprožimanje religije, revolucija i totalitarizama, ostaje tema kojom ce se nauka tek baviti.

Postoji naravno i humanistički ideal Grčke, koji je daleko od reakcionarnog, ali koji svakako ima manjkavosti. Hegel bi rekao, da je Sokrat osudio ropstvo, postao bi Hrist. Opet „mali korak“.

I kako se sad obratiti pitanju o smislu ili uzaludnosti žrtve? Gde uopšte može da se vidi ličnost danas? Pojedinaac je krajnje ugrožen, a civilizacija smo subjekta. Verovatno je zato tako lako sklizavanje u opšta merila koja mu predstavljaju čuvara i od odgovornosti i od nepodnošljivosti slobode i od sopstvene agresije i straha. Da ovaj sklop nije moguć, odnosno da je suočavanje neizbežno, nijedna generacija, čini se, ne može kao iskustvo primiti od prethodne. Ipak, kaže Česlav Miloš u jednom intervjuu: „Ne cenim mnogo književnost [možemo da je u slučaju pisca prevedemo kao humanizam], držim da je obična dobrota mnogo važnija“.

Naš egoizam (pozitivan) je postavljen kao opšti, to je suština građanske ideje. Ali ovim smo jasno suočeni sa razlikovanjem ličnosti i praznog samoživog subjekta. I možda se baš tu krije teškoća prihvatanja ove ideje, jer ona traži rad na sebi, a društvo kreativnih pojedinaca se čini utopija nad utopijama (autopietični univerzum nekih modernih društvenih teorija). Zato i jeste ovakvo shvatanje subjektivnosti suprotstavljeno opstanku, namesto da ga opredmećuje u zdravom društvu.

Subjekat postmoderniteta predat je simuluranom identitetu, uprosečenom, sa predatim ingerencijama. Čime nikako nije disfunkcionalan, dapače.

Iz ugla pesimizma, demokratija je danas ujedinjena sa distribucijom sreće.

Ostaje vera u trajne vrednosti, njihovo promišljanje, i borba protiv oholih koji zahtevaju njihov završen smisao.

Jedno kod drugoga

Zamislimo predruštveno stanje u kojem vlada milijardu samovolja. I ako ga uporedimo sa sadašnjošću, možda nije teško zaključiti da je u pitanju samo isti broj nerealizovanih samovolja, ergo sujeta koje nesto zajedničkih imenitelja kao moralnih činilaca života u društvu, a više uz prisilu represivnim aparatom, održava u stanju društvenosti.

‘Proizvodnja samodovoljnosti’ kao da više i nije potrebna i često se i razume kao samovolja, u ovu lako može da se preokrene i možemo uzeti da je to najčešće tako važeće za zajednice koje se zasnivaju na tzv. starim vrednostima. Tradicionalno je patrijarhalno, pa bilo da je ujedinjeno sa pravoslavljem ili dovršenim rigidnim protestantizmom. A svaka patrijarhalnost jeste beskonfliktna, zatvorena, zapravo u njoj važi samovolja jednog. Naravno da se ovo može preslikati na mnogo druge ljudske zajednice (prošlosti) i zatvorena društva i da im je u njoj, uglavnom, koren (nije ovde suštinsko *pater familias* jer može da se jednako prevede i na ‘dalek’ matrijarhat).

Ali, tribalno iskustvo koje nosimo i koje funkcioniše i danas bez obzira na njegov korektiv u novim civilizacijskim odnosima svetonazora proisteklog iz (sada već) veruju nedovršenosti i konfliktnosti demokratske države, često može da se ispostavi kao ono što je samo ‘provučeno’ u novi obrazac ili sistem vrednosti, tj. koje samo pojačava potrebu potvrđivanja egoizama spram drugoga ili, prostije, želju za dominacijom i vladanjem. Ako je ona danas samo intelektualna dominacija, mogli bi ustvrditi da je to korak napred. Ali oni modeli ponašanja koji nam se ispostavljaju kao važeći u ovom sebe-promicanju jesu na isti način gušenje slobode pojedinca kao što ga je proizvodilo srednjevekovno fizičko nasilje, a i bliska prošlost ideoloških država.

Možemo li ovim dovođenjem u vezu ega i društva (opšteg) uneti pometnju u moderno viđenje zatvorenih sistema, teorijskih paradigmi i stvarnosti društava koje su ‘ukorenjene’ u kvaziideološki ili nacionalistički obrazac, a koje je najvećma zasnovano na pojmovima koji su oštro oprečni i ne dozvoljavaju pristup problemu (u teorijskom diskursu i ponajviše javnom mnjenju) iz ugla jedne komplementarnosti koja bi pledirala da individualizam (kao najčešći oblik negacije pripadnosti zajednici u smislu sentimenta spram kolektiva, kako to postavlja R. Konstantinović u *Filozofiji palanke*), a čak i subjektivnosti, postavi u ravan čitanja iz ili saobrazno simbolima

(mita ili pseudomita) kao zajedničkih imenitelja društva kojima se podvrgava svaki pojedinac u ma kojem obliku i stepenu njegovog razvoja? Pojmovi autoritarnosti i konformizma postaju krajnje upitni sa stanovišta realnosti modernih država takođe sklonih potčinjavanju (Fukoovom nadziranju i kažnjavanju), ako je bujanje samodovoljnosti (egoizma) sasvim vidljivo i na svakom mestu pokazuje da raspojasanost zatvorenog sistema mišljenja, iako možda ne trpi stilsku polivalenciju, sasvim jasno proizvodi sadržaje koji poprimaju brojne modifikacije, čime se mora postaviti pitanje da li se isključivo zatvorenošću (nacionalizmom) može objasniti njihov okvir.

Ovde se ne radi o negiranju društvene sklonosti raznorodnim oblicima fašizacije, već se želi istaći novi manirizam istih tih modela koji, delom kao da pripadaju vremenu prošlom (ono što sadrži 'vladajuće mišljenje' kada ne može da pronađe ili iz sebe iznedri toliko daleki model građanskom osveščivanja i oslobađanja), a ipak ravnopravno funkcionišu na različitim nivoima i u susretu sa drugim oblicima autarhičnosti, sasvim lagodno predaju sebe suprotnoj idejno-političkoj skali. Na ovaj način je, možda paradoksalno, postideološko mišljenje jednako zastupljeno u društvima koje se i dalje postavljaju 'sa druge strane zavese', ali u tom rudimentarnom ili invertovanom obliku. 'Manirizam', ovde, implicira nepotrebno mnoštvo, ako se pogleda ustrojeni individualizam u (recimo) teško porecivoj lukrativnoj smernosti konzumenata nacionalizma.

Istorija moderne filozofije politike vodi nas putem koji podiže branu između slobodnog pojedinca i načela zatvorenih paradigmi. Ideal građanske misli, tako, ostaje u mišljenju diskontinuiteta subjektivnosti u okolnostima represivnih državnih sistema i instrumenata prisile ideologije ili nacije. Ali sloboda jednog ili sloboda manjine, u aktuelnom (post)ideološkom sinkretizmu kao da postaje 'sloboda' većine. I kao da nije reč o onome što 'subjekt postmoderniteta' o sebi ne zna. Poperovi pojmovi svetozazora, fundamentalizma i totalitarizma, tako, čini se, nisu primenjivi na savremeni 'doživljaj slobode', jer politika ustupa mesto subjektivnosti koja može da pribavi najoprečnije stavove, čime zapravo sebe ukida za račun 'etičnosti' plutokratije i intelektualizma u najogoljenijim oblicima samodovoljnosti. 'Šansa' je, ovim, deo i trećeg sveta, a i opravdanje je isključivo uz prefiks samo. Masa je u službi pojma privremene neprilagođenosti.

Ali, naravno, 'idealna otvorenost' je kažnjiva. I juče (i do juče) kada se jedan sistem mišljenja postavljao kao dogma, a što bismo mogli danas da nazovemo kao pomoćno sredstvo za nasilje ličnosti nad drugim (i drugošću) i njenom samovoljom. Da li zato možemo ustvrditi da je 'doksološko mišljenje' samo jedan momenat koji je zaklonio pravi poriv za 'bujanje samodovoljnosti', tj. istorijski kontinuum različitih modela istog nasilja nad drugošću subjekta?

Govorimo, dakle, o subjektu čija kreacija je ograničena svojim trenutnim sadržajem koji u jednom trenutku stupa na pozornicu i pijemont sa kojeg se plasira. Time je to možda subjekt egzistencije pre svega drugog, subjekt samoodržanja, viška volje za dominacijom i moći. Želimo da istaknemo da ovaj subjekt ne boravi nužno u relacijama slobodne manjine saobrazno potrebama potčinjene većine. Jer, svaki ego, svaka ličnost, ima iskonsku potrebu za zatvaranjem. I to je prirodan doživljaj individuacije, kreiranje sopstva u sukobu sa svetom izvan sebe, sa tuđim i posebnim sistemima vrednosti i mišljenja. Problem je, međutim, ako su ove vrednosne izvedenice krajnje periferne naspram sebe-potvrđivanja u (javnoj i privatnoj) komunikaciji i dijalogu (kao suštinskom ljudskom koje i jeste otvaranje i prepoznavanje sebe kao ličnosti). U ovakvom odnosu i inteligencija postaje samo sredstvo, čije se tumačenje i postavlja na osnovu modela i intenziteta nametanja lične optike drugome.

Projekcija se gotovo više i ne vidi, pa kao da je privid samopouzdanja dovoljan da tuđu (i sveopštu) nesigurnost pretvori u uzajamnost etikete, u ophođenju u kojem reper za znanje izmiče, jer je ono samo pretočeno u potrebu uspostavljanja kakvog takvog sistema vrednovanja. Zapravo, ta nesigurnost je i pokretač mišljenja koje se zatvara u okvire ličnih pogleda, a i jezika. Igra između izmicanja tla i ega koji sebi želi da pribavi bar minimum bezbrižnosti u svetu koji je surov i izvan i iz sebe, jeste večita igra. Ali, ovo se odnosi samo na neku vrstu 'pravdanja' egoizma, a ne na njegovo posledično ponašanje u komunikaciji koje retorskim veštinama ili reklamom, sebi pridaje važnost i postavlja dijaloški manir koji onda nije moguće izbeći. Ova 'svesnost' (čak i kao pasivna agresija) je uvek glasnija od naivnosti.

A naivnost je zapravo kvalitet sveta koji dozvoljava menjanje stava i doživljaj sebe u raznolikosti imaginacije i

poniranja u bezbroj mogućnosti. To što ove predstavljaju (ne nužno, naravno) verovatnu razgradnju ličnosti, jeste ključni razlog za manjak preispitivanja i razgolićenje egoizma. Suština je, dakle, između straha kao poriva i rezultata u stalnoj potvrdi sopstvenog obzora drugome. Na taj način je osebnost skrajnuta, jer ona uvek mora da računa na svoju promenu, iako se ova naravno i nevoljno dešava, ali najčešće nepriznata od prethodećeg menue-mišljenju-sveta. I kao da je vrednost koja se čini novom samo drugo lice da se na novim saznanjima i iskustvu uspostavi samo još snažniji oblik nametanja (sada šireg) ega drugome u potrebi dominacije.

Potreba ličnosti za afirmacijom je jača nego ikada. Da li je to samo rezultat kraja političko-religijskih paradigmi koje je nadomešćuju i delom joj preuzimaju 'ingerencije' i time (uglavnom prema 'svetonazoru' ideje progresa) unose elemenat olakšanja? A možda su one, kako i rekosmo, bile trenutni antropološki otklon od nepodnošljivosti slobode, a za šta nam se sada kao korektiv ispostavlja samo račun nase samoće koja prelazi u ogoljenu i samovoljnu subjektivnost. Upitnost konflikta pojedinca i društva, ispostavlja se tako očitom hijerarhijom 'dozvoljenih samovolja' i zavodljivošću igre 'propusnosti' i 'smene'.

Ona poželjna konfliktnost koja teži da razbije lažnu moralnost i 'pristojnost' patrijarhalnog (koja se recimo u nas prenela i kao rigidan moral i u komunizmu), jeste vrednost pretpostavljena onome ko je reprezentuje i ona je mogući koren (ili izvor) konfliktnosti sa kojom se suočavamo danas, a koja je sama sebi svrha, dakle 'vrednost' za sebe. Na ovom rasponu je moguće pokušati sagledati šta sadrži ono što pripada nostalgiji.

Moral je danas moral jednog, ali nikako enciklopedijskog, duha.

Još o idealu

Postoji uvrežena zavodljivost u komunikaciji i ophođenju, onoga koji sebe predstavlja zagonetnim, jer ono što skriva je zapravo osnov komunikacije. Mi vodimo dijalog samo zainteresovani za onu zamišljenu i neotkrivenu stranu čoveka nasuprot. Tako je komunikacija zasnovana na neizgovorenem, a što često može da bude i po onoj Ničeovoj, da mi živimo svoje živote ispred, za ono što ćemo saznanje dobiti tek kasnije. Nije, dakle, ključ u svesnosti, već u želji za ne-bit-i-do-kraja-svestan, razobličen.

Tajna je tako pokretač dijaloga. Ali sebe-predstavljanje koje ostavlja poruku posrednosti nije zatvoren subjekat. On se zapravo skrivanjem otvara za više mogućnosti. Pa je, u tom smislu, samoća najviša otvorenost, svet-za-sebe koji uvek može iskoračiti u svet-za-drugoga, jer je u sebi nepomiren, jer introspekcijom i sebe-traženjem želi apsolutnu otvorenost.

Ali, svakako da treba biti obazriv prema ćutanju, iako je samo ćuđenje nad istim dovoljno intrigantno za stupiti u dijalog sa samoćom (drugoga, a time i svojom). Jer postoji i nešto što je željena autarhičnost, svet koji nije suštinsko evropski, koji ne želi dijalog. Postoji, naravno, i opasnost autizma.

Tako je igra sa otvorenošću najbolji model komunikacije. Pri čemu, jasno, treba razlikovati prepoznatu prazninu, kada razočaranje, recimo, dostigne takav stepen da ništi svaki sadržaj, pa se i sama prijemčivost za ćutanje ili skromni posredni govor (žena, recimo) ne može dovoljno proceniti, odnosno drugi ostaje samo mogućnost. Mudrac nije Evropljanin.

Koliko je, danas, zagonetnost pretvorena u reklamu koja na isti način u sebi nema sadržaj do onoga koji prezentuje, pitanje je za sebe. U transparentnom, prozirnem, nema više ćuđenja, jer nema nepredvidivosti. Ali problem nikad nije u drugome, već u reklami sopstvenog egoizma koja se prepoznaje. Dovoljno prostora za traženje sveta-u-igri-jezika, pruža nam i taj pogled na tipski subjekat (uniformni), iako možda samo u sferi ironije prema tom mas-medijskom koje nas okružuje (za zajednicu periferije u 'političkom' advertajzingu). Ali, sloboda je opet u mogućnosti bega od kakofonije kojom ovaj 'poredak' ništi subjekt koji se pretvara u konzumenta. Toliko je ta zavodljivost jaka i toliko je preče sklanjanje od istog zarad otvaranja za kreativnost.

Ruho originalnosti otrgnuto je od želje za izvornošću.

Igrati se svojim identitetima nije lako, ne samo iz razloga straha za gubitak stečenog doživljaja sveta, već i sled toga što je uvek potreban drugi, sto se ona idealna otvorenost suocava po pravilu sa tuđom zatvorenoscju koja nikada ne moze da postane 'razsredisten subjekt', koja ne zeli ili nema taj potencijal. Namesto ovakvog radikalnog sukoba, moguće je otvaranje koje ce tražiti sopstveni pandan, razbijanjem egoizma osobe u kojoj je to 'prepoznato'. Ako je prisutno bogatstvo značenja, predstavlja se uvek nova tajnovitost, a ljušte slojevi odbrane ega ili 'arhitektonika' ličnosti.

*

Šta uopšte znači običajno posmatrano iz ugla 'sebe-osvešćenog' pojedinca (u ovom smislu alijenacije)? Odnosno, čime meriti prisutnost opšteg merila u poodmaklom stadijumu (od simbola zajednice ka 'pospremljenoj bezbrižnosti') organizovanog 'self projekta'? Zar konformizam ne jača ego? Princip samodostatnosti je izgleda svevažeci, a čak i u najbanalnijem obliku nailazi na razumevanje.

Ako postavimo pitanje da li je problem u drugome, ni nauka ni religija neće odgovoriti: da. Ljudi su u stalnom konfliktu, a ovaj se ne priznaje kao nasilje nad tuđim egom, a time se ne priznaje i sam taj drugi. S toga nema većeg licemerja od onog koje 'proizvodi' kolektivna svest, na licu subjekta.

PREVODI

Rolf Diter BRINKMAN

POSLEDNJE REČI MERI POPINS

(Izbor, prevod sa nemačkog i beleška o pesniku: Ivan Savić)

Vechta i.o.

Von Höhe
Der Badeanstalt aus
Gesehen (wo Alex
Der Weißrusse
In schwarzern Trikot
Die ersten Schwimmversuche
Überwacht: er spricht
Noch immer gebrochen
Deutsch) ein
Grünes Loch
in dem die Kinder
Jahr für Jahr
Ertrinken.

Vehta i.o.

Sa visine
bazen izgleda
(sa mesta odakle
Belorus Aleks
u crnom trikou
ispituje neizvesnost
prvog plivanja:
on i dalje govori
iskvaren nemački)
kao jedna zelena rupa
u kojoj se deca
iz godine u godinu
utapaju.

Einem Mädchen ins Album geschrieben

Für e.p

Sag liebe
Du oder ich ins Fleisch geworfen
Hin zu den Schlächten
Nicht vogelleicht
Nicht Flügel aus Licht
was glaubten
du oder ich
wir schon im Dunkeln nach einem Glück
das sagten wir nie

und hin zu dem Staub
einem Atemzug lang
sag Liebe
sag Liebe
sag Tatar jawohl drei Pfund davon
und hin zu den Ammen und Märchen
du und auch ich
es eiert so still im Fleisch
dieses Wort noch einmal geglaubt
die Jahre der Träume
wir sprachen davon
bis wir es fanden
im Speinapf
das Herz

Jedna devojčica je u dnevniku zapisala

za e.p.

Reci ljubavi
Ti ili ja u meso da se pretvorimo
odmah pred mesara
ni perolako
ni na krilima svetla
kako bi trebalo
Ti ili ja
već smo u tami tik do sreće

to nikada ne izgovorismo
i odmah u prašini
jedan dah daleko smo
reci ljubavi
reci ljubavi
reci sveži kilogram i po teški bifteku
požuri dojlji i bajci
Zajedno
gnojimo tako tiho u mesu
ove reči još jednom promišljamo
godinom snova
o kojima smo govorili
dok pored nas nije nađeno
u ispljuvku
srce

Noch einmal auf dem Land

1.

Hinter der Erinnerung dampft ein Misthaufen
Eine große Wolke aus, in der geschrieben steht: „auf
Dem Land!“ Und unter dieser Wolke keuchen
Die Tiere, die im Dunkeln angeschnallt sind
Der Bauer summt,
der Kühlschrank brummt
die Kinder kommen aus der Schule

und sind verdummt
Das ist das Ende
Der Einsamkeit
auf dem Land.

2.

Das November
Unterhosenwetter
Ist wieder da.

Die Blätter fielen
immer wieder von den
Bäumen ab.

Der Schnee kam
viel zu früh über
den leeren Weg.

Auf einer Couch
Wälzt sich die Frau.
Sie heißt die Bäuerin,

und reißt die
Iodengrünen
Bohnen auf.

Und trotz der Kälte ist
die große Wolke nicht verschwunden,
in der geschrieben steht, „auf
dem Land!“ Sie hängt
das ganze Jahr
darüber.

Opet na zemlji

1.

Iza sećanja isparava izmet
Velikog naroda, na natpisu stoji: „Napustite
zemlju!“ I pod ovim ljudima dahću
životinje koje su privezane u tami.
Farmer pevuši
frižider brunda
deca se vraćaju iz škole
još zaglupljenija
To je kraj
Samoća
Od zemlje.

2.

Novembar
vreme dugačkih gaća
još uvek je tu.

Listovi otpadaju
sa drveća
i dalje.

Sneg dođe
prerano pade
na prazan put.

Na jednom kauču
valja se žena
ženom stočara zvana,

Ona poderava
zeleno sukno
od boba

I uprkos hladnoći
veliki narod ne iščezava,
na natpisu stoji: „Napustite
zemlju!“ On visi
pritom
cele godine.

Lift

Pöpuläres Gedicht Nr.9

Du kannst mich jetzt
Noch sehen durch einen
Rosafarbenen Dunst aus
Kleinen Lauten hindurch
die bei Licht verdampfen.
Und schon ist es Montag.
Kein, Wort, kein besonderes
Bild, das Bild für so einen
Montag ist geplatzt und
die Musik läuft aus.
Elektrizität strömt
Gleichmäßig durch alle
Leitungen, die schon
längst stillgelegt sind.
Hör auf diese letzten Worte
Von Mary Poppins, bevor sie
Vergeht: du kannst mich
noch hören und ich dich.

GOOD BUY!

Lift**Popularna poezija br. 9**

I sada me možeš videti
kroz roze
obojenu izmaglicu koja
iz malog lepljivog proreza
na svetlosti isparava.
I već je ponedeljak.
Nikakvih reči, nikakvog posebnog naličja
Takav ponedeljak prepun je
rupa i zamiruće
muzike.
Elektricitet struji
ravnomerno kroz sve
kablove, koji su već
Odavno van funkcije.
Poslušaj ove poslednje reči
Meri Popins, pre nego što
umreš: i sada me možeš čuti
Kao i ja tebe.

GOOD BUY!

(Iz zbirki *Westwärts 1&2 (Prema Zapadu)* i *Die Piloten (Piloti)*)

ROLF DITER BRINKMAN (Rolf Dieter Brinkmann) rođen je 1940. u Vehti. Posle gimnazijskog školovanja, zaposlio se kao knjižar u Esenu, a od 1959. do 1962. radio je kao učitelj u osnovnoj školi. Od 1962. živeo je uglavnom u Kelnu. Boravio je na jednogodišnjim stipendijama u Rimu i Ostinu (Teksas), posle kojih, pod jakim impulsima potrošački himerične stvarnosti, utvrđuje svoje pesničko *vjeruju*. Osim poezije R. D. Brinkman pisao je i prozu, pripovetke, radio-drame i oglede. Prevodio je američke pesnike (Frenka O'Haru). Poginuo je u saobraćajnoj nesreći 1975. godine. Za sobom je ostavio i dvojezičnu antologiju savremene američke poezije kao i mnoštvo skica i projekata za nove knjige. Povodom tridesetogodišnjice njegove smrti, umetnik Tomas Gros (Thomas Gross) najavio je produkciju super-8 filma koji je pronađen u Brinkmanovoj zaostavštini. Projekat je realizovan dugometražnim filmom *Brinkmanov bes (Brinkmann's Zorn)* u režiji Haralda Bergmana, koji je premijerno prikazan u januaru 2007. godine.

OSEĆAJNI BES

(O poeziji R. D. Brinkmana)

Rolf Diter Brinkman je vodeći *underground* pesnik i jedan od rodonačelnika novog buntovničkog pravca u nemačkoj poeziji. Početkom sedamdesetih godina dvadesetog veka taj pravac se artikuliše i teorijski formuliše kao *nova subjektivnost*, *nova osećajnost* ili *nova introvertnost*. U težnji da šokiraju, predstavnici *nove subjektivnosti* u svojim delima uobličavaju individualni doživljaj koji ima za cilj da provocira čitaoca i ponudi mu izlaz iz projektovane jednoličnosti potrošačke svakodnevnice. Negirajući tradicionalnu formu i jezik, Brinkman pokušava da sa svakodnevicom opšti njenim jezikom, oslobođenim standardnog poetskog rečnika, *jezikom limenke, otpljučka i pocepane najlonske čarape*. Za razliku od avangardnih pesnika koji raskidaju sa dotadašnjom tradicijom i *pale spomenike i muzeje*¹, on se fokusira na ništavnost savremenog trenutka, polip savremene zapadne civilizacije – mađiju potrošačkog društva. Suprostavljajući nebu, muzici i plavetnilu trivijalnost ulice i jedan od najosnovnijih nagona kondenzovanih hotelskih soba, Brinkman nastoji da morbidno i vulgarno apsorbuje, ako ne i poništi.

Po vlastitom priznanju Brinkman je bio veliki zaljubljenik u bioskop. Nezainteresovan za konvencionalnu estetiku i zanatsko

¹ Vezu sa avangardnim pesnicima Brinkman ostvaruje najviše preko svog omiljenog američkog pesnika Vilijama Karlosa Vilijamsa, koji se kretao u društvu Mana Reja, Fransisa Pikabije i Marsela Dišana.

pesništvo, stvarao je delo koje (verujemo mu: netendenciozno) ima autentičnu poetiku – poetiku pokretne trake, tj. slikâ koje se smenjuju postupkom nalik na eksperimente ruskih pionira filmske montaže. Uz savremenu urbanu scenografiju (grad, ulica), čitajući Brinkmanove pesme čujemo muziku klavirske pratnje nemog filma, koja ne narušava obradu moderne teme. Ponekad opazimo kadrove koji uz promenu ritma kazuju apokaliptičnu nezaustavljivost savremene dekadencije. Gadan je ali morbidno primamljiv svet koji nas okružuje, poručuje Brinkman svojom vorholovski nadahnutom vizijom, gde samo onaj ko se odmara u svežem urinu biva svestan paradoksa savremene sterilnosti.

Upoznat sa pesnicima *beat generation*-a (Keruak, Ginzberg, Piter Orlovski), Brinkman modifikuje tehniku *svrsishodnog haosa* kojom hoće da odstrani svaki deo koji je limitiran presijom koju nam društvo nameće. Inspirisan pesmama Frenka O'Hare², proklamuje estetiku površnosti i ističe lepotu i značaj svakodnevnog i običnog. Osnova takve estetike jeste pokušaj da se sjedini vizuelno i verbalno. Inkorporirani elementi filma, fotografije, porno magazina i stripa, odaju Brinkmanov energičan pokušaj da uspostavi popularnu kulturu kao izazov kanonu *visoke umetnosti*. Njegova poezija, eseji i dnevници pokazuju sličnost sa radovima američkih pop-umetnika, posebno slikanjem i filmovima Endija Vorhola, koji je takođe težio da prikaže jasno prepoznatljive predmete. Pored sličnosti u predmetu umetničke obrade, oba umetnika pitaju se o interakciji umetnosti i društva, izazivajući time što predstavljaju sebe kao predstavnika elitizma i ezoterije *vrhunskog modernizma*.

Spontanost je jedna od najuočljivijih odlika Brinkmanove estetike. To je pokušaj da se izopšti iz evropske literarne tradicije koju smatra previše iscrpljenom. Keruak je posebno isticao potrebu za spontanim pisanjem koje je smatrao jedinim etički ispravnim. Ovakvi uticaji *beat* poetike formiraju i Brinkmanovo shvatanje etike, koja je u konformističkim društvima postala etiketa. Zbog takvog poimanja etike, zapadno-nemački kritičari ne kriju zaprepašćenje prilikom objavljivanja zbirke *Prema zapadu 1&2*, u kojoj Hitler i njegova ljubavnica Eva Braun upražnjavaju oralni seks. Sa druge strane, sam Brinkman nastavlja sa pisanjem koje ima ritam mitraljeza, kao da naglašava upozorenje koje je uputio kritičarima Rudolfu Hartungu i Marsel Rajh–Ranickom: „Da sam imao mitraljez, sada biste bili mrtvi!”.

² Frensis Rasel O'Hara (1926-1966), američki pesnik, jedan od ključnih predstavnika *njujorške škole* poezije. U početku kombinuje elemente poezije Vitmena, Malarmea i Majakovskog. U saradnji sa slikarom Džeksonom Polokom osmislio tehniku *slikanja poeme*. Poznatu pesmu „The Day Lady Died” posvetio preminuloj pevačici Bili Holidej.

U pesmi „Comic №2” (iz zbirke *Piloti*) Brinkman ironiše mit o super-heroju marvelovskog tipa, kao indikativnom supstratu *entertainment-a* potrošačkog društva. Iako pesma predstavlja osobenu alegoriju, čini se da pesniku to nije bila osnovna namera. Sam jezik koji vrvi od vulgarnosti i fiziološkog naturalizma ima za cilj da na čitaocu postavi semiotički kontrapunkt opšteprihvaćenom, da zavede energijom odbojnog. Asocijativni mostovi: masturbiranje – živeti kao ostali, spermatogenija čorbaste večere – pobediti otpozadi, super heroj – super pedofilno nastrojeni kostimdžija, nastoje da dekonstruišu arhetipski uslovljeno robovanje mitu. Sočan jezik – sintagma koja teško može biti primenljivija nego za opis Brinkmanovog pesničkog jezika – trese čitavu konstrukciju sistemom zaštićenog čoveka.

Stiče se utisak da piščeva težnja za raskrinkavanjem modernih dogmi nije motivisana samo objektivnim uvidom u svet koji nas okružuje. Ne smemo zaboraviti da je Brinkman dete ratom razrušene Nemačke, svedok strahota i razaranja koja nisu mogla da ne ostave traga na njegovo odrastanje. Naturalistički elementi, koji su neizbežni supstrat u njegovim pesmama, pokazuju sublimirane prežitke detinjeg pakla. Strahovi rođeni u detinjstvu bivaju eksplicitno otkriveni posthumno (iako su prisutni kroz celokupno Brinkmanovo stvaralaštvo): iz dnevnika i beležnica, pisanih 1971, a objavljenih 1987. godine, pod naslovom *Ispitivanja (Erkundungen)*. Autor, koji nije uspeo da kompletira drugu novelu prilikom boravka u Rimu (prva i ujedno jedina objavljena novela je *Niko više ne zna (Keiner weiss mehr)* iz 1968) raspoloženje sopstvene generacije izražava u privatnim beleškama: „Oni ne mogu pisati o bolu, niti opisati uživanja, želju, bes, mržnju – ništa, oni ne osećaju nikakvo iskustvo u svemu tome. Posle zatvorenosti u patnji i neprestanog iščekivanja u vremenu od 1940. do 1945, ta neprestana atmosfera straha, umiranja, kada ljudi iznenada nestaju i nikada se ne vraćaju, prozori koji zjape u tamu, sirene za vazдушnu opasnost, bunker, uvek sam želeo da usta držim otvorena, majka peva u strahu, iznova i iznova... I sada sve uništenje je ovde, razrušeni gradovi, unakažena tela, to je rat, zar niko ne vidi. Takve slike se stavljaju u pokret, da se probiju kroz potrebu za snagom i hrabrošću, za one koji nameravaju da prolaze kroz sopstveni pakao.”³ U takvim komadićima konfuzije, nemira i straha sadržan je i jedan drugačiji antropološki smisao za vreme čiji smo pokazatelj. Takvo osećanje vremenske nesukcesivnosti, pojačano i vajano savremenom anksioznošću *društva bez odgovora*, kreira Brinkmanov senzibilitet (ne)prolaznosti trenutka.

³ *Erkundungen*, Reise Zeit Magazin (Tagenbuch), Hamburg, 1987, prevod I. S.

Pesnikov odnos prema vremenu pokazuje paradoksalnu istinu o neproporcionalnim brzinama dva paralelna toka stvarnosti: ličnom i realnom. Svakodnevnica, koja je maksimalno ubrzana konstrukcijom trivijalne ispunjenosti, jeste mirovanje. Rastući broj popijenih limenki u kontejneru neutrališe realnost hronološkog događanja. Efekat iznenađenja kada ugledaš crveni paradajz u uglu, a pre toga nisi mislio na paradajz, troši neuporedivo veću količinu prolaznosti od numeričke oznake protoka vremena. U pesmi „Biografija jedne žene”, pomoću fiziološko-fetišističkog rekvizitorijuma pesnik pokazuje bespomoćnost svakodnevicom okovane individue, gde protok vremena otelovljuje nemi krik bezizlaza. Ostatak mleka u boci, dlake u češlju i ženske čarape (pri)kazuju surovu istinu poricanja. Predmeti koji stare izazivaju gađenje, dok čovek koji promašeno stari izaziva tupost.

*Jetz und jetz und jetz und jez*⁴, pesnikova je opsesija. Samo se sadašnjost računa, makar se pevalo o predmetu ili događaju iz prošlosti. To je *originalno snimanje* kojim se on bavi u poslednjem periodu svoga stvaralaštva i objašnjenje zašto se rok i film pojavljuju kao bitni elementi takve poetike. Snimajući čitanja svojih pesama Brinkman zapravo slaže audio-kolaže *plivanja kroz život*. Džim Morison, intoksinirovano pojačani uvid, zona bez humora, konkretna poezija..., opsedaju ga kao sredstvo negacije postojećeg. Takav vizuelno-akustički koncept uspeva da ostvari pomoću naročitog izgovaranja vlastite poezije čineći sam čin avangardnim. Isprekidano recitovanje sa afektiranim pauzama za dah simulira titranja nove *beat* generacije, tehnika seckanja reči sa ponavljanjem zvukova podseća na semplove elektronske muzike. U mnogo čemu originalan i (neo)avangardan Brinkman začinje nov doživljaj poezije, a ne samog stvaranja. Ispoljavanja vlastite psihičke iscrpljenosti kroz auditivni medijum, iniciraju opšte prihvaćena takmičenja *govorne poezije* širom Nemačke od početka devedesetih. Slušao je struganje vlastitih pluća pojačano uređajima, prevlačio noktima preko mikrofona, grgoljio, kašljao, proizvodio *nasilni govor*, kako je on zvao tehniku koja u sebe uključuje mogućnosti glasa, grla i uređaja.⁵

Buntovna do samog kraja, Brinkmanova poezija odiše njegovim životom. „Nema drugog materijala sem onog koji je svima dostupan i kojim se svako svakog dana bavi, koji se prima kada pogledaš kroz prozor, kad stojiš na ulici, prolaziš pored izloga, dugmad koja se koriste, ono na šta misliš i čega se sećaš, sve vrlo uobičajeno, filmske slike, slike reklama, rečenice iz neke

⁴ *Sada i sada i sada i sada*

⁵ Uvođenje zvučnih elemenata kao što su šuštanje, hrkanje, kijanje, cmakanje..., srećemo u *letrizmu*, pokretu Isidora Isua u Francuskoj pedesetih godina. Dela nastala na ovaj način mnogo su bliža muzici nego poeziji.

lektire ili iz proteklih razgovora, misli, trabunjanje, trabunjanje, kečap, melodija nekog šlagera, koja čini da se određeni utisci opet u tebi bude, npr, kao neko ko maše štapom i onda udara, redovi, slike, postupci, gusta supa što nekome kapne na košulju...”⁶ Uz prustovsko olfaktorno prizivanje i oživljavanje davno prošle senzacije, Brinkman poručuje da se naposljetku *sve ušmrkava kroz nos i opet ispljune*. Na tom zupčaniku posmatranja, dozivanja, preživljavanja i reakcionog bunta, nama mesta za tradicionalnu liriku nemačkog jezika, koja samo muti pesnikov vid. Ogoljen vid, bez psiholoških primesa nametnutog modela, dopunjen direktnom reprodukcijom, može postati pesma, makar se opevao samo običan ručak.

„Ameriko, šaljem ti pljuvačku, šta ćeš ti meni poslati?“, izaziva Brinkman u pesmi „Omaž Džou Bernardu iz Tulse, Oklahoma“. Borac protiv sistema, buntovnik koji pljučka po kristalu, uklopljen je u sistem. Amerika je, pak, ostala čista. Darovala ga je starija mlađa sestra. Godine 1975, nakon sudelovanja na pesničkom festivalu u Kembridžu, Brinkman strada u automobilskoj nesreći. Te godine izlazi i njegova poslednja zbirka pesama *Westwards 1&2 (Prema zapadu 1&2)*, koju nemački kritičari proglašavaju za najvažniju i umetnički najuspeliju knjigu poezije sedamdesetih godina XX veka.

⁶ Navod preuzet iz Brinkmanovog predgovora za zbirku *Piloti* u Rolf Diter Brinkman, *Pesme*, Oktoih, Prijepolje 1991.

BIBLIOGRAFIJA

Brinkman, Rolf Dieter. *Pesme*. Prijepolje: Oktoih, 1991.

Brinkmann, Rolf Dieter. *Erkundungen*. Hamburg: Tagenbuch, 1987.

Mol, Andreas. *Text und Bild bei Rolf Dieter Brinkmann*. Frankfurt: Lang, 2006.

Sabolči, Mikloš. *Avangarda i neoavangarda*. Beograd: Narodna knjiga, 1997.

Schumacher, Ekhardt. *Gerade Eben Jetzt*. Frankfurt, 2003.

Stanarević, Rada. *Montaža, avangarda, književnost*. Beograd: Narodna knjiga, 1998.

PESME

SNOVIMA

Još uvek živim na svim starim adresama.

Noseći tamne naočare čak i u kući,

Na pst-pst delim svoj krevet

Sa fantomima, posećujući kuhinju

Posle ponoći da proverim slavinu.

Zakasnio sam u školu, a kad tamo dođem

Izgleda da me niko ne prepoznaje.

Sedim odbačen, odvojen od drugih i povučen.

Te radnjice otvorene samo noću

Gde obavljam svoje nenametljive kupovine,

Te kuće filmova iza tajnih vrata u bednom komšiluku

Još uvek pokazuju hrapave filmove o mom životu.

Junak uvek pun neobične nade

Na kraju gubi sve to? - što god da je bilo -

Onda peške izlazi u hladnu, neverovatnu svetlost

Čekajući stisnutih usana na izlazu.

ALARM

Stotinu prozora ispunjenih licima
Zbog nečega što se desilo na ulici.
Nečega što niko nije sposoban da objasni.
Zato što nije bilo paljenja motora, niti krika, ni pucnja.
Ipak oni su ovde svi okupljeni.
Neki držeći ruke na očima svoje dece,
Drugi naginjući se vani i vičući
Ljudima koji prelaze ulice daleko dole
Sa istom mirnoćom i vedrim spoljnim izgledom
Kao kod onih koji idu u nedeljnu šetnju
U nekom drugom veku, manje nasilnom od našeg.

MOJ RED DA PRIZNAM

Pas pokušava da napiše pesmu o tome zašto laje,
A to sam ja, dragi čitaoče!
Taman su hteli da me šutnu iz biblioteke
Kad sam ih upozorio,
Moj gospodar je nevidljiv i svemoćan.
Tiho, oni me čuvaju, izvlačeći me preko repa.

Ptice u parku su slobodno govorile o svojim jadima.
Na jednoj klupi video sam staricu

Koja je sekla svoju sedu kovrdžavu kosu izmišljenim
makazama,
Buljeći u džepno ogledalce.

Tada nisam ništa rekao,
Ali te noći, kljoknuvši, legao sam na pod,
Grickajući olovku,
Uzdišući s vremena na vreme,
Takođe mumlajući na nešto tamo napolju
Što ne mogu da imenujem.

NA SEOSKOM IMANJU

Među kravama će biti napravljen pokolj
A i među ovcama, takođe, naravno.
Isto je i sa svinjama što uzdišu u svojim oborima -
Kao i sa pilićima,

Dva su ubijena za večeru noćas,
Dok ostali kljucaju stranu po stranu.
Kao što se senke izdužuju u dvorištu
I bale sena preobražavaju zlato na poljima.

Jedna krava se zaustavila dok je pasla
I pogledala je gore zbunjena

Što vidi beli oblačić

što se pokazuje kao neko tele na zalasku sunca.

Na tremu neko je pritisnuo

Stolicu za ljuljanje u posuđe

Ali možemo da kažemo ko je to - neki stranac

Ili taj dečak koji nikad nije imao šta da kaže?

GLAVNA VEST

Način na koji sediš za kuhinjskim stolom

Čini da izgleda kao da si zurio u svoje pete

Ili da si razmišljao o sledećem pokretu

Na nekakvom nevidljivoj šahovskoj tabli.

Istinu govoreći, ti nisi činio ni jedno ni drugo.

Bilo je sedam sati izjutra.

Čekao si sunčev zrak

Da zagreje tvoje hladne pete,

Ili svoju ženu da kaska sanjivo

U njenoj iskrzanoj plavoj odeći za kupanje

I pruža se dole sa kosom preko svojih očiju

Za hartijom koja je kliznula iz tvojih ruku

Sa svojim udarnim vestima i velikom slikom,

I podsećanjem kao ovo, savijeno, čitajući
Pažljivo, sa haljinom koju malo-pomalo otvara,
Tom dojkom koja visi i tamnim publičnim runom
Još natopljenim snom što dolazi do punog viđenja,
Dok nastavlja da čita u ovom užasnom šuštanju.

ULOGA NESANICE U ISTORIJI

Tirani nikad ne sklapaju oko.
Nekakvo ucveljeno i oštro
Oko koje ne žmirka
Zuri nazad u tu noć.

Um je palata
sa zidovima od ogledala.
Um je seoska crkva
Po kojoj trčkaraju miševi.

Kad osvane zora,
Sveci kleknu,
Tirani nahrane svoje pse
Komadima krvavog mesa.

MOJA ŽENA PODIŽE PRST SA SVOJIH USANA

Dolazi noć.

Samotni autostoper

Podiže znak načinjen kod kuće.

Maskirani likovi

Oko kockarskog stola?

Ne, to su strašila na polju.

Kod komšija,

Gde obožavaju crnu mačku,

Još uvek nema svetla.

Dragi Bože, možeš li da vidiš

Buve koje jure po pokrivaču?

Ne, on ne može da vidi buve.

iz teksta fragmenata ZAHTEVNI SKUP

(izbor)

Pesnik je kao čovek koji je prisiljen da brblja na sahrani. Ljudi ga gurkaju laktom i govore mu da ćuti a on se izvinjava, slaže se da ovo nije mesto za to, i tako dalje i nastavlja da brblja.

Slika nije bila tako važna ni u jednoj drugog zemlji, ni u jednoj drugoj književnosti prošlosti. Pesnik u doba ideologije i reklame, takođe, više veruje očima nego uhu.

Duša dreči telu o tome da su joj dani bili odbrojani. To je ono o čemu govori većina bluz pesama i lirskih pesama.

„Budućnost će biti post-individualistička“, kaže nam kritičar Frederik Džejmson. Ne kaže nam da li će to biti po Staljinovom, Hitlerovom ili Maovom modelu.

Ars poetica: jedem bele piliće i ostavljam crvena kolica na kiši.

Kao pesnik, Gospod od Vaseljene beznadežno je mračan.

Biti pesnik, to znači nešto osećati kao velosipedista u pustinji, pornografski mađioničar koji za vreme mise izvodi nešto u uglu crkve, kraljica travestita koja pohađa večernju školu i šalje poljupce učitelju.

Prozna pesma je neverovatna zverka kao sfinga. Čudovište napravljeno od proze i poezije.

Da pritekne u pomoć onome što je obično, ambicija je svakog lirskog pesnika.

Na početku su bili Vitmen i Dickinson i Po. Vitmen je bio naš Homer, a Dickinson naša Sapfo, ali, dođavola, ko je bio Po?

Najbolja preporuka za vino, duvan, seks i bezbrižno čavrljanje jeste to da je svaka takozvana moralna većina protiv njih.

Fabrike siročića i farme žrtvenih jaraca su glavna ekonomija Balkana.

Kako ubiti mnogo ljudi a spavati kao beba nastavlja da bude ideal državnika. Stoga su mu potrebni intelektualci da ubice odvoji na dobre i loše, da objasni da mi nanosimo zlo onim ljudima za njihovo dobro. Brutalnost i nasilje uvek novi, uzvišeni moral.

Nacionalizam je ljubav prema mirisu našeg kolektivnog govna.

Pesma u prozi je samo pas koji govori.

Slobodna volja je iluzija. U teoriji zavere ovaj zakon zemljine teže gravitacije je apsolutan. Avioni ne mogu da lete.

Svet je uvek star. U njemu nema [mladosti] jer je zavera večna.

Zavera je jedina istinska teologija. Sve druge teologije su deo velike zavere.

Muze su kuvarice. Poezija je neka vrsta kuvanja. Svoje pesme delim na sredstva za otvaranje apetita, skuvana jela i dezerte.

Na nevidljivoj liniji između izgovorljivog i onog neizgovorljivog - lirska pesma.

Pesma kao sveta ikona, naslikana u tajnoj nadi da će jednoga dana Bog možda doći da je čudotvorno naseli.

sa engleskog preveo

Milan Đorđević

KRITIKE

Dragan ĐORĐEVIĆ

POVRATAK MEĐUGALAKTIČKOG ČITAOCA

ili

ČEMU VLADIMIR PIŠTALO U OSKUDNO
VREME?(Pištalo, Vladimir. *Tesla, portret među maskama*. Zrenjanin: Agora, 2008)

Pre nego bilo šta progovorim povodom nagrađene knjige Vladimira Pištala, moram da priznam da nisam u stanju da odolim zadovoljstvu pakosnog citiranja jedne iluminativne rečenice Ernsta R. Kurcijusa: „Kakava poslastica za marksističku sociologiju književnosti!“¹

Bio to izraz kritičarske pakosti ili ne, ovaj citat odlučno će otvoriti vrata svakom suvislom pokušaju razumevanja toga šta se tačno sa Pištalovom poslednjom – i nagrađenom – knjigom dogodilo. Ako želimo da shvatimo razloge ovakve eksklamacije, videćemo kako se Kurcijus, u pokušaju da odgovori na pitanje „šta/ko je klasik?“, prethodno podsetio Sent-Bebove antičke reminiscencije. Klasik je, po njemu, „pisac od vrednosti i ugleda, pisac koga uvažavaju, koji je dobro plasiran i koji nije izgubljen u gomili proleterijata“². Pokušajmo sada u ovakvoj klasičnoj matrici određivanja „klasičnog“ da osmotrimo i Vladimira Pištala, da se osvrnemo, što pažljivije možemo, na ovaj determinišući trop *izgubljenosti dobro plasiranog pisca* i njegovog dela *u gomili proleterijata* i već možemo da se pakosno smejemo. Naravno, ovakvu marksističku postavku teško je ispratiti do kraja, već sa pokušajem da postmodernu književnu praksu dovedemo u vezu sa konceptom kao što je „klasično“. U ovom slučaju, kroz pitanje – da li je danas Vladimir Pištalo *klasični pisac „srpske književnosti i kulture“* i da li mu NIN-ova nagrada to obezbeđuje? – svedočimo o sveukupnoj nerazumljivosti konstituenata ovog u načelu zatupastog pitanja.

Na drugoj strani, ako kritičku lopticu vratimo na teren događanja Final Four-a naše prošlogodišnje književne produkcije, nisam sasvim siguran koliko je u slučaju ove recentne ujdurme,

¹ E.R. Kurcijus, *Evropska književnost i latinski srednji vek*, SKZ, Beograd, 1996.

² Ibid. Moj kurziv

zване *Tesla, portret među maskama*, moguće u potpunosti ponuditi ozbiljnost razložne optužbe Dejana Ilića, upućene na račun institucije NIN-ove nagrade, u kojoj se kaže kako „postoji jasan ideološki obrazac po kome se već niz godina, uz retke izuzetke, dodeljuju nagrade“³ – kao referencu za uspostavljanje legitimnog kritičkog stava prema poslednjem Pištalovom romanu. Nije ovog puta, rekao bih, situacija toliko ozbiljna, niti je, sa druge strane, *Tesla, portret među maskama* neki „redak izuzetak“ koji bi potvrdio pravilo, iako, kako ćemo u nastavku videti, u vezi sa Pištalovim romanom o Nikoli Tesli, „gromovniku među ljudima“⁴, uvek negde postoji i vreba pretnja od strane događanja lakanovskog ideološkog „prošivnog boda“, koji bi uljuljkao i ospokojio skrajnutu i razočaranu Srpčad. Tek sa tim bi se Ilićeva konstatacija potvrdila, pa i pretpostavka da je Pištalovom romanu iz ideoloških razloga prestižna nagrada bila negde suđena i predodređena. Međutim, ako nas „prošivni bod“ ideologije na primeru ovog romana baš toliko i zanima, videćemo da je Pištalu zapravo pošlo za rukom da *ode dalje* nego što se bilo ko i nadao, te da dramatično proširi dispoziciju događanja srpskog „prošivnog boda“. Ali, kažem, sve zajedno kada se uzme, nije to *toliko* dramatično da bismo sada nastavili kritikovanje NIN-ovih nagrada na onom mestu na kome se Dejan Ilić zaustavio, stavljajući „srpsku književnost“ i od strane NIN-a nagrađivane romane, na prvu liniju fronta raspada bivše SFRJ. Jer danas, sa Pištalovim poslednjim romanom u rukama, ulog je daleko manji, ako ne i jeftiniji, dok se sveukupna situacija unajmanje čini farsičnom.

Vratimo se, dakle, Kurcijusu i upitajmo se – da li NIN-ova nagrada obezbeđuje ovdašnjem piscu status „klasičnog pisca“? Ako se složimo sa Dejanom Ilićem u vezi sa ideološkim fundamentom ove nagrade, više je nego moguće da takav mehanizam negde i dalje funkcioniše. Jedino što bi trebalo imati u vidu jeste da sa poslednjom Pištalovom knjigom postoji opasnost da se Kurcijusovo/Sent-Bevovo određivanje „klasičnog pisca“ u odnosu na proleterijat preokrene upravo *u korist* „proleterijata“, zapravo, ako već tako hoćemo – u korist interpelirane „kuke i motike“, koja je nahrupila na kupovinu poslednje Pištalove knjige, vođena nadom da će u njoj saznati nešto više o svom „prekodrinskom anđelu“. „Klasik“ – status koji garantuje NIN-ova nagrada – koliko god to bilo kontroverzno i anahrono u postmodernom stanju stvari, kod nas se ostvaruje, dakle, instruiranim onarodnjavanjem literature, proglašavanjem onog

³ Dejan Ilić, *Osam i po* ogleđa iz razumevanja, Fabrika knjiga, Beograd, 2008.

⁴ Citat je preuzet sa korica nagrađene knjige i iz jedne od mnogih elektronskih reklama za roman *Tesla: portret među maskama*.

romana za „roman godine“ koji *svojim odgovarajućim i podesnim sadržajem* može da osveži srpsko „nacionalno pamćenje“.

Istini za volju, do sad rečeno iz same knjige ni u kom slučaju ne proizilazi. Vidljivo je iz knjige kako je Pištalo *pokušao* da odvoji Nikolu Teslu, kao ideološki čistog/nevinog „romanesknog junaka“, od pomenutog ideološkog učitavanja, odnosno da ga poštedi od takve interpelativne manipulacije. Izraz „naš junak“, u Pištalovom romanu, dakle, ni u kom slučaju ne bi trebalo doživeti kao oblik zatvarajuće nacionalne identifikacije Nikole Tesle. Roman u tom smislu ne igra „tu“ ideološku ulogu. Pa ipak, ono što je neosporno jeste činjenica da se interpelacija događa na obodu uspeha ove knjige. O tome ponešto govori i reklamna maksima na koricama drugog izdanja knjige, priređena, dakle, nakon dodeljivanja nagrade: „Najzanimljivija i *najjasnija* priča o Tesli, dosad ispričana“. Ova knjiga, drugim rečima, kao tržišni fenomen, dovedena je do statusa sazajnog sredstva o životu i delu Nikole Tesle („najjasnija priča“), o čemu govori najveći broj komentara prvih čitalaca ove knjige, među kojima smo čuli i to kako je Pištalo zapravo napisao „apokrif“ o Tesli, da je „prepisao“ O’Nilu, Margaret Čejni, da je to Pištalova „izmišljotina“, itd. Drugim rečima, čitaoci uporno traže u knjizi *saznanje, informaciju* o Nikoli Tesli i na tom talasu ona se još uvek „dobro“ prodaje. I sve to ide u prilog iznetoj tezi o osvežavanju srpskog nacionalnog pamćenja.

Baš iz razloga događanja ovakve intencional(izova) ne recepcije Pištalove poslednje knjige, kod nas, voljni smo da pretresanje ovog slučaja prenesemo na teren koji je pripremio Umberto Eko⁵. Ako se, dakle, u pristupu Pištalovom romanu o Nikoli Tesli okoristimo ekovskom podelom na tri intencije koje se dovode u vezu sa delom – intenciju autora, intenciju dela i intenciju čitaoca – videćemo da se u domenu „intencije čitaoca“ – koju, svaka na svoj osoben interpelativni način, podupiru i dopunjuju (nazovimo ih prigodno) „ideološka intencija nagradodavca“ i „merkantilna intencija knjigo-prodavca“ – događa jedna nekontrolisana, vetrometinska sudbina ovog nesretnog i neuspelog romana. Taj problem razumeo je odmah Vladimir Pištalo, pa je zahtevao od čitatelja da delu priđu sa takve strane sa koje bi Nikolu Teslu bilo moguće videti i doživeti kao „romanesknog junaka“. I sa tim zahtevom nastaje jedna farsična dramaturgija u ljubavnom trouglu delo-autor-čitalac, koju bismo u ovoj prilici želeli samo da skiciramo i nagovestimo. Pištalo je, dakle, morao da prizove sasvim otvoreno Izerovog „implicitnog“,

⁵ Umberto Eko, *Granice tumačenja*, Paidea, Beograd, 2001.

odnosno „poželjnog“ čitaoca⁶, kako bi spasio recepciju svoje knjige, koju nacionalistički diskurs koristi kao potencijalno interpelativno sredstvo, odnosno sa ciljem da pozove srpski čitalački subjekat na čin nacionalnog identifikovanja⁷. Podsetimo se: po Izerovoj definiciji, „implicitni čitalac“ predviđen je od strane „implicitnog autora“ kako bi zajedno pokušali da stvore minimalne preduslove za razumevanje dela. Kako ovakvu čitalačku strategiju dalje praktikuje Vladimir Pištalo? Idući u susret nagoveštenim problemima, Pištalo je naložio, kako smo nedavno to zapazili na predstavljanju romana⁸, da je za *dobro i pravo* razumevanje njegovog romana potrebno da zanemarimo svoje poznavanje lika i dela Nikole Tesle, da apstrahujemo svako znanje o njemu i da pokušamo da ga doživimo *samo i jedino* kao romanesknog junaka.

Sa ovakvim autorovim „eksplicitnim“ nalogom možete i ne morate da imate problema. U slučaju da sa autorovim zahtevom nemate problema, nazovimo vas odmah izerski – „implicitnim čitaocem“. Razvijmo odmah tumačenje na takvoj nomenklaturnoj platformi. Vi ne znate ko je Nikola Tesla, za Vas Nikola Tesla ulazi u roman kao „jedan običan, mladi čovek“, upravo kao Hans Kastorp. Kao bilo ko. Kao niko ko postaje neko. I to je moguće jedino ako kao „implicitni čitalac“ niste poreklom *odavde*, odnosno ako niste *iz regiona*. Jer da jeste, vi biste znali ko je on („svetac“, „anđeo srpstva“, „srpski genije“, „hrvatski Prometej“...) i to saznanje bi vas mučilo tokom čitanja romana, zapravo ometalo bi vas u razumevanju Pištalovog napisa kao romana.

A ako niste *odavde*, odnosno ako stvarno ne znate tačno ko je Nikola Tesla, vi ste u tom slučaju možda Amerikanac. I to ne bilo koji Amerikanac. Vi ste implicitni-čitalac-Amerikanac-edisonovac, budući da je Pištalo na promociji knjige skrenuo pažnju na činjenicu da je Tesla u kulturnom pamćenju američkog društva ostao u senci svog suparnika Tomasa Edisona, što nam opet otvara mogućnost da je roman nastao kao pokušaj revitalizacije Teslinog lika u američkoj i, uopšte, zapadnoj javnosti, i prema tome – da je roman namenjen, između ostalog, okcidentalnoj javnosti. Tu tvrdnju vrlo ozbiljno može da

⁶ Wolfgang Izer „implicitnog čitaoca“ dopisuje uz Butovog (Wayne C. Booth) „implicitnog autora“. Prema Kompanjon, Antoan. *Demon teorije*. Novi Sad: Svetovi, 2002.

Čuvena Altiserova ilustracija vezana za interpelaciju opisuje trenutak na ulici kada se čuje „Hej, ti!“ pripadnika snaga javnog reda, a prolaznik sebe kafkijanski prepoznaje kao pozvanog i krivog! Pištalova knjiga delom potvrđuje ovaj primer, tako da je ovih dana moguće čuti iz izloga knjižare: „Hej, ti, Srbine!“ (prema Althusser, Louis. „Ideology and ideological state apparatuses“. u *Lenin and Philosophy and Other Essays*, New York-London: Monthly Review Press, 1971)

Dom kulture „Studentski grad“, Beograd, 30. januar 2009.

argumentuje merkantilni, dozvolite mi – amerikanizovani stil, kojim je knjiga pisana (prohodnost; instant, jeftine, odnosno sveopšte, *proleterske* književne reminiscencije, itd).

Potruga za „željenim“, „implicitnim čitaocem“, onako kako je to osmislio Vladimir Pištalo, da bi kako-tako od strane auditorijuma (kog auditorijuma?!) obezbedio minimalne uslove za razumevanje svog osmogodišnjeg rada na romanu o Nikoli Tesli, može, međutim, na koncu vrlo lako da nadiđe globalnu potragu za „implicitnim čitaocem“, budući da postoji mogućnost da se ispostavi kako za Teslu *svi* nekako znaju, i to kao za važnog i dokazanog aktera svetske kulture. Tada shvatamo da je Pištalov roman pisan sa ambicijama da se postigne vanplanetarni uspeh, jer tek van Zemljine orbite, u dubinama galaksije, mogao bi da čuči željeni i zazivani „implicitni čitalac“, ekstraplanetarni poklonik književnosti, koji će bez pred-razumevanja Pištalovog književnog sveta, kao i bez Jausovog (Hans Robert Jaus) „horizonta očekivanja“, odnosno Izerovog „repertoara“, pristupiti intrigantnom, nagrađenom romanu, onako kako to autor od njega očekuje. Takve ambicije, ekstraplanetarne i međugalaktičke, nove su u našoj savremenoj književnoj produkciji, a nema spora da jednoj regionalnoj književnoj nagradi kakva je NIN-ova – ujedno i beskrajno imponuju.

Kada ovako postavite problem, imajući u vidu intenciju dela, autora i čitaoca, prirodno, samo od sebe i sa pozamašnom dozom skepticizma, proizađe pseudohajdegerovsko pitanje: Čemu romansijeri danas, u oskudno vreme? Čemu Vladimir Pištalo i čemu *Tesla, portret među maskama?* – nezanimljivo, isprazno, neizazovno, tragikomično, nesretno, kakvogod-većštivo, koje osim zbunjenosti i odsutnosti tokom čitanja, usled permenetnog samopropitivanja tipa „čemu to upravo, tokom čitanja, prisustvujem?“ – ništa drugo u čitaocu nije u stanju da izazove.

Tačno je da se *napolju* povodom nje događa nesvakidašnja žurka svetova. Ali ako isključivo pitate za kvalitet i smisao same knjige, onda – čitajte je, i zatvorite je tek onako. Videćete: nema ničega.

HIJENA, BALE, RUKOPIS

Ilić, Aleksandar. *Vrati unatrag: razgovori sa Margitom Stefanović*, Beograd: Dragon Books, 2008.

Recenzent kontroverzne knjige Aleksandra Ilića, *Vrati unatrag...*, gospodin Bane Lokner bio je u pravu kada je u uvodnoj reči napisao da Ilićeva knjiga „malo koga ostavlja ravnodušnim“, ali je sasvim promašio u predosećanju da je reč o „štivu koje se lako čita“. Iz kog volšebnog razloga je glasovitom rok kritičaru bilo „lako“ dok je okretao stranice ovog neočekivanog i dijaboličnog „štiva“ nije sasvim jasno, jer i da jeste i da niste vični knjigama, da ne kažemo „štivima“, ostali biste zatečeni odsustvom bilo kog elementa koji neku knjigu čini „dobrom“, makar i „solidnom“, što u samom začetku problematizuje činjenicu da Vi, baš u ovom trenutku, eto, čitate.

Komentari književne kritike, međutim, ovoj knjizi nisu ni potrebni. Nije Ilić računao sa tim dok se bavio spisateljskim poslom, a taj spisateljski posao ovde bi trebalo shvatiti u najširem mogućem smislu, ako ga je uopšte moguće shvatiti, što – naravno – ne uključuje visprenog Baneta Loknera. Jer da biste uopšte seli za računar – ili neko drugo spisateljsko sredstvo – morate najpre da dođete do nekog materijala koji biste potom svojom samorazumljivom spisateljskom veštinom oblikovali. U svom najširem, da ne kažemo i nesagledivom istraživačko-spisateljskom zahvatu, Aleksandar Ilić je najpre odlučio da bude najbolji prijatelj danas upokojene Margite Stefanović, ženske harizmatičke polovine androgine grupe – EKV. Drugoj harizmatičkoj polovini, Milanu Mladenoviću, ovaj nenadani autor buduće knjige o EKV-u, nije izgleda stigao da postane prijatelj, budući da stoje bar dve moguće opcije takvog spisateljskog neuspeha: ili ga je Milan preduhitrio, upokojivši se pre stezanja Ilićeve kreativne ruke, ili Ilić tada još uvek nije znao da u sebi poseduje književni talenat. Da ne dužimo mnogo, Ilićeva knjiga, ili „delo“ - kako već izveštavaju neka glasila /Kurir/, prepuna je signala jednog velikog i toplog prijateljstva sa počivšom, Margitom Stefanović:

I sa mog tanjira uzela je jedan sendvič:

Pojela si četiri velika sendviča i popila litar jogurta.

Hvala ti što si me nahranio, osećam se mnogo bolje.

(str.133)

Magi je ustala i poljubila me:

Hvala ti na svemu, zaista si veliki – Aleksandar Veliki!

(str.210)

Poljubila me je:

Hvala ti što si mi uneo svetlost u stan, hvala ti što si danas stao na moju stranu... Ponosim se što imam takvog prijatelja!

(str.288)

Više od prijatelja, Aleksandar Ilić, svojim „delom“ nastoji da se javnosti nametne i kao veliki i ogorčeni borac za prava osoba zaraženih HIV-om: Boriću se dok sam živ za prava osoba zaraženih HIV i trudiću se da uz pomoć poznatih ličnosti smanjimo stopu diskriminacije, u aleksadrovsko-makedonskom stilu izjavio je medijima Ilić po izlasku svog “dela”.

Međutim, daleko od bilo kojih spasilačkih, da ne kažemo i baywatch-konotacija, prava istina jednog ovakvog književnog namerenja, krije se u jednom lešinarskom i sitnosopstveničkom nastojanju da se po svaku cenu (razume se, i sa sračunatom žrtvom jednog koncepta i institucije kao što je prijateljstvo), pokuša sa raščišćavanjem tolikih nesporazuma povodom autorskih prava na materijal, koji je ostao na vetrometini nakon upokojenja nekoliko članova EKV-a, među kojima su, po pitanju autorstva, svakako, najvažnija imena Milana i Margite. I mada je očigledno da ne preporučujemo ovu knjigu, čitalac /za nas – nemoguć/ odmah bi mogao da shvati kako je podnaslov više nego istinit: tu prevare nema, reč je zaista o razgovorima sa Margitom Stefanović. I tu sada možete samo da verujete na reč vrsnom majstoru dokumentarne reči, Aleksandru Iliću. Da je Magi u svojim poslednjim danima i godinama bila gladna, jada i bedna, to nekako naša čaršije zna, izuzev činjenice da je uz nju bilo rajsko biće čije je zemaljsko ime Aleksandar Ilić, a nebesko – anđeo Bjukenon, spasilac sa rajskih plaža, koji je na ikonama narkomana predstavljen kako bovom ubija HIVaždaju. To tek saznajemo iz ove knjige i to je naš vidljivi čitalački dobitak, koji upotpunosti isplaćuje tričavih 800 dinara koje smo dali za knjigu /kao što nismo – knjigu smo dobili.../.

Anđeo dolazi do Magi, oni pričaju, ali Aleksandar, narečeno rajsko biće, kako joj da sendvič u ruke – tako je non-stop nešto zapitkuje oko prava, objavljivanja, ko tu šta sme da objavi, kod koga su ugovori, ko krade, cepa ugovore, gde se prenose prava na izdavanje materijala, kako Slovenci dolaze do toga, i tako dalje i tako dalje... Knjiga tako ima dva narativa – jedan je svetački,

odnosno hagiografski, ali ne u odnosu na Magi, nego u odnosu na Aleksandra, koji je Žitijem Margite Stefanović samog sebe ustoličio na mesto zaslužnog i primernog građanina; sveca – po opredeljenju i uverenju. Drugi narativ je detektivski, ili privatno-detektivski, koji predstavlja Aleksandra Ilića kao jednog predanog i pronicljivog istražitelja u velikom kriminalnom zamešateljstvu oko prava na muziku koja je ostala iza EKV-a. I taj Šerlok-Holms-narativ knjige poslednja je i najopasnija reč ovog pretvornog i dijaboličnog spisateljskog bića, Aleksandra Ilića. Knjiga Vрати unatrag – zapravo i jeste baš o tome. Nemojmo samo da se iznenadimo ako na kioscima jednog dana osvane fenomenalno karton pakovanje nekog EKV-best-of-a, sve uz Gazetu, Press ili Kurir...

Sasvim je izvesno: dugo je Aleksandar Ilić gradio ovaj krvoločni krug oko napuštenog inoroga, pomišljajući, sa balama u ustima, kako bi bilo sjajno da dođe nekako u posed tog blagotvornog i magičnog mesa. Salivacija gladne životinje, koja se dugo, možda čak i ceo svoj bedni život spremala za ovaj ključni spisateljski poduhvat, ekstremno je povišena, pljuvačka se u obilju razvlači između dugačkog crvenog jezika i žutih očnjaka, dlaka Aleksandrova nakostrešena, oči su mu zakrvavljene: lešinar počinje da piše, a kada se njemu dozvoli da piše, onda to postaje gest bez presedana. Bale padaju po tastaturi ili po papiru, jasno je i životinji – ne može a da ne bude sranje...

Dušan PRŽULJ

PAKAO KONSTRUKCIJE

(Albahari, David. *Brat*, Beograd: Stubovi kulture, 2008 i

Albahari, David. *Ludvig*. Beograd: Stubovi kulture, 2007)

O BESTEMELJNOSTI

Ono što objedinjuje dva novija Albaharijeva romana Ludvig i Brat jeste problematika konstrukcije i konstruisanja, kao i pakao bestemeljnosti svake moguće konstrukcije. Brat u novom Albaharijevom romanu Brat, jeste sam život koji provaljuje i uleće u naše konstrukcije i razara njihovu čvrstinu i našu suludu samouverenost da smo u posedu istine o našim životima.

Zovimo ga Robert ili Alisa potpuno je svejedno, jer se sam život ne može tako lako sabiti ni u imena, koja su samo konstrukcije naslagane nanosima istorije, kulture, kodovi nekih prastarih vrlina koje se danas ne uvažavaju.

Život je taj koji nas provocira, kao i samu književnost i tera nas da prihvatimo status quo razorenih konstrukcija o našem životu izazivajući nas tako da ih ponovo privremeno uspostavimo sve do sledećeg naleta uragana. Roman Brat jeste Roman o životu i konstrukcijama, ali i o heteronomiji same književnosti, o njenoj prisilnoj vezi sa biografijom, kulturom sećanja i njihovim raznovrsnim konstrukcijama. Naravno ovo je i roman ponovnog preispitivanja konstrukcija koje smo sačinili i o samom Davidu Albahariju nakon godina čitanja njegovih romana.

Književni identitet nije u piščevim rukama, čak ni pregled nad svim pluralnostima tog identiteta ili tih identiteta i zato je to pozicija brisanog prostora, koja se može smirivati svojim postmodernističkim igrarijama ali duboko natopljena jednom egzistencijalističkom jezom i rizikom oduzimanja svega ne samo monopola nad tim, već i samog znanja o tom procesu oduzimanja. Taj pakao drugih, i pakao konstrukcije jeste ono što neotklonjivo vreba svakog pisca kao sama smrt, jer je to smrt pre same smrti. Pakao moći drugog da iznenadi svojim životom i svojim konstrukcijama, trajno razarajući sve ono što se zvalo piscem ili ono što je on mislio da jeste bio.

Roman Brat se na neki način nadovezuje i na njegovu Kratku knjigu, jer nas sada ovde upoznaje sa opasnim konstrukcijama nakon završenog književnog dela, dok nas je tamo upoznao sa mukama konstruisanja romana tokom pisanja. I tako je Kratka knjiga bila konstrukcija o konstrukciji romana koju opet čini nestabilnom, neukorenjenom i neutemeljenom sam život.

Centralno za ovu konstrukcionističku problematiku u romanu Brat jeste konstrukcija sećanja i njen značaj u sudbini jednog književnog dela ali i književnog pisca. Robert Filipov brat će prvi put razoriti njegov postojeći poredak sećanja svojim fotografijama, tim zamrnutim trenucima naših života od čijih krhotina se kroje nova ili ruše stara sećanja. Ali i Filipovo samorazaranje, razaranjem sećanja na bircuz Brioni, koji je asocijacija na jedan prošli život, život koji je trajno "povratio", život kojeg se može prisetiti samo ako se odvaži da zamisli nešto što u realnosti više ne postoji ali zove se istim imenom Brioni. To su isto košmari, ali koji se tiču grada i njegovog proticanja, o nezadrživom jurcanju novih ljudi kroz taj isti grad i jurcanju kapitala koji se ne obazire na naše sentimentalne konstrukcije, već ih ruši stvarajući nove u kojima će se tek ugnezdit. Grad, kapital i drugi ljudi nam kradu naše živote i donose nam jednu gorku istinu o našim životima da naša prošlost poseduje sopstvenu prošlost, sadašnjost i budućnost.

O BRZINI ZLOČINA

U svom drugom romanu Ludvig Albahari je tematski obradio jednu staru filozofsko-literarnu temu, temu prijateljstva, i to književnog prijateljstva i neprijateljstva. Šta čini sve te naše konstrukcije o književnom prijateljstvu-neprijateljstvu? Koliko su one stabilne i koliko uopšte bitne za nečiju književnu biografiju-biografsku konstrukciju. Koji će uopšte pisac u svojoj kratkoj biografiji navesti da je imao jednog značajnog prijatelja ili neprijatelja koji je odsudno uticao na njegov književni put?

Zbog čega postoje književna prijateljstva?-zbog koristi, zadovoljstva ili onog trećeg-neizbežnog uspostavljanja naših literarno-biografskih konstrukcija.

Centralni događaj u ovom romanu jeste krađa i to prijateljska krađa, koja je čak i bolnija od neke krađe koja bi bila počinjena od strane nekog anonimnog počinioca. Krađa moguće

slave, moguće reputacije mogućeg mesta u istoriji srpske književnosti kao mogućnost da jedno književno prijateljstvo-neprijateljstvo u nečijoj književnoj biografiji izvrši subverziju i natkrili književna dela.

Da li u nečijoj književnoj biografiji sopstvena književna dela i sopstvena književna prijateljstva imaju isti dignitet? i Šta su to književni zločini? su pitanja kojima nas Albahari uzdrma u svom romanu Ludvig, oslobađajući nas nekih naših konstrukcija o perifernosti takvih tekstualnih razmatranja.

Ovaj nam roman otkriva i dva tipa ili dve konstrukcije pisaca u istoriji srpske književnosti, pisac-konstruktor i pisac-egzekutor izvođač književnih ideja.

Književni zločin počinjen u ovom romanu je takav da se ne može osvetiti, to je direktan atak na ličnost koja tako pokradena biva svesna da joj je ukradena i mogućnost da povredi, jer joj je oduzet temelj sa koga bi uopšte mogla da uđe u obračun sa počinioцем. Ove dve vrste pisaca gaje i karakterističan odnos sa sopstvenom publikom. Jedan tip pisca je prijateljski raspoložen prema publici, prijatelj je publike i publika njemu, dok drugi ima elitistički gard i predstavlja neprijatelja publike. Tu leži pomalo i odgovor na pitanje zašto pisac-konstruktor nije realizovao svoju ideju sa tako neprijateljskim odnosom prema beogradskoj publici. Pisac koji ima tako ozbiljan problem sa nekim gradom i grad sa njim teško da će realizovati ideju svog romana, za razliku od pisca-egzekutora koji se ne libi da od nekog ukrade konstrukciju romana i predstavi je kao svoje delo, samo da bi i dalje održavao prijateljski odnos sa publikom. I tu dolazimo do ključnog raspleta ovog zamršenog čvora problematike književnog prijateljstva. Biti prijatelj publike ili održati književno prijateljstvo sa jednim čovekom. Biti prijatelj jednog grada i njegove publike ili sve to žrtvovati zbog jednog čoveka. Nije li to najveći rizik jednog pisca-konstruisati književno prijateljstvo.

Ono što S. saznaje o Beogradu jeste da je Beograd neka vrsta živog književnog recipijenta koji kao takav bira svoje prijatelje i neprijatelje. On kao grad nije neutralno mesto, jer već unapred daje neku vrstu konteksta i moguće sudbine nekoga ko bi pokušao na njegovoj teritoriji graditi svoju književnu slavu. Grad je književna scena, ali scena sa svojom istorijom, istorijom sukoba, istorijom književnih zlodela, književnih prijateljstava i neprijateljstava. Njegov znak zodijski nije kompatibilan sa svakim piscem.

Da li je veći književni zločin kada se ukrade konstrukcija tuđeg romana od zločina pozivanja na zločin putem književnog dela, to jest književne konstrukcije zločina koja se namerava sprovesti u delo. Da li se jedna istorija književnosti može zvati istorijom bez bar i jednog zločina i kakva je njegova uloga u istoriji neke književnosti, da li on pokreće, uzburkava tu istoriju ili je zaokreće prema sasvim novim pravcima. Koliko su književni zločini preko potrebni jednoj književnosti. Zločini srpske književne kritike nad piscima, zločini izdavačkih preduzetnika nad piscima kojima nisu hteli zbog logike kapitala objaviti izuzetnu knjigu, zločini jednog grada nad piscem i jednog pisca nad gradovima. Svi ovi zločini potrebni su, i to je najveća tajna ovog zločinačkog zanata i njegove zločinačke istorije.

Publika često ima status nalik onim u gladijatorskim borbama gde je željna krvi i često se stavlja na stranu zločinca koji joj nudi zadovoljstvo u krvi. I tako mi kao posvećeni čitaoci držeći nekada neke knjige možemo okrvaviti ruke i mnogima od nas su krvave, krvave zbog ćutanja, zbog straha ili uživanja u zločinu. Književni zločin koji se tiče sukoba ove dvojice pisaca tako prelazi granice ove knjige i odvodi nas u razmišljanje o mega-konstrukciji književnog zločina, o njegovim počinocima, njegovim kazniteljima, sudijama, njegovim posmatračima i osumnjičenima. Književni zločini su i zločini namernog zaboravljanja, namernog izostavljanja nekih pisaca iz nekih antologija, monografija. Zločin nam je tako stalno pod rukama dok god svojim nevinim rukama diramo naša omiljena dela. Književni zločin je dakle činjenica istorije srpske književnosti i ovaj nas roman provocira da to ozbiljno shvatimo i ugledamo ga u nekim sasvim bezazlenim knjigama, u nekim sasvim bezazlenim konstrukcijama.

Prijateljstvo između dva pisca trebalo bi dakle biti zasnovano na brizi obojice o književnoj slavi onoga drugog. No, da li je to moguće. Da li je moguće brinuti se o književnoj slavi i reputaciji drugoga i o svojoj sopstvenoj. Pre bi se moglo reći da je to nešto nemoguće, nemoguće prijateljstvo. Dva pisca teško da mogu da budu prijatelji imajući nejednaku reputaciju. Možda se ipak sav problem oko ukradene konstrukcije svodi na pravo privatne svojine. Moja konstrukcija je moja konstrukcija i makar ne bila nikada objavljena niti pročitana od drugog. S. je jednostavno zarobljen sopstvenom pričom nad pričama, rob sopstvene priče. Ludvig ga upravo svojom krađom oslobađa kreativnog samoubistva-ostajanja na toj granici koja se ne prelazi. Književno prijateljstvo uvek je nužno pisanje-u-dvoje, jer intelektualna razmena nikada ne može osigurati da neka misao, ideja, konstrukcija čak i nesvesno ne završi u delu onoga

drugog. Da li to znači da se pisac da bi se ostvario kao pisac mora odreći prijateljstva zarad književne slave i reputacije. Ne budi prijatelj piscu, ako želiš postati pisac. Među prijateljima ne bi trebalo biti nekih velikih tajni, a u ovom slučaju ni tajni kreativnog pisanja. I upravo je najveća greška S. što je otkrio svoju najveću tajnu svom prijatelju, kako se piše knjiga nad knjigama.

“Tajne su tajne i ako ih obelodanimo, lišavamo ih onoga što čini osnov njihovog postojanja.”

I upravo je Ludvigov najveći zločin što je razotkrio njegovu tajnu Beogradu i profitirao na tome. I time prekršio najveći zakon prijateljstva. Izdao je knjigu i izdao je prijatelja.

“Onaj ko nema nikakvih tajni nema ni samog sebe, odnosno nema vezivno tkivo koje mu drži ličnost na okupu, koje ga pravi onim što jeste.”

Tajna pisanja je ono što je njega činilo piscem, ovom krađom S. se dezintegrisao kao pisac i doslovno prestao biti piscem. Ubiti pisca tako znači otkriti svetu njegovu tajnu pre njega, razotkriti njegovu intimu iskoristivši njegovo poverenje.

Možemo ovde naravno otvoriti i raspravu o brzini realizacije sopstvene kreativne ideje, o promenjenom kontekstu stvari, pa i stvari same književnosti. Koliko je uopšte S. planirao da posveti vremena samoj realizaciji, da li bi odugovlačio kao Albaharijev junak iz Kratke knjige. Ne kažnjava li danas globalni svet svakog pisca koji odugovlači sa realizacijom ne poštujući njegov novi zakon brzine. Svojim pristupom samoj realizaciji sopstvenog dela S. biva kažnjen tako što postaje gubitnik.

“Šta se govori gubitniku? S gubitnikom se čuti reči se čuvaju za oporavak, za vreme kada gubitnik zaboravi na svoj gubitak.”

I sam zaborav od sada ima svoju brzinu, i brzina oporavka i brzina zaborava su determinisani novim globalnim svetom. Novi svet zahteva pisca koji brzo reaguje, koji je izvršio sopstvenu tranziciju iz epohe sporosti, pisca pobjednika koji slavi vrednost brzine. Brzina pisanja, brzina čitanja, brzina krađe. Život postaje toliko brz da će se i na sam zločin brzo zaboraviti. Jesu li danas moguća prijateljstva između sporog i brzog čoveka, sporog i brzog pisca. Da li oni uopšte mogu ući u komunikaciju kada jedan od njih brzo iščitava globalna dešavanja, a drugi uživajući u sopstvenoj sporosti jednostavno ne stigne ni da ga razume. Danas bi ona srpska poslovice “Sve što je brzo to je i kuso” mogla biti preformulisana u “Sve što je sporo to je i kuso”. Brzina je postala imperativ pa i za pisca. Zato su romani *Brat* i *Ludvig* kritika sporosti savremene srpske književne scene, kritika njenog

kašnjenja i neprilagođenosti nepredvidljivom životu koji se sve više ubrzava. Mi smo jednostavno spori, spori kao pisci i spori kao čitaoci, spori da vidimo zločin, ali i talenat. Spori zato što je kod nas sporost postala tradicija.

Predrag R. MARKOVIĆ

U SVAKOM GRADU S ISTIM KRAJEM

(Albahari, David. *Svake noći u drugom gradu*. Beograd: SKZ, 2008)

Iako su deca rođena te godine danas na pragu punoletstva, još uvek mi je u živom sećanju Zvezdina šampionska generacija. Nešto iz razloga što samo dete, koje sam tada i sam bio, može s takvom strašću da navija, a nešto iz razloga što su to zaista najblistaviji trenuci naše fudbalske istorije. Sticajem okolnosti nijednu utakmicu iz tog šampionskog ciklusa nisam gledao u direktnom prenosu, već bih posle košarkaškog treninga, koji me je u tome sprečavao, požurio kući, gde bi mi moj otac, prvo rekavši krajnji rezultat, pustio snimak na video kaseti, pa poželeo laku noć. No, bez obzira što sam rezultat unapred znao uživanje u gledanju utakmice nije bilo nimalo manje nego da sam je gledao u direktnom prenosu. Jer, nije se tu radilo samo o konačnom rezultatu, već naprosto o lepoti fudbala.

Moram priznati da je trebalo nekih desetak godina da otkrijem kakve sve ovo veze ima s književnošću. A otkriće je došlo iz antičke tragedije, prvenstveno Euripida. Ono što se prvo nauči proučavajući delo antičkog tragičara, jeste da je već u prologu najavljena krajnja sudbina junaka, tako da ako nekoga zanima samo kako se drama završava, ne mora ni da čita. Međutim, za one, prave čitaoce, koje zanima način na koji je tragedija izvedena, lepota napisanih stihova, prikazanih karaktera i sl., svakako da je posle takvog prologa najlepše tek predstojalo.

I eto, danas, dvadeset i neki vek posle Euripida – i mnogih pisaca između, naravno – čitajući novu zbirku priča Davida Albaharija *Svake noći u drugom gradu*, ponovo su mi na pamet pali i negdašnja Crvena Zvezda i Eurupid. Naime, sam Albahari prilikom uručivanja „Vitalove nagrade“ za navedenu knjigu izjavio je: „Trudio sam se da ispričam priče koje sažimaju živote, ali tako da na kraju priča sve te razlike postaju nevažne jer se *sve priče*, baš kao i svi životi, ma gde se nalazili, *završavaju na isti način*. (kurziv moj)“. O kakvom je to istom završetku/kraju ovde reč? Albaharijeve priče, kako sam kaže, završavaju se kao što se završava i svaki život, dakle – smrću! Naime, od dvadeset priča koje se nalaze u knjizi, veći deo završava se smrću junaka

(ili nagoveštajem iste), ili pak, u pričama koje se ne završavaju smrću, dolazi do totalnog obrta u sudbini junaka, odnosno do kraja dotadašnjeg života i početka nečeg potpuno novog. A u poistovećivanju kraja priče s krajem života, nagovešten je i odgovor na eventualne nedoumice oko toga da li treba čitati priče za koje se unapred zna kako će se završiti. Jer, pita li se uopšte neko vredi li živeti iako unapred znamo da ćemo svejedno umreti?!

Završavajući priče/sudbine svojih junaka na isti, ili sličan način, Albahari ne samo da nije uneo monotonost u svoju zbirku, već je, naprotiv, time postigao preko potrebnu strukturno-fabulativnu jedinstvenost, koja je u njegovim poslednjim knjigama priča bila u određenoj meri poremećena, odnosno, uglavnom je samo standardno filigranski stil sve držao na poetičkom okupu. Naime, dok je posle iseljenja u Kanadu Albaharijeva romaneskna proza značajno evoluirala i posebno u prvim romanima – *Snežni čovek*, *Mamac* i *Gec i Majer (Mrak*, priznajem, nisam čitao) – dosegla svoj vrhunac, prve tri postegzilantske knjige priča – *Neobične priče*, *Drugi jezik* i *Senke* (ono provlačenje senki kroz *Senke* delovalo je više usiljeno nego narativno opravdano) – daleko su od nivoa njegovih ranijih zbirki, posebno kada ih poredimo sa danas već kultnom trilogijom iz osamdesetih – *Opis smrti*, *Fras u šupi* i *Jednostavnost* – zbirka koja je strukturno, kompoziciono, tematski, stilski ili kako god već hoćete bile brižljivo ujednačene i zaokružene. U odnosu na njih postegzilantske priče Davida Albaharija pomalo su regresirale i, uz nekoliko izuzetaka kao što su npr. u *Drugom jeziku* sjajne priče „Rame“, „Mesija“ ili „Kralj“ (koja, opet, isuviše podseća na priču „Papa“ iz *Jednostavnosti*, tako da se može reći da je Albahari tom pričom pomalo sam sebe plagirao), uglavnom se više radilo o proseku, nego o izuzetnosti, na šta nas je autor bio navikao.

Da se nešto menja u Albaharijevoj poetici kratke priče – sad to bezrezervno može da se tvrdi – najavljeno je već sa *Senkama*. Prvo, jer je u toj knjizi nagovešteno da će se Albaharijev pripovedač oprostiti od svoje višedecenijske muze – vlastite žene. Jedna od poslednjih priča u knjizi nosila je naslov „Poslednja priča o mojoj ženi“, i iako je to moglo da znači da je reč o poslednjoj priči o pripovedačevoj ženi u *Senkama*, ipak bi delovalo pomalo razočaravajuće za čitaoce da su već u zbirci *Svake noći u drugom gradu* ponovo naleteli na nju. Naravno, ne zbog toga što su priče u kojima je ona glavni junak loše – naprotiv, taj lik presudno je obeležio neke od najboljih priča iz celokupnog Albaharijevog opusa – već zbog činjenice da su mnogi čitaoci odista bili željni neke vidljive promene u Albaharijevoj kratkoj

formi. Doduše, Albahari se, treba naglasiti, ipak nije u potpunosti odrekao pripovedačeve žene, već se poslužio malim trikom. Uklonivši pripovedačevu ženu iz svoje kratke proze, oživeo ju je u romanima. Naime, već u prvoj knjizi koju je objavio posle *Senki* – romanu *Ludvig* – po prvi put pripovedač je oženjen¹. Tako da je jednostavno iz priča žena prešla u romane.

No, vratimo se sad onome s početka, dakle – kraju. U ponovnom osvrtu na *Senke* iz „posle-Svake noći u drugom gradu-perspektive“, vidljiv je još jedan nagoveštaj na sada već realizovanu promenu poetike. Naime, već u *Senkama*, iznenadni završetak nekoliko priča, određen je (ne)očekivanim krajem života junaka. Taj postupak realizovan je npr. u pričama „Kod zubara“, „Park“, pa i u naslovnoj priči knjige. Ako uzmemo u obzir da pored ovih priča, postoji još nekoliko u kojima je smrt prisutna od samog početka („Oliver“, „Sreća i laž“, „Ime i fotografija“...), jasno je da su *Senke* prelomna knjiga Albaharijeve poetike što se kratke forme tiče. Na žalost, kako je već naglašeno, *Senke* su taj prelom platile svojom neujednačenošću. Ali zato je, „otarasivši se“ pripovedačeve žene (time i davnog, tada više nego korisnog saveta Petra Vujičića da se trudi da piše o svojoj porodici), kao i višedecenijske poetike fragmentarnosti, koju je zamenio pričama „koje se na neki način trude da ispričaju čitav život“, Albahari sa zbirkom *Svake noći u drugom gradu* ostvario nešto novo.

Pored odbacivanja fragmentarnosti, približavanje, kako to sam autor definiše, „klasičnom načinu pripovedanja“, ostvareno je i (već u ranijim knjigama uočenom) daleko manjom koncentracijom Albahariju toliko svojstvene postmodernističke metatekstualnosti. Takav način pripovedanja povukao je još jednu vidljivu promenu. Dok su nekada Albaharijeve knjige priča gotovo dosledno bile realizovane u prvom licu (npr. *Opis smrti* ili *Fras u šupi*), postepeno, prvo lice je uzimalo (u *Drugom jeziku* otprilike trećina priča već nije bila takva), da bi u knjizi *Svake noći u drugom gradu* Albahari skoro zaboravio na pripovedanje u ja-formi. Samo četiri priče (među njima i dve ubedljivo najkraće, koje ne zauzimaju ni čitavu stranu – „Štipaljka“ i „Naš učitelj“) realizovane su na taj način. Albahari se ovog puta opredelio za sveznajućeg pripovedača koji prati junake čija sudbina, na fantastičko-groteskni način (bez obzira na realistički manir pripovedanja) biva završena u raznim gradovima i zemljama. Takav izbor – šetnja kroz slične sudbine u raznim gradovima – realizovana je sa ciljem da naglasi univerzalnost priče i ljudskog bitisanja, odnosno čovekovog kraja u smrti.

¹ Da je Ludvigov pripovedač prvi oženjeni pripovedač u Albaharijevim romanima, prvi je primetio Saša Sojkić (Beogradski književni časopis, br.10).

Ono od čega Albahari ipak nije u potpunosti odustao, jeste da i dalje ostavlja autopoetičke naznake i smernice za razumevanje svoga dela (npr. u pričama „Bazilika u Lionu“ ili „Kurs kraeativnog pisanja“). Tako je i sa nekom vrstom uvodne priče „Deset (ne)snimljenih fotografija“, koja se tematski nimalo ne uklapa u samu zbirku, pa se lako može pomisliti da je tu zalutala, ali u kojoj pripovedač objašnjava „...jer zašto bi se tih devet fotografija našlo na okupu (...) u stvari deseta se ne sme zaboraviti, dakle, ukoliko tih deset fotografija svojim okupljanjem ne tvori nešto što izmiče rečima i što svako od nas mora da definiše za sebe, eliminišući razne mogućnosti sve dok ne ostane sa jednom, onom na koju ranije nije niko pomislio, ali sada svi znaju da je to prava mogućnost, mogućnost za koju, sada je to definitivno jasno, nisu uopšte potrebne reči?“ Potrebno je samo, u navedenom citatu, fotografiju zameniti pričom i dobićemo svojevrzni metapoetički putokaz za razumevanje knjige. Naime, kao što i naslov sugerise, i kao što je već rečeno, priče se dešavaju u raznim gradovima, govori se o raznim životnim sudbinama, ali, zašto bi se tih dvadeset priča našlo na okupu ukoliko one svojim okupljanjem ne tvore nešto što izmiče rečima i što svako od nas mora da definiše za sebe...

Nema potrebe, dakle, obazirati se na unapred nagovešteni krajnji ishod pojedinačnih priča, već treba obratiti pažnju na ono neiskazano u knjizi, na ono što joj, pored ostalog, daje i kvalitet u celini.

Nikola ŽIVANOVIĆ

PRAH I PEPEO

(Horvat, Oto. *Putovati u Olmo*. Kraljevo: Narodna biblioteka *Stefan Prvovenčani*, 2008)

Najveći broj pesama u zbirci *Putovati u Olmo* inspirisano je delima likovne umetnosti. To nisu opisivanja umetničkih predmeta već njihova subjektivana i, često, veoma složena tumačenja. Filozofska podloga knjige leži u recepcionističkim teorijama po kojima se smisao i umetnički efekat dela nalaze u tumaču. Pesme ove zbirke su svojevrsna „čitanja“ slika.

U pesmi *Snežni dan u Njujorku* čitanje slike eksplicitno se spominje: „Možeš li da pročitaš ovu priču/ golih crnih grana na beloj pozadini“. Detalji koji se nalaze na slici zahtevaju da im se naknadno nađe značenje. Tragovi stopa u snegu ne govore čitaocu slike čiji su. To ostavlja slobodu. Čitanje nije odgonetanje već upisivanje značenja. Opisujući ženu i muškarca koji idu jedno drugom u susret pesnik se pita: „Možeš li ih pročitati kao jedan roman?“. Nije reč samo o dopisivanju priče na osnovu elemenata koji su dati na jednoj slici, već o shvatanju slike kao priče. Ta slika govori o ženi i o muškarcu. U tom trenutku i tom ambijentu, njihova priča je jedan roman. Njihovo sudelovanje u jednom trenutku koji je označen snežnim danom njihova je zajednička priča, ma kako njihovi životi bili nazavisni jedan od drugog. Kao što je *Gospođa Dalovej*, recimo, roman o Klarisi i Septimusu koji se nikada neće upoznati, ili kao što u Džojsovoj priči *Mrtvi sneg* pada na žive i mrtve, sve što je uhvaćeno jednim prostorom i vremenom postaje deo istog događanja. Sledeći stih – „U ključu sreće?“ – tako može imati i dublje značenje od onog koje bi se na prvi pogled moglo izvesti: da žena i muškarac mogu imati neku zajedničku budućnost ili prošlost koja može biti srećna ili nesrećna. Horvatova pesma nagoveštava da sreća ili nesreća mogu postojati i među ljudima koji se nisu nikada upoznali, da su i slučajni susreti, kojima se ne pridaje poseban značaj, sudbinski. To je delovanje rimskog boga Kairosa, boga srećnog trenutka, koji može postati ispunjenje potpune sreće, dakle i osmišljavanje cele ljudske egzistencije, ali samo za kratko. Slučajan susret žene i muškarca koji će krenuti svaki svojim putem može biti to ostvarenje. Sama slika tako biva „pročitana“ kao uhvećeni trenutak ostvarenja celokupne egzistencije.

Horvat, međutim, problematizuje mogućnost hvatanja tog trenutka. Slika ima svoje vreme. Ukočeni likovi na slici, mada ostaju isti, menjaju svoj smisao. U pesmi *Ponavljanje smrti* opisana je Botičelijeva slika na kojoj se konjanik sprema da plavokosoj devojci zada smrtonosni udarac: „Ali devojčino lice ne odaje bol i lice konjanika ne govori o besu,/ na njima se više čita začuđenost da su ih bogovi osudili/ na ponavljanje ove scene svakog petka u podne./ I senka dosade bora im lica.“ Horvat ne gaji iluziju da umetnost može da sačuva trenutak. On ostaje na recepcionističkim estetičkim pozicijama i shvatanju da je lepota u oku posmatrača. Sam ambijent učestvuje u formiranju tog značenja. Kontrast varvarske scene sa Botičelijevе slike, koja bi trebalo da deluje potresno, i svečani banket na kome se ona posmatra stvara utisak komičnog. Ta komičnost nije zadržana samo na nivou recepcije. I majstor u trenutku stvaranja je komičan kao u pesmi *Medičijeva narudžbina*. Pjetro de Mediči je od Mikelandela naručio skulpturu sačinjenu od snega. Horvat se ne zaustavlja na jednostavnoj ideji da se remek-delo umesto od najotpornijeg materijala stvara u snegu koji će u najboljem slučaju očuvati oblik nekoliko dana. Na samo delo se gleda ironično. Od mogućih stvari koje je Mikelandelo mogao napraviti nabrajaju se Manjifik, Pjetrova majka, konj, pas, Venera, lik koji Mikelandela nije mogao ostaviti na miru. Svaka od ovih pretpostavljenih stvari pripada jednom estetičkom i kulturnom kontekstu. Na kraju kataloga pesnik navodi „prvog Sneška Belića“. On je u skladu sa savremenim pristupima umetnosti gde se od dela traži da bude otkriće, izum, stavlja se u red tehničkog pronalaska. Istovremeno se vrhunska umetnost stavlja na nivo dečije igre. Ako se Horvatovo poređenje obrne, David, Mojsije, Pijeta i svako remek-delo vajarstva može se posmatrati kao Sneško Belić sačinjen od kamena. Reč je o ljudskoj taštini koja efemernim plodovima svoje igre želi da obezbedi večno trajanje. Pjesma se završava stihovima: „Pitanja se roje dok me na autobuskoj stanici/ na trgu San Marko vetar zasipa snegom/ onim istim od kog je bila napravljena skulptura“. Kits u *Odi slavuju* izražava težnju pesnika da stvori delo koje će da traje i koje se poredi sa pesmom slavuja koji je pevao oduvek. Horvatova poezija se nalazi na poziciji savremene umetnosti, poziciji suprotnoj romantičarskoj.

U pesmi *Botičelijev guru* reč je o uništavanju umetnosti, o svesnom odbacivanju pomenute taštine. Slično snegu iz Medičijevе porudžbine ovde vetar raznosi pepeo spaljenih knjiga i slika. Sam Botičeli se priklanja Savonaroli. Komentarišući ovaj postupak Horvat daje neobičan ironični obrt: „Vanità ima zaista raznih lica?“. U pesmi *Cristo morto sostenuto da tre angeli* pesnik

daje drugačiji kriterijum za vrednovanje dela: „Jasno je vidljivo samo ono što je prolazno/ što će vetar razduvati na sve četiri strane sveta“.

Naziv ciklusa *Glasovi (Canti)*, kako sam Horvat kaže u podnaslovu, ima naslov glavnog dela Ezre Paunda. Treba napomenuti da Horvat uzima italijansku umesto engleske množine koju koristi Paund (Cantos). Italijanska osnova reči za Paunda postaje označitelj pesničkog oblika koji koristi, a ne zadržava čisto italijansko značenje sa svim mogućim konotacijama. Uticaj Paunda na Horvatovu poeziju je očigledan. Veliki broj lirskih minijatura podseća na imažističke pesme. Recimo, pesma *Na putu ka Olmu* u celini glasi „Širi se jesen po bregovima/ tajno pod plaštom magle./ Ali maslinjaci još pamte leto./ Tamno plamte plodovi/ među sivim lišćem na vetru.“ Iz ovoga se može zaključiti nešto i o naslovu zbirke. Paralela sa Zagajevskim se nameće samim gramatičkim oblikom. Međutim samo topos puta u sebi krije dublju pesničku tradiciju. Reč je o japanskoj poeziji koja je poezija putovanja. Destinacija ovde služi kao odrednica, kao imenitelj puta, ne i kao nešto što mu daje suštinsko značenje. Niz pesama se na sličan način iscrpljuje u slikama. To su neke od najlepših Horvatovih pesama. Horvat je majstor pesničke slike i u složenijim celinama: „Vetar ponese list novina i spusti ga./ Bez ikakve nade“ (*Station Poughkeepsie*); „I lišće se zlatilo nesebično dok su vevice jurile gore-dole/ po visokim granama kao u ogromnom kavezu“ (*Mac Dougal Alley*); „Godišnja doba su se menjala slično bojama na semaforu“; „Starica hoda po vodi bez štaka./ One kao nepotrebna krila lebde u vazduhu nekoliko trenutaka/ a zatim padaju u providan plićak/ i nestaju, raspršuju se kao jato sitne ribe“ (*Na nedeljnom štrandu*), itd.

Pomenuta paralela poslednjeg ciklusa (posebno prve pesme) i Paundovog epa dodatno je potcrtana u jednoj beleški na kraju knjige. Čini se da ta paralela nije toliko očigledna i da je pesniku bilo neophodno da naglasi da će „pažljiviji čitalac prepoznati parafrazu stihova Ezre Paunda“. Ovde je reč o dosta slobodnoj parafrazi. Horvat nije preuzeo nijedan Paundov stih. Sa samim *Kantoima* paralela se može naći u tonu koji evocira davnu prošlost. Zatim u povezivanju pesničkih slika i stihova anaforičnim „i“. Tu su i izvesne, uistinu udaljene paralele pesničkih slika: „I grumenje svetlosti se nenadno i sa treskom / ukotrljavalo kroz prozor između tamnih olujnih oblaka“, prema Paundovom „Pod gustotkanom maglom, koju/ ni prosjaj sunca, ni problesak zvezde/ nije sekao“ (Canto I); ili „I seljaci bi spaljivali/ potkresane grane u maslinjacima... sada tu sad tamo na okolnim brdima bi zaplamtele/ visoke vatre na kratko kao aleksandrijski svetionici“,

prema Paundovom „Toranj, gusan štrkljav, jednook/ diže se nad maslinjakom.“ (Canto II). Od Paunda je možda preuzeta i „logička struktura“ pojedinih pesničkih slika „potoci puni vode“ prema Paundovim „osmesima punim zuba“ (*Pozdrav*). Moguće je i da je ovaj komentar vrsta poigravanja sa čitaocem pošto je prilično jalov i nemoguć posao tražiti paralele za ovih 25 stihova u obimnom Paundovom delu.

Deveta pesma ovoga ciklusa jedna je od najlepših u knjizi. Lirski junak dok plaća račun u restoranu primećuje da je ostario: „Ugledao sam se u ogledalu iznad šanka/ i primetio svoju crnu kosu prošaranu sedim/ i tebe sa moje leve strane/ kako sediš ne više kao šumska nimfa// i pretrnuo užasnut// da nas dvoje dakle ipak/ uprkos svemu uprkos nama// sve smo bliži// prahu i pepelu“. Očigledna je sličnost sa pesmama koje govore o propadljivosti umetnosti. Vreme deluje uprkos svemu. Treba primetiti da je Horvat na elegantan način izbegao upadanje u patetiku i nije rekao „uprkos ljubavi“. Jedna impresija sa putovanja, dve osobe koje su se u trenutku našle na istoj slici ili skulptura od snega nemaju manji značaj nego delo stvoreno da traje večno ili ljubav koja traje godinama. Sve te stvari samo u trenutku postaju „jasno vidljive“ i sve se samo u tom trenutku mogu čitati u ključu sreće ili nesreće.

Nenad ŽUPAC

NAPRED U PROŠLOST: KRATKI PRIKAZ RASPADANJA SFRJ

(Jergović, Miljenko. *Srda pjeva, u sumrak, na Duhove*, Beograd: Rende, 2009)

Idući napred, vraćamo se nazad. Novija istorija naroda sa prostora bivše Jugoslavije uvek se sastojala više od zaboravljenog nego od zapamćenog. Raspadanje Jugoslavije delovalo je isprva kao tragedija, ali ako se danas osvrnemo, uvidećemo da je pre ličila na farsu. Što više tumačimo i pozivamo se na prošlost i nacionalnu tradiciju – to smo više podložni ponavljanju starih grešaka. Ali nije sve tako crno: na kraju krajeva, ljudi iz tiranije mogu biti prognani samo u demokratiju...

Da biste razumeli kompleksnost odnosa u bivšoj SFRJ nije potrebno da čitate sociološke i psihološke studije; ne morate da čitate magazine i novine, gledate televizijske vesti i emisije – dovoljno je da pročitate romane Miljenka Jergovića, jednog od najznačajnijih bosansko-hrvatskih pisaca u dvadeset prvom veku. Snaga Jergovićeve proze leži pre svega u suptilnom mešanju fakata i fikcije, doživljaja pojedinaca i kolektivnog sećanja, i možda više od svega u onom estetskom zadovoljstvu transponovanom u literaturu koje Kant naziva „uzvišenim“ – dakle, o zadovoljstvu koje u sebe uključuje neko negativno iskustvo, šok ili traumu.

Centralni događaj u novom romanu Miljenka Jergovića *Srda pjeva, u sumrak, na Duhove* je ubistvo dvanaestogodišnje Srde Kapurove, ponosne prosjakinje-plesačice, koja svojim čudnovatim plesom (uz zvuke srpskih turbo-folk hitova), mami osmehe i novac Zagrepčana u jednoj prometnoj ulici gde crveno svetlo na semaforu predugo traje. Priča je ispričana iz pet različitih uglova: pet neobičnih junaka sa fascinantnim životnim pričama, čije geografske putanje idu preko Srbije, Hrvatske i Bosne, povezano je sa ubistvom Srde Kapurove. Pitanje – ko ju je silovao i zadavio? – ostaje tek delimično rešeno; što figurativno možemo posmatrati kao svojevrsni pandan pitanju – ko je odgovoran za raspad Jugoslavije? A poznato je da na prava pitanja nema odgovora – kao što na neka pitanja nisu ni potrebni odgovori. Jergović ne nudi rešenje, već kao i svaki ozbiljan pisac samo postavlja pitanja. On je samo odškrinuo vrata jer je pogled kroz njih, kako je to govorio Bodler, mnogo zanimljiviji, tj. književno intrigantniji.

Jergović u ovom romanu literarno obrađuje problem emigranata, gastarbajtera, Srba u Bosni i Hrvatskoj, međunarodnu netrpeljivost, zločine, običaje, itd. Međutim, valja odmah istaći: pisac se izdiže iznad toga da bude sudija i dželat i trudi se da istovremeno *osudi* i *odbrani* sve tri konfliktne strane. I pored teške teme, autor uspeva da „zavede“ čitaoca nizom interesantnih epizoda, refleksijama o društvenoj stvarnosti devedesetih, i mnogobrojnim ironičnim zapažanjima, istovremeno se podsmevajući i glorifikujući običaje i „socijalističke mitove“ stare Jugoslavije. Slabosti malih naroda mogu biti veće vrline nego vrline velikih naroda, zapazio je Habermas.

Pisac kroz spektar zanimljivih likova u svom romanu prelama devedesete godine prošlog veka na prostoru bivše SFRJ koje su protekle u ratovima i stvorile specifičan odnos među susedima: insistiranje na nacionalnim vrednostima u svakom kontekstu, radikalno orijentisane političke stranke koje se bore protiv nekog a ne za svoj narod, i odvažno verovanje, koje je posledica „ispiranja mozga običnom narodu“, da je *uvek* bolje upotrebiti silu nego pamet. Sve to stvorilo je mržnju, prezir i strah od „bivše braće“. „Bilo je to vreme kada se u ljudima počeo buditi strah od nasilne smrti, od streljana i klanja, strah od ljudi u uniformama, od toga da s druge strane urednog građanskog života više nije, kao najgora mogućnost, zatvor i društveno izopćenje, nego su s druge strane glad, logori, policijski čas i sve ono što je do tada postojalo samo u filmovima i sjećanjama starijih. Spoznaja straha od smrti, nasilne smrti ispunjene eksplozijama i sijevanjem noževa, dogodila se istovremeno u cijeloj Jugoslaviji.“

Zločini, proterivanja, klanja – jednom rečju, tamna strana ljudskog bića – u romanu se nalaze u drugom planu, u *backgroundu*. U prvom planu nalazi se ljudski život – gola egzistencija običnog čoveka sa ovog podneblja, koja je ironično sadržana u postulatu da „hrabri žive u vatri, a pametni pored nje“. Ratovi na prostoru bivše Jugoslavije nisu porušili samo zgrade, kuće i fabrike – oni su urušili čovečnost i samilost u nama i mnoge ljude pretvorili u zveri vođene nacionalizmom. I zato danas, ovde, na brdovitom Balkanu, svi loši ljudi prolaze rđavo, a dobri tragično. Ne smemo da zaboravimo ono što nam se dogodilo (i što smo učinili) – jer oni koji zaborave istoriju, kaže stara izreka, biće primorani da je ponove. Onaj ko se bori protiv zla ili mu se suprotstavlja, gotovo automatski sebe doživljava kao dobrog, što nije uvek ispravno. Trebalo bi shvatiti da „biti Hrvat ili Srbin ne znači samo nešto pozitivno, nego znači i to da pripadamo narodima mračnih zločinaca.“

SFRJ nisu činili Tito, Komunistička partija, Ustav, spoljna i unutrašnja politika – Jugoslaviju su pre svega činili ljudi i njihovi običaji. Taj jedinstveni osećaj da smo skupa, da smo nastali jedni od drugih (ili jedni pored drugih) i da postojimo jedni zbog drugih, i jedni zarad drugih. Neki to nazivaju jugonostalgija. Možda to ima nekakve veze sa onom parolom na kojoj se toliko insistiralo, i koja je stalno i svugde propagirana – bratstvo i jedinstvo. Skoro pola veka ta čuvena parola besomučno je ponavljana. Nema sumnje da je ona postala deo arhetipskog karaktera nacionalnog bića Jugoslovena. Majka ponavljanja lako postane istina, zar ne? I Jergović nam upravo tu emociju, osećanje pripadanja, simbolično prikazuje i opisuje kroz mnogobrojne likove i događaje u romanu *Srda pjeva...*, iako ponekad preteruje u „bočnim pričama“, digresijama koje čitaoca mogu da odvuču od glavni niti fabule. Jednostavnije rečeno, Jergović ispisuje „sasvim ličnu“ istoriju raspadanja SFRJ. Dakle, zaključujemo: istorija se može smatrati prošlošću, zabeleženom prošlošću, akademskom disciplinom ili, kao u našem slučaju, svojstvom sadašnjice.

Srbi, Hrvati, Bosanci i Crnogorci će *uvek* biti bliski ne zato što se vole ili mrže – već prosto zato što govore različitim varijantama jednog te istog jezika. Na planu književnosti, na prostoru bivše Jugoslavije „izronila“ je grupa pisaca koji su preko literature pokušali da sastave pokidane niti poverenja. Jezik je isti a traumu su preživeli svi koji su ostali – potrebna je reč kako bi se ponovo povezali. A Jergović u svom delu govori blagim, milozvučnim jezikom u kome uspeva da znalački objedini i ekavicu i jekavicu i ikavicu u autentičnom literarnom ruhu.

Debeli pohlepni lopovi u skupim odelima kao što su Milošević, Tuđman i Izetbegović (a vidimo i njihove klonove na današnjoj političkoj sceni), nikada neće uspeti da potpuno razdvoje pomenute narode – upravo zbog jezika. Čak i da ne želimo, ostaćemo povezani kulturnom matricom u kojoj dominira jezik. To su prvi shvatili oni koji su istovremeno najsiromašniji i najpametniji – umetnici; sledili su ih najzdraviji i najgluplji – sportisti; a svi se nadamo, evo skoro već deceniju, da će ih konačno slediti najbogatiji i najbezobzirniji – političari.

NA GRANICI POSTMODERNOG I TRIVIJALNOG

(Petković, Radoslav. *Savršeno sećanje na smrt*. Beograd: Stubovi kulture, 2008)

Vizantija je oduvek imala posebno mesto i neporeciv značaj u srpskoj kulturi i književnosti. Od Bojića i Vinavera, preko Pavlovića i Lalića, pa sve do postmodernizma i Radoslava Petkovića tema vizantijske kulture i istorijskih korena javlja se kao trajna inspiracija i stvaralačka preokupacija srpske književnosti.

Jedni su u Vizantiji tražili istočnik i koren svog nacionalnog i kulturnog identiteta, videći u sebi naslednike i nastavljače duhovne misije vizantijske kulture (Bojić i Lalić). Vinaver je u njoj video izvor i podsticaj za svoje originalne poetske i estetske eksperimente. Postmodernisti, i sa njima Radoslav Petković, u Vizantiji, kao i u istoriji uopšte, vide konglomerat kulturnih strujanja, neproverenih legendi i fragmentarnih svedočanstava, na osnovu koga formulišu svoju tezu o nemogućnosti dosezanja istine istorijskog.

Radnja *Savršenog sećanja na smrt* smeštena je u godinama neposredno pre i posle pada Konstantinopolja. Sećanje monaha Filariona jeste glavna pripovedna nit, koja oko sebe okuplja raznorodne dokumentarne tekstove i pripovedne tehnike. Raspon sećanja ovog neobičnog monaha obuhvata period od njegove mladosti, kada je optužen za vršenje obreda magije i, za kaznu, nateran da primi monaški čin, preko godina koje je proveo u Monemvasiji i Mistri kao učenik, istorijski poznatog, filozofa Plitona, pa sve do trenutka kada sa rukopisima Hermesa Trismegistosa polazi u Italiju.

Sintagma iz naslova, *savršeno sećanje na smrt*, proističe, sa jedne strane, iz učenja o seljenju duša i podrazumeva otkrivanje svog prethodnog života kao i očuvano sećanje na smrt u njemu, a sa druge strane može se razumeti kao metafora u kojoj se pad Konstantinopolja doživljava kao konačna smrt jedne kulture – koju mi danas znamo kao vizantijsku.

Roman Radoslava Petkovića uspostavlja složen i iznijansiran odnos prema istorijskom. Sećanje, i sa njim pamćenje, javljaju se kao urođena neizbežnost i tragični usud čovekove sudbine, samim tim što je njihova priroda neizvesna

i dvosmislena. Tragizam napora sećanja izrasta na protivrečnoj prirodi istorijskog. Ono je, sa jedne strane, nestalo bez traga „a nama je preostalo...da stvaramo slike, lelujave i nepouzdana, kao što su one u snovima, a da sami pri tome ne znamo niti ima načina da saznamo koliko zaista odgovaraju onome što je jednom bilo i što pokušavamo, makar ovako, prizvati.“ Ali je istorijsko, sa druge strane, skupoceno, kako kaže Diogenes, komentarišući jedan događaj i mnoštvo protivrečnih legendi koje su ga pratile: „Uvek se čuju i ovakve i onakve priče, naročito ako se skupa stvar baca u reku.“ Raznolikost tumačenja i pluralizam „istina“ koje prate događaje iz prošlosti uslovljeni su suštinskom vrednošću koju za čoveka poseduju stvari nestale u stalnom proticanju vremena. Istorijsko je, dakle, skupocena stvar.

Prostor trajanja i postojanja javlja se, kod Petkovića, kao mesto simultanog koegzistiranja prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, ispod spoljašnje, racionalističke i krute iscepkanosti vremena; jer „večnost ne bi smela biti samo buduća. Večnost bi morala biti i prošla“, kako kaže Gemistos. Prodreti u tajni smisao trajanja sveta i kontinuiteta postojanja zapravo znači posedovati sposobnost proročanskog uvida u stvari, kako ga definiše Platonov sledbenik Jamblih, čiji je odlomak o proročanstvima iz dela „O misterijama“ utkan u roman, čime savršeno sećanje, kao i proročanstvo, „jeste izraz uvek prisutnog poimanja svih stvari kao uvek sadašnjih i unapred određenih“. Pojavljivanjem Jejsa iz vizije V. T. Hortona, u završnim glavama romana, potvrđuje se ova dubinska simultanost vremena kada je u pitanju moć sećanja.

Koegzistiranju prošlog, sadašnjeg i budućeg, kao slobodnom kretanju po Zevsovom lancu postojanja, na strukturnom planu odgovara kompozicija romana. Stvaralačka sinteza po žanru i vremenu nastanka raznorodnih tekstova, kao i različitih pripovednih tehnika, svedoči o mističnom naporu i tihom dozivanju udaljenih epoha i raznorodnih perspektiva, u pokušaju i naporu da se međusobno osvetle i time približe razumevanju lanca postojanja i spoznanju svoga mesta u njemu.

Samo sećanje je nužno fragmentarno, ali i višeslojno. Sa jedne strane ono je napor u traženju karika u Zevsovom lancu postojanja, da bi se time proniknulo u tajnu i poznanje sopstvene sudbine; a sa druge, sećanje je lutanje kroz dokumenta ili fragmentarna svedočanstva nestalih istorijskih epoha, ne bi li se tim putem došlo do potpunijeg uvida i dublje spoznaje sopstvenog kulturnog porekla i identiteta.

Spoznaja koja iz sećanja proizlazi je ograničena. U završetku poglavlja u kome Razbojnik pripoveda kako turska

flota plovi kopnom, a Filarion pod uticajem sna i hašiša sve to jasno vidi, ukazano je na tragizam nemogućnosti uspostavljanja punoće komunikacije između udaljenih krajeva lanca postojanja. Naime, Filarion ne uspeva da stupi u kontakt sa nagim, ispijenim mladićem, koji je Jejts, kakvim ga u viziji vidi V.T. Horton, i koji takođe želi susret, nego međusobno „tek se možemo naslutiti ovako u polutama“.

Ostvariti savršeno sećanje značilo bi počinuti hibris. „Jer kada bismo se sreli, spoznali bismo lanac, svaki beočug na lancu koji se proteže od nebeskih visina do najdubljih dubina, od početka vremena do njegovog kraja i postali bismo bogovima slični, a bogovi nam to nikada ne bi dozvolili.“

Savršeno sećanje poseduju, dakle, samo bogovi, dok sve što ostaje čoveku u pokušaju da spozna Zevsov lanac kontinuiteta, trajanja i postojanja, jeste tek naslućivanje i bezglasno dozivanje u polutama.

Roman Radoslava Petkovića polazi od jedne dosetke koja je postala aksiom, kada je u pitanju odnos prema istorijskom; taj aksiom glasi: nemoguća je istinska spoznaja epoha koje su prošle. Istina istorije je konstrukcija, projektovana po sklonostima savremenika, od sačuvanih svedočanstava raznih epoha. Iz tog meteža dokumenata i tragova, uobličava se kompozicija *Savršenog sećanja na smrt*.

Savršeno sećanje na smrt, naime, stvaralački preobražava, sintetizuje i dovodi u sklad raznorodne žanrove i pripovedne tehnike (govor u prvom licu, pozicija sveznajućeg pripovedača), jednako kao i tuđe tekstove (psalmi, Platon, Jamblih, Jovan Lestvičnik, stihovi Jejtsa i njegove zabeleške o paranormalnim pojavama...).

Vreme romana nije linearno niti se ovi heterogeni elementi u njega uklapaju po hronološkom principu, već je temporalna osa izlomljena i skokovita. Princip po kome se građa raspoređuje jeste semantički. Cilj je iskonstruisati smisao. Mešanje raznorodne građe, i po žanru i po vremenu nastanka, govori o pluralitetu perspektiva (strukturnih i hronoloških) iz kojih se istorijsko može sagledavati. Time se potvrđuje ambivalentna istina da prošlost utiče na sadašnjost, ali i da sadašnjost kreira ono što je nepovratno prošlo.

Petković u svom delu problematizuje temu antičkih osnova istočnohrišćanske kulture i civilizacije. Radnja romana je situirana u godine pre i posle pada Konstantinopolja – pada

koji, stvarno i simbolički, predstavlja konačan slom čitave jedne civilizacije. U atmosferi takvog trenutka, na površinu isplivavaju sve dinamičke napetosti i ambivalentnosti jednog kanonizovanog kulturno-civilizacijskog modela. Stožer koji od jedne kulture čini da ona bude kolektivno svesno, odnosno osvešćeno, i koji je omogućavao da raznorodni elementi (antički i hrišćanski), na kojima je vizantijski civilizacijsko-kulturni model počivao, ipak skladno koegzistiraju, doveden je u pitanje smislom i tokom istorijskih događaja. Njegovim slabljenjem dolazi do procesa dezintegracije kulture i, zajedno sa tim, osvešćivanja i artikulisanja svih onih alternativnih duhovno-kulturnih modela koji jednu kulturu prate kao njeno nesvesno i koji su u njoj bili stvaralački sublimisani ili, pak, iz nje direktno potiskivani. Naime, jedna civilizacija nestaje u razaranju, a sa njom se i njena kultura razara u procesu dezintegracije. Elementi koji su sačinjavali kanonizovan kulturni model postaju autonomni, pri čemu svaki od tih delova nudi sebe kao alternativu kulturi koja nestaje. Umesto principa korisnosti, koji je formulisao Vasilije Veliki, u odnosu prema delima paganske duhovnosti, dolazi do nesistematičnog prodora antičkih učenja, i to onih koja su na marginama zvanične vere i kulture na zalasku (radi se o Pitagorejskim učenjima, magijskim sektama, neoplatoničarima). Istovremeno na planu vere, sa kojom je, u hrišćanskim civilizacijama, kultura životvorno povezana, artikuliše se sumnja u moć i smisao zvanične religije i, kao posledica toga, jak prodor magijskih učenja. Dakle, na delu je kulturno-civilizacijska dezorijentisanost, koja se ogleda u nemoćnom lutanju pripadnika zalazeće kulture – od pokušaja da se ugrožena kulturna formacija obnovi kroz povratak alternativnim filozofsko-religioznim učenjima, koja proizlaze iz njenog kruga, preko pokušaja sklapanja Unije sa Katoličkom crkvom, pa sve do prelaska na veru pobednika (legenda o 300 sveštenika). To je pozicija izglobljenosti kulture i egzistencijalne neutemeljenosti čoveka koji toj kulturi pripada.

Na kulturnom planu, međutim, *Savršeno sećanje na smrt* suptilno nagoveštava nezaustavljivi hod i pobjedu, uslovno rečeno, tokova zvanične kulture. U pitanju je, zapravo, sudbina „jeretičkih“, alternativnih kulturnih modela. Naime, nije ostvaren Plitonov dekadentni i jeretički filozofski sistem koji je zahtevao obnovu stare paganske religioznosti, niti neko drugo filozofsko-magijsko učenje, već ti elementi kulture koja prestaje da postoji prelaze u Italiju, na Zapad, gde se ulivaju, transformisani i vraćeni na stanje gradivnih elemenata, u jednu novu i moćniju kulturu nego što su bili oni sami – zapadnoevropsku renesansu.

Slikajući dezintegraciju i nestanak jedne civilizacije i njene kulture – vizantijske, i istovremeno nagoveštavajući genezu i konstituisanje nove etape u kulturnoj istoriji Evrope – renesansu, Petković se javlja kao pisac i tumač kulturno-istorijskih procesa koji se nalaze u osnovi našeg savremenog kulturno-civilizacijskog identiteta.

Uskladusa Ajnštajnovom teorijom relativiteta, koja je jedan od motova romana, Petković se čuva bilo kakve jednoznačnosti kada je u pitanju ispričano. Različita tumačenja i mnoštvo istina koegzistiraju naporedo u *Savršenom sećanju na smrt*, stvarajući osećanje dvosmislenosti i nedorečenosti. Pa tako, Filarion ne veruje da je čarobnjak, dok svi oko njega sumnjaju da ipak jeste, pa i on sam vremenom počinje da pomišlja na takvu mogućnost. Dakle, istina je neuhvatljiva i za njom se traga, pri čemu se postavljaju pitanja i nude odgovori, ali se ne dolazi do konačnog spoznanja već samo do njenog produbljanja kao tajne, u čemu i leži sva draž istine, ali i tragičnost napora traganja za njom.

Ovakav dvosmislen odnos prema istini ogleda se i u načinu na koji se legende tretiraju u romanu. Sa jedne strane, artikulisana je apsolutna skepsa u pogledu njihove verodostojnosti, ali, sa druge, ostavljena je i mogućnost njihovog delovanja i uticaja na stvarnost. Priroda legende je takva da ona samim svojim postojanjem deluje na materijalnu stvarnost bez obzira da li od nje odstupa jer, kako umuje Filarion, upravo povodom jedne legende, „čak ako se to nikada nije dogodilo, priča jeste bila istinita; kao što su bile istinite priče o Plitonu, čak i onda kada su bile izmišljene“. Samim tim što nešto postoji kao priča ono nosi sa sobom određeno dejstvo i nesumnjivu snagu postojanja koje može imati i stvarni događaj. Ovakav stav prema legendama i njihovoj imaginarnoj prirodi indikativan je za razumevanje pitanja odnosa fikcije i istorije, a u Petkovićevom romanu može imati vrednost autopoeitičkog stava.

Kada se govori o odnosu književnosti i istorije, kod nas se ima na umu pre svega istorija kao historiografija. Tako se govori o slobodi autora da odstupa od istorijskih činjenica, ili da se istorijske epohe ne mogu potpuno i tačno rekonstruisati. Međutim, ne poklanja se dovoljno pažnje odnosu književnosti i filosofije istorije. Pod istorijskim uvek valja podrazumevati smisao istorije, a ne muzejsku rekonstrukciju prošlih epoha. Pisac koji se bavi istorijom mora pokušati da stupi u stvaralački dijalog sa smislom određene istorijske epohe i da u istorijskom nađe pouzdanu liniju kontinuiteta koja će mu obezbediti dubinsku orijentaciju u vremenu.

Pripovedanje u *Savršenom sećanju na smrt* ponekad guši mnoštvo digresija i korpus izvora koji pisac nastoji da uključi u roman. Ovo je plod zaslepnjenosti istorijskim podacima i izraz duhovne nemoći da se prema istoriji zauzme jasan stvaralački odnos, da se, naime, razluči glavno od sporednog.

Lov na korene i istočnike, traganje za kulturnim i civilizacijskim vertikalama, često pokazuje svoje naličje i postaje pitanje o smislu istorije same. Opsednutost istorijskim, sumnja u mogućnost njegovog ispravnog tumačenja ili uopšte sumnja u to da se tu ima šta tumačiti, jeste jedna od opsedajućih tema današnje književne svesti.

Roman Radoslava Petkovića, kada je u pitanju odnos prema istorijskom, ostaje u okvirima postmodernizma. Od Pavićevog viđenja istorije u *Hazarskom rečniku*, kao teksta koji svrbi i na kraju usmrćuje čoveka, preko interesovanja za alternativne i „poluzvanične“ istorijske istine, a dosledno tome i sklonost ka trileru kao nosiocu (pseudo)istorijskog romana, do, na kraju, sumnje u mogućnost pronalaženja bilo kakvog smisla istorije i nedvosmisleno izražene skepse prema kanonima tradicije – nastavlja se lutanje srpske književnosti putevima i stranputicama koje je zacrtao postmodernizam.

Shvatanje istorije kao teksta unapred onemogućava stupanje u autentičan dijalog sa prošlim, dijalog koji bi u istorijskom pronašao pouzdanu crtu kontinuiteta i time ga stvaralački produžio i poetski preobrazio u sadašnjosti. Nesposobnost da se iskorači iz perspektive tzv. malog čoveka istorije dovodi, sa jedne strane, do toga da stvaralac ostaje slep i gluv za sudbinski hod kolektiva istorijskim tokovima, pri čemu se ne poduzima nikakav napor (pre)osmišljavanja velikih kulturno-istorijskih procesa; sa druge strane, ovo dovodi do pojačanog interesovanja za istorijski trač, maskiran često pod velom legende, i sklonost ka triler zapletima.

Ovakvi romani, nastali u duhu postmodernizma, polako ulaze u tokove zabavne literature, jer ono što u njima postaje dominantno jeste trilerski zaplet, dok se u onome što je nekada bilo glavno – shvatanje i odnos prema istoriji – ne donosi niti nova senzibilnost niti autentična misaonost, pa ono stoga postaje sporedno, budući već davno, i toliko puta, rečeno. Misaoni konformizam, duhovna indolentnost i sposobnost stvaranja trilerskih zapleta – to je siguran put iz ozbiljne u trivijalnu književnost.

Savršeno sećanje na smrt još uvek nije prešlo tu granicu, ali je doseže, poigravajući na njenoj ivici. A pitanje je hoće li srpska književnost imati snage da se tu zaustavi i pođe nekim novim putevima.

Linija odnosa prema istoriji koja se proteže od srpske srednjovekovne književnosti, preko Bojića, potom Crnjanskog i Andrića, a zatim Pope, Pavlovića i Lalića, jeste linija na čijem produženju valja raditi.

Vizantijska kultura i srpski srednji vek još uvek čekaju stvaralački i autentični produžetak u modernom dobu.

Ivan SAVIĆ

LETRISTIČKA INTERVENCIJA VREMEŠNOG GENIJA

Srca. reditelj: Alan Rene, 2006.

(Internacionalni naslov: *Private Fears in Public Places*)

Zamislite da ste rođeni stvaralac. Zamislite da stvarate čitav svoj život. Imate 85 godina i opisuju vas kao pripadnika francuskog *novog talasa*. Pritom ste genije. Ako ste sve to, onda ste sasvim sigurno Alan Rene (Alain Resnais). Izuzetno, njegov *doppelgänger*.

Redak primer sinopeje autora koji prolazi, prevazilazi i nadživljava (svojom sopstvenom autorskom evolucijom, ali i doslovno, životnom dugovečnošću i vitalnošću) avangardne pokrete, egzistencijalizam, socijalne pokrete u umetnosti šezdesetih, francuski *crni talas*, a danas važi za pripadnika *Novog filma*, više je od prijatne kritičarske opsesije. Alan Rene je stvaralac kod koga ogoljeno i bez akademsko- estetičkih kalambura možemo pratiti izraz *umetničkog* u samoj umetnosti.

Takav stvaralac, iako prepoznatljiv, kako u izrazu tako i u izboru teme, nije mogao da ostane imun na more pravaca i škola koje su se izređale tokom perioda njegovog stvaralaštva. Iako povezivan najviše sa egzistencijalističkom školom, Rene je više od sledbenika nekog pravca. Takav status umnogome duguje temama kojima se bavi, počev od *Guernice* (1950), preko *Night and Fog* (1955), *Hiroshima mon amour* (1959) i *Last Year at Marienbad* (1961), do *Smoking/No Smoking* (1993) i *Not on the Lips* (2003) Međutim, kao i u slučaju drugih genija, svaka klasifikacija je ruženje svojstvenosti, onog kamenčića koji preliva i usmerava svetlucanje. Taj kamenčić u Reneovom slučaju vâljan je na autorovoj, na prvi pogled, oksimoronski određenoj dvojnosti. Istovremeno potpuno i nimalo realističan u svojoj umetnosti, pokazuje nam složen odnos shvatanja i kreacije dela. Odsustvo realističnosti pokazuje svakim filmom (shvatiti kao - doslovno svakom) u kome insistira na dominaciji konstrukcije koja je čisto filmska (ne dopuštajući nam nijednog trenutka da se prepustimo somnambulnoj iluziji pretapanja stvarnosti i filma kao vrstom određenoj fikcionalnosti), a izuzetnu realističnost slikanjem nedvosmisleno realistične ljudske prirode – emocionalne,

psihološke, biheviorističke – u punoj složenosti. Takav *euheristički paradoks* od *Srca* pravi *sudoku film*, gde x karaktera međudejstvuje proživljavajući i prolazeći kroz x epifanija, neprestano pledirajući i zahtevajući. Načini su različiti, i ako upoznamo sve autorove zahteve, deluju nam veoma ubedljivo.

Alain Resnais, u 84. godini života izranja iz holokastičnih dokumentaraca i egzistencijalističkih meditacija i režira zimski idiličnu adaptaciju prožetu najfinijom naracijom. Puritaniziran pahuljama koje veju tokom celog filma i preplavljen unutrašnjom (u pravom smislu reči – enterijerskom) dinamikom, *Srca*, na stranu što su možda najbolji Reneov film od *Providensa* (1977), donose adaptaciju pozorišnog komada na jednom novom stupnju složenosti i imaginacije.

Sve počinje sa Terijem (veliki Andre Dussilier), vremešnim agentom za nekretnine, koji se, manirima atipičnim za merkantilnu prirodu svoga posla, trudi da pronađe stan za Nikol (Laura Morente) i njenog belmondovski rasplinutog muža, bivšeg profesionalnog vojnika Dana (Lambert Wilson). Teri prigušeno žudi za svojom sekretaricom Šarlotom (Sabine Azema), čija je ličnost rasprskana u dvojstvu kartezijanski sputanog i bakhantski putenog. Njen noćni posao je negovanje karamazovski gnjilog gundala, oca bartendera Lajonela (Pierre Arditi), u vreme dok uslužuje nepravedno neostvarenog Dana i Terijevu sestru Gael (Isabelle Carre) u prvorazrednom hotelskom baru. Sižejne linije svih karaktera su ispresecane Šarlotinom Biblijom, misterioznom go-go igračicom sa video trake i potragom za savršenim stanom, kao vezivnim tkivom. Rene do tvrdoglavosti ostaje veran nepristrasnoj ljudskosti koja isijava iz ovih isprepletanih sudbina, bez utopijske ideje o razumevanju prirode ljudskog i apela za spasavanjem sveta. Ponajpre, njegova intuicija je okrenuta još nesparušenim laticama života i sudbine. Sagrađeni na osnovu komada britanskog scenariste Alana Ajkburna (Alan Ayckbourn), svi karakteri postoje u odeljenim prostornim i emocionalnim ostavama, pri čemu se čini da usamljenost junaka nije samo univerzalna, već i naglašeno ostrvskog tipa. Razmišljajući poput televizijskog režisera, Rene retko uvodi spoljašnje elemente kao distinkciono sredstvo u relaciji enterijer – eksterijer, ostavljajući jedino sneg kao simbolički i realni, atmosferski pokazatelj promene ambijenta u kadru. Njegovo interesovanje je okrenuto urbanistički unutrašnjem, u kome junaci umivaju i glade *svoju unutrašnjost*. Nebitno da li je ta unutrašnjost minimalistički dekorisan hotelski bar sa primesom neona jedne *Paklene pomorandže*, ili postmodernistička Terijeva kancelarija sa naglašenom ljudskom izolacijom u komunikacijski usmerenom svetu (od *Mac* računara

na Šarlotinom stolu do paravan pleksiglasa koji bi trebalo da stimulišu kolegijalnost i usmerenost na živo biće), Rene stvara balet od prostorno uokvirenog mizanscena, zbacujući zidove od mehurića i razbijajući mutna stakla na svakom koraku.

Zvuči mnogo konfuznije nego što jeste, što nije sve. Tome doprinosi Ajkburnov smisao za građenje priče i Reneovo *pritezanje* takve konstrukcije. Ono što čini *Private Fears on Public Places* (internacionalni naziv filma) izuzetnim nije samo način na koji se usaglašavaju očekivanja oba stvaraoca, već Reneovo pomeranje granica vizuelne oslikanosti (da izbegnemo ponavljanje pomalo agresivnog i napadnog termina – mizanscen) i upošljavanje svih raspoloživih sredstava studijskog snimanja, od onih iz perioda nemog filma do postmodernističkih, na način koji nije samo sažimajući blistav u čisto vizuelnom smislu, već sadrži i empatiju koja podiže sliku do tragičnih visina čak i ako se na toj tački čini praktično bez ikakve težine.

Teatarski karakter filma je neosporan, ali za razliku od nedavnih adaptacija (na primer Majk Nikolsova *Bliskost*), Reneova imaginacija pronalazi put u jezom obojenu lakoću, kako u dijaloškim tako i u rešenjima karaktera. Kao životinje u projektovanim staništima, ove ličnosti njuškaju unaokolo svog okruženja tražeći nešto novo, do kraja se prepustajući svom očaju i usamljenosti. One traže način za povezivanje između sebe, prateći vonj sopstvenih neuroza, odvrćajući misli od sredovečne realnosti. Arhitektura svake scene sugerise da je nalaženje sebi vrednog partnera teško i nikada lišeno poniznosti i izvesne degradacije. Rene istovremeno, prateći sopstveni stil i mogućnosti, razume ovu životnu praksu i smešta je na platno sa odlučnošću i zrelošću nekoga ko, iako umetničkim genijem predodređen na doživotnu kreativnost, ipak sumira i savetuje mirnoćom staraca.

Samoća, nedovoljno jasna komunikacija, greh, lažni moral, oprost i ispaštanje. Na prvi pogled egzistencijalistički obojen registar kojim Rene raspolaže. Međutim, svi postavljeni problemi zapravo i nisu problemi. Oni su izbor junaka *Srca*, i na tom mestu se Rene udaljava od autora kojima ga kritika (pre)često pridružuje (Jean-Luc Godard, François Truffaut, Claude Chabrol) i približava letrizmu, ideji koja se najbolje manifestovala kroz Situacionističku internacionalu šezdesetih godina. Negiranje filma kao sredstva kojim se rešavaju društvena pitanja, Rene podseća na Gi Debora (Guy Debord), koji je u sopstvenom ambivalentnom odnosu prema filmu omekšavao njegovu političku i socijalnu ulogu, onu koja izvire iz same formalne i tehničke strukture. Naglašena

enterijeričnost Reneovog filma ne liči na psihoanalitičke *ljuštore* u kojima individua, okoštala i u suprotnosti sa svojom atavističkom prirodom pati i naposljetku neurotično reaguje. To je najpre priča o gradovima, koji više nisu „gradovi rada i krivice, nepromenljive činjenice” već *urbanistička i psihogeografska* utočišta u kojima je zapravo izbor preširok do dosade. Ličnosti *Srca* u nekoj krajnjoj tački ne žele da se spoje, njihova potreba za međusobnim pronalaženjem je automatizovana i konvencionalna. „Svako će živeti u svojoj sopstvenoj katedrali. Postojeće sobe koje će podsticati snove jače od bilo koje droge, kuće u kojima će biti nemoguće ne zaljubiti se...”¹ Internacionalni naziv filma aludira upravo na takvo *psihografsko*, utočišta koja u suprotnosti *javno – lično* determinišu naizgled emocionalni i socijalni nedostatak junaka. Letristički manir osećamo i u nerešenoj, skrajnutoj motivaciji Dana (do kraja filma ne saznajemo šta on zapravo želi od Nikol i Gael, ako uopšte nešto želi), kao što ni Šarlotin sadističko-egzibicionistički erotizam nije jednostavan surogat *magdalenske* prirode kojom je obuzeta.

„Trebalo da nastojimo da stvorimo situacije, to jest, zajedničke ambijente, ansamble utisaka koji određuju kvalitet trenutka.”² Alan Rene priziva Deborov poziv, smeštajući šest sudbina u ambijent luksuznih apartmana Pariza, čineći ih lepljivim u iritirajućoj nemogućnosti. Ograničavanje je za Renea uvek bilo prvenstveno stanje svesti, i njegovi junaci su, čini se, uvek na domaku slobode koju ne dostižu. Magičan sneg, viđen kroz prozore i koji je most kroz kratke scene, doprinosi celokupnoj atmosferi (inače tako neobičan za pariski klimat) ali i prelazi u akciono sredstvo kada u kritičnoj sceni pada i u kuhinji, neposredno pre nego kamera krupnim planom obuhvati dve ličnosti u momentu koji je emocionalno savršeno izabran. Time se letristička intervencija transformiše u impresionističku sliku koja budi unutrašnja stanja junaka.

Manje intelektualan od Godara i Rivea – uzrok tome može biti i njegovo konzistentnije levičarstvo – Rene je na neki način bolji poznavalac pop kulture. Artificijelnost enterijera kroz koje nas provodi plod je dizajnerskog senzibiliteta i enciklopedijskog znanja iz oblasti studijskog snimanja. Takvo znanje, međutim, nije dovoljno da se materijal koji je neko drugi pisao pretoči u krajnje lični testament koji otvara puteve ka našim dušama. Za tako nešto potrebno je više nego biti savremenik različitih škola, tendencija i moda. Potrebno je biti Alan Rene.

¹ Tekst Ivana Čeglova (jedan od pseudonima Gi Debora) koji je objavljen u prvom broju Situacionističke internacionale. (1958)

² Isto

ZR TEMA

Ivan BOŠNJAK

TRIFUNACI

PLEMENITI OD BATFE

Ovo je naj uglednija porodica Velikokikinskog dištrikta 19 veka. Koliko su Trifunci u to vreme uživali ugled vidi se iz pesme Jovana Subotića:

„Oj, Melenci, selo ponosito
divni su ti Trifunčevi dvori
u njima se legu sokolovi
car ih vole pa ih sebi zove
te mu utve zlatokrile love“.

Akvizitor bogatstva ove porodice bio je Dimitrije Trifunac rođen 1764 godine. On je toliko imao ugleda da je zaslužio da se o njemu više govori nego što je to dosad činjeno. Izgleda međutim, da će se i posle našeg kazivanja morati tražiti podaci koji bi dali potpuniju sliku ove po nama izuzetne ličnosti i velikog dobrotvora i mentora Velikokikinskog dištrikta.

Prema nekrologu, Dimitrije je rođen oko 1762 godine u Velikoj Kikindi. Međutim prema knjigama Melenačke crkve iz godine 1808, kao godina Dimitrijevog rođenja navodi se 1764. Dalje se kaže da mu je žena Marija rođena 1765. te da je imao osmoro dece; Arsenije je rođen 1788, Jovan 1790, Luka 1795, Pavle 1797, Danilo 1799, Jasna 1785, Marija 1803 i Ekatarina 1808 godine.

O stepenu Dimitrijeva obrazovanja našli smo malo podataka. Znamo da je 1776. godine bio đak latinske školle, u kojoj je potom bio učitelj Toma Udicki, inače rodom iz Melenaca, koji je u ovoj školi profesorovao još pre 1809. godine, i koja je u to vreme imala tri gramatikalna razreda. Dimitrije je u toj školi završio četiri razreda.

Nismo našli kada je Dimitrije stupio u službu dištrikta. Znamo da je 26. maja 1791. u zvanju podbeležnika magistrata ali je po svemu sudeći u službi bio od ranije. Te godine tražio je da mu se plata poveća na 350 forinti godišnje što je preporučeno i od strane magistrata.

U zvanju podbeležnika Dimitrije je i 15. februara 1792. godine ali je već 19. marta iste godine uveden u zvanje senatora i to *primarius senator*, što znači onaj koji zamenjuje sudca, pod uslovom ako je isti sprečen da predsedava.

Dimitrije Trifunac je bio vanredno sposoban čovek. Njemu magistrat poverava najteže poslove a on ih obavlja bolje od ma kojeg senatora pravnika. Osim toga kod njega nije bilo kao kod drugih senatora, da inkasiran novac ne preda u blgajnu, njega nisu parničili privatni kreditori a o svojim poslovima uvek je referisao.

O karakteru Dimitrija Trifunca možda najbolje govori njegov savremenik Đorđe Stanković, činovnik dištrikta, koji u istorijskoj crtici *Attendite* objavljenoj u *Danici* 1869. godine kaže:

„Dimitrije Trifunac bio je strog, ozbiljan i najpostojanije volje čove; strepio je pred njim senator, kao i pandur, seoski birovi i notaroš kao i poslednji seljak i zemljodolac. Kameralista (činovnik Komore, Ministarstva finansija) ako je hteo sa njime da razgovara, nije smeo privatno k njemu doći, već je morao zvanično, i to najpre od njegovog pandura audenciju iskati. Varmedaši su se čistili ispred njega i za njegovo vreme nisu u Dištrik –osobito osobito nezvani- ni onda rado dolazili, kad ih je put tuda poneo, da foršpan promenu. Kao računajući čovek, upotrebio je priliku da kupi nemešag, pa kad je od svojih sinova jednog za varmeškog fiškala, a drugog za kameralnog pridvornog sekretara proizveo, onda je bio na konju i igrao se sa kameralistima i varmedašima kao dete sa loptom.“

Takvim karakteristikama postao je Trifunac poglavar Dištrikta. Kao što smo rekli 23. maja 1793. on je prvi senator, međutim kada je 1795. Jovan Avakumović napustio službu i kada se 28. juna 1802. godine Jovan Vilovski izjasnio da ne želi zauzeti mesto zamenika suca, a pošto pravog sudca nije ni bilo, pozvan je Trifunac na čelo Dištrikta što se tumači kao puno priznanje njegovim sposobnostima.

Godine 1801. Trifunac je u Beču. Radilo se o novoj privilegiji koju je trebalo isposlovati, kojom bi Dištrikt zaštitio svoju samoupravu od mađarskog plemstva i Torontalske Županije. Deputacija je stigla u Beč 1801. noseći dar vladaru od 50.000 forinti. Međutim Trifunčeva dva sadeputata ostala su u Beču svega dva meseca tako da je Trifunac sam preuzeo korake oko izrade privilegije On je ostao u Beču godinu i četiri meseca, odakle se vratio 28. juna 1802. godine. I 25. juna 1805. Trifunac je u Beču istim poslom, takođe i 1807. godine.

Mi o ovim privilegijama nećemo govoriti niti ih objavljivati. Čitaoce ćemo uputiti na knjigu *Velikokikinski Dištrikt*, a ovde ćemo dodati samo toliko da je privilegija ekspeditovana tek 1817.

godine, što znači za vreme dok je Trifunac bio sudac, i da se može smatrati njegovom zaslugom.

Pre nego što kažemo o Trifunčevim porodičnim prilikama iznećemo jedan sukob Trifunca sa predsednikom Komore u Temišvaru ali i neke tužbe koje su ga pratile. Mi smo ove optužbe nazvali hajkama na Trifunca od strane lica koji su sebe nazivali karbonarima.. No idemo redom. Najpre ćemo iznati sukob Tifunca koji podrobnije kazuje Đorđe Stanković, za koga Vasa Stajić kaže da je bio „*jedan ob boljih sinova Dištrikta*”. Stanković kaže da je o tome čitao u arhivu Kikindskog dištrikta, uz našu dopunu, dok je taj arhiv bio sačuvan u celosti. To sakaćenje arhiva i nedostatak akata objašnjava nam i Vasu Stajića kad kaže da on o tom sukobu nije našao ništa.

Radilo se naime o zakupu izvesnih pustara u dištriktu; predsednik je hteo da licitacija ne bude u Kikindi na čemu je Trifunac odgovorio „*to ne može biti, nikad on i Dištrikćani to neće dozvoliti*”. Predsednik tada pođe sa 40 naoružanih katedralnih-deliija ne bi li magistrat naterao na poslušnost, ali su u dištrikt tako dočekani da ih je palo 18 mrtvih.

U Melencima su protivnici Trifunca su sebe nazivali karbonarima. To su oni isti pretstavnici melenačke političke opštine o kojima je vladaru uoči bune pisao advokat Jovan Šićar, navodeći u tužbi razne malverzacije i zloupotrebe istih.

Tako je 1825. godine Dištrikt protokolisao naredbu Namesničkog veća po pitanju tužbe protiv Trifunca, navodno u ime opština Vranjevo, Melenaca, Mokrina i Kumana. Međutim konstatovano je da su tužbe sačinjene bez znanja opština i da nemaju osnova. U ovoj akciji protiv Trifunca našli smo imena advokata Živana Popovića i njegovog strica Arsena o kojima smo govorili u prvoj knjizi biografija, te izvesni Franc Feter, Jova Marinac i Jova Milošev.

I 1826. godine optužen je Trifunac ali bez uspeha. Međutim sudeći po Stankoviću, Trifunčevom savremeniku, kada je napunio sedamdeset godina 1832. godine „*na najveću slavu dištriktskih neprijatelj , a na veliku štetu Dištrikta i Dištrikćana Trifunac je sa birovine oboren*“

Ovog puta tužbe protiv Trifunca i njegovih ljudi u magistratu bile su svedene na 63 tačke ali se većina optužbi pokazala kao neosnovana. Međutim po pitanju nekih tačake Komorska administracija je naredila istragu. Od svih ružbi dokazana je samo jedna, u Melencima i Kumanima Trifunac je plaćao manje popaše nego ostali a to je kvalifikovano za zloupotrebu javne vlasti.

Rezultat ovih hajki protiv Trifunca nije nam poznat. Znamo da mu je sudskim putem naloženo da opštinskim blagajnama nadoknadi štetu. Ubrzo potom 2. juna 1838. godine najveći dobrotvor i mentor dištrikta Dimitrije Trifunac je umro. Dva dana kasnije sahranjen je u porti melenačke crkve gde mu se spomenik i danas može videti.

Pogreb mu je bio veoma svečan. Iz sobe ga je iznelo šest senatora dištrikta, potom ga je prihvatilo šest seoskih sudija a do groba ga je odnelo šest poglavara dišiktualnih sela. Četiri godine potom upokojila se i Dimitrijeva udovica Melanija rođena Čokrljan.

Dimitrije Trifunac je imao osmoro dece. Mi će mo prvo govoriti o onoj deci koja su živela u Melencima, a to su Danilo i Luka. Pre toga rećićemo da je Dimitrije imao i tri ćerke: Jasnu, Mariju i Ekatarinu. O njima znamo sledeće; Jasna je rođena 1785. i udala se oko 1805. godine. Marija se 1828. udala za Andreja Nikolića iz Srbobrana, venčanje je bilo u Melencima, a kum je bio Teodor Stratimirović iz Kulpina.

O Dimitrijevoj najmlađoj ćerki Ekatarini verovatno ne bismo ništa znali da među delima paroha Pavla Bibića nismo pronašli nekrolog koji je publikovala Matica Srpska u svom letopisu za 1829. godinu. Potaknuti tim tekstom tražili smo i našli nešto podataka o njenoj smrti.

Ekatarina Trifunac, danas neobično ime koje je početkom devetnaestog veka bilo u običaju kod našeg otmenog sveta, poživila je 20 godina i prestavila se 19. oktobra 1828. Na grobu, smrt joj je uz oca i mater ožalio i brat Jovan, redovni beležnik torontalske varmeđe. Braća Arsenije, Luka, Danilo i Pavle nalazili su se u Budimu.

Ekatarinin nekrolog nećemo reprodukovati u celosti. Ispisali smo samo deo istog a to je osvrt na prolaznost života i osvrt na čas smrtni koji nepravi razliku među ljudima:

„...Tako i ti Blaženopočivša! od zemlje telo pozajmila si, morala si zajam po Božijoj volji jednom vratiti. Snaga, krepost i život tvoj izčežli su; potamnilo je sunce tvoje na ovome svetu; smrtonosnim vetrom klonuo je cvet života tvoga, koga ni jedna rosa povratiti i oživeti neće. – Onda kada si raširila slabačka krila svoja i veselo poletela u krasno proleće života u naručiji braće i sestre i prijateljai-ah! Onda ti smrtna kosa, koja bez razlike travu i cveće obara i tebe uze i život se tvoj u tamni grob preseli. Materi zemlji vratila si dug-telo, a iskrnu božanstva-besmrtni duh tvorcu u ruke...”

Mi ćemo dodati još samo toliko da je nekrolog objavljen u letopisu matice srpske za godinu 1829. u Budimu, sveska br. 17.

Od petoro muške dece Dimitrija i Melanije najmlađi je bio Danilo rođen 11. januara 1798. godine. Prvu i poslednju vest o njemu našli smo u godini 1841, a doveli smo je u vezu sa pripremom opštinskih restauracija.

Te godine u Melencima su se pojavile dve stranke i to u sporu oko izbora opštinskog beležnika. Narodni prvaci Jovan Šićar, Arsa Popović i Laza Mojsin tražili su od magistrata da se za beležnika postavi Jovan Protić koji je 1837. dao ostavku na beležničko mesto. Drugu stranku vodili su Miša Adamov, Arka Popović, Arsa Rešin i Đorđe Milivojev. Oni su tražili da se za beležnika vrati Vasilije Čokrljan. Kako se potrebna većina nije mogla ustanoviti magistrat je u Melence izaslao visoku deputaciju koju su činili; veliki beležnik Jovan Tanazević, senatori Danilo Trifunac, Jovan Čunčić, Nika Stoanović kao i redovni beležnik Aleksandar Isaković. Ova su gospoda sazvala Melenačku opštinu predložila kandidate a potom Magistratu referisala tok izbora.

O porodičnim prilikama Danila Trifunaca znamo da se dva puta ženio. Porodicu su mu činili iz prvog braka deca Melanija, Miloš i Dimitrije. Zatim druga žena Jelisaveta udova Petrović koja se 1842 preudala za Danila i deca iz tog braka Luka i Marija. O njegovoj prvoj ženi neznamo ništa osim podatka da je rođena 1809 godine i da se zvala Marija. Što se tiče Danilove druge žene Jelisavete dodaćemo i to da je rodnom binila iz Subotice i da ga je nadživela.

Danilo Trifunac je umro 18. juna 1859, a Jelisaveta 15. decembra 1863. godine. Za njega je u matičnoj knjizi umrlih rečeno da je upravnik carsko kraljevske pošte.

Od gore pomenute Danilove dece najviše znamo o Dimitriju koji ga je i nasledio. Njegova druga deca poznata su nam samo toliko da je Luka umro po rođenju 1852 a drugi sin Miloš rođen 1844. umro je neoženjen u trideset prvoj godini života 1875. Što se Danilove ženske dece tiče, znamo da je Melanija rođena 1841. godine i da se 11. decembra udala za Vladimira Kovačića iz Sombora, oblasnog inženjera za koga smo našli da je bio predstavnik na Blagoveštanskom saboru.

Nešto više podataka našli smo o drugoj Danilovoj ćerki Mariji, ženi Mihajla-Miše Sabovljevića.

Rođena 1843, Marija se 1865. godine udala za senatora Mihajla-Mišu Sabovljevića iz Velike Kikinde. Venčanje je obavljeno u Melencima a kum je bio Kikindski senator Stefan Vidak.

O porodičnim prilikama Marije i Mihajla malo znamo. Zapravo znamo samo jednu stvar a to je da su u braku imali jednu kćer udatu za Jocu Vujića iz Sente.

Ako nismo u prilici da govorimo o Mariji Trifunac, u prilici smo da nešto više kažemo o njenom mužu senatoru Sabovljeviću.

Godine 1861. Sabovljević je izabran za velikog beležnika, a 1863. za senatora. Kažu da je bio jedan od najvećih besednika svoga vremena. Čuven je njegov govor u Mađarskom saboru od 1. maja 1879. godine protiv predloga o uvođenju mađarskog jezika u srpske osnovne škole. Takođe je sjajnu besedu održao godinu dana kasnije, 6. novembra, a po pitanju srpske crkveno-prosvetne autonomije. Kada je 1875. godine obavljen izbor zemaljskih poslanika za Ugarski sabor u svih devet srezova i u varoši Veliki Bečkerek, jedino je od Srba izabran Miša Sabovljević u Velikoj Kikindi. Inače te godine na Ivandan, 6. jula u opštinama bivšeg Velikokikinskog Dištrikta, Svetozar Miletić je od od 1600 dobio svega 667 glasova na biralištu u Bašaidu, te je ostao bez mandata. Međutim na molbu prijatelja ustupio mu je svoju kandidaturu dr Laza Kostić u Šajkaškoj tako da je Miletić 11. avgusta ipak bio izabran u Titelu na suprot Marku Nadaškom.

Govoreći o Mihajlu Sabovljeviću reći ćemo i to da je bio jedan od začetnika i najvatreniji pristalica kikinskog programa tzv. Notabiliteta. Po odlasku iz Velike Kikinde živeo je u Baji gde je bio kraljevski javni beležnik. U Baji je i umro 19. januara 1901. godine.

Kao što smo rekli Danila Trifunca nasledio je mlađi sin Dimitrije rođen 2. septembra 1837. godine. Oženjen Ekatarinom-Katinkom Koda, Dimitrije je imao sedmoro dece. Međutim pre nego što počnemo govoriti o ovoj deci ispisaćemo sve one podatke koje smo našli o njegovoj ženi.

Nas su Kode zaimale iz više razloga. Prvo njihovu zgradu „Venac“, omiljeno sastajalište Novosađana, kupio je melenački paroh Pavle Bibić za svoje sinove Nikolu i Dimitrija. Kao drugo Ekatarinin otac Đorđe Koda bio je trgovac koji se kretao po raznim oblastima kulturnog života Novog Sada.

Akvizitor bogatstva ove porodice bio je Ekatarinin deda, Dimitrije-Mita Koda, rođen oko 1808, a umro 14. (2) maja 1864. godine. Četiri meseca pre smrti Dimitrije je pisao testament iz kojeg se vidi bogatstvo ove porodice. Čerki Nini iz drugog braka za koju kaže da je slabog zdravlja i da mu na srcu leži ostavlja 4000 forinti srebra i još 4000 forinti na ime naslednog tala.

To je novac koji je njena mati donela kao miraz od svog brata Antonija Džandžafila trgovca iz Beča. Nju ostavlja na staranje sinu Georgiju. Za drugu ćerku Mariju udatu Duka kaže da je ona još pri udaji izmirena sa 6000 forinti. Njoj posle smrti ostavlja još 2000 forinti. Takođe i četvorici unučadi Dimitriju, Aleksandru, Georgiju i Jovanu ostavlja po 2000 forinti.

Od ove Dimitrijeve dece najviše nas je zanimao Georgije Koda, otac Ekatarine žene Dimitrija Trifunca. Koda se 19. juna 1842. oženio Justinom Malin najmlađom ćerkom Janka Malina trgovca iz Zagreba. Pri udaji Justina je dobila 5000 forinti srebra na ime materinstva, ali je 1853. godine sudskim putem tražila i babinstvo. Da li je i šta bilo od ovih parnica neznamo. Znamo da je Koda lako isplatio brata i sestre i to već do 1866. godine. Samo kuća koju je imao u Kazandžijskoj ulici u Novom Sadu i koju je izdavao Novosadskom Magistratu donosila mu je godišnje 2675 forinti čistog prihoda. Uz to njegove zgrade i salaši procenjeni su 1870. na 13500 forinti.

Godine 1860. Koda ima šestoro dece. Te godine on je predsednik Grčko-crkvene opštine, a 1879. predsednik je Srpske čitaonice. Tu su i druge počasti koje su mu nuđene ali i zasluge. Međutim za nas je simpatična i njegova velika ljubav prema cveću i voću. U tom pogledu ima velikih zasluga što je mnogo plemenito voće i najdivnije ruže iz Francuske i Nemačke preneo u naše krajeve.

Završavajući kazivanje o Đorđu Kodi spomenućemo i njegovog sina odnosno brata Ekatarine Trifunac, Đorđa. Spomenućemo ga zbog njegovog jakog osećaja za socijalnu pravdu koju je naročito istakao nakon prvog svetskog rata starajući se o ratnoj siročadi. Kažu da je bio vanredno dobar čovek i naročito omiljen lekar.

Sin Danila Trifunca, Dimitrije umro je 4. (24) septembra 1907. Nasledila ga je udovica Ekatarina ćerka Georgija Kode koja je 1910. još bila u životu. Imali su sedmoro dece od kojih je petoro zaživelo: Justina, Melanija, Olga, Miloš i Aleksandar.

Sudbina Dimitrijevog sina Miloša malo nam je poznata. Znamo da je rođen 1874. godine i da je bio oženjen Jovankom Valdborg iz Nađloža u Šopronjskoj Županiji. Zabeležili smo i Dimitrijevu žensku decu.

Rođena 1867, Justina je bila udata za Jovana Filu iz Požuna. Druga Dimitrijeva ćerka Marija bila je žena advokata Borislava Bradvarevića iz Vršca, sina Milete Bradvarevića i Milke

rođene Tomić. Mi smo se međutim posebno zanimali za treću, najmlađu Dimitrijevu ćerku Olgu, rođenu 1870. godine.

Godine 1893. Olga je zajednički život potpisala sa Nikolom Hadfijem lekarom iz Velikog Bečkereka za koga smo našli da je rođen u Turskom Bečeju. Venčanje je obavljeno u Melenačkoj crkvi 30. septembra, a svedoci su bili Augost Bakalović i Dimitrije-Mita Koda.

Međutim ono što nes je iznenadilo to poreklo ovog lekara koje smo dovelu u vezu sa starom Melenačkom porodicom Hadžić.

Sudeći prema krštenom listu koji posedujemo otac dr. Nikole Hadfija bio je Deme Hadfi odnosno Dimitrije Hadžić koji je rođen u Melencima 1826. godine ali koji se pomađario pa tako i pisao. U kojoj meri se Hadfi osećao mađarem neznamo. Znamo da je zadržao pravoslavnu veru a njegovo odnarnodnjavanje doveli smo u vezu sa njegovom ženidbom. Žena mu je bila Hermina ćerka velikog župana Hertelendija. Inače za Dimitrija-Demea znamo da je za vreme bune služio kod Mađara kao husarski oficir a potom kao beležnik u županijskoj službi. Našli smo i to da mu je brat Lazar bio veliki sudac grada Velikog Bečkereka, a potom sudij kraljevske kurije u Budimpešti.

Tako se otac Nikole Hadfija odrekao ako ne zavičajnosti, onda sigurno narodnosti, da je nikad više ne zatraži, tim pre jer mu je i sin Nikola bio katolik.

Mlađi sin Dimitrija i Ekatarine Trifunac, Aleksandar rođen je 1878. godine. Nažalost, on je bio poslednji muški potomak ove porodice, koja kako smo videli četvrtog kolena u Melencima nije ni imala.

Godine 1889. tražila je Ekatarina Trifunac od Melenačke crkveno školske opštine da joj sin Aleksandar može polagati propisane ispite za treći razred iz Srpskog jezika i veronauke. Odbor je odovorio potvrdno ali pod uslovom ako je iste predmete položio u predhodne dve godine tj razreda. O Aleksandru znamo i to da je školske 1899-1900. u Bratislavi učio prava i da je potom u Melencima radio kao belnik kod političke opštine. Ono šta još znamo o Aleskandru Trifuncu to je da je rano oboleo od tuberkuloze i da nije bio ženjen. Umro je u Melencima 1910. godine u 32 godini života.

Još jedan Trifunac skrenuo je pažnju na sebe. To je Jovan Trifunac najstariji sin Dimitrija Trifunca i Melanije Čokrljan

rođen 1791. godine, čiji se spomenik i danas može videti u porti Svetosavske crkve u Velikom Bečkereku, danas Zrenjaninu.

On je u buni 1848. imao toliko udela da je zaslužio da se o njemu više govori nego što je to dosad činjeno. Međutim nas je Jovan zanimao iz jednog drugog razloga. Njegov sin bio je Aleksandar Trifunac, rodoljub i dobrotvor čiju je ruku i plemenito srce osetio mnogi Srpski đak. I još nešto, on je bio redak Srbince-plemić koga koga bogatstvo i moć nisu odrodili od svog naroda.

Kao što je rečeno Jovan Trifunac je rođen 1791. godine u Velikoj Kikindi, ali je od rane mladosti živeo u Melencima. Po nama on je Melenčan više nego mnogi sinovi ovog mesta kojima je Melence bilo kolevka i koji su ovde našli svoj grob. On je postao Melenčan i samim time što je ovde proveo svoju mladost, ovde mu je otac Dimitrije, sudac Velikokikinskog dištrikta bio nastanjen, pa je ovde i umro 1834. godine. Usled toga Jovan Trifunac će do oko 1830. biti i zavičajan u Melencima što znači da je ovde dobio svoj duhovni uzrast.

O školovanju Jovana Trifunca nismo našli mnogo podataka. Znamo da je završio pravne nauke i da je već 1828. godine u zvanju glavnog beležnika Torontalske županije u Velikom Bečkereku. O svemu tome nismo mogli pisati pomoću arhiva Torontalske županije ili bolje rečeno od onoga što je od tog arhiva u Velikom Bečkereku ostalo. Daleko više doznali smo iz arhiva Velikokikinskog Dištrikta. On će nam govoriti o Trifuncu i njegovom učešću u revolucionarnoj 1848-49. godini.

U dosta teške dane, 20. maja 1848. na županijskoj skupštini koja je održana u Velikoj Kikindi izvršena je instalacija od vlade imenovanog župana Lasla Karačonjija, kao i postavljenje ostalih županijskih činovnika. Tom prilikom Trifunac je izabran za pod župana. Istog dana ministar Semere naredio je formiranje prekih sudova u Torontalskoj Županiji. Međutim ovo naređenje je pre njega dobio Petar Čarnojević. Za Trifunca ćemo videti da je isti akt potpisao ali 1849. sa Stratimirovićem.

Ove događaje doveli smo u vezu sa aprilskim nemirima 1848. u Velikoj Kikindi gde su od Dištriktualnih činovnika ubijeni Jovan Čunčić i Aleksandar Isaković. Čunčić se sakrio u svom podrumu ali ga je svetinja odatle izvukla i strašno osakatila. Odrezan mu je nos i iskopane oči. Potom mu je na glavi stavljen krnj lonac i tako unakažen obešen je ispred jedne mesare. Što se tiče Isakovića on je tučen do onesvećenosti a kada se osvestio udavljen je u smrdljivu baru-mulj gde je skončao u teškim mukama. O svemu tome svedočili su kapetan Kačković iz

Seleuša gde je pobjegao iz Kikinde i major grof Večei iz Žombolja izveštavajući svoje starešine o buni Kikindskih Srba.

U buni Trifunac se držao sa Srbima. Već početkom 1849. postavlja ga patrijarh Rajačić za predsednika okružnog odbora a 23. maja sa Stratimirovićem, Trifunac potpisuje akt o uvođenju prekog suda. Već naredni dan ustavotvorni odbor sa Rajačićem dovršio je ustav za Srpsku Vojvodinu i poslao ga Srpskoj deputaciji u Beč radi podnašanja caru na odobrenje.

Neznamo šta se sa Trifuncem dešavalo nakon bune. Znamo da je živio u Velikom Bečkerekui da je 1861 bio poslanik na Blagoveštanskom saboru kao i to da je u Velikob Bečkereku živio u današnjoj ulici Ive Lole Ribara 1.

U toj kući Trifuncu je rođeno mu je petoro dece, a u toj kući je 1866. godine i umro. Prema protokolu matice umrlih kao dan njegove smrti zabeležen je 30. maj. Sahranjen je dan kasnije a kao uzrok smrti zapisano je „zapaljenje džiherice“. U Srpskom narodnom listu Teodora Pavlovića, četrdesetih godina devetnaestog veka objavljeno je niz oda ispevanih velikim ličnostima Srpskog naroda poput Save Tekelije, objavljena je i oda Jovanu Trifuncu.

O porodičnim prilikama Jovana Trifunca znamo da se ženio dva puta ali da su mu deca bila iz drugog braka. Milan je umro 6 februara 1842, Stevan 30. jula 1840. a Petar 1856. godine. Za Jovanovog sina Petra pored godine smrti našli smo da je rođen 29. juna 1836. kao i to da je kršten dan kasnije od strane sveštenika Emanuela Bakalovića. Po rođenju je umrla i Jovanova kći Agnica 19. maja 1835. godine.

O Jovanu Trifuncu ćemo reći još samo toliko da mu se prva žena zvala Ana a druga Jelisaveta. Za Jelisavetu mislimo da je bila iz porodice Čarnojević.

Redak je bio Srbin plemić koji je tako žarko ljubio svoj narod; redak je bio Srbin plemić koga bogatstvo i moć nisu odrodili od svog naroda i redak je bio Srbin koji se za svoj narod toliko zauzimaao kao što je to činio Aleksandar Trifunac, sin Jovana Trifunca rođen 1838. godine. Ni jedan njegov trud nije bio vezan sa njegovom ličnom korišću. Sve što je radio bilo je u interesu naroda Srpskog. Kao takav on sigurno spada u jednu širu kulturnu i političku istoriju u kojoj svoje mesto već imaju i Svetozar Miletić i Mihajlo Polit.

Prema nekrologu štampanog u *Braniku*, Aleksandar Trifunac je rođen 1832. godine. Ovo kazivanje nije tačno. Mi smo

godinu i datum njegovog rođenja tražili u Velikom Beečkereku i našli sledeće: dana 1. septembra 1838. godine rođen je mladenac Aleksandar od oca visokoblagonog Jovana Trifunca slavnog komiteta torontalske županije redovnog fiškala, i matere Jelisavete. Sveštenik je bio Emanuel Bakalović, a kum gospodin Antonije Bakalović pritjažatelj mesta Nemeta.

Neznamo kada je Aleksandar pošao u osnovnu školu koja je u to vreme imala tri razreda, od kojih su buduće gimnaziste učile samo dva razreda a potom prelazili u gimnaziju. Međutim pojedini razredi su se učili po dve godine, prvi razred i po tri. Đaci su se zvali prve godine načinatelji, druge bukvarci a treće časlovci.

Školske 1850-52. Trifunac je đak V i VI razreda velike Karlovačke gimnazije. Bio je odličan učenik a vladanje mu je bilo „za ugled celokupnoj gimnazijskoj mladeži“. Školovanje je potom nastavio u Beču gde se sprijateljio i drugovao sa Svetozarem Miletićem, Lazom Đunđerskim, Brankom Radičevićem, Zmajem i Đurom Daničićem.

Toliko smo našli o Aleksandrovom školovanju. No za nas je mnogo važnije njegovo učešće u političkom životu ili bolje rečeno, političkom preobražaju našeg naroda.

Aleksandar Trifunac je sigurno jedan od najsimpatičnijih ljudi iz Miletićeve narodne i liberalne stranke. Mada spahija i plemić on je sa oduševljenjem prihvatio ideje ujedinjene omladine srpske i Miletićev Bečkerečki program. Sa tim programom Trifunac se 1872. u Veliom Bečkereku kandidovao za narodnog poslanika za Ugarski sabor i pobedio. Tačnije izbori za Ugarski državni sabor u Torontalu održani su 19. juna 1872. godine. Tom prilikom pored Trifunca od Srba su za saborske poslanike izabrani još i Aleksandar Nikolić za Pardanjski srez i Petar Čarnojević za Veliku Kikindu.

Zapravo to je vreme kada Srpska borba u Ugarskom parlamentu dostiže vrhanac i kada su se uz Trifunca u saboru nalazili Svetozar Miletić, dr Laza Kostić i dr Nika Maksimović. Bili su to političari retkog dara i ogromnog obrazovanja.

Za Trifunca znamo da je bio i veliki putnik koji je proputovao sve evropske zemlje, i da je osim maternjeg jezika govorio još i mađarski, nemački, engleski, španski, italijanski i francuski jezik.

Međutim, ovaj rad je za Trifunca bio velika žrtva. Na žalost, već oko 1860. godine, kod njega se javlja tuberkuloza od koje je bolovao preko trideset godina. Polit je pisao, kako

Trifunac kad je dolazio kod njega na govor, teško umoran legne na kanabe i uzima arsenik. Ipak bolest ga nije sprečila da se bavi i crkveno autonomnim poslovima. Dva puta je u Bečkereku biran za crkveni sabor i to 1885. i 1886. godine. Tada mu je nuđeno i potpredsedništvo sabora.

Trifunac je svoju bolest nosio do noći između 24. i 25. novembra 1892. kada je na svom imanju Lapadura, u blizini Čaakova, revolverom skratio svoje muke. Bilo mu je 54 godine. U stisnutoj šaci nađena mu je cedulja na kojoj je napisao: „*Ako se bude kadgod za Miletića kupilo priloga za dar, to neka se iz moje ostaavine isplati 1000 forinti*“.

Pre toga učinio je legate u korist Srpskog narodnog pozorišta i Srpskog učiteljskog konvikta. Testameentom je naredio da mu se telo odnese u Gotu u Nemačkoj i da se spali. Želja mu je ispunjena tek nakon dve godine zbog kolere koja je ovde vladala.

U veličinu Aleksandra Trifunca uverili smo se imajući u rukama nekrologe štampane u listovima *Branik*, *Sadašnjost*, *Naše doba*, *Vesnik*... Ipak o njemu su najbolje rekli oni koji su ga i najbolje poznavali. Polit je o Trifuncu rekao da je bio prava slika engleskog land lorda u srpskom izdanju... On je bio plemenit ne samo po svom naslovu, nego i po svojoj duši, u čitavom biću – od glave do pete. Drugi pisac nekrologa je to još bolje rekao „*Redak je bio Srpski plemić, možda i najbolji što smo ga do sada imali... Darovit, uman, rodoljubiv, obrazovan, plemenit i bogat, on je bio kao stvoren za sirotan srpski narod, da mu pomogne*“.

Mi ćemo svemu tome dodati nekrolog štampan u *Braniku*:

„...*Slava Aleksandru Trifuncu! Na vek slava. Laka mu crna zemlja, večan mu spomen u narodu, kojeg je on ljubi ocelom svojom velikom dušom i punim žarom s svog toplog srca!*...“

Znamo za još jednog sina Dimitrija i Melanije Trifunac. To je dr Pavle Trifunac od Batfe rođen 1797. godine.

Datum Pavlovog rođenja tražili smo u Melencima, ali nam je trud bio uzaludan. Tačnije te podatke u Melencima i nismo mogli naći. Zapravo, Pavle je rođen u Velikoj Kikindi, gde mu je otac jedno vreme bio u zvanju pod beležnika a potom i senator. Ovo će biti da je tačno. Jer kao što smo rekli, 1802. godine bivši sudac zamenik Jovan Vilovski zahvalio se na dužnosti, a to je značilo Dimitrijevo postavljenje kome je administracija za mesto stanovanja odredila Melence. To znači da je Pavle ako ne rođen u Melencima u Melencima živeo od rane mladosti kao i druga Dimitrijeva deca; Arsenije, Luka, Jovan i Danilo.

Nismo imali podataka da proverimo gde je Pavle završio prve škole. Znamo da je 1806. godine u Karlovcima učio treći razred gramatike a prava u Budimpešti. U Budimpešti je diplomirao i dao doktorat.

Hronološki gledano prvu vest o Pavlu Trifuncu imamo u godini 1832. Saradnik je Letopisa Matice srpske, a 1838. i Serbskog narodnog lista.

Posle Tekelijine smrti Trifunac je redovni član Matice srpske i uzima značajnu ulogu u kulturnom životu Srba. Verovatno, 1842. godine Matica ga određuje te sa Pavlom Kojićem, po Tekelijinoj smrti, prenosi iz Arada u Budim Tekelijinu biblioteku u 25 sanduka o čemu je referisao 8. januara 1843. Iste 1842. godine izabran je za potpredsednika, a 1844. i za predsednika Matrice srpske. U zvanju predsednika Matice je bio sve do 1853. godine.

Jedno vreme Pavle Trifunac je ocenjivač rukopisa pri *Letopisu Matice srpske*. Tako je 1844. godine sa Isidorom Nikolićem pozitivno ocenio dramu Jovana Subotića *Stefan Dečanski* koja je potom dobila i nagradu Matice.

Trifunac je bio ne samo imućan čovek, nego i čovek u čijoj se kući i lepo živelo. Kažu da je bio poznat i kao veseljak te da je uvek imao punu kuću društva ali i da je u društvu rado izlazio. Bio je oženjen primorkinjom, sa Rijeke, iz porodice Kurtovića, vanredno imućne, za koju Jovan Subotić kaže da se odlikovala velikom lepotom.

Dalje o Pavlu znamo još samo toliko da je umro u Velikoj Kikindi 26. marta 1882. godine.

Ne znamo kako je spram ovih Trifunaca stajao dr Pavle Trifunac pisan i kao Pavle Trifunac mlađi.

Prema ekstratu pravoslavne crkve u Melencima, Pavle Trifunac mlađi, rođen je 9. januara 1825. godine od oca Uroša, jerođakona i matere Marije Trifunac. Prema istom izvodu krštenje je obavio paroh Živan Vasilijević dok je kum na krštenju bio Jovan Avakumović iz Velike Kikinde.

Godine 1826. otac Pavov, Uroš učitelj je drugog razreda u Melencima. Koliko su te godine učitelji u Melencima uživali platu neznamo. Znamo da je te godine učitelj drugog razreda u Velikoj Kikindi primao godišnje 120 forinti. U Bašaidu je učitelj prvog razreda primao 80, a drugog 120 forinti. Uz platu učitelji su uživali i deputat, i to u soli, ogrevu i svećama. U Kikindi je novac

preračunat od deputata iznosio preko 400 forinti. Od komore su učitelji dobijali po dve, ređe po četiri jutra livade.

Toliko smo našli o učiteljskim primanjima i o ocu Pavla Trifunca, Urošu. O njegovim porodičnim prilikama govorićemo kasnije.

Pavle je prve škole učio u Melencima. Godine 1842-3. slušalac je druge godine prava u Bratislavi, potom je advokatski ispit položio na peštanskom sveučilištu gde je dao doktorat.

Kao advokat Trifunac je cenzurirao u Velikoj Kiindi. U varoši je u društvu Nikole Stojanovića i kikindskih studenata oživeo kulturni život. Jedan je od osnivača srpske čitaonice i Velikokikindskog lista, čiji je bio urednik.

Pavle je pravio lepu karijeru. Kao sin slavnog Veliko Kikindskog dištrikta, služio je do 1849. kao beležnik kod Magistrata. Krajem iste godine izabran je za solgarbirova u Novom Bečeju a potom i za carsko kraljevskog poverenika u Lugošu. Međutim kada su organizovane političke opštine u Srpskom Vojvodstvu, Trifunac je imenovan za carsko kraljevskog načelnika u Vršcu gde je za izuzetne zasluge 1856. godine odlikovan ordenom Franje Josifa.

Kada je 1861. godine ukinuta Srpska Vojvodina, Trifunac je postavljen za Podžupana Torontalske županije. Tom prilikom Vojvodina je priključena Ugarskoj a u banatskom provincijalu nastaje doba mađarskog provizorija koji će trajati sve do 1867. godine.

Izborom Pavla Trifunca za Podžupana predhodilo je raspuštanje zemaljskog sabora 22. avgusta 1861. Tom prilikom raspuštene su i skupštine pa i torontalska, na čijem čelu je privremeno postavljen Petar Palik-Učevni. Od novoimenovanih činovnika Srbi su bili; Pavle Trifunac kao drugi pod župan, Lazar Vidić glavni fiškal, Paja Popović i Šandor Mihajlović bili su sudije sudbenog stola. Međutim ova organizacija nije dugo trajala. Pošto je pao ministar Šmerling, sa njim je pao i upravni sistem. Car je hteo potpuno izmirenje sa Mađarima i nagodbu. U tome su ga sprečili ratovi sa Italijom i Turskom tako da će do nagodbe doći tek 1867. godine.

Kao što smo rekli po ukidanju Vojvodstva Srpskog ili Srpske Vojvodine Trifunac je izabran za podžupana a 1866 godine i za poslanika na ugarskom zemaljskom saboru. Dve godine potom počastvovan je zvanjem savetnika u kraljevsko ugarskom

ministarstvu unutrašnjih poslova. U tom zvanju je izaslat u Veliku Kikindu radi ponovne uspostave Veliko Kikinskog Dištrikta.

Pavle Trifunac je uzimao učesća i u crkveno autonomnim poslovima. Učestvovao je na saborima 1861 i 1865 godine. Kažu da je imao velikih zasluga na pisanju crkveno autonomnih statuta, sadržanih u kraljevskom reštriktu od 10 avgusta 1868. Takođe napisao je i značajno delo pod nazivom *”Značajni momenti iz istorije privilegovanog Velikokikinskog dištrikta koji se nalazi u Vojvodstvu Srbiji”*.

Ispisujući Pavlovu činovničku karijeru, izuzmemo li njegove porodične prilike, malo smo šta našli o njegovom privatnom životu. Ne samo da o onjegovom privatnom životu nismo mogli ništa iščitati nego i ono malo podataka do kojih smo došli prikazuju nam Trifunca samo u silueti.

Tako smo iz memoara Savke Subotić žene pesnika Jovana Subotića a sestre Politove, ispisali jedan simpatičan detalj iz Pavlovog života. Iz tih uspomena pomalja se Trifunac kao čovek koji zna šta je lak i zadovoljan život i koji se ume veseliti pri mnogobrojnim svedocima. Tako je u protokolu venčanih grčke crkve u Beču zabeleženo ime Pavle Trifunca kao kuma na svadbi Jovana Subotića i Savke Polit , o čemu Savka u svojim sećanjima kaže:

„Prvog maja 1851. g. videle su Bečlije prave srpske svatove. U prvim kolima sedeo je dever s mladom, a apored kočijaša gajdaš. To beše lep, mlad momak u divnom narodnom odelu. Košulja i prsluk behu mu zlatom bogatom izvezeni a gaajde okićene srpskom narodnom trobojkom i peškirim, takođe zlatom vezenim. Na konjima, pak trake i peškiri. U drugim kolima kum i mladoženja; za njima ostali svatovi, među kojima behu: knez Mihajlo, Hadžić Svetić, porodica Vuka Stefanovića Karadžića, Teodor Pavlović, novinar, Stojaković, carski savetnik, Jiriček, Kornelije Stanković sa svojim dobrotvorom Paavalom Riđičkim i još nekoliko srpskih porodica koje su živele u Beču. Bilo je i srpskih đaka. Može se misliti kakav je to prizor bio za ljubopitljive Bečlije! Kum je bio Pavle Trifunac, carski savetnik, iz Melenaca u Banatu. On se postarao za gajdaša i za sve te pripreme. Bio je to veliki Srbin i dušom i telom.

'Hoću da pokažem bečlijama srpske svatove, svatove našeg pesnika, moga Jove!'

Kum je svojim oduševljenjem i kneza ushitio. 'E, baš vam hvala na ovom prizoru!', rekao mu je knez.

Trebalo je da nas venča petrijarh Rajačić, ali je on bio sprečen bolešću, te je to izvršio arhimandrit Kaćanski, u grčkoj crkvi. Tu je bio i ruski prota Rajevski, a i neke vladike, koje su bile na sinodskoj skupštini u Beču.

Kum je naredio da se crkva iskiti zelenilom i cvećem. Sveta je bilo toliko da su morali zatvoriti crkvena vrata. Kud god su prošli svatovi, gledali su Beečlije kao na kakvo čudo...“

Prema nekrologu koji je objavljen u *Srpskom dnevniku*, Pavle Tifunac je umro u Budimpešti 1889. godine. Pogreben je na Srpskom Budimskom groblju 3. (15) marta u četiri sata po podne, iz kuće u ulici *Orsag-haz-utca br. 8*.

Pavle Trifunac je bio oženjen Marijom Riđički „od Skribešća“ ćerkom Isidora i Teodore Riđički. Nasledilo ga je dvoje dece Isidor i Mihajlo. O njima neznamo ništa.

Ako o Pavlovoj deci nemamo podataka, dosta toga znamo o njegovoj udovici Mariji-Gizeli odnosno njenom ocu Isidoru i stricu Pavlu.

Tast Pavla Trifunca bio je Isidor Riđički Mokrinski trgovac koji je pored Marije imao još šestoro dece: Svetozar 1822-?, Beč, bio je advokat; Jovan, kapetan 1824-1909; Aleksandar-Šandor, pukovnik 1825-1909; Stefan, inženjer 1827-?; Pavle pop 1834-? i Mihajlo knez Mokrina 1836-1909.

Od svih ovih Riđičkih nas ne najviše zanimao Marijin stric Pavle, dobrotvor i mecena *Srpskih umetnika*. On je imao prava na plemićku titulu i porodični grb, na na kojem je bila ispisana defiza *Intemerata fide (Neokaljana vernost)*.

Znatne detalje iz života Pavla Riđičkog saznali smo dobrotom gospodina Dragoljuba P. Badrljice, profesora iz Mokrina, te će mo ih ovde i preneti.

Pavlov deda bio je sveštenik a otac trgovac. On sam bavio se advokaturom i bio školski drug Teodora Pavlovića i Konstantina Pejčića. Bio je punomoćnik grofa Jovana Nake za vreme njegovog maloletstva. Kasnije je uticao na ovog Velikosemikluškog plemića da ustanovi legat kod Matice srpske od 5000 forinti za književne nagrade.

Pavle je i sam bio mecena. Skupovima Matice srpske u Pešti prisustvovao je još početkom tridesetih godina, a 1837. kada je postao je njen član, umesto obaveznih 40 forinti članarine upatio je 200. Inače, postoje svedočanstva da su se u njegovoj kući u Zemunu na Uskrs 1849. godine, prvi i jedini put sreli Branko Radičević i Jakov Ignjatović. U Beču Pavle je bio staratelj naukovanja Kornelija Stankovića, koji mu je u znak zahvalnosti posvetio kompoziciju *Slavenski kadril* i *Liturgiju Jovana Zlatoustog*.

Privodeći kraju naše kazivanje u porodici Trifunac govorićemo i o drugom sinu paroha Uroša Trifunca, o starijem Pavlovom bratu Mihajlu.

Rođen 1823. godine, Mihalo je jedno vreme bio beležnik u Mokrinu a potom advokat kod okružnog suda u Velikoj Kikindi.

Oženjen Danicom ćerkom Georgija i Sare Kostić, Mihajlo je imao troje dece; Danicu, Georgija i Uroša. O Georgiju i Urošu neznamo ništa. Danica je bila žena Stevana Pavlovića iz Segedina koji je jedno vreme bio veliki sudac Torontalske gradomeđe u Biledi tj. sreski načelnik u mestu u kom je bila direkcija Velike domene Zagrebačke nadbiskupije, odnosno kaptola. Njihova ćerka Julka rođena je 19(31). decembra 1873. godine, jedan dan posle očeve smrti.

Po smrti muža, Danica se po drugi put udala za Stevana Popovića, direktora banke u Starom Bečeju, no kada joj je muž zbog dugovanja izvršio samoubistvo, ona se sa ćerkom Julijanom vratila u Veliku Kikindu i živela je u kući advokata Jovana Radaka.

Godine 1896, Julijana se udala za trgovca Mitu Rusa a venčanje je obavljeno u Velikoj Kikindi 10. decembra. Našli smo da je kum bio Nikola Veselinović knjigovođa, dok je za starog svata zapisan Julije-Dušan Belić, zet Mite Pačua.

Međutim Julijin brak nije bio srećan. Prvo se Mita, a potom i Julija odala slobodnom i lakomislenom životu, pa je najzad i razveden. Julija je potom vodila četiri parnice protiv Matice srpske, tražeći 40000 kruna na ime zajma, koji je njen otac dao Đoki Radaku, dobrotvoru Matice, od čega 11200 forinti na ime miraza njene tetke, žene Radaka, i obećani dar od 1500 forinti.

U braku Julijana je imala dvoje dece koja su po rođenju umrla. Mita se potom oženio po drugi put i imao troje dece, od kojih je jedan ostao u Velikoj Kikindi. Druga dvojica živela su u Mađarskoj, jedan je bio advokat a drugi oficir.

KASNIM

Kasnim, oprosti,
ove godine krvarim na sve strane i teško progovaram jer
za nama unazad, ćutke brojim dane.

Kasnim, izvini,
brojevi i događanja ne peru mi ruke i na koži još uvek
umire miris tvoje zamršene kose.

Kasnim, razumi me,
mrak u sobi na mahove me rasplače i slepoočnice se
otkoče,
kad me zidovi stisnu i ne daju ti napolje.

Kasnim, a rano mi je,
vrelu vodu odvrćem lagano i škrgućem više dušom nego
što se mrve zubi, dok pulsiraju opekotine.

Kasnim, a ne čekaju me,
telefon uporno zvoni i dok ustajem razbijam času punu
kišnice, u slušalici plitko, bolesno disanje.

Kasnim, a zašto i ne bih,
imam još čitav život da me u njemu ne čekaš, isto je
danas, isto mi je danima.

Kasnim, i nemam sat, ja s vetrom ionako oduvek dolazim
i vraćam se, plahovita.

Kasnim, i tu sam redovna,
uguši me miris,

saplete me zrak,
nasmeje me isti, uvek isti kvar.

Kasnim i gola sam,
prljava,
suva,
duboka,
ciklična,
tuđa,
puknuta,
dečja,
mirisna,
prolećna.

Da kasnim za sobom to kažu, jer u tebi sam tako čista
ostala.

Kasnim, a možda i lažu, mada ipak bride oba tabana i
teško dišem od iznenadnog napora.

Kasnim, jer tako to ide,
kad sklopim oči tek tada vidim i kažem kad ćutim a užas
sam kad sam dar.

Kasnim, ipak zauvek,
jer korak ti je veći od mog i za par dana istroši sve ulice,
a hodam kako traju godine.

Kasnim, i zastajem prečesto, od grubog traganja i duša
klone i sanjam duge, sveže i čiste vode da mi naježe kožu

i da me prevare.

Kasnim, i ne vredi,
ništa me još ne odvraća i ne zateže,
idemo zajedno tuda,
i tako dobro je.

Kasnim, izvini,
sada ipak ostajem da vlažnih kolena sedim na polovini
tvoje ulice.

Kasnim, i bagrem mokar već miriše,
i nemam snage da u vazduh pitam gde si i kad dolaziš po
mene.

Kasnim, ti upij me i moli ih da ne pitaju koga tražim tu i
da li na kiši hladno je.

Kasnim, ti čekaj me, otvori vrata da utrčim unutra bosa i
hladna, utopli me.

Minut ili dva,
meni dosta je.

Obećavam, sama ću otići kad kiša prestane.

DNEVNIK

Srđan V. TEŠIN

21TH CENTURY FRAGMENTS FROM MY DIARY (5)

MAJ-JUN: Festival europske kratke priče - Pisac bez pasoša

Roman Simić: Dragi prijatelju, evo i mene, u vezi onog naseg festivala. Dakle, datumi su 31.5.-5.6, gradovi: Zagreb i Zadar, sudionici: Julia Franck (GER); Goncalo Tavares (PORT) ; Fernando Iwasaki (PER/SPA); Laszlo Garaczi (HUN); Abdelkader Benali (NL); Srđan V. Tešin (SRB); Alex Epstein (ISR); Michael O’Conghaile (IRL); Philip O Ceallaigh (IRL), Mary Morrissey (IRL); Patrick Cotter (IRL); Cecilia Davidsson (SWE); Rachel Trezise (UK); Samir El-Yussef (PAL/UK) te, naravno, hrvatine: Neven Ušumović, Zoran Ferić, Senko Karuza, Damir Karakaš...

Srđan Tešin: Dragi Romane, da rezimiramo... Dakle, ja imam nastupe u ponedjeljak, utorak i četvrtak. Sta se od mene ocekuje u utorak kada je predstavljanje Nevenove knjige? Da pricam o knjizi? Ili? A sta ti znace te boje: plava, tirkizna i sl. Narocito kod Nevena... Kad ja treba da sam u Zagrebu? Vec u nedelju? Postoji neki bus koji krece nedeljom u 11.30h iz Bgd-a i u 17h je u Zagrebu. Da li je to ok? Bice jos pitanja... O tome da li cu zaduziti prevoditeljku, mladu anglistkinju, studentknju, necu ni da pitam jer sam ozenjen covek i otac jedne sestomesecne bebe, mada...

Roman Simić: Dear all, I’d be grateful if you could let me know if everything’s OK with your travel arrangements (did you have your flights booked and all the tickets handy). As well as to confirm the data we have about it. Please, let me know if there’s anything we should especially take care of (vegetarians, vegans, frutarians...).

Srđan Tešin: da li ja sa autobuske idem sam u hotel da se prijavim i ostavim stvari ili ce me neko cekati da idemo na kuhanje/kuvanje hrvatskih pisaca?

Roman Simić: Cekat cemo te, nemas frke - dolazis točno onako kako si javio?

Srđan Tešin: Sorry, Romane, zbog ove neprijatnosti u vezi sa mojim pasosem. Uopste ne mogu da verujem da se to dogadja. U sred pakovanja sam pogledao u pasos. Kad se nisam slogirao... Ako sve bude proteklo ok u policiji u ponedjeljak, krenuo bih put Zagreba u utorak. Problem - ako dobijem pasos kad ste vi vec u Zadru, da li da uopste dolazim? Uzas, uzas, uzas... Kakav sam ja komad budale!

Roman Simić: hej, mestre a jebiga, dogadja se i to :-)
al' da mi je zao - to da u svakom slucaju, ako dolazis do srijede ujutro, mozes s nama u zadar - procijeni je l' ti se to isplati pa odluci. cujemo se, u svakom slucaju, javi kako stvari stoje i drz se

Srđan Tešin: Hvala! Sad mi je još više krivo što nisam bio učesnik! Eh ti pasoši, putovnice...

JUN - Festival Kikinda Short No. 4: U talkin' to me!?

Sudeći samo prema biografijama, imali smo unapred čemu da se radujemo. Organizatori su se potrudili da na ovogodišnji Kikinda Short, četvrti festival kratke priče, koji se održavao u Kikindi i Beogradu od 25. do 27. juna, dovedu ekskluzivne i zanimljive pisce iz Evrope, regiona i Srbije. To što je zemlju-specijalnog gosta predstavljala Škotska, bilo je dovoljno intrigantno da privuče medijsku pažnju, a činjenica da je jedan od gostiju Rodž Glas, upravo pred polazak za Srbiju, osvojio prestižnu nagradu „Somerset Mom“ – koju su pre njega dobili, recimo, Doris Lesing, Džon le Kare, Ijan MekJuan, Džulijan Barns i Zejdi Smit - dodatno je pobudila interesovanje. U press materijalu tim povodom još piše i ovo: „Istog dana kada su organizatori festivala saznali da je Glas dobio ovu uglednu nagradu, nezvanično su obavješteni da im Ministarstvo kulture Srbije nije odobrilo niti jedan jedini dinar za manifestaciju.“ (Organizatori ne haju za onu: čovek se širi prema guber, nego teraju po svome.)

Pored Glasa, Alan Biset i Sofi Kuk, uspešni pisci mlađe generacije, predstavljali su književnu reprezentaciju Škotske. Među dvadesetak pozvanih pisaca, na spisku su se našli još i: Lejla Kalamujić (BiH), Andrea Pisac, Slađan Lipovec, Rade Jarak i, neplanirano ali sasvim na mestu, Zoran Lazić (Hrvatska), Agneš Judit Kiš i Kristijan Grečo (Mađarska), Rumena Bužarovska i Dimitar Samardžiev (Makedonija), Vesna Lemaić (Slovenija), Danijela Kambasković-Sojers, Dragana Dukić, Slobodan Bubnjević, Igor

Marojević, Mirjana Đurđević, Petar Peca Popović, Ivan Mrđen i potpisnik ovih redova (Srbija).

Prvu večer, nakon poslepodnevne vožnje fijakerima po kikindskim sokacima, otvorio je lokalni gajdaš iza koga su paradnim korakom stupali Glas, Biset i Kukova. Nakon kurtoaznog predstavljanja, otkrili su nam koje su to reči naučili na srpskom: „Dobro večer, jelen pivo“, „Zdravo, rakija“ i „Ćao, ja ne pije“. I onda, u dobrom ritmu i još boljem raspoloženju, ređali su se pisci na sceni letnje bašte Narodne biblioteke “Jovan Popović” iz Kikinde, organizatora ove književne parade. Nema sumnje da su prve večeri Biset, Lipovec i Jarak ostavili najbolji utisak na mnogobroju kikindsku publiku. Biset je, sa teškim škotskim naglaskom, naizust izdeklamovao priču kao da je ispao iz *Trainspottinga*, Lipovec je za festival odabrao efektnu, govornu priču o mukama jedne profesorice, a Rade Jarak, (a šta reći o tom čoveku, a da ne deluje izmišljeno?) pročitao je, kako-tako, priču, ubedljivo najuspeliju po svim estetskim i poetičkim uzusima koja se mogla čuti na obe festivalske večeri.

Druge večeri, nakon kiše kakvu ni najstariji Kikinđani ne pamte, publici se predstavio ostatak festivalskih učesnika, od kojih su Grečo, Glas i Kukova dobili najbolje ocene za umetnički dojam i prikazanu tehniku čitanja i/li kazivanja priča. Grečova priča o mađarskom seljaku kome se, nakon poduvanog džointa, priviđaju Marsovci koji mu krađu kokoške, druga je na listi najduhovitijih, odmah iza one o profesorici kojoj se đaci pravdaju zašto nisu došli na čas (moralni su da ispucaju „zolja“ u nasip, kako ih, tokom velikog spremanja, ne bi pronašla majka jednog od učenika). Glas je svojom pričom opravdao status najveće festivalske zvezde, a Sofi Kuk dokazala da i plavuše umeju da pišu potentnu prozu koja svojom svežinom prosto mami simpatije čitalačke i slušalačke publike.

Osim gajdaša Milana Vašalića, muzički deo programa činili su džez bendovi *Graz Ekspres* i *Super confusion*, a treba dodati još i to da je pored besomučnog ispijanja kafe i drugih aromatizovanih i bezbojnih tekućina ispred hotela *Narvik*, za goste festivala organizovana i poseta vajarskom simpozijumu *Terra* i mamutici *Kiki*. Festival je završen nastupom pisaca u Beogradu u bašti Doma porodice Pavlović. Nakon festivala, sve priče ovogodišnjih učesnika naći će se u zborniku koji će prirediti Srđan Papić i Srđan Srđić, tandem odgovoran za ovogodišnji trodnevni književni hepening.

SEPTEMBAR: Međunarodna književna kolonija: **Bilo jednom u Čortanovcima**

Porazna je činjenica da u Srbiji postoji bezbroj likovnih kolonija i samo dve književne: u Čortanovcima i Sićevu. Verovatno da ima i onih koji su utilitarističkog stava pa smatraju da su književne kolonije čisto gubljenje vremena, jer se od takvih kolonija ne može očekivati nikakav konkretan rezultat. Nakon likovnih kolonija organizatoru barem ostanu slike, a nakon književnih - samo dugovi. Bilo kako bilo, Srpsko književno društvo i Srpski PEN Centar već devetu godinu zaredom tokom septembra organizuju godišnju Međunarodnu književnu koloniju „Čortanovci“, koja se održava u idiličnoj rezidencijalnoj Vili „Stanković“. Pod sintagmom „idilična vila“, mislim na objekat zatvoren za javnost i obične smrtnike, jer je u pitanju mesto koje je, u doba pre vojvođanske „jogurt revolucije“, osmišljeno kao oaza za rad i opuštanje političke elite. To je ostalo i do danas. Ko će ga znati kakve su značajne političke odluke donošene upravo u Čortanovcima i ko zna kakve tajne kriju zidine zdanja koje je, neposredno pre Drugog svetskog rata za dr Radenka Stankovića, projektovao čuveni arhitekta Dragiša Brašovan.

Ovogodišnji saziv Kolonije obeležili su pesnici. Moguće je da je gospodin Slučaj umešao svoje prste, ali na ovogodišnjoj čortanovačkj Koloniji bio sam jedini romanopisac. Prvi učesnici koje sam imao prilike da upoznam bili su predstavnici Crne Gore i Makedonije, Boris Jovanović Kastel i Jovica Ivanovski. Različiti po svemu. Prvi, pesnik Mediterana, zaljubljen u obalu i more, drugi, aktivni učesnik Novog talasa čiji stihovi izazivaju i smeh i tihu jezu. Rumunka Aida Hancer najmlađa je učesnica Kolonije od osnivanja. U svojoj zemlji ona je velika pesnička nada, dobitnica najprestižnijih nagrada, a u Čortanovcima je bila tiha devojčica kojoj nedostaje Facebook i koja bi se neprestano igrala „igre identiteta“, koju je nas je naučio kraljevački pesnik Dejan Aleksić, o čijem izuzetnom talentu svedoče, dabome, čitanke. Aidine pesme na srpski maestralno je prevela Ileana Ursu. Nadajmo se da ćemo uskoro moći da čitamo i njene dve knjige koje su joj u Rumuniji donele status zvezde. Dorta Jagić iz Hrvatske na Koloniju je stigla umesto Mila Stojića kome zdravstveno stanje nije dozvolilo da se odazove pozivu organizatora. Dortine pesame i kratke proze zarazne su poput njenog smeha koji je odzvanjao Vilom „Stanković“.

Lenka Danjhelova iz Češke i Lukaš Manjčik iz Poljske su prevedeni na srpski zahvaljujući upornosti Biserke Rajčić kao i

Dejanu Matiću, agilnom uredniku *Trećeg trga*, u čijem su izdanju i objavljene Lenkine i Lukašove knjige. Lenku smo, osim što smo se uverili u nepobitnu činjenicu da piše veoma atraktivnu poeziju, čuli i kako peva pesmu „Čoban tera ovčice“ na odličnom srpskom, a od Lukaša, sineaste u nastajanju i pesnika koji dolazi iz jedne od najpotentnijih pesničkih tradicija, naučili kako se, i bez znanja srpskog i poznavanja terena, po ceo bogovetni dan može skitati Fruškom Gorom kao po sopstvenom dvorištu. Ivan Dobnik iz Slovenije, tih i nenametljiv čovek, urednik *Poetikona* i pesnik istančanog osećaja za upotrebu reči (primer: kako da od reči Crnogorac napravite reč Crvenogorac i to u momentu kada Kastel zagriže ljutu papričicu), osim kao vrstan pesnik, predstavio se i kao zvanični fotograf Kolonije. Iz velikog iskustva banjalučkog pesnika i pozorišnog čoveka Predraga Bjeloševića moglo se naučiti svašta, a on nije štedeo na anegdotama iz vremena života pesnika u samoupravnom socijalizmu.

Ne znam kako su se zabavljali i šta nose u sećanju prethodni gosti Kolonije, recimo, Huan Oktavio Prens iz Argentine, Kazuko Širaiši iz Japana ili Aleksandar Genis iz Amerike, ali učesnici ovogodišnje Kolonije svakako će pamtili predivni nastup ansambla „Renesans“ na otvorenom, riblju čorbu u sklepanom restoranu „Plaža“ dokorisanom posterima Ratka & Radovana, supu od pasulja, prebranac, bareni krompir i kuvane kolenice na salašu kod Sombora, učtive i ohrabrujuće posete pokrajinskih funkcionera i kolega pisaca, Kastelove sevdalinke, Đinin sitni lavež i aplauze publike u svim mestima u kojima su govorili svoje zanosne stihove ili proze.

Pod neumornim (umalo opet da napišem - nedremanim) okom sekretara SKD-a Duška Novakovića, pesnika, prevodioca i domaćina Kolonije, pisci su - ruku na srce, osim što su se izuzetno dobro provodili uz iće i piće koje su služili gospođa Petra i njen suprug Đorđe - stigli ponešto i da napišu (ua utilitaristi!), ali i da se s uspehom predstave publici u Novom Sadu, Sremskim Karlovcima, Somboru i Beogradu. Za jednu književnu koloniju - sasvim dovoljno ako ne i previše.

OKTOBAR: Revija malih književnosti: Srpska karafindl-književnost

U gotovo neverovatnu priču da u Hrvatskoj kafane rade do 23 sata i da u njima nema pušenja, trebalo se uveriti lično. Takvo šta je nedavno jednoj književnoj delegaciji iz Srbije pošlo

za rukom. Kritičar-selektor Teofil Pančić je odabrao da na Reviji malih književnosti, godišnjem književnom festivalu udruženja Kulturtreger i kluba Booksa, koji se održavao u Zagrebu, Rijeci, Zadru i Dubrovniku, Srbiju predstavljaju Andrija Matić, Borivoje Adašević, Daniel Kovač, Oto Oltvanji, Srđan Papić, Dragana Mladenović, Dana Todorović i potpisnik ovih redova. I kako je sam selektor rekao, ovo je jedna od mogućih reprezentacija. U odličnom katalogu koji je pratio Reviju stoji još i ovo: „Oni i one nisu nikakva grupa, pravac, kružok, serkl, izam, škola, pokret; ne znam poznaju li se međusobno, vole li se ili glože, čitaju li se, i pravo da vam kažem – baš me briga. Ovde su zarad svojih individualnih talenata, i to ne onih obećavajućih (treba se posebno čuvati pisaca koji ‘obećavaju’) nego ostvarenih, mada znam da će većina njih tek napisati svoje najbolje knjige, što je sasvim u redu.” Znam da Teofilu nije bilo lako da zaokruži spisak. S jedne strane, propozicije za učestovanje na Reviji tražile su od njega da reprezentativci budu mlađi od 40 godina i da nisu objavljivali knjige u Hrvatskoj, a sa druge, neki autori koji odgovaraju postavljenim uslovima iz raznih razloga nisu mogli da se odazovu Teofilovom pozivu.

Zahvaljujući Booksi, tačnije, Miljenki Buljević i Vanji Bjelić Pavlović, ova se književna revija održava od 2005. godine. Eto, na jubilarnoj petoj Reviji prilikom da se predstave hrvatskoj publici dobili su pisci čije je delo, u to nema sumnje, obeležilo - na ovaj ili onaj način - književnu scenu u Srbiji poslednjih godina. A to da je interesovanja za srpske pisce bilo primetno, govori i činjenica da su programima u Booksi, Rijeci, Zadru i Dubrovniku prisustvovali najznačajnija imena hrvatske književnosti, izdavaštva i umetnosti: Nenad Popović (Durieux), Roman Simić Bodrožić (Profil), Nenad Rizvanović (Naklada Ljevak), Zoran Ferić, Damir Karakaš, Slađana Bukovac, Marko Pogačar, Zoran Pilić, Zoran Lazić, Slaven Tolj (čuveni dubrovački konceptualni umetnik) i drugi koji će mi oprostiti što ih nisam pomenuo. Popriličnu minutažu srpski pisci su dobili i u hrvatskim medijima, pre svega HRT-u, podjednako u televizijskom i radijskom programu. (Evo prilike da inspektori DB-a zarade svoju platu.)

To koliko su ovdašnji pisci daleko od bilo kakvog položaja „kreatora javnog mnjenja“ govori i činjenica da je Robert Perišić, dok smo sedeli u pankerskoj kafani *Krivi put*, izazivao toliku pažnju posetilaca kluba da je pre nalikovao kakvom rokenrol staru negoli piscu.

Dizajn plakata Zorana Đukića koji simbolično prikazuje modernu verziju srbijanskog opanka - najki opanak - dobio je sve

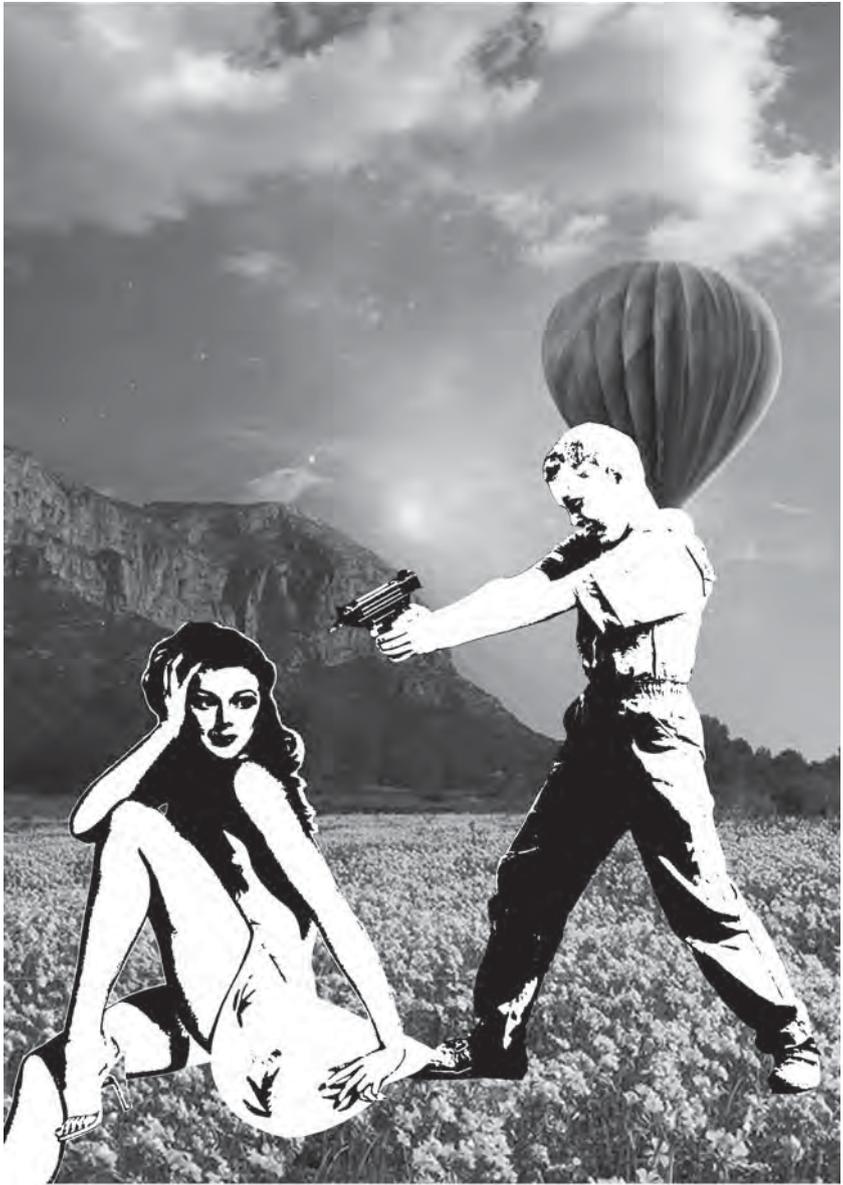
pohvale učesnika Revije, iako su se organizatori pribojavali da će srpska književna reprezentacija biti uvređena zbog ove grafičke šale. Tek kad su čuli otvorenu priču, onu o viđenju književne scene u Srbiji i regionu, shvatili su imaju posla sa piscima koji su sigurni u to da onoga ko ne zna za šalu treba ozbiljno zabavati!

Ko su izabranici Teofila Pančića? Andrija Matić je pisac čiji je roman *Šaht* izazvao veliko interesovanje i veliki strah kod onih koji se plaše da se onakav vid totalitarizma o kom je pisao u romanu i ne ostvari. Bora Adašević je u romanu *Čovek iz kuće na bregu* pokazao da se može pisati odgovorno, stilski prefinjeno i promišljeno i bez podilaženja publici. Dana Todorović je romanom *Tragična sudbina Morica Tota* ubedljivo stupila na srpsku književnu scenu, a njeno poigravanje zaostavštinom Orvela, Kafke, Bulgakova, Peljevina, Gulja... rezurtiralo je autentičnom prozom. Oto Oltvanji je pisac, prevodilac, vrhunski znalac SF-a koji je romanom *Crne cipele* potvrdio svoj izraziti književni talenat. Dragana Mladenović je pesnikinja koja se knjigama *Tvornica* i *Omot spisa* svrstala u red najboljih pesnikinja mlađe generacije čija angažovana poezija je - hvala na pitanju - brana svakoj dosadi. Multiinstrumentalisti Daniel Kovač, muzičar i pisac zapaženog romana *Logika pruge, reke i otpada* i Srđan Papić, prozni pisac u nastajanju i, pre svega, organizator književnih mitniga, imali su priliku i u Hrvatskoj da pokažu šta sve znaju i na polju literature.

Ukupan utisak odlične organizacije Revije pojačan je ukusima patke sa mlincima, gurmanske pljeskavice, salate od rukole, lignji na žaru, rižota sa kozicama, ćevapa u somunu i drugih đakonija zalivanih biskom, rakijom od imele i velebitskim pivom, koje su pisci jeli i pili na Kaptolu, u Gornjem gradu ili u Staroj luci u Dubrovniku. Zato i nije čudno što je ljudima-od-reči najdraža reč na Reviji postala karafindl. Književnost je poput sirćeta i ulja iz karafindla, jer je bez začina bezukusna i siromašna.

Ruku na srce, da je duže trajalo, ne bi valjalo, jer, verujem, pisce bi bilo teško isterati iz apartmana u Valentina Vodnika. Čovek se lako navikne na dobar život, a kamoli pisci...

KATAPULT U ULAZNICI

Alen KAPIDŽIĆ

O UDRUZI „KATAPULT“

Ideja o udruzi koja bi pomagala mladim i neafirmiranim piscima u objavljivanju njihove prve knjige i educirala mlade ljude zainteresirane za primjenu svojih talenata u izdavaštvu, nastala je u proljeće 2005. godine, kada su Zlatko Ožanić, Diego Sobol i Alen Kapidžić razradili osnovni model po kojem bi jedna takva organizacija mogla funkcionirati. Uz nesebičnu pomoć Zlatka Ožanića, koji je odlučio biti izdavačem nekomercijalne edicije pod nazivom *Katapult*, do kraja 2005. godine objavili smo tri knjige. Ohrabreni početnim rezultatima, osnovali smo, početkom 2006, udrugu istog naziva kao i edicija.

Cilj udruge „Katapult je educirati mlade ljude o kreativnom pisanju i procesu izdavanja knjiga kroz praktičan rad, radionice, nastupe, druženja s etabliranim piscima i spisateljicama. Područja u kojima trenutno pružamo neformalnu i formalnu edukaciju su kreativno pisanje, uredništvo, lektura, korektura, organizacija književnih večeri i vođenje književnih večeri. U perspektivi imamo edukaciju i iz drugih područja kojih se izdavaštvo više ili manje dotiče, kao što su web dizajn, marketing, pisanje kritika i sl.

Ciljeve udruge trenutno provodimo kroz četiri projekta: *Edicija Katapult*, *Razgovorionice*, *Katapultura* i *Katapulteka*.

Projekt *Edicija Katapult* je osnovni i najveći projekt koji udruga provodi, a cilj mu je edukacija u procesu izdavanja knjige. Projektne aktivnosti se kreću u rasponu od zaprimanja rukopisa, odabira, uredničkog i jezičnog rada na rukopisu s autorom, preko pripreme za tisak, prosljeđivanja gotove pripreme izdavaču, do javne prezentacije objavljene knjige na književnoj večeri. Tako smo do danas, u suradnji s našim izdavačem, Obrt ZIGO iz Rijeke, objavili jedanaest knjiga, a u pripremi su još tri, dok se za jednu čeka slobodni urednik ili urednica. Tijekom tri godine provođenja projekta, sedamdesetak je mladih ljudi dobilo povratnu informaciju o svom kreativnom radu.

Izuzetno važan dio projekta *Edicija Katapult* je pružanje povratne informacije mladim spisateljicama i piscima o njihovom kreativnom radu. Svaki zaprimljeni rukopis se čita, komentira na sastancima Uredničkog tima i zajednički odlučuje hoće li rukopis ići u proces izrade knjige ili ne. Ukoliko rukopis nije zadovoljio kvalitativne ili kvantitativne kriterije za objavljivanje, piše se

kritički osvrt s preporukama autoricama i autorima za dalje razvijanje spisateljske vještine, jezično obrađuje dio rukopisa i sve zajedno šalje piscu ili spisateljici.

U sklopu *Edicije Katapult* radimo i na popularizaciji knjige kroz druge medije, pa je tako svaku knjigu do sada pratio i mini audio CD od 25 minuta, na kojem se mogla poslušati neobjavljena glazba afirmiranih i neafirmiranih glazbenika, te čitani ulomci iz knjige, a od prošle godine, u suradnji s udrugom „Filmaktiv“, za svaku knjigu se izrađuje video najava po uzoru na filmske foršpane.

Projekt *Razgovorionice* je osmišljen s ciljem razmjene iskustava mladih i neafirmiranih pisaca i spisateljica s već afirmiranim, koji se sastoji od neformalnog razgovora s piscima i spisateljicama i književne večeri koju vode članice i članovi udruge. U sklopu projekta *Razgovorionice*, ugstili smo i družili se s Borisom Dežulovićem, Nenadom Veličkovićem i Tatjanom Gromačom, a u planu za ovu godinu su druženja s Ivanom Sajko, Robertom Perišićem, Oljom Savičević Ivančević i Romanom Simićem Bodrožićem.

Projekt *KatapulTura* provodimo u suradnji s Savezom udruga „Klubtura“ s ciljem predstavljanja edicije *Katapult* u klubovima mladih diljem Hrvatske, stjecanja iskustava mladih pisaca i spisateljica u javnim nastupima, te pružanja primjera dobre prakse u mjestima gostovanja. Tijekom godine, predstaviti će se četiri naslova iz edicije *Katapult* u Puli, Zadru, Karlovcu i Križevcima.

Projekt *Katapulteka* je osmišljen s ciljem omogućavanja kvalitetne edukacije članica i članova udruge, a sastoji se od nabavke stručne jezične i književno-teoretske literature, te književnih časopisa koji su na raspolaganju članicama i članovima udruge.

Osim edukacije u izdavaštvu, udruga aktivno promiče volonterstvo (sve članice i članovi udruge su volonteri), za što je dobila i priznanje Grada Rijeke u 2008. godini, a čak je troje članica i članova dobilo priznanja za volonterski doprinos, dok je jedan član bio i Volonter godine Grada Rijeke za 2007. godinu. Razvijanjem volonterstva ohrabrujemo mlade ljude da kreativno provode svoje slobodno vrijeme služeći na dobrobit vlastitoj zajednici.

Udruga ima svoj blog, K-blog (<http://www.katapult.com.hr/blog>), na kojem članovi razmjenjuju informacije o književnim

dogadajima, natjecajima, zanimljivim tekstovima iz kulture i sl, a web stranica je trenutno u fazi redizajna.

Suradujemo s Odjelom za Kulturu Grada Rijeke, Uredom Grada Rijeke, Ministarstvom kulture RH, Obrtom ZIGO, Gradskom knjižnicom Rijeka, Savezom udruga *Klubtura*, udrugama *Filmaktiv*, *Drugo more*, *Infoshop Škatula*, *Prostor +*, *Trafik*, *Fade In*, *Kulturtreger* (Booksa) i SMART. Udruga „Katapult“ je suosnivač Saveza udruga „Molekula“ u Rijeci.

Čast nam je i zadovoljstvo u časopisu *Ulaznica* predstaviti radove dijela naših članova i članica.

OŠ ME ŽENIT?

„Znači, sve se to događalo, kao, za deset ili dvadeset godina. Ne znam. Znam da je bio okrugli broj. Bila sam velika, debela i sretna. Živjela sam u Trnoružičinom dvorcu, a ona njena kula je bila šivaći studio. Pomoćnice su mi bile one ptičice koje su šivale haljinu za Pepeljugu, ali koje su toliko glupe, da su se stalno nabijale na vreteno i crkavale. Zakopavala sam ih u stražnjem vrtu. Zapravo zakopavali su ih sedam patuljaka. Oni su mi bili sluge. Jedini problem je bio što su iskopavali jako duboke rupe, a poslije nisu mogli izaći iz njih, tako da su mi ostala samo četiri patuljka. Ne moram ni reći da je Glupko dao ideju da se kopaju duboke rupe, kako ptičice ne bi pobjegle.

Patuljke sam dobila zato što sam Snjeguljicu poslala na skijanje. Inače, imala sam skijašku stazu u stražnjem vrtu. Snjeguljica, naravno, nije znala skijati. Pala je i slomila vrat. Patuljci, njen princ i ona maćeha, postali su moji. Princa sam pitala: „Oš me ženit?“. Rekao je da neće jer je istinski volio svoju Snjeguljicu. Za kaznu sam ga poslala na žičaru da poteže veliki kabel koji vrti cijelo to čudo.

Ono njeno ogledalo visilo je u hodniku i dočekivalo goste, jer me iživciralo kada je reklo da sam preniska kako bih bila najljepša na svijetu. Ali, jednog dana mi je u goste došla Ljepotica sa Zvijeri i njoj je reklo da je najljepša na svijetu. Zato sam ga gađala štiklom. Plakala sam tri dana zato što mi se štikla slomila. Ostatke zrcala pokopali smo pored ptičica i izgubili još jednog patuljka. Ljepoticu sam zaposlila u šivaćem studiju i samo je pitanje vremena kada će se i ona nabost na vreteno. Ruku na srce, nije toliko pametna da izdrži više od tri dana. Njenu Zvijer upitala sam: „Oš me ženit?“. Rekla je da neće jer sam premlada. Za kaznu sam je otjerala u šumu da siječe drva.

Sljedeća gošća koja je bila dovoljno naivna da dođe bila je Pepeljuga. Ona mi je darovala one ptice i bila je jako tužna kada sam joj rekla da su uginule od gušenja jer im je jedan od patuljaka dao prevelika zrna. Nisam joj mogla reći da su se jedna po jedna nabijale na vreteno.

U zamjenu za ptice, darovala sam joj živo posuđe koje je dofurala Ljepotica. Ali, kada je posuđe izašlo iz tamnice, podivljalo

je. Koknulo je Pepeljugu koju smo pokopali pored Ogladala i izgubili još jednog patuljka. Njena vila postala je moja osobna pomoćnica, a Pepeljuginog princa upitala sam: „Oš me ženit?“. Rekao je da hoće jer mu se dopalo moje *sexy dupence*.

Vjenčanje je bilo na brzaka. Odmah smo skočili u krevet. Napravio mi luđak desetero djece koja su mi počela ići na živce nakon nekoliko godina. Objesila sam ih na veliko stablo pred dvorcem, zajedno s mužem, jer je kreten htio još djece. Skoro sam završila na psihijatriji zbog njih.

Počela sam kupovati životinje. Imala sam dva roza konja sa zlatnom grivom. Nisu bili jednorozni, ali su imali zlatne tijare. Imala sam dva zelena zeca, ali ih sada imam puno. Imala sam par hrčaka, ali su brzo crkli jer su ih se patuljci bojali. Imala sam pingvine, ali i oni su brzo otegnuli papke, jer su stalno ispadali sa žičare na skijaškoj stazi. Nakon što su svi pingvini polomili vrat, odlučila sam se za stručnjake.

Psihijatrijsku pomoć pružili su mi Kraljević i Prosjak. Shvativši da su mentalno poremećeni, upustili su se u psihijatrijske vode. Stvar je u tome da toliko vole sami sebe, da su se zaljubili jedan u drugoga.

Pozvala sam ih u svoj dvor i ponudili su mi Crvenkapicu i vuka za pomoć. Oni su me naučili kako izraziti bijes prema svojoj obitelji. Hobi mi je postao gađanje tijela djece i muža jabukama. Bili biste iznenađeni koliko sam precizna. Nakon nekog vremena, tijela su im postala prekrhka i dijelovi su počeli otpadati, tako da sam skoro pala u depresiju.

Vuka sam upitala: „Oš me ženit?“. Ali, odbio je s izlikom da se ne pali na ljudske ženke. Kraljević i prosjak su se vratili nakon što sam Crvenkapicu i vuka poslala u šumu da sijeku drva sa Zvijeri. Predložili su mi terapiju čokoladom, što me jako zainteresiralo.

Poslali su mi Willy Wonku, koji mi se jako dopao. Nudio me vrhunskom čokoladom svaki dan. Postao mi je ljubavnik, a njegova se tvornica čokolade preselila u moj podrum. Nismo se ženili i nismo imali djece, jer je Willy izmislio čokoladne kontracepcijske pilule. Često smo provodili vrijeme na mom karipskom otoku u stražnjem vrtu.

Tamo je Willy odlučio postati Gusar, pa smo ukrali veliki crni brod zvan *Crni biser*. Willy je bio moj Don Juan i prvi muškarac kojeg sam zbilja voljela.

Nažalost, jednog dana nakon što smo se vratili kući, nastala je pobuna vjeverica u odjelu za lješnjake u tvornici i Willy se utopio u čokoladi. Za njim su skočili posljednji patuljci.

Nakon što sam pojela posljednju čokoladicu, otišla sam u šivaći studio s namjerom da se ubodem na vreteno i počivam u miru, ali očito Ljepotica nije toliko glupa koliko sam mislila. Ostala je živa i hranila se ostacima ptičica koje nismo pokopali. Napala me čim sam ušla u studio, ali sam ju odgurnula i vreteno ju probolo.

Uhvatila me strašna depresija i naredila sam svojoj vili da me objesi na ono stablo pred dvorcem zajedno s mrtvim Willy Wonkom. Ali prije nego što je to učinila—“

„Pošlo je deset minuta, ne mogu više slušat tvoja sranja.“

„To nisu sranja! Zbilja sam sve to sanjala!“

„Aha, da. Ajde Ivica pruži prstić da ti ga baba opipa.“

Starica se digla sa stolice i otišla još jednom opipati neku koščicu koju joj je Ivica svaki put pružao umjesto svog prsta.

„Zašto ne želite čuti priču do kraja?!“ Marica se naglo ustane stiščući prste u šake.

„Mala, pusti me na miru. Zar ne vidiš da imam posla.“

Starica se vratila svom kotlu, a Maričin bijes postao je nepodnošljiv. Stala je iza vještice i nogom je šunula u kotao.

„Tako treba Marice!“ vikne debeli Ivica iz kaveza nakon što je starica prestala vrištati. „Oslobodi me pa ćemo se vratiti kući mami i tati.“

„Dragi, moj, Ivice. Znaš da se ne možemo vratit mami i tati jer ne znamo gdje su. Zato te sada pitam: Oš me ženit?“

„Ne mogu te ženiti kada si mi sestra!“

„Jesam li ja to čula *ne*?“

ROĐENA SAM 29. VELJAČE

Nedjeljom vlada kaos. To je dan kada dolazi nova roba na razvrstavanje. Oni *čisti* ili *očišćeni* prolaze kroz zlatna vrata. Oni *prljavi* i *nepopravljeni* odlaze kroz crvena vrata, a oni koji ne znaju što će sa sobom, ostaju ovdje u takozvanom *čistilištu* dok se ne očiste od grijeha blabla... *whatever*.

Pred zlatnim vratima je ogroman red već od dva ujutro, a pred crvenim vratima nema reda, jer kroz njih doslovno može proći tko želi.

Crvena vrata čuva goblin Mile koji sve vrijeme kunja. On je zapravo vrlo pristojan goblin kada nije pijan. Jedino, Mile je stalno pijan. Njemu pakao baš i nije teško pao.

Zlatna vrata čuva sveti Petar. Taj kreten je ful naporan. Svi mu se klanjaju kao Bogu samo kako bi ušli u raj. Ja mu svaki put u facu kažem sve što ga spada. On možda jest svet, ali je bezobrazan i nepristojan kad je riječ o ljudima kojima ne viri crvena bova iz guzice. Da nema njega, već bih bila dvadeset puta u raju. Ali ne, ja sam zapela u ovom bijelom prostoru koji ima funkciju super veš-mašine. Stavljaju previše praška. Pojeo mi je mozak.

Ovdje sam već dugo. Mislim da je prošlo četiri mjeseca od kada me zdimio onaj kamion. Sprovod je bio jadan. Naporan. Dosadan. Šokirale su me suze ljudi od kojih to nisam očekivala. Znala sam da su lažne, ali ipak...

Kroz cijelu ceremoniju ponavljala se ona prokleta pjesmica,

Tam, tam, tatam...

Iritantna kao i ona na vjenčanju. Lijepo sam im govorila da ne želim tu pjesmu, ali me, naravno, nitko nije slušao kada sam pričala o svom sprovodu.

Sve je to bilo depresivno, a meni dosadno. Brojala sam sekunde do kraja. Lijes nisu otvorili. Vjerujem da me nitko nije htio vidjeti u ovakvom stanju. Barba me popravio najviše što je mogao, ali ne možemo izbjeći činjenicu da me je spljoštio kamion.

Spustili su me u zemlju. Sve se zacrnilo, kao da sam zatvorila oči.

Nakon par trenutaka sam ih otvorila ovdje. Moral mi je pao za dvadeset stupnjeva kada sam saznala da se nalazim u čistilištu.

Dok sam bila živa nisam vjerovala u raj i pakao, pa mi je bilo svejedno gdje završim. Sada kada sam mrtva, vidim da raj i pakao itekako postoje. Hoću u raj. Neću gore zato što obožavam Boga i Isusa i sve one čija imena krase slova sv., nego zato jer je gore sve lijepo, divno, krasno, a dolje je prevelika gužva.

Divim se onima koji samo slegnu ramenima, otvore crvena vrata i spuste se u vatru. Nije lijepo slušati kako vrište i ne želim saznati zašto na kraju ipak prestanu vrištati. Ne znam što se događa s onima koji odmah idu u pakao izbjegavajući čistilište. Možda oni dobiju počasni tretman kod barba Lucifera, pa ih on može osobno mučiti. Možda je sve laž i možda je urlanje namješteno. Što ako je ona rečenica: *U paklu je ekipa*, istinita?

Ako jest, onda radim budalu od sebe svaki put kada čekam u ovom redu za nebo.

Možda je isto kao i na zemlji. Sve je lakše kada imate veze u važnim krugovima. Sa slomljenom nogom u bolnici trebate čekati najmanje dva sata. Ali kad imate veze, uletite bez problema.

Trebate karte u *Cinestaru* za pretpremijeru, ili jednostavno želite pogledati film prije svih? Najlakše je zvrncnuti frenda koji je tamo šef.

Želite preko reda u raj? Nema problema. Samo morate biti u rodu s nekim svecem ili jednostavno biti svećenik. Tko bi rekao da je raj zapravo velika Katolička crkva?

Veze za pakao ne trebate imati. Ne znam kakav je postupak ako ste u rodu sa Sotonom. Možda isto dobijete počasni tretman. Možda dobijete sve kurve. Ili postanete kurva? Možda postanete Sotonina kurva? Možda postanete šef kurvi? Dosta o kurvama. Možda ih uopće nema u paklu.

Kako uopće možeš biti u rodu s vragom? Mislim da je to nemoguće. Ipak je on anđeo koji je poludio. Htio je biti poput Boga, a dobio je puno više. Nevjerojatno kako si je Bog stvorio protivnika. Izbacio ga je iz raja.

Baš me zanima tko je osim Lucifera izbačen? Hoće li mene izbaciti? Hoće li me ikada uopće primiti?

Baba mi je uvijek govorila da ne mogu u raj ako ne vjerujem. Baba mi je samo to govorila. Inače mi se uopće nije obraćala. Znam da se svaki dan molila za mene. Ali ne na pozitivan način. Molila se kako bih se izgubila na putu od škole do kuće. Ali nisam, nisam se izgubila.

Vjerujem da je vještica sretna jer me uspjela nadživjeti. Mislim da ću skočiti ravno iz raja u pakao ako ona upadne gore.

Raj je zapravo kao novi klub u koji svi žele ući.

Još desetero ljudi, pa sam ja na redu. Danas ide ultra sporo. Petar danas nije stigao popiti kavu. Sve naravno ovisi o njegovom raspoloženju. Nema blage kako ću se danas suzdržati od želje da ga prilijepim za *šajni* pod pred zlatnim vratima. Uvijek mi uspije rastrgati sve živce.

Još petero. Brže, brže, brže. Svaki put postanem nestrpljiva za poludit. Imam toliku želju za rajem, da je to neopisivo. Mislim da baš zbog te želje imam problema kod ulaska.

Četvero. Grrr. Petero. Upravo se ubacio neki starkelja. Smiri se. Diši. *Vuuusaaa!* Metoda smirenja. Udahni. Izdahni.

Čovac je ušao. Četvero. Ruke mi se tresu. Koljena klecaju.

Troje. Ajajaj. Sada mi je zbilja frka. Moram se smiriti i posložiti misli. Ovaj put moram upasti.

Jadno je to što si tu istu rečenicu svaki put ponavljam. Moram upasti. Ovaj put ću sigurno upasti. To je gora laž od one na šalici moga tate: *The world's greatest dad!*

Dvoje. Pero je malo bolje volje. Očito me još uvijek nije vidio.

Samo još jedna osoba ispred mene. Sad me je vidio, nema mi spasa. Ne smijem ga zvati Pero. On je sv. Petar, sv. Petar. Heh.

Na mene je red.

„Oh! Gospođice 29. veljače. Još uvijek niste odustali?“

„Naravno da nisam. Kakva bih ja to bila kršćanka kada bih odustala od svoje vjere?“

Serem li ga serem. Moj datum rođenja baš i ne govori da sam vjernik, ali glupe su priče da sam Sotonino dijete. Vrag nema djece. I da ih ima, ne vjerujem da bi ih smjestio na Zemlju.

„Reci mi nevjernice, koliko si dugo u čistilištu?“

„Oko četiri mjeseca, Vaša Svetosti.“

„Ne sjećam se kada je netko bio toliko glup.“

„Tražiti vjeru nije glupo.“

„Znate što? Mislim da ste se uspjeli malo popraviti, iako ne znam ni zašto ni kako.“

Snažno sam stisnula zube i prisilila se na osmijeh dok je on nešto upisivao u svoju kičastu knjigu. Zar je moguće da je popužio foru?

„Mislim da ste spremni na život vječni.“

Oči su mi se raširile od šoka. „Vi to ozbiljno?“

„Najozbiljnije.“ Pružio mi je zlatni CD s mojim imenom.

Napokon sam dobila svoj život u ruke. Sav moj život tu je zapisan. Spremna sam ići pred Boga i predati mu svoju dušu.

Nesigurno sam krenula prema vratima. Noge su mi se tresle. Imala sam osjećaj da su utrnule.

Sve je bilo savršeno dok mi se u uši nije vratio Petrov glas.

„Baba Manda! Tako mi je drago što nam se napokon pridružujete!“

Naglo sam se okrenula i ugledala svoju najgoru noćnu moru.

„Babo! Što radiš ovdje?!“

„Poskliznula se baba na list pred kućom i slomila oba kuka. Nije mi bilo spasa.“ Dogegala se do mene sa svojim cedeom u rukama.

„Ti ideš u raj?“

„Naravno da grem u raj. Šta si mislila, da se molim nizašto. He!“

Nastavila se gegati prema vratima koja za mene više ne predstavljaju spas. S njom unutra, to je pakao. Od bijesa sam slomila CD i bacila ga prema babi koja je već prošla.

Kreten iza zlatnog pulta s kičastom knjigom počeo se derati svojim piskutavim iritantnim glasom, ali ja sam ga samo isključila.

Nema šanse da se više vratim u praznu bjelinu. Nema šanse da više ikada stanem u onaj prokleti red. Nema šanse da više suzdržavam bijes.

Zaletjela sam se prema crvenim vratima i otvorila ih udarcem noge.

„*Mama, I'm coming home!*“, proderala sam se iz sveg glasa i uletjela u vatru.

EVANĐELJE PO KREŠI

U mračnom pubu crveno obojanih zidova, Krešo se osjećao kao Jona u utrobi kita. Prijatelj ga je doveo jer je čuo da ljudi koji ovamo zalaze traže mlade književne nade. Sjeli su za stol s književnim urednikom i šačicom brbljavih cura.

Književnog urednika oduvijek je zamišljao kao čovjeka koji nosi fino odijelo, kravatu, naočale za čitanje, kao osobu ugodnih manira, ali ovaj stari konj dugačke, bijele brade, nosio je crnu majicu kratkih rukava na čijoj je prednjoj strani pisalo MAJICA ZA CUGANJE, šanerske traperice i ispijao je već četvrtu kriglu pive, a da mu se još nijednom nije obratio, niti uputio pogled. Šutio je i strpljivo čekao priliku da se ubaci u razgovor, ali oni kao da su govorili kodiranim jezikom, čiju šifru nije uspio probiti. Dlanovima je pritiskivao plavu fasciklu ostavljajući mokre mrlje znoja.

„Tko ste vi?!“

„Studiramo hrvatski jezik i književnost.“

„Što hoćete?!“

„Donio sam svoje radove.“

„Ostavi škrabotine, dođi za tjedan dana i reći ću vrijediš li što.“

„Bok.“

„Bok.“

Nije mogao vjerovati da je svoje snove ostavio veseljaku koji će ih ismijati. Godinama je večeri provodio bdijući nad slovima ispisanima na monitoru, ponekad ispravljajući riječ koja mu se činila prikladnijom od prethodne.

Čekajući ponovni sastanak, vrijeme je proveo pišući seminare, odlazeći na predavanja, u ritualima ispijanja kave i kupujući jeftine knjige u dnevnim novinama. Iščekivao je sastanak kao što brižni katolik čeka svećenikovu pokoru. Nakon tjedan dana, ponovo ga je progutao kit.

Začudio se što urednik nije ispijao pivo, nego je naručio crni čaj s mlijekom. Njemu s desne sjedio je dugokosi mladić, vjerojatno sin. Bjelobradi je srknuo vrući čaj i napravio bolnu grimasu.

„Bolje da sam naručio pivo.“

„Kako su vam se svidjeli tekstovi?“

Na vratima se pojavila jedna od brbljavih cura.

„Nives, dođi ovamo, sjedni s taticom.“

„Imaš talenta, ali tu ti je previše religije, boga, etike, to ljudi ne čitaju. Ne ljuti se. Čemu *Puppy face*? Nama treba nešto kao Nives. Sise, dupe, droga, seks, a tek onda ubaciš kao modni detalj *Donka Inćunka* ili boga.“

Krešo je znao da su njegove priče mnogo vrijednije od knjige koju je napisala Nives. Zbog toga je pomislio da se urednik šali.

„Dooo-bra!“

Urednik je sigurno božanska ličnost, ravna svećeniku ili političaru, kad ima ovlast ovako suvereno pričati gluposti. Na trenutak mu se učinilo da se pojavila aureola nad njegovom glavom, no ispostavilo se da mu je Nives zapalila kosu dok je pripaljivala mirisnu svijeću. Sin joj je opalio šamar. Pala je na pod. Dotrčao je konobar i uredniku izlio na glavu veliki vrč točenog *Tuborga*.

„Nemoj pivom!“

„Nema veze, razvodnjeno je.“

„Vi zapravo tražite nešto što ćete moći dobro unovčiti?“

„Tako je mali, sve je to show-bussiness.“

„Ali knjige ne smiju biti bussiness, one moraju biti putokaz, kao Biblija.“

„Misliš kao *Pasija* Mela Gibsona? Nije zaradio, bolje bi mu bilo da je snimio *Mad Max 4*.“

„Stvar je u dubini umjetničkog izraza.“

„Spržio me Bog Nebeskom strijelom, mali, ako to što ti govoriš ima ikakva smisla.“

Tad se začu grmljavina, otvori se svod pivnice i Nebeska strijela sprži Bjelobradog. Pored pepela i preplašenog Sina, poput probušene lutke, ležala je Nives.

Amen.

Nikola TUTEK**KORNJAČIN DRUGI ŽIVOT****Noć kod Évi**

Sakrila se tamom stubišta. Potom je pokazala samo polovicu lica osvijetljenu mjesječevim sjajem. Pogledao sam u lice porculanske lutke. *Herendi*, ali ne kičast. Ne hladan na dodir. Uglancan i krut. Bila je topla. Njen sjaj nije dolazio od krpe u ruci nekoga tko čisti, već od sjaja Mjeseca iz leđa nekoga tko ju je okaljao. Okrenuo sam se. Otvoren prozor. U njemu uramljen Mjesec.

„Kao da vrišti“, rekla je Évi. „Čuješ li ga?“

Okrenuo sam se prema njoj, ali više je nije bilo na stubištu. Čekala me vani na ulici.

„Vidiš li što?“, pitao sam.

Gledala je u malenu ploču iznad ulaznih vrata.

„Ne vidim ništa. Već su je pet puta prebojili. Slova se jedva razabiru.“

Sagnuo sam se, uhvatio je oko struka i podigao prema vrhu vrata. Nosom je gotovo dotakla tablu.

„Vidiš li sada?“

„Izgradili Frillinger i Csontási, arhitekti, 1896. godine“, pročitala je slovkajući.

Spustio sam je na tlo.

„Vidiš da sam imao pravo.“

„Koga briga.“

Jedna svjetiljka na dnu ulice zatreperila je i ugasila se. Visoki zid, siv i otrovan. Teško je reći koja mu je prava boja pod silnim naslagama kristaliziranog smoga. Ipak, zid je topao. Znam tu kuću, znam što je iza zida. Čemu ga bojiti? I Évino lice. Koja je njena stvarna boja? Kad bismo skinuli sav taj oprez i nadanje, koja bi bila njena boja? Možda bi vrištala kao Mjesec.

„Évi... Évi?“

Gdje li se skriva? Nema je. Ona već spava. Pošao sam prema parku pored mosta. I ja bih mogao otpočiniti petnaestak minuta. Noć je tako topla! Petnaestak minuta na klupi, tko bi mi zamjerio? Bolje ne! Sjetio sam se prošlog proljeća kad sam odspavao na tratini ispred *Tunela*. Mišljah, samo petnaest minuta. Probudio sam se ujutro sklupčan kao fetus u utrobi, odmah pored spomenika Nultom kilometru, od kojeg i po kojem se sve mjeri. Tamo sam se rodio. Osušio krila. Sve su snimili turisti. Mogu sjesti, ali spavati nikako. Nikako! Postoji jedna grozna vrsta sna. Onaj san kome nije smisao odmoriti, već prevariti. Rasipati sline po usnicama tako da ti se djeca u tramvaju mogu bezbrižno smijati u lice. Danas sam u tramvaju našao dva starija čovjeka u odjelima. Nisam prisluškivao. Postoji velika razlika između prisluškivati i načuti.

Govori prvi muškarac, u tamnijem odijelu:

„Najgore od svega je to što u velikom zlu više ne vjeruješ u sebe. Počneš se preispitivati. Jesam li ja pogriješio? Jesam li u svemu bio dosljedan? Jesam li dobro prosudio? Jesam li bio čista srca? Pa sve do pitanja: Jesam li dobro čuo? Jesam li dobro vidio? Kad se počneš tako preispitivati, onda si gotov. Pucaš po šavovima. Padaš u samomržnju.“

„Što su rekli na sudu?“, pita muškarac u svjetlijem odjelu.

„Nisu previše davili. Ali sve je još pod istragom.“

„Jesi li pio?“

„To je najzanimljivije od svega: Ne sjećam se. Ne mogu se sjetiti ničega što se dogodilo nekoliko dana prije nesreće.“

„Aha! Parcijalna amnezija.“

„Od tuda dolaze sumnje. Ne znam gdje sam bio, što sam radio. Tko sam bio.“

„Vadili su ti krv u bolnici?“, upita svjetlije odijelo.

„Neću više nikada sjesti u automobil. Nemam ništa protiv tramvaja. Iz tramvaja iznova otkrivam kako je lijep ovaj grad“, odgovori tamnije odijelo i namjesti naočale na nosu.

Pogledao je potom kroz prozor tramvaja. Bijasmo nasred mosta. Pitam se sjeća li se on toga razgovora ovako jasno kao ja. Sigurno ne. Mogu ponoviti svaku njegovu riječ, svaki njegov pokret.

Ne bih trebao sjediti ovdje usred noći. Bolje je da odem. Još bolje bi bilo vratiti se k Évi. Nisam se niti oprostio od nje. Izišao sam iz parka i pošao natrag prema Évinoj zgradi. Iznenadilo me je njeno lice koje je provirilo kroz ulazna vrata.

„Što još radiš tu?“, pitao sam je kad sam prišao.

Zavrtjela je prstom pored sljepoočnice.

„Mislio sam da si otišla spavati.“

„Što ti je?“, upitala me. „Da te ne poznam, rekla bih da si pijan.“

„Nisam popio ni kapi alkohola.“

„Pošli smo pred zgradu pogledati puni Mjesec. Kad smo došli pred zgradu ti si bez riječi otišao u onaj park. Sjeo si na klupu i deset minuta zurio u zemlju.“

„Mislio sam da si otišla.“

„Ne, cijelo sam vrijeme stajala i promatrala te. Zar se ne sjećaš?“

„Ne, Évi, ne sjećam se ničega. Možda zbog punog Mjeseca.“

„Ostani noćas kod mene. Ne možeš u ovakvom stanju sam kući.“

„U kakvom stanju?“

Ušli smo u mračno stubište. Zrake mjesečeve svijetlosti probijale su tamu poput lasera u onom... Gdje je to bilo? Neki muzej ili zabavni park? Je li to bilo u Veneciji? Čini mi se da je Leonora bila sa mnom. Hodali smo kroz tunel osvijetljen zelenim laserskim zrakama koje su se okretale suludom brzinom. Leonori je došlo slabo, čekao sam je trideset i pet minuta ispred ženskog toaleta. Bio sam ljut kad je napokon izašla, a ona je i dalje bila zelena.

„Vrijeme je da se počneš brinuti“, rekla je Évi.

Uspinjala se stepenicama ispred mene. Njeno je dupe bilo točno u visini moga lica. Pokušao sam je uhvatiti dlanom, no nisam uspio. Bila je puno dalje nego što mi se učinilo. Primila je moj ručni zglob i povukla me prema sebi.

„Zašto bih se brinuo, Évi? Pogledaj, sve je savršeno!“

Zapeo sam vrhom cipele o stepenicu i umalo pao. Évi me je pridržala. Baš sam o tome neki dan pričao s onom, kako se ono zvala? O tome kako je padanje loše za ego. Mária. Išao sam s posla. Bio je užasno vruć dan, pa je ručka torbe upila dosta znoja s moje ruke. Htio sam je zavitlati i baciti u Dunav. Tamo gdje je ona trgovina jeftinom čokoladom, kako se zove, tamo je jedna klupa. Na toj sam klupi često viđao ispruženu mladu ženu u bijelim tajicama i uskoj plastičnoj majici. Spavala je kao beba. Svaki utorak i četvrtak. Kako je samo bila prljava! Ipak, koža joj je bila predivno smeđa, kosa duga, svezana u punđu, a tijelo prelijepo, čvrsto poput praščića koji još siše. Mala kurvinska Venera iz Ferencvárosa. A njen vrat! Podsjetio me je na vratove Meštrovićevih žena. Sjećam se, bilo je ljeto u Splitu, slučajno sam nabasao na Meštrovićev muzej i zaljubio se u vratove kamenih žena. Ponijela me je nezadrživa želja da milujem i ljubim sve vratove ženskih statua. Patio sam, preznojavao se, borio se sam sa sobom i uživao prečistu ljepotu kao ludost. Nikad nisam vidio tako privlačne vratove! Ali ih nisam dodirnuo. Niti poljubio. Kustos muzeja me je pratio do zadnjeg izloška, pa na donji kat, do izlaza, a potom do željeznih vrata muzejskog vrta. Stvarno me se htio riješiti. Gad! Sjećam se, prešao sam ulicu ispred muzeja, sjeo u parku na klupu pored agave i pola sata plakao. Mária je imala Meštrovićev vrat. Stajao sam pored ferencvároške klupe i promatrao njeno dupe. Od prljavštine crne rubove na svakom naboru njenih bijelih tajica. I nekoliko mrlja od hrane. Kečap ili krv. Ona je osjetila da je promatram, probudila se i posjela na klupi.

„No, sjedi, ne grizem“, rekla je.

Tako smo se upoznali. Mária i ja. Gledao sam bez prestanka u njene grudi, bez imalo straha, neugode ili krivnje. Kao što gledam sve one krasne šarene stvari u *Ikei*. Zapalila je cigaretu, zatim skrenula pogled s mog lica na crnu torbu izmučenu bezobrazno besmislenim papirima.

„Lijepa taškica“, rekla je.

Pružio sam joj torbu da je bolje pogleda. Dotakla me je dlanom, dio njenog znoja ostao je na mojim prstima. Otvorila je najmanji pretinac i tamo pronašla novčanik. Otvorila ga je i izvadila osobnu iskaznicu.

„Stranac?“

Provjerila je koliko imam novaca. Nije bila razočarana vidjevši tek nekoliko tisuća forinti, samo se nasmiješila. Vratila je

novčanik u torbu, zatvorila je i spustila pored mojih nogu. Pritom se sagnula. Opet sam vidio njen vrat.

„Htio bih te nešto pitati. Tvoje tijelo...“

„Što s njim?“

„Ono je na prodaju.“

Mária je pogledala prema uličnom satu na visokom stupu.

„Osjećam da je moje tijelo otok u olujnom moru ljudskog sjemena. Na tom otoku uzgajam piliće i rotkvice. I živim kao princeza.“

Mnoštvo ljudi je sišlo iz tramvaja i prošlo pored nas. Među njima jedna polugola djevojka za kojom sam se pohotno okrenuo. Mária se počela glasno smijati.

„Ispričaj ću ti nešto. Moj pradjed, koji se rodio u ciganskoj obitelji u Koložsváru, bio je najmlađi od šesnaestoro djece. Jedini je znao pisati, pa je odlučio otići na školovanje. Rođaci su ga svi od reda upozoravali kako je bijeli svijet zao i pokušavali ga uvjeriti da ne napušta dom. Braća su ga čak pokušala opiti noć prije odlaska, kako bi zakasnio na vlak. Bezuspješno. Pradjed je mogao piti kao životinja. U cik zore, kad su ispili posljednju kap vina, cijela je obitelj zaspala izmučena pijančevanjem, a pradjed je složio nešto prnja u drveni kovčeg, sjeo za stol u kuhinji i pripalio cigaretu. Čovjek kod kojeg je pradjedova majka bila u službi i koji mu je vjerojatno bio otac, poslao je kočiju koja je pradjeda odvezla na željezničku stanicu. Potajno, u polutami osvita. Lupkanje potkova o granitne kocke, cvrkut prvih ptica, to je zadnje što je čuo prije polaska. Stigao je u Peštu u proljeće 1911. Satima je stajao na Istočnoj stanici u svom ofucanom odijelu. Kada više nije mogao stajati, sjeo je na kovčeg i zurio u krovnu konstrukciju stanice. Čelične grede izgledale su kao rebra njegove jedanaestogodišnje ljubavnice. Kao da je legla preko neba, preko svijeta. Sigurno je bio tužan, moj pradjed. I on je tada bio tek dijete.

Nakon pet godina, izučio je za kraljevskog pisara, govorio peštanskim naglaskom, naučio i njemački, kupio prelijepo odijelo. Odrastao je ne zadržavši ništa od svog djetinjstva. Osim drvenog putnog kovčega. Jednog jutra spremio je svoju finu odjeću u taj kovčeg, namjestio tek izrasle, zavrnutе brkove, obukao putne bakandže i nataknuo šešir. Uzeo je kočiju do Istočne stanice i ukrcao se na vlak prepun mladih vojnika. Plamtio je rat. Pradjed je stavio svoj drveni kovčeg na držač iznad glave i otvorio novine. Čitao je, pušio, opet čitao. Napokon je zaspao. Niti dvadeset

kilometara prije Kolozsvára vlak je naglo zakočio. Drveni kovčeg skliznuo je s držača i poklopio pradjeda. Zaspao je kao gospodin. Probudio se kao invalid. Kovčeg mu je zdrobio tijelo. Pradjeda su u Kolozsváru prepoznali pa su ga, umjesto u bolnicu, odvezli kući. Do kraja života jedva da je izlazio na ulicu i živio svoju cigansku sudbinu, bez obzira na diplomu u ladici i fino odijelo u ormaru punom moljaca. Živio je duže od sve svoje braće i gotovo sve svoje djece. Često je govorio: Bio bih gospodin čovjek, samo da nije ovog kljastog tijela. Stara luda! Da nije bio kljast, bio bi samo nepoželjan činovnik, nikada gospodin. Ovako je bio samo kljasti Ciganin. Moj pradjed je za sve krivio svoje tijelo, tako mu je bilo lakše. Ja svome tijelu zahvaljujem na svemu. Tako mi je lakše.“

Mária je dlanom potapšala moje koljeno.

„No, a ti, što ti osjećaš prema tom svom velikom bijelom tijelu?“, upitala je.

„Sad bih ja trebao ispričati priču? U redu. Priroda me obdarila brzim refleksima i nepogrešivim osjećajem ravnoteže. Nikad u životu nisam pao kao kruška, uvijek sam se spretno dočekivao na noge ili na sve četiri. Bez obzira na visinu, brzinu, bez obzira na sve, nikad se nisam ozlijedio padajući. Možeš mi vjerovati na riječ. Jednom su me prijatelji zavezali u veliku vreću za žito i otkotrljali me niz visoku planinu. Kotrljao sam se dva dana i kad sam se napokon zaustavio, nisam se mogao izvući iz vreće. Uspio sam se osoviti na noge i, onako zavezan u vreći, odskakati natrag kući. Prilikom povratka morao sam zavezan u vreći proći četiri državne granice.“

„Ma, sad lažeš.“

„Malo sam uljepšao ovu priču, ali sad makar imaš predodžbu kakav je moj osjećaj za ravnotežu. Nepogrešiv! Prije tri godine obolio sam od virusa koji mi je izjeo crijeva, prije dvije godine ozlijedio sam kičmu i umrtvio živce. Potom sam ozlijedio glavu i od tada često zaboravljam na vrijeme i događaje. Prije godinu dana imao sam srčani udar. Ali sve to nije značilo ništa, jer nikada u životu nisam pao. Najvažnije je ne pasti! Sve ostalo je sporedno. I onda, prošli tjedan, pošao sam od kreveta prema polici s knjigama, zapleo se i pljusnuo kao kruška nasred sobe. I tada sam znao da je gotovo.“

„Što je gotovo?“

„Umirem. Uskoro ću umrijeti. To je očit znak. Pljusnuo sam nasred sobe. Otišao sam u kupaonicu i pogledao se u ogledalo“, to više nisam ja. Ja sam bio nešto posve drugo. Gotovo je.“

„Kladim se da si ovaj tekst naučio napamet.“

„Već danima razmišljam o tom padu.“

Uspeli smo se stepeništem u kiselkastoj tišini. Évi je otvorila vrata stana i uvela me u predsoblje. Pošao sam u dnevni boravak i tromo se spustio u fotelju. Ispružio sam noge i osjetio kako se krv teškom mukom probija od prepona prema tabanima. Gotovo je.

„Nema ga više“, čuo sam Évin glas. „Samo je nestao.“

„Vrag ga odnio!“

Évi se odvojila od prozora i stala preda mnom.

„Što ti je? Odjednom si ljut.“

„Nisam ljut. Umoran sam. Mjesec je niškoristi. I bolje da je nestao. Stvarno! Ta vražja kugla koja me neprestano podsjeća da živim na ništavnoj špekuli! Na špekuli, Évi, upravo tako. Na špekuli koja se pregrijala u dlanu bolesna djeteta. Évi? Évi!“

Naglo sam ustao iz naslonjača. Sad sam zaista bio ljut. Opet je neprimjetno šmugnula. Nisam je vidio u sobi.

„Évi, prestani samo tako nestajati, dosta je bilo! Dolazi ovamo! Pokaži se! Évi?“

Možda je otišla spavati. Vrijeme je za spavanje. Prije četvrt sata otkucala je ponoć. Na ovoj strani špekule. Sjetio sam se, davno... Kad je to bilo? Bio sam dijete. Igrao sam špekule ispred našeg stambenog bloka 14 A. To je bilo u... Ne sjećam se gdje smo tada živjeli. Počela je kiša. Rupice u zemlji napunile su se vodom i teško smo više uopće mogli igrati. Pik-pik Tito! vikao sam. To je značilo promjenu pravila. Pik-pik Tito, igra se i po kiši! Pa se ti usudi igrati protiv Titovog pika! Dobro mi je išlo, osvojio sam sedam novih špekula. Nisam htio stati. Ostala smo nas trojica najupornijih. Sve sam ih pobijedio. Došao sam kući posve pokisao i razbolio se. S početka je izgledalo kao obična prehlada, no pretvorilo se u vrlo jaku groznicu. Držao sam svoju omiljenu špekulu u šaci. Užarila se. Majka je sjedila na stolici pored kreveta. U jednom trenu pozvao sam je da mi priđe, ali ona se nije odazvala. Počeo sam je histerično dozivati. Nije bilo odgovora. Nekako sam se iskobeljao iz kreveta i dovukao do vrata. Zazvao sam majku. Ništa. Učinio sam jedinu logičnu stvar“, progutao sam svoju sretnu špekulu. Čim je staklena kuglica skliznula niz grlo, osjetio sam majčine ruke koje su me pridržavale ispod pazuha. Pitao sam majku gdje je bila.

„Tu pored kreveta. Ne boj se. Vratit ću te u krevet. Moraš se preznojavati.“

Sljedeći dan sam posve ozdravio.

„Évi?“

„Ne deri se! Bila sam u kuhinji. Želiš li sendvič? Napravila sam dva.“

„Jesam li ti ikad rekao da je moj pradjed bio Ciganin?“

„Milijun puta. I još uvijek ti ne vjerujem.“

Évi se počela maziti. Premjestili smo se na krevet. Nije mi se sviđao miris njenih plahiti. Podsjećao me je na miris šatorskih krila. Pojeo sam sendvič u trenu.

„Imaš li vina?“

Donijela je butelju *Bikove krvi*. Bio sam žedan. Buljio sam u odvratni luster na stopu.

„Jesam li ti rekao da sam kao dijete pokisnuo na radioaktivnoj černobilskoj kiši?“

„Počeo si dosađivati.“

Évi je ugasila noćnu lampicu pored kreveta. Sigurno postoji neka priča kojom ju mogu zadiviti. Sigurno postoji.

„Mogao bih ti ispričati kad sam jednom sudjelovao u barskoj tučnjavi u Pireju. Ta bi se priča sigurno svidjela Máriji. Neki mi je Armenac raskolio čelo. Vidiš ovaj ožiljak? Vidiš li? Sigurno misliš da je Nick Cave prvi pjevao *Tupelo*. E, pa nije. Kišilo je i kišilo. Veliki potop. Ne zna se tko je autor teksta. Pjevao ga je još J. L. Hooker. Vjerojatno i netko prije njega. Jadni ljudi, nisu imali kamo. Znam da nećeš zaboraviti. Eto vam vaša Biblija i sve vaše svete knjige! Ništavilo u usporedbi s *Tupelom*. A *Tupelo* jest ništavilo. Nulti kilometar. Kuda ćemo sada, Évi? Želiš li čuti još jednu priču? Želiš li biti trudna? To je dobra ideja! U solarij možeš do osmog mjeseca trudnoće. Što bi rekao tata, onaj koji plaća ovaj krasni stan s ogavnim lusterom? Što bi rekao daddy? Bože, smiluj se! Siguran sam da nećeš zaboraviti.“

Évi je odgovorila laganim, ženskim hrkanjem. Potom sam i ja utonuo u san. Našao sam se u baru u Pešti. Tamo sam susreo dva ogavna tipa, Frillingera i Csontásija. Trusili su rakiju za rakijom.

„Na budimskoj strani, odmah ispod Kraljevske palače“, hvalio se Csontási.

„Peterokatnica s prekrasnom fasadom, u velikom stilu! Velikom stilu!“, urlao je Frillinger i potom strusio čašicu rakije.

„A koncesiju za izgradnju dobili su gospoda, ovdje prisutni, Frillinger i Csontási! Uzdravlje!“

Proklete budale, pomislio sam. Izgradit će onu prelijepu sivu kockicu, stratište tolikih duša. Zadnje utočište očajnih. Évi, ja i litra *Bikove krvi*. Djeca s leukemijom, suludi brakovi, bankroti bankara, samoubojstva činovnika, objave smrti časnika, bogate drolje, obitelji izvučene za sna i utrpane u vagone, zidari koji su svaki stan podijelili u tri manja, alkoholičari, drogirani studenti, napuštene žene, gladni starci koji se kupaju u laboru na balkonu. Évi, ja i *Bikova krv*.

„Što ste rekli?“, okrenuo se odjednom prema meni Csontási. „Vraga izazivate, mladi gospodine!“

Kako su čuli moje misli? Ne možete čuti moje misli! J. L. Hooker. I ta dva tipa iz devetnaestog stoljeća u svojim frakovima. Frillinger je nasrnuo na mene i oborio me udarcem u lice. Pao sam pored šanka.

„Uostalom, tekst koji pjevaju Hooker i Cave nije isti. Nije isti!“, derao se Csontási udarajući me nogom ispruženog na podu.

Otišli su iz bara zadovoljni. Čuo sam njihov smijeh. Pridigao sam se s poda i zateturao prema slabije osvijetljenom dijelu bara. Vidio sam Máriju. Sjedila je sama za stolom u svom bijelom prljavom kompletu. Pored nje je stajao drveni putni kovčeg. Sjeo sam do nje i spustio joj glavu na grudi. Zagrlila me je i probudila.

„Évi! Sada znam što piše na tabli iznad ulaznih vrata! Piše Frillinger i Csontási! Frillinger i Csontási, prokleti gadovi!“

Évi se trgnula iz sna. Protrljala je umorne oči.

„Što to govoriš? Smiri se! Isuse, krvvari ti iz nosa!“

Évi je ustala, pružila mi papirnati rupčić i dopratila me do vrata toaleta.

„Évi, sada znam što piše na onoj tabli...“

„Naravno da znaš!“, prekinula me Évi. „Prije tri sata zajedno smo bili dolje i pročitali natpis.“

„Nije istina. Prvo su bili Frillinger i Csontási, potom san, a tek onda nas dvoje pred vratima zgrade. Razumiješ sada?“

„Nemam pojma o čemu govoriš.“

Krvarenje je stalo. Sjeo sam na školjku. Évi je izašla iz toaleta i pričekala me s druge strane vrata. Čuo sam ju kako diše. Obavio sam veliku nuždu. Nakon petnaest minuta potpune tišine Évi je odlučila zaviriti u toalet. Našla me je na koljenima, nagnutog nad školjkom. Desnom sam rukom prebirao po svom izmetu.

„Bože dragi, što to radiš?“

„Tražim svoju sretnu špekulu.“

„Mislim da je vrijeme da pođeš kući.“

Stao sam pred ulaznim vratima zgrade. Izdužio sam vrat ne bih li vidio tablu. Ništa. Nebo je već oboljelo od tamnopurpurnih pruga. Uskoro je trebalo svanuti. Prešao sam ulicu i pošao u park pored mosta. Pomislio sam da bih mogao malo odspavati na klupi.

Jutro u Pelikán baru

Sunce je poludjelo. Nikad nisam vidio toliko galebova nad Dunavom. Izgledali su kao magla pod Petőfijevim mostom. Govori danas u tramvaju neka starica svojoj prijateljici:

„Od hladnoće se možeš zaštititi tako da se obučeš. Ali kad je paklenski vruće, što učiniti? Kako se možemo zaštititi? Kožu ne možeš svući!“

Koliko sam puta čuo tu istu priču? Gluposti. Skoro se svaka budala zna obući. Dvije tanke majice, pulover i jakna. Od vrućine se ne može zaštititi jaknama već razumom. Samokontrolom. To je puno istančanija vještina od oblačenja. Kad bi Gideon mogao čuti moje misli, rekao bi da sam umišljen.

„Postoje dvije vrste ljudi“, rekao je Gideon na zabavi kod Csalányija prošle zime. „Oni koji puše lulu i oni koji to ne čine.“

Takvi ljudi kroje pravdu svijeta. Sve ljude, sve pojave treba sortirati u klase i vrste, kao službenici išarane papire u ladice. Te su ladice galaksije.

„No, nije najbitnije sortirati. Još je bitnije od toga dopustiti da te drugi sortiraju. Budi sortiran! Čemu ići protiv prirode svoje vlastite vrste? Protiv zakona društva? I, na kraju krajeva, protiv samoga sebe?“, pitao se Gideon u poznom stadiju te iste zabave.

Četiri dana nakon toga Gideon je pobjegao s Henriettom u Alpe. Nisu se vraćali dva tjedna. Kolale su priče po Pešti da se s vrhova Alpa naglo otopio snijeg. Hladne su bujice Gideona zamalo odnesle u burnu rastavu braka (mjesec dana su o tome pričali svi u Pelikán baru), a Henriettu, navodno, na Novi Zeland. Više o njoj nismo ništa čuli osim trača kako je par mjeseci nakon nestanka poslala Piroški lančani e-mail, jedan od onih koje moraš poslati dalje da bi doživio sedam godina sreće. Gideon se pomirio sa ženom. Kupili su novi auto kreditom na osam godina. Prije tri tjedna, za istim ovim stolom u Pelikán baru, kaže Gideon:

„Postoje samo dvije vrste ljudi; oni koji puše lulu i oni koji to ne čine.

Osvrnuo sam se. Pelikán je bio poluprazan. Na stolu ispred mene ležala je prljava salveta. Na salveti je netko kemijskom olovkom našvrljao poruku:

Kao rezultat dugogodišnjeg vjerovanja u svoju vlastitu božanstvenost, Njegovo Veličanstvo je nesposobno funkcionirati u društvu običnih smrtnika.

Netko je tu poruku namjerno ostavio za mojim stolom jer svi u Pelikánu znaju da imam svoj stol. Drugi do šanka, blizu ulaznim vratima, nedaleko od toaleta, ali opet dovoljno udaljen od smrada. Brižljivo sam ga birao. Piroška mi je donijela kavu s puno šećera.

„Piroška, draga, tko je danas sjedio za mojim stolom prije nego sam došao?“

„Nitko.“

„Kako nitko? A tko je onda ostavio ovu poruku na stolu?“

„Kakvu poruku?“

Pružio sam joj salvetu.

„Kakvu poruku?“

„Pročitaj što piše na salveti!“

„*Pelikán bar*, prijatelj dobrih ljudi. Nazdravlje! Kondor ulica 28. Telefonski broj...“

„Ma ne to, Piroška, jebem ti! Poruku! Pročitaj poruku!“

„Ali salveta je prazna! Vidim samo dvije mrlje!“

„Kakve mrlje?“

„Što ti je danas?“

„Tko je sjedio za ovim stolom prije mene?“

„Danas nitko. Ti si prvi. Došao si u vrijeme otvaranja.“

„Jučer?“

„Puno ljudi!“

Nervozno sam ustao sa stolice i otišao u toalet. Dok sam pišao, sjetio sam se Csalányija. Prije godinu, ili nešto manje, u doba kad je on ljubovao s Henriettom. Samo je ja nisam imao. Zašto? Trebao sam. Istina, nikad mi nije bila privlačna. Svejedno, trebao sam. Stojimo tu Csalányi i ja, pred istim ovim pisoarom, kad kaže Csalányi, onim svojim nadrifilozofskim, pozerskim glasom:

„Ponekad donosimo glupe odluke u životu, prijatelju, ali ne trebamo se okrivljavati zbog toga. Jednom davno su na Novi Zeland stigle ptice. Vidjevši da za njih nema opasnosti na tlu, odrekle su se onog najvažnijeg što pticu čini pticom“, krila. I živjele su sretno milijunima godina trčkarajući po tlu i skupljajući orahe. Nikad nisu požalile za plavim nebom, oblacima, prostranstvima, slobodom. Onda su stigli ljudi i donijeli štakore i mačke. Danas se još samo tucet ptica neletačica skriva po visokim planinama, a znanost ih tretira kao neobičnu iznimku od pravila.“

„Kad si rekao da su ptice neletačice trčkarale po tlu i skupljale orahe, na koju si točno vrstu oraha mislio?“, upitao sam ga.

Csalányi nije ništa odgovorio. Otresao je onu stvar smiješnim, preuveličanim pokretima i ostavio me samog u toaletu.

Obavio sam nuždu, raširio salvetu i još jednom pročitao poruku ispisanu kemijskom olovkom. Tko je taj provokator? Csalányi? Moguće. Nikad mi nije oprostio one orahe. Ili možda sve druge zgone u kojima sam ga ponižavao do iznemoglosti? Možda je Gideon? Ili Évi? Sanyi? Stiegel? Aladár? Možda Piroška? Ili su braća Malinszky? Možda su Frillinger i Csontási? Ili Klári? Oh, to je bilo strašno! Strašno! Dogodilo se prije tri mjeseca. Ili četiri? Klári

i ja posvađali smo se u ponedjeljak. U utorak nismo prozborili ni riječi. U srijedu je Klári pokušala popraviti situaciju, a ja sam joj se potom petnaest minuta derao u lice. Sljedeću večer nije spavala kod kuće. U petak sam došao kući pijan. Klári je sjedila za kuhinjskim stolom i plakala. Zagrlio sam je. Želio sam konzumirati našu ljubav, ali ona nikako nije htjela. Otišao sam spavati ljut. U subotu je došao Aladár i spavao kod nas jer ga je Évi izbacila iz stana nakon što ga je pronašla s onom vatrenom Francuskinjicom, kako se zvala? Ostao je do utorka, a htio je ostati i duže. Morao sam ga, doslovno, izbaciti iz stana. Klári je to smatrala okrutnim. Posvađali smo se. Četvrtak smo proveli šetajući. Kad smo navečer došli kući, predložio sam seksualni odnos, no Klári je bila preumorna. U petak sam bio očajan i pokušao silom. Klári je plakala. Vikend je provela s obitelji. Sljedeći tjedan smo proveli uglavnom šuteći. Krajem tjedna Klári je pokazala neke znakove seksualne agitacije, samo zbog toga što je dobila mjesečnicu. U srijedu, nakon što nisam imao seksualne odnose duže od petnaest dana, došao sam doma posve frustriran i nervozan. Zatekao sam Klári u kadi, голу. Smijala se. Pogledala me je zavodljivo. Nisam mogao odvojiti pogled s njezine vagine, iako me prizor ljutio. Ta vagina pripada meni! A ja od toga nemam ništa. Baš ništa! Seks s Klári je bio tek dodatak mom neprestanom samozadovoljavanju. Raširila je noge i dodirnula dlanom vrh vagine.

„Želiš li...“, upitala je zadovoljno se smiješeći, pripremajući me na nešto sjajno. „Želiš li...“

Počeo sam otkopčavati hlače. Moji su testisi zapjevali.

„Dimljenog sira? Kupila sam tvoj omiljeni!“, rekla je Klári glasom kojim se priopćuju dobre vijesti.

Otišao sam u kuhinju. Ali umjesto da izvadim sir, popišao sam se u hladnjak. Potom sam snažno lupio glavom u zid i onesvijestio se.

Csalányi mi je jednom rekao, u povjerenju, još dok je ljubovao s Henriettom, tu u *Pelikán baru*, možda baš u toaletu. Da, bit će baš u toaletu. Rekao je:

„Henrietta me isprva zvala Slatkišu. Kad sam joj kupio psa, sjećaš se, počela je i psa zvati Slatkišu. Čudno je to. Nije to ljubomora, već jednostavno razočaranje Henriettinim skrnavljenjem naše privatnosti. Ali prešao sam preko toga, bez riječi. Onda je Henrietta kupila auto. *Suzuki*. Kakav Slatkiš, kaže, metalik sivi! To je bilo previše, prijatelju.“

„Zvala je i Steigela Slatkišu“, rekao sam i otišao iz toaleta.

Csalányi me je našao pored šanka s Aladárom i Sanyijem. Obojica su bili grozno pijani.

„Jednom kad pogriješiš, a pogriješit ćeš sigurno, neće biti nikoga tko će ti pomoći. Nikoga tko će te pogledati. Nikoga!“, rekao mi je Csalányi.

Sanyi ga je zagrlio i poljubio u čelo.

„Pij, čovječe!“, rekao mu je Aladár.

To je bilo u vrijeme kad su me prestali pozivati na kućne zabave. Čak bi me i tu, u *Pelikán baru*, pustili sjediti samog za stolom. Govorili su da sam škrtica, da nikad ne plaćam piće. Stalno zanovijetam, pljujem, ponižavam. Nikad se ne sjetim rođendana, imendana. Sretan ti rođendan, Slatkišu! Budi sortiran! Krajnje neugodan tip. To je bilo u vrijeme kad smo, onako iz zabave, Piroška i ja često vodili ljubav u toaletu Pelikán bara. Zaključali bi se u kabinu. Čuli bi ostale dripce kako pišaju. Povjeravaju si nevjerovatne stvari. Jednom smo čuli Csalányija kako plače. Nedugo nakon toga Piroška se počela zabavljati s tim seronjom.

„Oni te svi mrže“, rekla je Piroška jednom. „I to s pravom!“

S pravom? Iz tvojih usta, Piroška! Dobro sam se nasmijao.

Čuo sam otvaranje vrata toaleta. Piroška. Ušla je oprezno kao mačka. Razjapila je oči.

„Što je?“

„Slušaj, već si dugo u toaletu i... Čula sam da se glasno smiješ pa sam mislila... Jesi li dobro?“

Zakopčao sam hlače i naglo se okrenuo prema Piroški. Zagrlio sam je i s nekoliko nježnih udaraca cipelom u njene pete pokušao ju prisiliti na ples. Prvo se opirala, potom je zaplesala. Čak se i nasmijala.

„Je li istina da ti je Henrietta poslala e-mail? Onakav kružni, koji moraš poslati dalje ako ne želiš nesreću u životu?“

„Jest, zašto?“, upitala je Piroška.

„Daj mi njenu e-mail adresu. Htio bih je pitati nešto.“

„Što?“

„Kakve orahe imaju na Novom Zelandu.“

Primio sam Piroškino sočno dupe. Odgurnula me od sebe i izašla iz toaleta. Sustigao sam je pored svoga stola.

„Ne približavaj mi se kad si takav“, rekla je i podigla praznu šalicu kave.“

„Kakav?“

„Tražila te Klári.“

„Prije četiri dana sam udario nogom o zahrđale željezne stepenice na Velencei jezeru. Rana se zagnojila. Sve je zapaljeno i crveno. Želiš li vidjeti? Imam otrovanje krvi. Umirem.“

„Maloprije te tražila. Nisam joj htjela reći da si u toaletu.“

„Slatkišu!“

„Sada idi kući. Idi!“

Opet sam spustio dlan na njeno dupe. Sad se nije opirala. Mogao sam je odvući natrag u toalet, no činila mi se već ogavnom.

„No sjajno!“, čuo sam iza svojih leđa.

Oho, to Klári stoji na vratima *Pelikán bara*. Savila je ruke kao dvije ručke i spustila šake na bokove. Izgledala je kao amfora. Sjećam se kad sam davno bio u nekom muzeju, gdje je to bilo? Možda u Zadru? U nekom čudnom muzeju u Zadru gdje čuvaju nečije suze sakupljene u zlatnim posudama. Bio sam tamo s majkom, bio sam dijete. Muzej je u sklopu crkve pa u njemu časne sestre obavljaju dužnost kustosa. Nešto sam pitao majku, glasnije no što je dozvoljeno. Jedna od časnih sestara snažno me ošamarila. U Zadru.

„Moja suzna posudo!“, zazvao sam je.

„Što ovaj govori?“, pitala je Piroška.

Klári je plakala. Tijelo joj je drhtalo. Pošla je brzo prema meni, potom stala, okrenula se od mene. Zaštitila je lice rukama kao dijete kad vidi nešto ružno. Plakala je. Sjeo sam za svoj stol. Pogledao sam u pod.

„Zašto? Zašto si me oženio?“

„Ne znam. Učinilo mi se prihvatljivim. S pozicije sortiranja.“

„Klári, draga“, uplela se Piroška. „Nije me ni pipnuo. Zaista.“

Klári nije čula njezine riječi. Sjela je za moj stol. Glava joj je pala na prsa. Izgledala je zaista tužno.

„Zvao me je Aladár. Rekao je da si proveo noć kod Évi. Je li istina?“

„Istina je. Bio sam kod nje i izgubio svoju sretnu špekulu. Ako vidiš Évi, zamoli je da mi je vrati.“

„Ponašaš se kao luđak! Što ti je? Zašto mi to radiš?“

„Ne želim te učiniti nesretnom.“

„Zašto se onda ponašaš tako?“

„Klári, voljena, učini si uslugu i ne zamaraj se mojim postojanjem.“

„Voliš li me?“

Ustao sam i prišao stolici na kojoj je sjedila. Stavio sam joj ruke na leđa. Ustala je sa stolice. Zagrlio sam ju. Uzeo je u plesni položaj. Zaplesali smo. Vidio sam Pirošku kako okreće očima iza šanka.

„Moja ljubavi. Moja jedina.“

Krenula mi je krv iz nosa. Sjeo sam na rub stola i stavio salvetu preko nosnica. Klári me je gledala netremice. Nije više plakala. Vidio sam mržnju u njenim očima. Nepodnošljivu, beskrajnu mržnju. Otišla je bez riječi iz *Pelikán bara*. Rastvorio sam salvetu kojom sam zaustavio krvarenje. Vaše veličanstvo konstantno krvari. Konstantno! Ono više nije u stanju. Prijatelj dobrih ljudi. Ptice bez krila. Csalányijeva ljubav, Aladárova mržnja.

Noć na Kružnoj ulici

Trg Blaha Lujza, kakvo čudnovato ime. Vidim debeljuškastog tipa s debelim naočalama, u potkošulji izgrizenoj znojem, kako smjerno ide preko trga vukući za sobom stolicu kojoj nedostaje jedna noga. Hoće li pokušati sjesti na nju? Vrlo vjerojatno. Ili će je ponuditi prijatelju. Probaj ovu stolicu, jedna noga fali, ali kad padneš s nje na tintaru, imat ćeš osjećaj da je svijet tvoj. Zvuk struganja drvenih nogu o asfalt. Zvukovi biča, smijeh mladih žena. Vidim, na onome, kako se zove, sjedi pijanac, potpuno istrunuo od alkohola. Pored njega jedan pas i jedan čovjek.

„Gledaj“, kaže pijanac. „Nije mi krivo što sam alkoholom spalio svoj usrani život. I tako nije ništa vrijedio. Žao mi je što sam povukao i njega. Žao mi je što sam uništio Viktora“, završi kroz sitne suze koje mu kliznu niz poplavjele obraze i pokaže rukom prema psu.

Mršav pas, drhtav, lud. Gleda u pijanca krvavim očima punim krmelja, zanoseći se u lijevu stranu svaki put kada zavrti repom. Pijanac mu ponudi bocu s votkom i pas stade pohlepno cuclati grlo flaše.

„Sjećaš li se proljeća 1962?“, upita Viktor.

Pijanac se počeo slatko smijati i nježno dragati pseće krzno, od ušiju do repa. Bla-ha-luj-za, bla-bla-lu-la. Čemu sve to? Čemu pitanja, sjećanja, čemu krvavljenje iz nosa?

Noga mi je utrнула. Sad se već posve zagušila u svom gnoju. Ali podnosi moj teret. Podnosi. Krećem se, iako pomalo groteskno. A groteska privlači svoje prijatelje. Prije mjesec dana, kad sam išao do izdavača, samo par ulica iza Kružne ulice (tamo gdje se sjaj iznenada pretvori u crnilo geta i tugu izrešetanih fasada, plastičnih zavjesa i bolesne djece) čuo sam kako me netko doziva. Pogledao sam prema drugom katu jedne poluruševne trokatnice i vidio sam staricu dopola nagnutu kroz prozor. Razgovarala je sama sa sobom, smijala se, gušila se od smijeha. Raspoznao sam ludost na njenom licu i brzo spustio pogled na ulicu. Nedostajala je svaka treća granitna kocka.

„Hej! Ti! Hej! Halo! Hej! Ha-ho! Ha-ho!“, čuo sam ju kako doziva.

Još jednom sam preko ramena pogledao prema prozoru na drugom katu. Vidio sam staricu u maji podignutoj do vrata.

Njene osušene dojke, poput dviju trulih smokava, ošamarile su moj pogled. Čuo sam je kako se dere i hropće od smijeha:

„Ja sam tvoja djevojka! Ja sam tvoja djevojka!“

Staklo je najplemenitiji materijal. Prekrasno je. Daje ti predivnu mogućnost da golim okom jasno vidiš kroz čvrstu tvar. Ako dodaš malo boje u rastaljeno staklo, dobit ćeš beskrajne virove nijansi u kojima se igra svjetlost. A što je sa zlatom? Otporno je, ne hrđa, sjaji se. Ne hrđa ni staklo. Mnoge se stvari na ovome svijetu sjaje. Zar je bitno što je zlato otporno kad ga ionako nosimo savijeno oko vrata? Ono što ljude privlači zlatu jest nemogućnost da ga često pronađu na cesti. A stakla ima posvuda. Posvuda na Kružnoj ulici. Komadići stakla iz svih kutova zrcale duge noge prelijepih žena, kao stotine minijaturnih ekrana u liliputanskoj prodavaonici televizora.

„Prijatelju, jesi li dobro?“

Okrenuo sam se prema Aladáru. Njegovo lažno zabrinuto lice puno podsmijeha. Taj provokator! Prišao mi je posve blizu i zagledao se u isto mjesto na tlu u koje sam ja maloprije gledao dok sam razmišljao o staklu.

„Što si to našao?“, pitao me kao psa. „Što ima zanimljivo na tom komadiću ulice? Ne vidim ništa!“

„Baš zbog toga što nema ničega.“

„A ipak si dvadesetak minuta stajao ovdje ukipljen i netremice buljio u ovaj komad tla.“

„Gledao sam granitne kocke. Vidiš da mnoge nedostaju. Pokušao sam utvrditi nedostaju li po određenom pravilu i čine li prazna mjesta određeni uzorak.“

„Meni se čini da si ti samo stajao u nadi da budeš pronađen. Evo, ja sam te našao! Posvjedočio sam tvome nastranom ponašanju i sad ću svima u *Pelikánu* servirati nevjerojatnu priču o tome kako si stajao nasred ulice i dvadeset minuta, ustvari četrdeset, buljio u tlo. Tako će tvoja legenda nastaviti živjeti. Trebao bi mi biti zahvalan.“

„Gluposti.“

„Kad me pitaju: Zašto je sat vremena buljio u tlo? Ja ću trijumfalno odgovoriti: Dva sata je brojao granitne kocke!“

„I tako ćeš čak deset minuta biti u centru pažnje. Čestitam!“

„A tvoje će se pozerstvo pretočiti u anegdotu! Čestitam!“

Opet sam spustio pogled na granitne kocke. Pored odbačenog reklamnog letka i uprljane salvete iz restorana brze hrane, vidio sam nešto što je nalikovalo malenoj staklenoj kuglici. Sagnuo sam se i uzeo kuglicu među prste. Zaista, to je bila prelijepa špekula sa plavim perima. Doduše, malo okrhnuta, ali s takvima se najbolje igra.

„Znao sam da nisi brojao granitne kocke!“, uzviknuo je Aladár uzimajući mi špekulu s dlana. „Znači, istina je!“

„Što to?“

„Sve ono što nam je Évi jučer navečer ispričala u *Pelikánu*! O tvojoj sretnoj špekuli i kako si je tražio u svom vlastitom, kako da se izrazim... Dreku“, rekao je Aladár bacajući špekulu u zrak i potom je ponovo hvatajući u dlan.

Brzim pokretima sam mu oduzeo špekulu. Aladár me istog časa uhvatio pod lakat i stao vući niz ulicu.

„Dođi, popit ćemo pivo pa ćeš mi sve ispričati! Kakva ludost! Kako ti je to samo palo na pamet?“

Sjeli smo u *Željeznog zmaja*, stol do prozora. Vidio sam život na Kružnoj ulici. Predivne žene. Beskućnici. Tramvaji. Dva piva. Nije mi bilo do razgovora. Aladár je ušutio. Samo je šutio. Mrak mu je pokrio lice. Vidio sam na ulici sitnog, posve mršavog starca u kratkim hlačama. Lijeva mu je noga bila tanka poput drška metle, a desna umotana u debeli bijeli gips koji je izgledao poput ogromne teške lule. Imao je neobično velike sovinjske oči. Pogledao je kroz prozor u naša lica, naša piva i potom odvuкао dalje svoju lulu. Aladár se nacerio.

„Umirem“, izjavio sam i zavrnuo nogavicu hlača. „Vidiš?“, pitao sam Aladára pokazujući ogojenu ranu.

„Évi je trudna.“

Mršavi se starčić opet pojavio pred prozorom krčme. Napravio je nekoliko šepavih golubljih koraka i onda nalijepio oči na prljavo staklo. Uvid kroz materiju. On žudi za pivom, a to staklo ispred njega znači razliku između svega i ničega. Plava pera u špekuli. Kao zarobljeni valovi dalekoga mora. Vrijeme je da pođem.

„Čestitam“, rekao sam Aladáru.

„Hvala.“

„Je li s vama sada sve u redu?“

„Sve je mekano i ljubičasto. Ženimo se za tri mjeseca“, odgovorio je Aladár.

Pozvao sam konobaricu i platio piva. Aladár nije skrivao iznenađenje. Zagledao se u moju bolesnu nogu. Na tren je izgledao zabrinuto. Ustao sam i pošao prema vratima.

„Vidimo se kasnije u *Pelikánu*?“

Kimnuo sam glavom i izašao na ulicu. Starac velikih očiju pošao je prema meni. Znao sam da će tražiti novaca pa sam mu pokušao umaći. Tako smo obojica još dugo šepali, jedan za drugim, niz Kružnu ulicu.

Zvala se Brunhilda ili tako nekako. Strašno se preznojavala. Svaki put kad bih joj dotaknuo leđa, njen znoj mi se pretočio preko ruke. Pili smo kao životinje. Kaže da je došla iz Belgije. Nedavno je diplomirala veterinu. Razmišljao sam o tome da joj pokažem moju gnojnu ranu. Odustao sam na vrijeme. Plaćala je pivo za pivom, votku za votkom. Plesali smo od bara do bara, od krčme do krčme. Postavljala je prazna pitanja, a ja sam uglavnom govorio o svojoj sretnoj špekuli:

„Malo je vjerojatno da sam ju još kao dijete israo u Karlovcu i da sam ju nakon skoro trideset godina pronašao na Kružnoj ulici u Budimpešti, zar ne? Gotovo je nemoguće. Ovo je sigurno špekula nekog drugog djeteta. Ona nema veze s mojom pričom.“

To isto sam rekao i Magdi. Nju sam upoznao kasnije te večeri kad sam u Mester ulici kupovao vino. Nije mi se sviđao njen miris. Svaki put kad bih joj se približio njen mi je miris bivao sve odbojniji.

„Tatice, dođi gore. Dođi sa mnom gore!“, molila me pred ulazom u svoju zgradu. Izvijala je tijelo na mojim preponama. Vješto mi je otela staklenu kuglicu iz prstiju.

„Dođi, tatice, idemo se gore igrati špekulama.“

„Nema smisla, sve ću izgubiti.“

Magda je okrenula očima i zatvorila ogromna drvena vrata preda mnom. Čuo sam njene korake u tami stubišta. Špekula je ostala u njezinoj pohlepnoj ruci. Čuo sam smijeh na kraju ulice.

Prekrasna secesijska zgrada, zapišani zidovi i litra vina u mojoj desnoj ruci. Htio sam malo odspavati. Ili se najesti smokvi! Što bih dao za kilu smokvi! Čuo sam otvaranje drvenog prozora na drugom katu. Iz tame je izvirilo Magdino lice.

„Jesi li ti moja djevojka?“, upitao sam i počeo se cerekati.

„Jesu li to kućne šlape?“

Pogledao sam prema svojim tabanima. Bože, koliko sam večeras zurio u tlo, a nisam primijetio da sam uzeo krive šlape.

„Tatice, jesu li to kućne šlape?“

„Jesu. Gotovo su iste kao moje ljetne sandale, samo malo tamnije.“

„Luđak! Zar cijeli dan hodaš po gradu u papučama?“

„Uzela si mi špekulu! Nemoj misliti da nisam primijetio!“

„Dođi gore! Hajde!“

Stubište se ukiselilo. Prvo sam se lijeno uspinjao, a potom sam počeo trčati uza stepenice. Na drugom katu vidio sam malo odškrinuta vrata. Približio sam se. Sitna starica izborana lica oprezno je otvorila vrata i pozdravila me.

„Makni se babo!“, Magda je odgurne.

Starica se stisnula uza zid i pogledala me kratko, ali zastrašujuće. Koliko tuge i znanja u jednom jedinom treptaju oka! Kao da me je prepoznala i rekla: „Ah, ti si. Sada znam kako si završio. Bilo ti je suđeno.“ Potom se odgegala niz hodnik obložen ishabanim linoleumom i trošnim drvom. Magda me je povukla za ruku i uvela u svoju sobu. Osvrnuo sam se po prostoriji. Tako je mrtva. Ne možeš krep-papirom imitirati život.

„Što je?“, pitala je skidajući majicu.

„Tko je ta starica?“

„Ona me je odgojila. Gatar.“

„Pozovi je. Želim da mi gata.“

„Hej, saberi se!“, rekla je Magda i naslonila grudi na mene. „Zar ćeš radije provesti noć s babom gatarom?“

„Ne razumiješ. Želim znati kada ću točno umrijeti.“

„A tko ne želi? Uostalom, tatice, gatanje je sranje.“

„Pozovi je. Platit ću.“

Koža na njenim prstima bila je tvrda kao kamen. Imao sam osjećaj da je moj dlan zgrabio div, a ne malena, drhtava starica. Magda je sjedila pored nje i smijuljila se. Grudi su joj se pritom tresle i vibrirale. Bilo ih je predivno vidjeti. Obje. Jedna koja je znala sve i jedna koja nije znala baš ništa.

„Sve što si imao, sve što si stvorio, sve ćeš izgubiti“, rekla mi je starica.

„Kada ću umrijeti?“

„Moraš još puno čekati. Živjet ćeš dugo kao kornjača.“

Zavrnuo sam nogavicu i pokazao ranu:

„A ovo?“

„Što s tim?“, upitala je starica.

Na moje iznenađenje, rana je bila gotovo zarasla. Kad se to dogodilo? Koliko sam dugo šetao niz Kružnu ulicu? Ustao sam.— Ne moraš ići. Prespavaj kod nas“, rekla je starica.

Obuzeo me snažan osjećaj da sam kod kuće. U svom domu. Poželio sam zagrliti staricu, isplakati joj se u naručju, a potom leći uz Magdine nabrekle grudi. Ali baš taj osjećaj prisnosti natjerao me da brzo krenem prema vratima. Obje su jurnule za mnom. Vidio sam puno znatiželje na njihovim licima. Otključale su vrata i ispratile me na stubište.

„Poznajemo li se od ranije?“, upitao sam staricu.

„Ne vjerujem.“

„Moj pradjed je bio Ciganin.“

„Znam“, odgovorila je mirnoćom gatare.

Magda mi je pružila dlan i na njemu špekulu. Rekao sam joj da je zadrži kao uspomenu i potom je izgubi na ulici. Platilo sam. Mahale su za mnom. Trčao sam niz stubište pa prema tramvajskoj stanici. Umalo me zgazio auto. Trubio je. A ja sam žudio za smokvama. Nije mi se sviđao Magdin miris.

U peep showu cjenik je slijedeći:

Maženje

1000 Ft

Maženje + diranje	4000 Ft
Pušenje	5000 Ft
Ples u krilu	10000 Ft
Seksualni odnos	20000 Ft

Nije mi se sviđao tip na ulazu. Bio je krajnje sumnjiva, prijeteća lica. Odlučio sam prvo poći u kabinu.

Kabina (15 sekundi) 100 Ft

Što je petnaest sekundi? Cirkus za siromahe. Ibiza za beskućnike. Monte Carlo za lokalne propalice. Pa što? Ova što pleše izgleda zaista dobro. Pomalo kao riba u akvariju. Njeno mokro tijelo. Sjetio sam se kad sam prije godinu ili tako nešto došao ovamo s Csalányijem. On nikad prije nije bio u peepu, pa sam mislio da će se dobro provesti. Ušli smo u kabine, svaki sa šakom punom kovanica od 100 forinti. Imao sam sreće, moja je riba bila prvoklasna. Ubacio sam osam kovanica u malenu perforaciju na zidu kabine koja neodoljivo podsjeća na aluminijem okovanu vaginu. Onda sam izašao i potražio Csalányija. Stajao je pored vrata, oborena pogleda, kao da se stidi. Bez riječi smo izašli na Kružnu ulicu. Csalányi je počeo plakati.

„Njene male tenisice, u njih nagurane čarapice... Bilo je strašno! Ta nesretnica, ona mora plesati kad gadovi poput mene i tebe ubace 100 ušljivih forinti, htjela ili ne htjela. Bilo joj je najviše devetnaest. Imala je te male tenisice, sa strane, čarapice, majičicu, sve složeno na zamazanom podu. Bilo je strašno.“

Došli smo pješice na most. Csalányi se još nije posve smirio. Bacao je kovanice od 100 forinti u Dunav.

„Tebi se svidjelo?“

„Volim peep“, kazao sam. „Baš zbog toga što one moraju plesati kad ubacim kovanicu. Ne idem dublje u analize. Jednostavno se uživljam.“

Csalányi je zavrtio glavom i više nije rekao ni riječi. Kasnije te večeri oblio se do nesvijesti u *Pelikánu*. Sanyi i Stiegel su ga odvezli kući.

Čuo sam kucanje po staklu. Petnaest sekundi je isteklo. Zasljepljujuće svjetlo u kabini. Jedva nazirem nervoznu žensku kroz prljavo zamračeno staklo. Ponovo je pokucala. Ubacio sam sto forinti. Opet mrak. Ženska je okrenula očima i nastavila

plesati. Pogledao sam na pod plesnog podija i vidio njene štikle. Kurvinske štikle s visokim petama. Htio sam se smijati, ali čemu ponižavati Csálányija kada nije prisutan? Izašao sam iz kabine.

„Maženje plus diranje uključuje i drkanje?“, upitao sam mračnog tipa na ulazu.

On je kimnuo glavom i glasno zazvao neko žensko ime. Neobično ružna ženetina stvorila se pored mene i povelala me željeznim stubama na gornji kat.

„Dodaj samo još jednu tisuću i bit će ti puno bolje“, rekla je.

„Ne dam!“

Uvela me u šperpločom obloženu sobicu, metar s metar i pol. Na lijevoj strani je bilo ogledalo, a na podu klecalo, baš onakvo kakvo rabe u crkvama.

Napunio sam dlanove vodom u toaletu *Pelikán bara* i polio lice. Učinio sam to nekoliko puta. Potpuno sam smočio majicu. Voda je kapkala po lakiranim cipelama koje sam pronašao pred vratima jedne od privatnih kabina u peep showu. Bile su odvratne i smrdljive, ali taman po mjeri. Na mjestu cipela ostavio sam svoje kućne šlape. Nisam bio nezadovoljan posjetom peep showu, ne samo zbog cipela, nego mi je zaista trebalo nešto s čim bih presjekao noć, baš kao što se oštra pića sijeku pivom ili likerom. Sjetio sam se jednog vjenčanja, gdje je to bilo, vrag bi znao. Možda u Rijeci. Imao sam petnaest-šesnaest godina i ne baš puno iskustva na plećima. Pio sam sa starijim momcima i veteranima, cijelo večer, red pive, red jaggermeistera. Već sam bio dobro naparen kad je počeo ples. Sjećam se prelijepa, visoke djevojke, kako se zvala, htjela je plesati sa mnom. Kasnije smo se ljubakali u toaletu (već tada je počela moja usmjerenost prema toaletima). Poslije ponoći su počele svadbene igre. Svaki je plesač morao uzeti u naručje svoju partnericu i vrtjeti se s njome u mjestu. Tko se najduže vrti, taj je pobjednik. Visoka djevojka me zajahala, otpočeli smo okretanje. Bila je vraški teška, prava prasica. Neki su se plesaču umorili, neki spotakli i pali. Ostali smo mi i još jedan par, žena i snažan muškarac u tridesetim godinama. Ne znam tko je uhvatio moju žensku, spasivši joj život, u trenu kad sam se onesvijestio. Probudio sam se na klupi ispred toaleta. Neka mi je starica stavljala hladne obloge na lice. Bio sam tako ponižen.

„Što ti je? Ustani prije nego li te netko vidi!“, rekao je Sanyi nakon što je zateturio kroz vrata toaleta.

Pokušao me je podignuti s koljena i zamalo pao. Nastavio sam klečati pored umivaonika. Sanyi je iznenada, u jednom rutinskom trzaju, povratio u najbližem kutu i potom ugrabio nekoliko papirnatih ručnika. Pljunuo je u umivaonik.

„Što ti je u zadnje vrijeme? Ponašaš se kao idiot“, rekao je Sanyi dodajući mi komad papira.“, Aladár nam je ispričao što si stvorio kod Évi. Kakav cirkus! I, jesi li pronašao svoju sretnu špekulu?

„Jesam. Poklonio sam je Magdi i njenoj babi.“

Sanyi je promrmljao nešto, pijano i beznačajno. Okrenuo se prema pisoaru. Digao sam se s koljena i vratio se u bar. Moj stol je i dalje bio zauzet. Stol dalje sjedili su Gideon, braća Malinszky i Stiegel. Prišao sam njihovom stolu, nisu bili baš oduševljeni time. Pijana stoka.

„Moj prijatelj, dobro, poznanik, kao dijete se igrao na stepenicama pred zgradom. Jednog se dana spotakao o stepenicu i pao licem na kvaku ulaznih vrata. Kako je u strahu posve otvorio usta, kvaka mu je ušla u usnu šupljinu i zakačila se s unutarnje strane obraza“, govorio je žustro mlađi Malinszky. „Ali to nije sve! U tom je trenu susjeda s trećeg kata stisnula kvaku i naglo otvorila vrata. Još se čudila što vrata zapinju, psovala je i kudila domara!“

Svi su se počeli savijati od smijeha.

„Moj je prijatelj, u redu, poznanik, imao šesnaest šavova u ustima!“, nastavio je mlađi Malinszky stavivši prst u usta i pokazujući unutarnju stranu obraza.

„Eto, to je dobra priča“, kimao je Gideon glavom gore-dolje kao oni plastični psi za auto koje su svojedobno bili u modi.

Dim njegove lule me zakašljao. Pošao sam do sljedećeg stola. Tamo su bili Aladár i Évi. Neprirodno su se cerekali kad sam prošao pored njih. Za šankom sam presreo Pirošku.

„Gdje je Csalányi?“, upitao sam.

„Bolestan!“

„Vrag ga odnio!“

„Što ćeš popiti?“

„Absint, draga. Sa šećerom.“

„Oprostite!“, čuo sam mladenački glas sa svoje lijeve strane.

„Csigaházi Sándor, student treće godine režije. Drago mi je da sam vas upoznao! –rekao je mladić dok smo se rukovali. „Ovo je Judit, moja draga.“

„Drago mi je“, rekao sam i blago se naklonio.

„Vrlo sam sretan što mogu razgovarati s vama jer baš sada radim na jednoj priči, znate, priči o glumcu. Ustvari, lažnom glumcu. Zanima li vas?“, upitao je mladić i naručio nam pivo.

„Naravno.“

„Priča se temelji na istinitoj, ustvari, poluistinitoj priči o glumcu, ustvari, prevarantu koji posjećuje snobovske partyje svaki put se predstavljajući kao rođak drugog slavnog mađarskog pisca ili pjesnika. Sa sobom uvijek nosi mapu s odlomcima iz proze tog pisca ili s njegovim stihovima. Cijela stvar je poprilično groteskna, znate. Nakon nekog vremena njegova se mala točka pretvara u pravi biznis, zovu ga na sve moguće bogataške zabave! Čak i kad ne vjeruju u njegovu krvnu povezanost sa slavnim piscem, oni žele vjerovati, ugođaja radi. Proslave godišnjica, godišnjih proračuna privatnih firmi, zaruka, rođendana, sve to postaje nezamislivo bez našeg glumca“, kaže mladić i otpije gutljaj.

„Problemi počinju na jednoj zabavi kada se glumac predstavlja kao pra-pra unuk Móra Jókaija. Tamo upoznaje predivnu djevojku u koju se odmah zaljubi. Nakon nadahnute interpretacije Jókaijevih riječi mladi glumac započinje s djevojkom razgovor tijekom kojeg saznaje da je ona stvarni Jókaijev potomak. Dakle, ona zna da je mladić prevarant. Međutim, djevojka ga ne izdaje već mu, naprotiv, odaje svoju tajnu: ona je vrlo fina i skupa prostitutka. Ustvari, escort dama. Oprostite, idem se popišati pa ću nastaviti.“

Klimnuo sam glavom i napucao usnice. Judit je gotovo zaspala nad svojim pivom. Ispružila je duge noge pod stolom. Bila je tako blijeda, mlada, svježa.

„Prijatelj vam je jak. Zaista odličan. Bit će nešto od njega“, rekao sam.

Djevojka je okrenula očima.

„Prije nekoliko dana bili smo u jednom otmjenom restoranu, na godišnjici braka njegovih roditelja. Tamo je čuo

praunuku nekog slavnog pjesnika. Plakao je nakon njenih stihova koje je recitirala uz glasan zvuk lupanja bata za meso iz obližnje kuhinje restorana. Plakao je, ozbiljno govorim. Obrisao je suze salvetom. Potom je raširio salvetu i na njoj naškrabao:

- lažni glumac, snobovske zabave
- svaki put drugi pisac ili pjesnik
- Mór Jókai, djevojka (potomak), drolja
- suluda ljubav, sljepoća
- tragičan kraj (to još razraditi!)

Djevojka je uzdahnula.

„Kakav šupak! Reže granu na kojoj sjedi i misli da je to svima zabavno.“

„Pisci!“, rekao sam i hladno se nasmiješio. Pomislio sam kako bih rado vidio Judit na onom klecalu.

„Jeste li čitali priču o Walteru Mittyju? Napisao ju je neki Amerikanac, ne sjećam mu se imena. O tipu posve frustriranom svojim životom i zmajem od žene. On sjedi u autu ispred trgovine i čeka ženu dok ona kupuje namirnice. U međuvremenu zamišlja da je pilot ratnog zrakoplovstva usred borbenog zadatka. On puca, ponire, obara protivnike, jednom riječju proganja svoju ženu po nebu i provodi život maštajući da je nešto što zapravo nije.“

„Naravno! Obožavam tu priču. Ali nisam siguran da bih je mogao tako lijepo i sažeto prepričati. Čime se vi bavite?“

Djevojka je podigla palčeve kao da drži upravljač zrakoplova.

„Tra-tra-tra-tra-tra-tra-tra!“, stala je pucati.

„Čime se vi bavite?“

„Pisanjem. Tra-tra-tra-tra-tra-tra-tra!“

Smijao sam se. Kako je pucala tako je zapinjala koljenima za moje noge.

„Walter Mitty sindrom, tako je! Djelomično je svemu kriv i film *Loš odgoj*, jer, Sándor u potrazi za pričom sada izrezuje i novinske članke“, zaključila je.

„Što radiš s njim? Mislim, možemo na “ti”, zar ne?“

„Naravno. Čekam da postane slavan. Do tada iskorištavam sve pogodnosti statusa njegove obitelji. Uživam u predivnim recitalima.“

„To je prava priča“, rekao sam.

Judit se smiješila. Pozdravila je ovlaš neke poznanike. Pokrio sam čelo dlanom i stisnuo ga prstima. To je tako prijalo.

„Kako je biti slavan?“, upitala je Judit.

U taj čas je stolu prišao Aladár. Čini se da je otprije poznavao Judit. Sagnuo se prema njenom licu i dao joj ljigavu pusicu.

„Čuvaj se ovoga lisca, Judit! Jako se istrošio, ali još je uvijek pun trikova!“, rekao je u polušali. Upro je prstom u mene.

Sad je sigurno: on je ostavio onu poruku na salveti. Aladár, provokator. Ili se možda Csígházi Sándor, vratio iz budućeg vremena u kojem sam već ljubovao s Judit i ostavio mi uvredu iz budućnosti, omen mojoj sudbini? Sándor je očito volio škrabati po salvetama. Ipak, mislim da nije bio sposoban putovati kroz vrijeme. Zadržao se pola sata u toaletu. Možda se zamislio. Kad se napokon vratio, sav crven u licu (potražio sam pogledom Pirošku, bila je iza šanka) nastavio je priču o lažnom glumcu. Pohvalio sam ga i potom sam ih se riješio, oboje.

Piroška se posve opila. Napokon sam sjeo za svoj stol! Već je bilo dva i trideset izjutra. Piroška mi je sjela u krilo. Bila je strašno napaljena. Molila me da odemo u toalet.

„Večeras nemam snage za pronalaženje uporišta na zapišanom podu.“

Piroška je nešto mumljala. Gideon je za susjednim stolom potpisao nekoliko zbirki poezije. Pritom me je prijeteći gledao preko vrha kemijske olovke. Tra-tra-tra-tra-tra-tra! Savijao sam se od smijeha, sve dok Gideon nije sakrio lice u oblak cigaretnog dima. Tada sam kašljao. Piroški je bilo loše. Vidio sam Aladára i Évi kako se grle. Golupčići! Slatkišu! Piroška je glasno podrignula. Zazvao sam pomoć. Odazvao se Csígházi Sándor koji me cijelu noć pratio kao sjena. Zamolio sam ga da odvede Pirošku u toalet. Pomoćni konobar ostao je sam i izgubljen. Pedesetak ljudi u *Pelikán baru* tražilo je još alkohola. Tom Waits, *Cirkus*.

„Vidiš, to ti je prava priča“, govorio sam Judit dok sam ju izvodio iz Pelikán bara.

Noć je bila pro hladna. Zagrlio sam ju.

„Ako me sada misliš jebati, znaj da neće biti ništa od toga.“

„Znaš li da ću živjeti dugo kao kornjača? Danas mi je gatala Ciganka. Koliko dugo žive kornjače?“

„Neću skočiti u tvoj krevet samo zbog toga što si objavio nekoliko knjiga.“

„U toplim morima žive posve kožnate kornjače koje narastu do veličine poljskog *Fiata*. Te sigurno dugo žive. Što misliš o tome?“

„Nisam ja neka tuka! Ja pišem makar isto tako dobro kao i ti“, blebetala je Judit pijano.

Stali smo ispred izloga knjižare.

„Evo, to znači biti slavan“, rekao sam i pokazao na debelu knjigu s tvrdim koricama položenu na posebni mali pijedestal od lažnog samta.

Márton Csalányi: *Nebeski konjanik*, 4899,00 Ft.

„Čitala sam“, rekla je Judit. „Fantastična je.“

„Istina“, potvrdio sam.

U taj čas krv je poletjela iz mog nosa. Zakapao sam Juditinu desnu ruku kojom je prebirala po mojim hlačama točno tamo gdje su muda. I wish I had some whiskey and a gun, my dear.

„Jebem ti, što ti je? Imaš li rupčić?“

Judit je brzopleto rinula ruku u moj džep i izvadila hrpu iškrabanih salveta. Na jednoj sam napisao: Judit, gola na klečalu, s niskom špekula oko vrata, kažnjena zbog svog neznanja, 2000 Ft“, ubaciti u treće poglavlje drugog naslova. Pročitala je tekst i bacila mi salvete u lice.

„Pizdo!“

Sagnuo sam se i pokupio salvete. Ne jednoj je pisalo: „U *Pelikán baru* je grozno dosadno bez Csalányija. Boli, ali istina je.“ Smijao sam se. Skupina pripitih turista promatrala me začuđeno. Obrisao sam nos dlanom. Puno je krvi ostalo na mojim prstima.

Krvlju sam napisao na izlogu knjižare: Csalányi je magarac! Potom sam krenuo niz Kružnu ulicu.

Već je svitalo. Došao sam gotovo do zelenog mosta kada sam na uglu jedne uličice opazio Máriju. Mahnula mi je rukom.

„Ipak neću umrijeti“, rekao sam joj i zagrlio ju. „Živjet ću dugo kao kornjača.“

„Što ti je? Izgledaš kao hodajuća smrt!“

„Mislim da sam u prošlom životu bio kornjača. Sigurno!“

Mária me povukla u stranu, pod svijetlo ulične lampe.

„Pa ti si već umro!“

„Mária, pođi sa mnom u krevet. Platit ću! Trebao bih nestati s ovih ulica bar na sat vremena.“

„Drage volje, ali čekam mušteriju.“

„Imaš zakazano u četiri ujutro?“

„On radi noću. No, ne brini. Imam jednu poznanicu koja je večeras slobodna. Nekako osjećam da je ona savršena za tebe. Jest malo skuplja, no isplati se. Samo idi niz ovu ulicu i zatim skreni u treću ulicu desno. Ulica klompi 28. Pozvoni na ime Nóra i reci da sam te ja poslala. Ona je na drugom katu.“

Poljubio sam Máriju i nastavio hodati. Broj 28. Pozvonio sam. Čuo sam sneni glas.

„Poslala me Mária!“

Visoka drvena vrata ispustila su zvrndavi električni zvuk. Ušao sam na stepenište zgrade sad već otkriveno tračcima rane zore. Pozvonio sam na drugom katu. Vrata je otvorila Henrietta, zagrnuta svilenom kineskom opravom.

„Heni! Mislio sam da si na Novom Zelandu!“

Henrietta se nacerila i povukla me u stan.

„To je Gideonovo maslo! Kakav Novi Zeland?! Ovo je mjesto puno bolje ako želiš nestati jednom zauvijek. Dođi, pokazat ću ti nešto.“

Povela me je do otvorenih balkonskih vrata. Razgrnula je zavjese i izvela me van. S balkona sam vidio posve nepoznat grad. Čist, zelen, s mnoštvom raznolikih tornjeva i šarenih krovova.

„Gdje smo to, Heni?“

„Jesi li ikad čuo za Frillingera i Csontásija? To su dva genijalna tipa koja su izgradila čitav jedan grad unutar grada. Ostani do jutra pa ću te upoznati s njima.“

„Zar nisu ta dvojica već odavno mrtvi?“

„Svejedno, ovo je mjesto u kojem možeš nestati. Zauvijek. Nikad te neće pronaći.“

Henrietta me je povela u krevet. Mirisala je na lavandu.

Probudio sam se izmučen. Jako sunce prodiralo je kroz zavjese. Otišao sam na balkon. Tamo je sjedila Heni na pletenoj stolici i pila kavu. Pogledao sam prema gradu. Dobri stari Ferencváros, tornjevi propalih tvornica, crkve i krovovi puni golubova.

„Jučer sam na tren pomislio da sam mrtav.“

„Na tren si bio mrtav. Kao i svakog petka. I sve manji i manji dio tebe preživljava tu smrt. Sjećam te se kakav si bio kad sam te davno upoznala. Sada si neprepoznatljiv.“

Sjeo sam u drugu pletenu stolicu i naslonio glavu na topli okvir vrata.

„Pričaj mi.“

„Bio si vitkiji. Nevin. Namršten i pun života. Hodao si sramežljivo, ali ponosno. Znao si se izgubiti u Kružnoj ulici. Ovo je bio tvoj svijet. Kako si samo prtljao mađarski i izluđivao činovnike na šalterima! Tvoje priče, tvoj smijeh! Žene u *Pelikánu* su neprestano govorile o tebi. Bili ste smiješni, Csalányi i ti, kad ste bezuspješno trčkarali od izdavača do izdavača. Gideon vam se smijao iza leđa. Uskoro se izjedao od zavisti!“

„Sviđao ti se taj krmak?“

„Gideon ima određene kvalitete, ne bih sada o tome. Baš kao što mi se činilo da je tvoja kosa stalno slana od mora, tako mi se činilo da je njegova puna dubokog iskustva gradskog smoga.“

„To je od duhanskog dima.“

„Svejedno. Što ti se dogodilo?“

Ustao sam s pletene stolice i naslonio se na balkonsku ogradu, leđima prema gradu.

„To i ja pokušavam shvatiti. Što se dogodilo? Zapravo ništa. Progutao sam svoju sretnu špekulu, više je nisam pronašao i sve je otišlo k vragu. Palo mi je na pamet da je špekula možda još uvijek u mom tijelu. Možda je zapela u dvanaesniku i kupa se u alkoholu i kiselinama.“

Henrietta se smijala.

„Kakve to veze ima s bilo čime?“

„Ne znam. Znaš, mislio sam da ću uskoro umrijeti. Svi znakovi su bili tu. Ipak, živjet ću još dugo. Prema tome, ostaje mi samo još jedan izlaz: otputovati.“

„Vraćaš se kući?“

„Misliš li da pisac može biti slavan?“

„Sjedni. Nervira me što tako stojiš preda mnom.“

„Kako ti je ovdje?“, pitao sam sjedajući natrag na pletenu stolicu.

„Dobro je, ne žalim se. Dobro je nestati na neko vrijeme.“

„Hoćeš li me upoznati s Frillingerom i Csontásijem?“

„S kim?“

„Rekla si mi sinoć da ih poznaješ.“

„Sigurno si sanjao.“

„Sigurno.“

„Izvoli“, rekla je Henrietta dodajući mi rupčić kad sam počeo krvariti iz nosa. Prava dama.

Csontási naređuje, Frillinger vozi

Stigao sam kući oko podne. Klári nije bila u stanu. Vidio sam samo tragove njenog doručka na stolu u dnevnoj sobi. Legao sam u krevet i zaspao. Probudio sam se za par sati preznojen kao životinja. Istuširao sam se i sjeo za kompjuter. Pokušao sam nastaviti svoju priču na 48. strani, ali nisam bio u stanju pisati. Premjestio sam se na dvosjed i uzeo daljinski. Uključio sam televizor i DVD. Tristoosamdeset i pet puta vratio sam disk na

istu scenu u Ken Parku, onu kada Tate leži na krevetu i stavlja u usta djedovu protezu. Zaspao sam. Probudio me mobitel. Zvala je Judit. Dogovorili smo naš prvi ljubavnički sastanak za osam i trideset navečer na Trgu heroja jer je Judit željela vidjeti demonstracije. U to sam čuo ključ u bravi. Došla je Klári, izula cipele, ostavila torbu u predsoblju i prišla dvosjedu. Sagnula se i poljubila me u čelo.

„Kako je on?“

„Bolje. Još uvijek užasno kašlje.“

„Rekao sam mu da ne izlazi van s mokrom kosom, čak niti ljeti. On je previše osjetljiv.“

„Jest, to je sigurno. Pozdravio te.“

„Hvala.“

Ustao sam s dvosjeda i odmah osjetio slabinu. Oduvao sam se do toaleta, kleknuo nad školjku i nekoliko puta povratio ogromne količine tamno crvene, smrdljive mase s ljubičastom pjenom na vrhu. Špekula u dvanaesniku, pik-pik Tito!

Zapravo nisam imao što spakirati. Gotovo sve je pripadalo Klári. Strpao sam odjeću, cipele, nekoliko knjiga, CD-a i disketa u smeđi kovčeg. Mali kovčeg koji me ne može zdrobiti. Klári me je zagrlila na vratima. Poljubili smo se pohotno, ali užasno umorno.

„Pozdravi nebeskog konjanika.“

Klári je grčevito uhvatila moj dlan prstima.

„On te voli i poštuje!“

„Reci svima da sam otišao na Novi Zeland.“

Okrenula je očima i pustila moj dlan. Potrčao sam niz stepenište u dubinu, u temelje. Koliko smo degenerirali od doba svojih djedova! Veličanstvo, želite li mirisati lavandu i jesti smokve? S mojim prijateljima, da. Ali kako kad sam mrtav?

U prizemlju sam susreo zanimljivo obučenog tipa. Stajao je i buljio u vrh zida. Odmah sam ga prepoznao.

„Što ti radiš tu?“

„Gledam kako su položene grede“, odgovorio je Csontási. „Pravo malo remek-djelo! Gotovo sva težina zgrade prebačena je na nosivi zid u sredini konstrukcije. Zato imate tako prozračne

sobe bez puno pregradnih zidova. No, daj da ti pomognem s tim kovčegom“, rekao je i uzeo teret iz moje ruke.

Izašli smo na ulicu. Csontási je pozvao taksi. Ušli smo u auto. Frillinger je bio vozač.

„Ulica Klompi 28“, rekao sam.

„Nema takve!“, odbrusio je Frillinger.

„Umoran sam. Htio bih odspavati.“

„Vozi!“, oštro je naložio Csontási.

Često sam razmišljao gdje bih spavao da sam beskućnik. Za najhladnijih dana u stanici metroa, negdje u centru, tamo je sav život. Ne bi mi bilo dosadno ni hladno. Kad bi me potjerali iz metroa, zakopao bih se pod zemlju negdje blizu Klaoničkog mosta. Odmah do njega, između ceste i pruge, mala je poljana kroz koju idu tople tvorničke cijevi. Kad bi malo zatoplilo, spavao bih u žardinijeri ispred Muzeja primjenjene umjetnosti. To je sjajno mjesto. Ili bih možda pronašao kakvu napuštenu kućicu u Józsefvárosu. Preko ljeta bih sigurno preselio u Budim. Spavao bih na Ribarskom dvorcu, dok me ne potjeraju. Ponekad bih ljetovao na okolnim brdima. Gledao bih grad s visina. A ponekad bih prošetao peštanskim trgovima, gledao žene i prespavao tamo gdje me zatekne noć. Dok me ne otjeraju. Išao bih iza *Tesca* ili *Auchana* pronaći hranu i drijemao na gomilama praznih, mirišljavih kutija.

„Znam jedno savršeno mjesto na koje bih te mogao odvesti!“, kazao je Frillinger.

„Kamo?“, pitao je Csontási umjesto mene.

„Ada Kaleh!“

„Fantastična zamisao! Samo ima jedan problem. Onaj rumunjski diktator potopio je Adu.“

„Zato baš! I ovaj tip je potonuo!“, kazao je Frillinger okrećući se od upravljača automobila i pokazujući prstom u mene. „Gdje ćeš boljeg mjesta za gubitnike od potopljenog otoka čudesa?“

Csontási me zagrlio. Otresao sam njegovu ruku.

„Vodimo te na Adu Kaleh, Monarhijsku Atlantidu! Sagradit ćemo ti tamo kućerak. Više nikad nećeš morati bježati i skrivati se“, gotovo je tepao.

„Isplati li se Ciganinu graditi kućerak?“, pitao je Frillinger.
„Sve će zasrati, a potom pobjeći.“

„Ne brini! Ovaj Cigo više nema kamo. Stvarno nema kamo.“

„Same amo, aro kele na! Sao Roma daje! Erdelezi, sao Roma daje!“

Uhvatio sam Csontásija za vrat i snažno ga izudarao šakom u lice koje se pretvorilo u krvavu kašu.

„Duhovi! Prokleti duhovi!“, derao sam se.

Nasred Trga heroja. Oko mene kolonade, velebni kipovi. Stotine demonstranata i kordoni policije. Zastave i dimne zavjese. Pjevao sam, vrištao!

„Na đurđevak miriše! Edelezi, sao Roma odaje! Duhovi!“

Prišla mi je neka starica sa svijećom u ruci.

„Što ti je sine? Trebaš li pomoć?“

Okrenuo sam se od nje bez riječi. U taj čas neki tip pobježe s mojim smeđim kovčegom. Nosi! Zdrobit će te bez obzira kako brzo i daleko trčao. Pogledao sam prema kipovima uokolo stupa u sredini trga. Gond, Kond, Ond... Imamo i mi Hrvati sličnu priču. Hrobatos, Tuga, Buga... Ma kakav je ovo usrani svijet koji potapa Adu Kaleh, a zauzvat nam nudi ovo? Ovo! Tugabugahrobatos! Vi niste normalni! Izmišljena stratišta puna likova s kretenskim imenima! Vi ste istinski pisci! Rođaci Móra Jókaija i Ranka Marinkovića. Vi ste sve. Put, svijetlo, istina i vođeni topovi. Lijepi bijeli ljudi!

Tada spazih oči trojice od sedmorice plemenskih vođa. Mjesto rupa u kamenu imali su špekule. Kond s crvenim perima, Gond s crnim perima, Ond sa zelenim. Sjajne špekule u kamenom osmijehu.

Prišla mi je s leđa i zagrlila me.

„Smiri se. Sve je u redu“, rekla je Judit.

„Kako znaš? Poznaješ me jednu noć i jutro.“

„Sve je u redu.“

„Znaš li gdje je Ulica klompi?“

„Naravno.“

„Vodi me tamo!“

„Čekaj! Čemu žurba? Živjet ćeš kao kornjača. Imaš vremena!“

„Judit? Jesi li zaista tu?“

„Naravno. Cijelo sam vrijeme bila tu. Smiri se. Idemo kući. Moramo se maknuti iz ovog kaosa.“

„Judit, draga, ona salveta o kojoj sam ti pričao, ona na kojoj sam pronašao uvredljivu poruku u kojoj me netko oslovljava s Njegovo Veličanstvo... Znaš, čini mi se da sam to napisao ja sam. Bila je to ideja za neku priču. Judit?“

Popodne u *Pelikán baru*

(Ovo više ne govorim ja. Nisam u poziciji govoriti. Priča se dalje kazuje sama.)

- Budimpešta, vrelo ljetno popodne
- Dim i vika u *Pelikán baru*; toči se alkohol
- Za stolom sjede Gideon, Aladár, Csalányi i Piroška; raspravljaju
- Gideon puši lulu, Csalányi kašlje

(Napisao na salveti neki nadobudni student režije sa sjajnom budućnošću.)

„Škrtac! Obični škrtac! Nikad nije platio piće!“, govorio je ogorčeno Gideon. „A znate koliko je zarađivao po knjizi? Ha? Znate li? Ja ću vam reći! Evo, po knjizi... Plus poeni... Ma ne znam sad točno, ali bio je pun love. Pun! A kada je ikada kome od nas platio piće? Kada? Ali, glavno da je pljuvao po svemu kao da je pobrao svu pamet svijeta. Sranje od čovjeka! U redu, znao je tu i tamo reći štogod pametno, ali...“, zastao je i snažno povukao iz lule. „Njemu je slava udarila u glavu! Eto, to je sva istina! Objavio je par knjiga, istini za volju ne osobito kvalitetnih, i prolupao“, Gideon je ispuhao gusti crni dim. „Na kraju krajeva, postoje samo dvije vrste ljudi. Oni koji puše lulu“, opet je usahnuo punim plućima. Otvor lule se užario. Zagrcnuo se dimom. Velik komad zapaljenog duhana poletio je iz lule i završio na stolu. Progoreni krug na stolnjaku oporo je zasmrdio. „Jebem ti!“, završio je Gideon.

„Priča se da je otišao na Novi Zeland. Možda sretne Henriettu“, kazao je Aladár.

„Ma otišao je na novi... Da ti ne kažem što!“, ljutito će Gideon. „Vratio se od kuda je i došao. To je najdalje što je mogao stići. Poznajem ja takve!“

„U svakom slučaju, čovjek je nestao. Bogu hvala!“, zaključio je Aladár s olakšanjem. „Vječito je gurao nos gdje mu nije mjesto. Sve nas je činio nervoznima, zar ne? Mrzio sam ga!“

„Znamo zašto se ti pjeniš!“, rekao je Csalányi. „Mržiš ga jer je servisirao Évi dok si ti, usput budi rečeno, ljubovao s onom Francuskinjom. Pa primio te je u vlastiti stan kada te je Évi napokon izjurila na ulicu! Tko si ti da njemu sudiš?“

„Lako je tebi govoriti. Dok je on servisirao moju zaručnicu, ti si servisirao njegovu ženu! Uostalom, primio me je na par dana i potom me šutnuo van kao probušenu loptu. Što je uopće radio u ovom gradu? Koji ga je vrag donio?“, vapio je Aladár.

„Istina“, ozbiljno će Csalányi. „Ponekad je zaista bio pizda od čovjeka. No, volio sam ga. Žao mi je. Vidite, ponekad u životu... Ponekad donosimo takve odluke... Evo, baš sam jutros slušao na radiju da se sastav vode u Balatonu u zadnjem desetljeću posve izmijenio. Nakon milijuna godina! Sve životinje koje žive u jezeru polagano će nestati i biti zamijenjene novim vrstama. Njihova odluka da žive u Balatonu prije nekoliko milijuna godina činila se ziheraškom i konačnom. Eto, čak niti jezero nije stalno! Sve će te vrste nestati. Pitanje je sljedeće: U kojoj je mjeri loša procjena ovisila o odluci životinja, a koliko o odluci samog jezera? Treba biti oprezan s odlukama, još više sa sudovima“, dovršio je Csalányi vrteći glavom lijevo-desno. Gideon je glasno zijevnuo. Svi su zašutjeli.

„Stvarno, Aladáre“, trgnuo se Csalányi iz misli. „Što se dogodilo s tom tvojom Francuskinjom?“

„Imala je francusko državljanstvo, ali je zapravo bila iz Gvajane. Pojma nemam gdje je odlutala“, odgovorio je Aladár, ponosno otpivši malo piva.

„Izgledala je fantastično. Fantastično!“, dodao je Gideon kroz gusti dim. „Sjećate se prošlog Božića, tu u *Pelikánu*, kad ju je pokušao obrlatiti onaj, kako se uopće zvao? Tako ga je otpilila! Tako ga je ponizila! To je bio prekrasan prizor, ozbiljno.“

„Žao mi je što ti moram kazati, Gideone, ali on ju je imao. Više puta između Božića i Uskrsa“, nadovezao se Csalányi s neskrivenim užitkom.

„Što?“, skočio je Aladár. „Otkud ti to?“

„Rekla mi je Klári“, odgovorio je Csalányi.

„Kurvin sin!“, vrisnuo je Aladár.

Csalányi se samozadovoljno cerio.

(Noć je lagano pokrivala Kružnu ulicu. Mršavi starac s nogom u luli širom je otvorio oči i krenuo u obilazak. Njegovo je šepanje ritam koji prate zvijezde iznad grada. Nulti kilometar.)

„Meni je pak rekla Évi da se donedavno povlačio s nekom Nórom“, kazala je Piroška glasom kojim se govore priče strave i užasa.

„Nóra?“, upitao je Gideon podignuvši lijevu obrvu u znak gađenja. „Žena onog arhitekta Csontásija?“

„Zar nije ona udata za Frillingera?“, pitao je Aladár.

„Svejedno“, nije se dala smesti Piroška. „Sanyi mi je rekao da je onaj, kako se zvao, u zadnje vrijeme šetao gradom u kućnim šlapama.“

„Istina!“, viknuo je Aladár.

NA POLA PUTA

„Budi riječ njegova s vama u danima kada vam je teško, u trenucima kada se osjećate sami i napušteni. Pomolimo se.“

Umoran žamor ispunio je crkvu. Šuškanje jutros ispeglanih nogavica, kvrckanje zglobova, udaranje štaka o mramorni pod crkve, cvilež drvenih klupa, tupi udarci u drvo i hrapavi udisaji. Otac ga primi za lakat i teško se ustade s klupice. Osjetio je starčevu kolonjsku vodu koju mu je kupio za šezdeset i prvi rođendan. Koristio je taj jeftini miris samo za osobite prilike. U pet godina nije potrošio ni polovicu bočice. Mumljanje Očenaša. Očeva bijela glava priklonila se njegovu ramenu.

„Idemo“, prošaptao je otac. Lice mu je bilo nemoćno i blijedo.

Uhvatio je starca pod ruku i u tišini ga izveo iz crkve. Polako su došli do auta. Otvorio je suvozačeva vrata i pomogao mu sjesti. Nekoliko sporih koraka. Nebo je bilo posve žuto i išarano tamnosivim oblacima. Bolesno i pospano. Ključ u bravici i rondanje motora. Krenuli su polako niz glavnu cestu koja vodi od crkve do središta sela. Nebo se naglo zamračilo. Sve žutilo postalo je tamno plavo.

„Drago mi je...“, prozborio je otac. I zastao.

Nije obraćao pažnju na starca. Lokalna je krčma bila pusta i tamna. Vjetar je počeo savijati grane nagovješćujući oluju.

„Drago mi je što tako čvrsto držiš taj upravljač.“, nastavio je otac. „Točno znaš kamo idemo.“

Pogledao je ovlaš u očevo lice. Nema smisla žaliti za njegovom nekadašnjom bistrinom i snagom uma. Nema smisla. Bolje je šutjeti i ostati daleko. Možda je očevo stanje najlakši oblik postojanja.

„Razumiješ me?“, upitao je otac kao da želi pokazati sinu kako je za trenutak izronio iz svog mentalnog otuđenja. „Meni je drago.“

Kimnuo je glavom. Nije bilo dovoljno. Opet je kimnuo glavom i baš kad je pomislio da bi se možda trebao i nasmiješiti, starac je okrenuo pogled u stranu. Lice mu je postalo tamno poput neba.

„Kad je umrla tvoja majka, prestao sam vjerovati. Počeo sam se boriti. Protiv svega. Duša mi je postala tvrda kao dlanovi.“

Lagano je zaustavio auto ispred seoske kuće blještavo bijelih zidova. Proljetos ih je obojio. Zagledao se u zidove i učinilo mu se kao da ga upijaju. U kuhinji, davnog proljeća, vrativši se iz škole, našao je majku na umoru. Otac je odlično kuhao, nisu nikada bili gladni. Nikada nije bilo ni hladno ni neugodno. Samo tiho, nevjerojatno tiho. I postajalo je sve tiše kako je očeva bolest napredovala. Život se činio kao mnoštvo balona s vakuumom koje u prostoru i vremenu nasumce raspoređuje očev nagrižen um. Tiho i bijelo, čisto i bez izraženih osjećaja. Ali nikada ružno, nikada nesigurno. Tišina je bila zaštićena strepnjom i ponekim trenutkom lucidnosti.

„Strah me je smrti“, rekao je starac.

Pogledao je sinovljevo lice. Ponudio mu je samo profil, oči sakrivene u sigurnosti tame.

„Drago mi je što ti više neću biti na teretu.“

Pogledao je starca želeći reći nešto, ali tišina među njima bila je toliko čvrsta da je svaku riječ pretvarala u bespotrebno narušavanje ravnoteže.

„Jako me je strah. Htio bih u zadnjim danima svake nedjelje ići na misu. Dok ne odem.“

„U redu. Ići ćemo svake nedjelje.“

„Ali kad dođemo u crkvu, užasno se dosađujem– rekao je starac i položio dlanove na koljena.“

Tišina. Gledali su svaki kroz svoj prozor. Noć je pokrila selo oduzevši bijelim zidovima sjaj. Zapaljene zvijezde, sjenke pasa na uglovima pustih ulica. Smračilo se prebrzo. Pogledao je na ručni sat. U to je otac otvorio vrata automobila i izašao. Pošao je za njim. Otac ga je pogledao pun straha i neprepoznavanja i požurio je niz ulicu u smjeru suprotnom od kuće. Potrčao je za njim i primio ga pod lakat. Starac se zagledao u sinovljevo lice poput pripitomljene životinje. Nije se opirao. Uveo je oca u kuću. Upalio je svjetlo u dugom i pustom hodniku. Savršeno obojanom u bijelo. Pomogao mu je da izuje cipele i odveo ga u kuhinju. Posjeo je oca u trosjed ispred velikog drvenog stola. Starac je sjeo i okamenio se. Poput biljke. Zurio je pred sebe.

Pošao je u kupaonicu. Polio je lice hladnom vodom. Godilo je. Zatvorio je vodu. Potpuna tišina. Pogledao je u svoje lice u

požutjelom ogledalu. Sve mu više sličí. Da, točno tako izgleda na crno-bijelim izbljedjelim fotografijama. Od majke nije ostalo ništa. Nije smjelo. Odavno je prestao razmišljati o svemu što rastužuje. Trebao se boriti. Duša mu je postala tvrđa od očevih ispaćenih dlanova. Puno tvrđa. Pogledao je u strop kupaonice. Boja se još uvijek ne guli. *Da, zaista sam to dobro pobjao.* Izašao je iz kupaonice, škicnuo u kuhinju, otac je još uvijek sjedio za stolom. Pošao je u dnevni boravak i upalio svjetlo. U sobi je bio samo kanape, jedan veliki ormar i stolić s prenosivim televizorom. Ništa drugo. Veliki, bijeli, prazni zidovi. Drvene rolete spuštene na velikim prozorima. Tišina. Prišao je zidu i komadom tkanine obrisao paučinu. Ponovo je pogledao na ručni sat.

Grah se brzo zagrijao i ispunio kuhinju slatkim mirisom. Nalomio je kruh. Otac se još uvijek nije micao. Stavio je komad slanine u grah. Postavio stol.

„Oče! Oče?“

Starac se trgao kao iza sna.

„Idemo jesti.“

Otac je kimnuo glavom, prešao dlanovima preko lica. Uzeo je žlicu drhtavom rukom i počeo jesti. Pojeli su bez riječi. Obojica su se zagledali u prazne tanjure. Tišina.

„Danas mi je rođendan“, kazao je nakon duge tišine.

Starac ga iznenađeno pogleda.

„Danas? Što je danas?“, upita potom.

Nije odgovorio. Dani i godine nisu više imali nikakvog značenja za oca. Niti prostor, niti ljudi, niti znanje. Samo tišina. Njen zaborav i oprost.

„Danas mi je trideset i treći rođendan.“

Otac je uzdahnuo. U kuhinju je ušetala mačka i privila se uz noge stola.

„Kasno smo te imali.“

„Kasno“, rekao je i ustao od stola.

Bacio je komad slanine mački. Stavio tanjure pod mlaz vode. Prišao je ocu koji je već po navici ispružio prema njemu ruke. Pomogao mu je ustati, otpratio ga u kupaonicu, skinuo mu košulju. Starac mu drhtavom rukom pokaže prema vratima.

Otišao je u očevu sobu. Krevet, ormar. Prazni zidovi. Osim slike Isusa koju je nedavno objesio i to u kutu. U praznom kutu sobe. Možda tu krije sav svoj strah.

Izvadio je očevu pidžamu ispod jastuka i odnio mu je u kupaonicu. Potom je otišao u svoju sobu. Tišina. Prazni zidovi. Sve to može promijeniti jedino očev vapaj u pomoć, ništa više. *Možda bih trebao nešto objesiti na zid? Slike?* Krevet, police prepune knjiga i ormar. Sjeo je na rub kreveta. Uzdahnuo. Čuo je oca kako izlazi iz kupaonice i odlazi u svoju sobu. Ustao je i prišao ormaru. Izvadio čiste gaće i majicu. Pogleda na sat. Trebao je krenuti.

Oprao se. Zadnja provjera pred ogledalom. Krenuo je do vrata očeve sobe. Starac je bio u krevetu. Preplašeno ga je pogledao.

„Dijete moje...“, izustio je. Tišina.

Ugasio je svjetlo i zatvorio vrata. Izišao je kroz stražnji izlaz. Noć je bila proladna. Vjetar je bivao sve jači, snažno je orao kroz voćnjak i vrt. Pogledao je prema prozoru očeve sobe. Nije bilo tragova svjetla. Zaspao je. Sada je siguran. Pošao je brzim korakom pred kuću. Uskočio je u automobil. Upalio je motor, grijanje i radio. Protrljao je dlanovima. Sijevnulo je. Spustio se pljusak. Napustio je selo vozeći brzinom hoda i došao na glavnu cestu. Glazba s radija ga je zasmetala, isključio ga je. Tišina i potmulo brujanje motora. Lupkanje kapi kiše. Nekoliko je puta snažno sijevnulo, kiša je počela padati još žešće, a onda se smirila. Uskoro je posve usahnula. Prolazio je cestom kroz šumu. Stao je na jednom zavoju i otvorio prozor. Miris kišom oprane šume mu je poklon za rođendan. Pomislio je na oca. Jednom je tijekom noći otišao u kuhinju i pustio plin. Samo ih je čudo spasilo od gušenja i eksplozije. Jedne je noći nestao. Našli su ga nakon osam dana u tristo kilometara udaljenom gradiću. Pitao je oca gdje je bio.

„Šetao sam. A tko ste vi?“

Stigao je pred motel u devet i trideset. Njezin auto je već bio parkiran malo sa strane. U tamnijem dijelu. Namjerno je prošao iza nje s dugim svijetlima i posve je osvijetlio. Pognula je glavu. Nasmijao se iako mu to uopće nije bilo smiješno. Zapravo ga je rastuživalo. Na neki način ju je sažalijevao, zapravo, još više prezirao. Njeno neznanje, ispraznost, njenu nadu. To ga je peklo vatrom jačom od srama i savjesti. *Na kraju krajeva, tko sam ja da ti sudim? Gomila tišine. Grah. Obrezana voćka u vrtu, nahranjena*

mačka. Pokucala je na prozor njegova auta. Izišao je i zagrlio je. Nije ga puštala iz zagrljaja, morao ju je odgurnuti.

„Što ti je? Nervozan si?“, upitala je.

Bez riječi pošao je prema ulazu motela. Zvono je snažno odjeknulo kad je otvorio vrata.

„Jednokrevetnu za jednu noć“, rekao je približivši se recepciji.

„Znam, znam“, odgovorio je recepcionar sa smiješkom. „Šest tisuća, molim.“

Stvorila se iza njegovih leđa. Tri tisuće forinti među prstima. Tako su se dogovorili u početku“, svako plaća pola. Zараđivala je dvostruko manje od njega, ali nije se htjela osjećati kao plaćena kurva. Dijelili su. Čak su pronašli motel koji je bio točno na pola puta između njihovih dvaju sela. Bili su ravnopravni. Bilo je divno. Na početku. Pružila je tri tisuće. Pogleda oborenog prema pultu. Nitko je nije niti pogledao.

„Ugodnu večer!“, iskesio se recepcionar zureći prema televizoru u kutu.

Njegov ljigavi glas učinio joj se toplijim od okrenutih leđa ljubavnika. Pratila ga je na drugi kat. Otvorio je vrata sobe. Bacila mu se oko vrata.

„Što ti je? Što ti se dogodilo?“

Tišina.

„Nešto nije u redu s ocem?“

Taj prisni ton kojim se raspitivala o njegovom ocu učinio ga je nervoznijim. Skupio je snage i dotakao njeno lice.

„Ne, ne... Sve je u redu.“

Očekivala je zagrljaj, ali on je odstupio i počeo se svlačiti netremice buljeći u njene oči. Razodjenuo se i ukupio. Krv joj je navrla u lice.

„I to je to?“, upitala je ljutito.

„Što?“

„Sad se trebamo pojebati, naspavati i sutra doma, je li tako?“

Zbunio se. Njene riječi su ga podsjetile na očevo bulažjenje za vrijeme zamračenja uma.

„To smo i inače radili, zar ne?“

„Ne. Ne! Razgovarali smo! Vodili ljubav! Zabavljali se.“

„Rekao sam ti da nisam spreman na ozbiljnu vezu.“

„Pa zar ni malo... Ni malo...“, briznula je u plač i otrčala u kupaonicu.

Zalupila je vratima. Netko u susjednoj sobi glasno je svršio.

Legao je na krevet i upalio televizor. Slika se jedva vidjela od smetnji i sniježenja. Pojačao je zvuk. *Ako kupite Super-slim trbuh modelator za samo 7999 forinti, dobivate dvije tube smjese za umjetno tamnjenje kože – BESPLATNO!* Nasmijao se.

Sjedila je na prljavoj školjki i plakala. Na rubu tuš-kade hrvala su se dva ogromna žohara. Prvo ju je obuzelo gađenje, a potom je prevladala znatiželja. Napravila je opkladu sama sa sobom: ako pobijedi lijevi žohar“, voli me, ako pobijedi desni“, ne voli me. U taj su tren oba žohara pala s kade uz drveni zvuk udarca njihovih debelih tijela o pod. Jedan od žohara uplašeno je potrčao prema njenim nogama. Vrisnula je.

Uletio je u kupaonicu, podigao je u na prsa i golim tabanom zgnječio žohara. Odnio ju je u krevet. Zaboravila je ljutnju i strah. Ona nema ništa što bi mogla izgubiti. Cijeli su je život ionako smatrali za drolju i tako se s njom ophodili. On to makar čini lijepo. Drugačije. Osjeća se čisto i bezgriješno. Njena tuga postaje čvrst osjećaj na kojem se mogu graditi temelji brane za potištenost koju uzrokuje prolaznost. I samoća. Raširila je noge. Nekoliko su se puta osvetili ljubavnicima u susjednoj sobi.

Ležali si podalje jedno od drugoga na krevetu. Ona je zapalila cigaretu. Okrenuo je očima. Shvatila je iako ga nije niti pogledala.

„Nadam se da si zadovoljan.“

„Jesam.“

„Fino si se razradio i to besplatno.“

„Platio sam tri tisuće plus benzin.“

Zašutjela je. Odjednom se više nije mogla svladati. Briznula je u plač. Dugo je plakala. On je nije niti pogledao. Zurio je u televizor.

„Zar možeš biti toliko bezosjećajan? Pogledaj me. Pogledaj me!

Lijeno je okrenuo pogled prema njenom licu. Tišina.

„Lijepa si.“

„Voliš li me?“

Tišina.

„Što misliš učiniti sa mnom? Molim te, reci mi istinu. Vodi li ova veza ikuda?“

„Ne znam istinu“, odgovorio je i spustio dlan na njena gola prsa. „Ali mislim da sve ovo ne vodi nikamo. Baš nikamo.“

Lice joj se zaledilo. Izgledala je poput oca kada se ukipi na trosjedu u kuhinji.

„Misliš da si bolji od mene. Jer imaš diplomu. Radiš u školi i soliš djeci pamet. Svi te poštuju i cijene.“

„Ja sam profesor španjolskog. Ne solim ja nikome pamet. I ne trebam ničije poštovanje.“

„Da, ali nisi čistačica u bolnici! Čistačica! Pa to je dvaput manje od prodavačice, frizerka je za mene gospođa!“

Tišina. Zapalila je drugu cigaretu.

„Pa kako bi ti s čistačicom? Gospodin govori šest jezika!“

„Pet.“

„Pa zar je bitno?!“, vrisnula je i primila se dlanom za međunožje. „A ovo ti je dobro?! Čak i od čistačice!“

Pridigao se i sjeo na rub kreveta.

„Ja ti nikad nisam rekao ništa slično. Niti sam ti ikada sudio.“

„Nisi sudio jer te nije briga. Bitno ti je da isprazniš muda i odeš doma svome tati.“

„Ako ti se sve ovo ne sviđa, prekinimo. Neka ovo bude poslednja noć.“

Tišina. Ona se okrene na bok zagledana u njegova leđa. Dodirne ga prstima.

„Mogli bi biti sretni. Ja i malena možemo doseliti u tvoju kuću. Imaš ogromnu kuću koja zjapi prazna! Ja bih se bavila domaćinstvom i radila bih u fušu. Brinula bih se za tvog oca kada nisi kod kuće.“

„Ja sam uvijek kod kuće.“

„Kad si na poslu. Mogli bi prekrasno živjeti!“

„Ne.“

„Je li problem u maloj? To je problem, zar ne?“, uzdigla se od kreveta. „Pa što ako nije tvoja? Možemo imati i svoju djecu. Živjeti svi zajedno...“

„Ne!“

Skočila je s kreveta i podigla s poda torbicu od lažne leopardove kože. Izvadila je novčanik, iz njega fotografiju.

„Pogledaj. Pogledaj!“, pružila mu je fotografiju.

Uzeo je fotografiju i nasmiješio se.

„Jučer smo se slikale. Pogledaj tog malog anđela.“

„Predivna je“, osmjehnuo se i vratio fotografiju.

„Zvala bi te oče. Razmisli! Ni ti ni ja sami nemamo previše, a zajedno bi mogli imati sve.“

Tišina. Opet se ispružio pored nje. Duboko je uzdahnuo.

„Ne u onoj kući. Nikada u toj kući.“

„Odselimo!“

„Ne mogu zbog oca.“

„Prodaj tu ogromnu kuću i zemlju koja vrijedi milijune! Kupit ćemo stan u gradu, a oca staviti u dobru bolnicu.“

„Ne! To ne mogu učiniti svom ocu.“

„Ali on ti je uništio život!“

„Molim?! Ma što ti znaš, glupačo?!“, skočio je s kreveta „Taj čovjek mi je dao sve! Sve! Moj otac...“, počeo se tresti cijelim tijelom.

Možda i u meni čuči gospodin Alzenheimer. Očeva krv. Očev lakat. Svake nedjelje u crkvu iako ne vjeruje u Svevišnjeg našeg stvoritelja. Kablovi i prekidači.

„Dva su dužnosnika partije ušla u selo i poredala mladiće u vrstu. Naredili su da svaki drugi istupi korak. Oni koji su ostali u vrsti izučili su za zidare, a oni koji su istupili, kao moj otac, postali su električari. Ta su zanimanja bila nužna mladom socijalističkom društvu u izgradnji. Električar! Trebaš vidjeti kako moj otac slika! On je genije, jednostavno genije, i na nekom drugom mjestu, nekom drugom vremenu...“

Sjeo je na rub kreveta i pokrio glavu dlanovima. Približila mu se i pokušala ga zagrliti.

„Oprosti.“

„Pusti me! Ne plačem. Ne treba mi *zaštita!*“, pogledao ju je s tolikim prijezirom da se gotovo rasplakala.“, I nikad se nije žalio što je postao električar, iako je mogao biti uspješni slikar ili, ne znam, doktor znanosti. A znaš zašto se nije žalio? Jer su ih jednog dana poslali na radnu akciju u obnovu nekog srušenog švapskog sela kraj austrijske granice. I tamo je susreo svoju majku. I na tom je susretu bio *zahvalan* usranj komunističkoj partiji. Majka je slabo govorila mađarski, kod kuće su govorili samo njemački. Moj je otac u dva mjeseca naučio njemački. Nakon godine dana oženili su se i otišli u očevo selo.

„To je prekrasna priča! Tako romantična“, trgnula se odjednom ona kao opijena. „To je tako lijepa priča!“

„Lijepa priča?“, opet je skočio s kreveta. „Živjeli su godinama u bijedi prezreni od njene i njegove obitelji. Bez djece, bez nade. Kad su napokon stali na noge, osmjehnula im se sreća“, rodilo im se dijete“, zastao je i pogledao u pod. *Oče, danas mi je rođendan. Tome si se strašno veselio prije nego je demon uselio u tvoju glavu. Sada je posvuda samo tišina. Zar je uopće bilo ikakve šanse? Nedjeljom u crkvu. Strah. Ljubav. Mržnja.*

„Što ti je? Jesi li dobro?“

Sjeo je natrag na rub kreveta.

„Bilo mi je jedanaest godina, došao sam iz škole. Majka i otac bili su u kuhinji. Odjednom je otac počeo vrištati. Potrčao sam u kuhinju. Spustio ju je na moje ruke i potrčao po pomoć. Još je bila živa. Umrla mi je na rukama.“

Približila mu se i zagrlila ga. Stavila je dlan na njegov obraz. Njegove oči, suhe i mrtve.

„Ne mogu ostaviti oca“, rekao je.

„I ne moraš.“

„Ne mogu te voljeti.“

„Ni to nije nužno.“

Rano ujutro još su jednom strasno vodili ljubav. Potom se zaspali. Probudio se prije zore. Čuo je zvuk vode iz kupaonice. Izišla je pokrivena ručnicima. Nije ga pogledala u oči. Brzo su se obukli i otišli iz sobe. Probudili su tipa na recepciji. Nasmijao se ljepljivim osmijehom kojim se kurve ispraćaju u znojem usirene krevete.

„Ugodan dan želim!“, kazao je i zagledao se u njeno dupe dok je nestajala kroz vrata motela.

Bez riječi i pogleda izišli su na mračno parkiralište i dovukli se umorno do njegovog automobila.

„Vidimo se u nedjelju?“, upitao je.

„Možda. Ako budem trebala tvoje usluge.“

„U redu. Samo pošalji poruku.“

Upalio je motor i brzo nestao niz cestu.

Plakala je naslonjena na vrata auta sve dok nije vidjela tipa s recepcije kako zuri u nju kroz staklena vrata motela i cereka se. Ušla je u auto i pojurila kući nadajući se da će stići prije nego li se malena probudi.

Put kući činio se kraćim nego inače. Tiho je uvukao u da ne bi probudio oca. Otišao je u kupaonicu. Opet je provjerio boju na stropu. Zaista dobro obojano. Umio se. Osjećao se prljavo. Za dva sata mora u školu. Otac. Prikrao se vratima očeve spavaće sobe i pažljivo ih otvorio. Postelja je bila prazna.

„Oče? Oče!“, zavapio je.

Srce mu je počelo suludo udarati. Trčao je sobama udarajući u zidove i rijetko pokućstvo. Nije ga našao. Potrčao je prema zadnjim vratima koja vode u vrt. Zora. Nebo krvavo kao španjolska naranča. Rosa i ostaci sinoćnje kiše. Vjetar toliko natopljen mirisima da se jedva od težine propinje u krošnje.

„Oče!“, vrisnuo je s vrata koja vode u vrt.

Vidio je pokrete na kraju voćnjaka. Otac. Potpuno gol. Pokušava dohvatiti jabuku s grane. Potrčao je u spavaću sobu i dohvatio debeli pokrivač. Potom je požurio na kraj vrta i umotao oca u pokrivač poput djeteta. Starac ga je gledao s čuđenjem i s vrlo malo prepoznavanja. Uzeo ga je pod pazuha i odnio ga u krevet. Osjetio je hladnoću starčeva tijela čak i kroz deku. Krenuo je prema kuhinji kako bi zagrijao termofore, kad ga starac zaustavi čvrsto mu stisnuvši ruku. Pogledali su se. Tišina. Starac se osmjehnu:

„Sine... Sretan ti rođendan.“

Pogleda na ručni sat. Kipuća voda u termoforu. Kuhinja. Prazna i bijela.

TRAGEDIJA SITNOG VEZA

Šteta čovjeka kao što je bio Beljo Balkanac. Boga mi, znao sam da sve to neće dobro završiti. Još onog dana, kad se nas dvadesetak seoskih momaka latismo oružja kako bismo obranili ovu našu zemlju, znao sam – Belji se crno piše. Skoro svi se vratismo živi, a vječna je slava onima koji u blatu ostaviše svoje kosti. Dali su živote da bi mi sada mogli otvarati zidarske piva pred televizorom i gledati nogomet, rukomet i slične pizdarije. Ali Beljo, kunem se majčinim grobom, a znam da je ružno, bolje da se iz rata nije niti vratio.

Još kad smo bili djeca znali smo da je Beljo drugačiji. Jedva smo čekali da poslije škole skočimo na nogometno i lupamo u loptu. Tada bi se uvijek, naravno, i zbog nečega zakačili. Bilo je svega; razbijenih noseva, oguljenih laktova, ispljuvanih lica... I uvijek, baš uvijek kad bi se netko potukao tu je prvi bio Beljo među njima da ih rastavi i smiri. Kako je Beljo cijelu školsku godinu sabotirao svaku bolju tuču i smirivao svaku značajniju svađu, lagano je svima počeo ići na jetra, čak i najmirnijima. Zato smo svi počeli tući Belju. Onda nas nitko nije pokušavao zaustaviti i smiriti.

Beljo, od oca mesara i majke čistačice u pošti, dobro je učio, bio fin i odgojen; činilo se da će dogurati do sveučilišnog profesora. Vječito je čačkao po knjigama, listao po atlasima, govorio o ljubavi i miru. Zato smo ga prozvali Beljo Pederik.

Kad mu je bilo šesnaest, sedamnaest, najgore godine, Beljo se povukao u sebe. Nije se više družio gotovo ni sa kim, rijetko smo ga viđali vani. Nikad mi neće biti jasno zašto ni školu nije završio. Slala ga je mater kod rodbine u Zagreb, da se istrgne iz te tuge i učini nešto, zaželi se znanja i života. Kažu da se Beljo na jedanestom katu zgrade u Novom Zagrebu zalijepio za prozor koji gleda u smjeru našeg sela (a Beljo je uvijek najbolje znao strane svijeta) i tulio. Samo je tulio. Vratio se Beljo u selo. Baš smo sjedili Kod Buce na terasi, tada smo već javno u kavani trusili gemište, kad vidimo Belju kako izlazi iz autobusa te žuri prema kući. Sve nas je uljudno pozdravio.

„Mir s tobom!“, viknu jedan od nas i doda „Ovaj nije normalan.“

Onda je došao rat. Sreli smo Belju pred trgovinom i pitali ga je li s nama ili protiv nas. Beljo se samo čudio i radio grimase kao da pojava nema o čemu je riječ. Kazali smo mu da je sotonska

sjena nad nama i da je vrijeme da ovu našu zemlju obranimo od zla.

„Ja nemam neprijatelja“, odgovorio je kratko Beljo.

Nasta žamor ispred trgovine i jedan stariji muškarac u uniformi umalo odalami Belju.

„Kako se zoveš?“, upita oštro vojnik.

„Beljo.“

„Ne, majmune, kako ti je prezime?“

Beljo je zašutio. Svi smo netremice zurili u njega. On ne reče ništa. Napokon jedan od nas kaže vojniku:

„Smirite se čiča, Hrvat je.“

„Ma jebe mi se!“, vikne nervozno vojnik i uperi neispravan kalašnjikov prema Belji. „Kako se prezivaš, vole?“

„Beljo Pederik“, odgovori Beljo mirno.

Prvo nastaje muk, a potom svi prasnuše u gromki smijeh. Vojnik zavrti prstom kod sljepoočnice i sjede na panj jer od smijeha nije mogao ostati na nogama. Beljo se sporim koracima udalji od nas, oklijevajući, kao da još nešto želi reći. Nakon par metara stane, okrene se prema nama, pogledom oborenim prema zemlji, te kaže:

„Ja nemam neprijatelja. Svi su narodi i narodnosti moja braća. Nikog ja ne idem ubijati. Ako me napadnu, ubiju mi majku i oca, spale kuću, ja ću sam sebe prosvirati kroz čelo. Nisam ja Balkanac kao vi.“

Potom se okrenuo i lagano otišao niz cestu.

„E, jebem ti mater jugonostalgičarsku!“, vikne vojnik na panju paleći cigaretu.

Od tada smo Belju prozvali Balkanac. To je ime, nekad sretno, nekad ne, nosio do kraja života.

Sljedećeg jutra počelo je sranje. Udarili su sa svih strana kao nevrijeme. Do jučer susjedi, danas u šumi čekaju tvoj vrat na nožu. Čuli smo rulanje tenkova, pucnjavu i, po prvi put, eksplozije u daljini. Sjatali smo se brže bolje u Mjesnu zajednicu. Tamo nam podijeliše puške i ručne bombe, sve do jedne kao da su ih iz partizanskih filmova izvukli. Bilo je nivoze, straha. Puštali

su domoljubne da nas smire, ali nikom se nije umiralo. Ipak, svi smo bili zajedno, u istom govnu. I bili smo spremni na sve. Bilo je govora o taktici, o oružju, o ljudima koji su nam iznenada postali neprijatelji. Bilo je govora i o Belji. Netko predloži da ga u noći zakoljemo. Nasta muk. Čulo se samo škljocanje metala. U taj čas eto Belje na vratima Mjesne zajednice.

„Što je, doš'o si nas smirivat'?", upita netko. Svi se nasmijasmu.

„Idem s vama“, kaže Beljo.

„Ajde, ajde, odi kući prije nego te mi ubijemo.“

„Idem s vama!“, ponovi Beljo Balkanac odlučnije. „Dajte mi pušku.“

Opet nastu muk. Svi se zgliedasmu. Iz dna sobe poviče stariji vojnik:

„Neka, trebat ćemo i budala!“

Od toga dana prošlo je osam godina. Bože, napatili smo se. Umalo sve izgubismo. Jednom nam spališe selo. Četiri godine živjeli smo u blatu. Smrt nam bijaše jedina istina. A Beljo zapovjednik. Jasno je bilo od početka da Beljo Balkanac nije budala. Prvi je među nama skopčao svu tehniku, s lakoćom je prolazio kroz topografske karte. Bio je smiren i uvijek promišljen. Nikad nije dao da ga uzme mržnja i želja za smrću. Vodio nas je tako da sačuvamo i glave i selo. Uspjeli smo gotovo u svemu. Ali Belji su svejedno često u selu spočitavali da je premekan, da je premalo neprijatelja poslao na nebo i da nije bio, ono, što se kaže *pravi Rambo*. Čak je i mnogim trofaznima pomogao da pobjegnu preko rijeke. Ipak, pozvaše ga iz Zagreba na neko više mjesto u Ministarstvu. Otišao je Beljo i ostavio iza sebe koliko divljenja toliko i jala. I vratio se u selo nakon mjesec dana. Objasnio je da mu u Zagrebu klima nikako ne odgovara.

Osam godina, prijatelji. Sjedili smo nas petnaestak na terasi *Kod Buce* i gledali svjetsko prvenstvo u rukometu. Te smo godine imali odličnu ekipu, svi smo sanjali o zlatnoj medalji, cijela Hrvatska kao jedan! Igrali smo protiv Rusa, a znate, tada je bilo takvo vrijeme, poslije rata, nisu nam Rusi bili previše mili. Svi ti pravoslavci kroz cijelu su povijest nešto zajedno vezli, pomagali se i dogovarali. Evo, baš ovaj Pero Budalin, to mu je nadimak, a pravog mu se imena sad ne mogu sjetiti, tu seoski momak, obrazovan i suha pamet (završio je višu sanitarnu školu), taj zna

sve o pravoslavnoj povijesti, pa njega pitajte! Svejedno, da smo pobijedili Ruse, bilo bi to još jedna pljuska trofaznima, bez imalo sumnje. A momci na terenu kao da su to znali, borili su se kao lavovi. Ali Rusi, onako bijeli, žuti i ogromni, stiskali su i stiskali, lupali čime su stigli i znali. Sudilo se, naravno, Rusima u korist pa su mogli igrati prljavo kako uostalom igraju bilo koji sport. I politiku tako vode, no pustimo to sada (pitajte Peru!). Naši momci zabiju gol, svi *Kod Buce* vrištimo od sreće, Beljo Balkanac naruči još piva, kad evo natrag ruskih Slavenčina pa izjednače. I tako kroz cijelu utakmicu. Trideset sekundi prije kraja bilo je 25:25, Hrvatska je imala napad. Svi *Kod Buce* skočismo na noge. Podignusmo u zrak zastave i navijačke šalove. Ni disalo se više nije! Naši momci okružiše Ruse. Gamad se dobro posložila, naši se počеше dodavati čekajući da se negdje otvori prilika. I u taj čas španjolski sudija kaže *isteklo vrijeme za napad*, a ostalo je bilo još makar pet sekundi. Derati smo se kao ludi, psovali kao divljaci.

„Cigane!“, vikne neko misleći na španjolskog sudiju.
„Jebem ti ja takav sport!“

„Ne brini, ne mogu Rusi ništa u deset sekundi“, smiri ga netko.

Rusi krenuše prema našim vratima. Zatvorismo se. Činilo se kao san, kao da ne stojimo nogama na zemlji. Tako sam se isto osjećao kad bi nas usred noći počeli zasipati granatama. Bucu, koji je za vrijeme rata šmugnuo kod rodbine u Njemačku, ali inače je dobar čovjek, stavio je dlanove na trbušinu i širom otvorio usta ispod crnih brkova. Jedan Ruski igrač pade na pod i pošalje tako ležeći loptu po parketu. Naš se golman, onako izbezumljen, nije snašao i lopta u zadnjoj sekundi ušeta u gol. Na tabli se ispisalo crvenim svjetlima 25:26 za Ruse. Svi ušutjesmo u nevjerici. Zaledismo se kao voštane figure. Čekali smo da sudac poništi gol, ili ne znam... Ne znam što smo čekali. Na TV ekranu Rusi su slavili i lili suze radosnice.

„Majku vam jebem!“, vikne netko i repetira pištolj.

U taj čas svi smo se pribrali. Počeli smo glasno negodovati i prosvjedovati.

„Uvijek nas Hrvate sjebu!“

Sjeli smo natrag na svoja mjesta puni mržnje i razočaranosti. Bucu je sjeo na svoj stolac i krpom prelazio preko preznojenog lica. Boga je molio da mu ne rasturimo krčmu, kao ono lani kad je bio vaterpolo. Tada je sudac bio Francuz!

Nakon nekog vremena malo smo se smirili i uglavnom buljili u pod kao isprani hladnom vodom. Naručilo se još piva. Neki su glasno komentirali i analizirali utakmicu. Odjednom će Beljo Balkanac, pogleda uperena prema onim jablanovima u daljini:

„Neka.“

U taj čas raspiriše se duhovi.

„Kako neka?“

„Neka“, odgovori mirno Beljo.

„Ma što neka?“

Beljo otpije piva i duboko uzdahne.

„Nas je Hrvata manje od pet milijuna“, kaže Beljo smireno. „U Rusiji živi skoro dvjesto milijuna. U ovim tužnim vremenima ljudima treba što je više moguće smijeha i sreće. I bolje je da se danas u ovom napaćenom svijetu veseli dvjesto nego samo pet milijuna ljudi.“

U taj čas skoči sa stolice Eder (ime je dobio jer se tako, navodno, na engleskom kaže nož pikavac), pun ljutnje dođe pred Belju i odvali mu sočnu šamarčinu. Beljo Balkanac ne reče ništa. Ispi svoje pivo, ostavi novce, ustade, pozdravi sve i krene niz ulicu.

„Eto“, doda Eder pokazujući prema Belji. „Rek'o sam vam što taj sve lane! Nije ni čudo, materin mu otac bio Srbin!“

Sjećam se, kad se pucalo i krvarilo, kad je trebalo staviti glavu u vreću za budućnost ove naše zemlje, Eder je postao zapovjednik sela jer je imao najviši čin iz JNA. Ali Eder je bio, kako da kažem... Blentavac. Pod njegovim se zapovjedništvom dogodilo da nam zapale selo i da izgubimo desetak momaka. Edera su skinuli, a stavili Belju. Dogodilo se i to da je Beljo Balkanac jednom Ederu spasio goli život.

Jutros pokopasmo Belju Balkanca. Nitko ne zna zašto i je li zbog utakmice, zbog piva, zbog svega... Nikad taj čovjek nije u bijesu podigao ruku na drugog čovjeka. Svima nam je pomagao, a kad mu je bilo najteže, nije nam dao da mu pomognemo. Ruku nije digao na drugog čovjeka i nakraju je podigao ruku na sebe. Sjećam se, k'o da ga sad pred očima vidim, kad nam je pred trgovinom rekao da će sam sebe prosvirati kroz čelo. Rat nije izgubio, a zašto se ubio... Ne znam. Junačina je bio naš Beljo Balkanac i rahla mu ova sveta zemljica u koju ga jutros položismo.

A što se rukometa tiče, završismo kao druga zemlja na svijetu, a to je san snova za zemljicu od samo četiri i pol milijuna ljudi. Neka vide sve one bjelosvjetske pizde da smo narod pobjednika!

JABUKE NE PADAJU S KRUŠKE

„Daj pare, Miro, il' ode sisa!“

Prodavačica Mira stajala je za pultom, metar od blagajne i promatrala dvije zabalavljene najlon čarape. Ima sat vremena da joj je počela smjena u najmanjem dućanu u naselju. Došla je vidno nervozna na posao jer se nije stigla otuširati prije posla, kao ni sinoć prije spavanja. Gledala je u dva teško dišuća dječaka i razmišljala kako se ovdašnji klinci uopće ne znaju zabavljati. Dućan je mirisao na 2 u 1 prašak s omekšivačem.

„Sve ćemo ti porazbijati pa ćeš morati sama platiti, bolje ti je da nama daš pare!“, Mladac sa crnom čarapom od 15 dena švicarskim je nožićem parao po utrobi velikog *Ariela* od šest i pol kila. Pola je bilo gratis. Drugi mladac sa bež čarapom na glavi držao je nož za rezanje kruha uperen u lijevu dojku prodavačice.

„Dario, reći ću te majci!“, Mira je položila ruke na pult. Osjećala je kako joj pazusi počinju smrduckati.

„Nisam ti ja Darijo!“

„Onda si njegov mlađi brat.“

Mira je gledala u papirić čokoladice koji je virio iz džepa prijeteće najlonke. Dječak sa crnom čarapom i mirišljavim dlanovima kihao je sebi u lice.

„Nema on mlađeg brata, rodili su se na isti dan.“, konačno je izustio.

„Dobro, Mario, skloni taj nož. Dat' ću vam svakome po Torticu pa se gubite.“

Crna i bež čarapa pokušale su se pogledati.

„Nismo mi Darijo i Marijo.“

„Pa, pred petnaest minuta ste kupili od mene dvije čokoladice!“

„Nismo.“

Mira se prekjucher klela kolegici iz druge smjene da je sto puta bolje čistiti urede, nego rezati *Gavrilovićku* i trpjeti kojekakve gluparije svakodnevnih mušterija. Kolegica iz prve smjene se složila i nadodala da bi trebale imati beneficirani radni staž. Mira bi te dvije čarape najradije bila svezala u čvor i ubacila u centrifugu skupa sa prosutim, za nju preskupim, *Ariel* praškom da je imala pri ruci perilicu rublja.

„Daj pare, vidjeli smo te kako se žvališ sa šefom!“, dječak sa bež čarapom sjetio se rješenja bez pomoći drugog. Drugi je pokušavao strpati skupinu bobi štapića u usta kroz čarapu.

Mira je htjela biti strpljiva, ali jedino što je mislila da je ispravno u ovoj situaciji jest bilo učiniti sljedeće. Pogoditi jednog pravo u glavu metalnim pakiranjem keksa *Domaćice*, a drugog sa dvolitarskom bocom *Lenor* omekšivača.

„Daj nam i pare i žvake!“, dječak sa crnom čarapom i mirišljivim maskirnim hlačicama je dva puta kihnuo dok je izgovarao ne tako čarobne riječi.

„E, sad mi vas je puna pipa!“, taman što je zgrabila metalnu *Domaćicu*, Mira ugleda kako sa vrha uzbrdice preko puta, prema dućanu, maršira par, salom skrivenih, gležnjeva. Vrlo ubrzo, u pitanju su bile dvije sekunde, na staklenim vratima dućana osvanula je nesuđena gospođa Musić. Kratkotrajno zadovoljstvo je poput injekcije *Botoxa* omekšalo crte lica prodavačice.

„Jedan polubjeli, dvaest deka uskog i jedan *Kolumbo*“, gospođa Musa, a nesuđena Musić, kaubojski ušeće u mali mirišljavi prostor. Dvije čarape stajale su uz hladnjak, tik do minijature stalaže sa paketićima sokni od poliestera.

„O, jebem mu selo, opet zajebajete Miru!“, gospođa Musa kružnim pogledom nije uspjela zaobići taj prizor. „Što ih ne potjeraš, Miro?“

Mira slegne ramenima i krene rezati Parizer.

„Dario, hajte kući.“

„Nisam ti ja Darijo!“, vikne dječak sa bež čarapom na glavi. Drugi je šutke prstima gužvao mirisne hlačice.

„Ok, Mario, vodi brata kući. I tko vam je dozvolio nositi čarape na glavi?“

„Tata.“

„E, pa skidajte to sad s glave!“

„Ionako smrde.“, dječak sa bež čarapom nastavi.

„Smrd'le su vama i guzice prije jedanaest god'na pa sam ih ja prala.“

„Mama?“, onom koji je dotad imao crnu najlonku na glavi, curila je slina iz nosa.

„Šta?“

„Oćeš nam kupit' *Tortice*?“

„Jeb'le vas one. Kući, rekla sam!“

Gospođa Musa uputi debeli kažiprst prema izlazu i pritom obori pogled prema podu. Dvije ruzinave glave upute se prema izlazu. Tišina za pale borce trajala je petnaest sekundi.

„Znači parizer... E, i daj kutiju *Bonuxa*!“

„*Ariel* Vam je bolji“, prodavačica uleti u kadar.

„I skuplji. Daj i cigare i ... Stavi mi to na račun.“

„Ne smijem više, gazda veli da će mu to upropastiti biznis.“

„Daj, ne ser' Miro, stavi na račun, inače ću svima reći da se žvališ sa šefom!“

Prodavačica je ostala stajati za pultom. Pod rukom je osjećala hladnoću jubilarne ambalaže čokoladne delikatese.

PORCULAN

U 15 sati i 45 minuta gospođa Pribanić sa trećeg kata vojnog nebodera nedaleko centra grada dvojila je, prozor ili plin? Ako pusti plin, osim sebe, udaviti će i Pjera. Ako se baci kroz prozor, postoji opasnost da sleti na susjedov balkon. To se desilo profesoru fizike sa Pedagoškog fakulteta. U tom slučaju će morati platiti štetu na glinenom vazi i nositi gips ili na ruci ili na nozi ili na oboje. Ako uspije promašiti susjedov balkon, hoće li glavom zveknuti dovoljno jako o beton da se više nikad ne probudi?

U sedam ujutro, tog istog dana, redosljed radnji odvijao se kao i obično. Martin, suprug gospođe Pribanić, ustao je u šest, popio dvije čaše vode, obukao tamno sivo odijelo sa svijetlo sivom kravatom i otišao na posao. Gospođu Pribanić je tog jutra probudio zvuk vode iz vodokotlića, ali je ostala u krevetu sve do petnaest do sedam, kada je Martin napustio zgradu. Ustala je, oprala zube, umila se i nanjela rumenilo na obraze. Pjer je kreštao ispod komada plahte u duginim bojama. Gospođa Pribanić je voljela tu pticu, vrste Veliki Aleksandar, ali voljela je i jutarnji mir, pa je brže bolje pohitala u dnevni boravak i otkrila gajbu. Otvorila je Pjeru i vratašca. Pjer je odmah obavio svoju prvu veliku nuždu na Martinovoj fotelji. Počistila je izmet i prokuhala kavu. Ispod barokne porculanske šalice podmetnula je roza salvetu na pripadajući tanjurić. Ispod tanjurića podmetnula je pluteni suvenir sa slikom crkve Svete Eufemije iz Rovinja.

Kada je otpila zadnji gutljaj crne kave bez mlijeka, limeni sat u kuhinji pokazao je osam sati. Istrgnula je konac koji je provirio iz ruba stolnjaka i primijetila još jednu rupu od cigarete na samom dnu tkanine. Mrzila je Martinovu smrdljivu naviku. Zato mu i nije dala da je ljubi u usta posljednjih petnaest godina. Skinula je oštećeni stolnjak bordo boje i zamijenila ga tamnoplavim, saniranim prije dva tjedna.

Nakon kave, upustila se u popravak štipaljki za rublje. Bilo ih je sigurno desetak kojima je remont bio potreban. Trebalo je samo „ono željezno“ vratiti u „ono plastično“. O tom zadatku je razmišljala još prije tjedan dana kada je u crkvi na pola uha slušala evanđelje po Luki. Popravljala je drugu, dok je Pjer obavljao treću veliku nuždu na podu kuhinje. Nakon toga, gospođa Pribanić je izgubila volju za popravak preostalih štipaljki.

Pola sata zurila je u kuhinjske elemente, sjedeći za stolom. Sjetila se kako su tu kuhinju kupili 1982, kada su dobili stan u

kojem još žive. Martin je tada bio pravi frajer, mlado, lijepo i sposobno vojno lice. Tada je puno i putovala. S njim, naravno. Bila je na Visu, u Puli, Samoboru, na Brijunima, u Zagrebu, Beogradu, Skoplju. Sada putuje samo kćerki u Zadar, za poneki rođendan ili blagdan.

Ručak je skuhala točno sat vremena prije podneva, da bi mogla pogledati dvjesto četrdeset i treću epizodu *Proklete ljubavi*. Stan je mirisao na krumpir-gulaš kada je gospođa Pribanić sjela na sredinu zelenog trosjeda i uputila prazan pogled na scenu u kojoj Ramón objašnjava Mercedes kako namjerava oženiti svoju sestru. To nije iznenadilo gospođu Pribanić. Nije ju iznenadila ni kiša koja je počela padati.

U podne i trideset i pet minuta, nakon što je odradila *Prokletu ljubav*, preselila se iz dnevnog boravka u kuhinju kako bi na miru ručala. Ispod baroknog, porculanskog dubokog tanjura stavila je plastični podmetač. Kako klinčići iz lonca, iznimno hrđajućeg čelika, nisu završili u njenom tanjuru, potrudila se povaditi ih prije nego što Martinu servira ručak u četiri. Bilo ih je točno četiri u gulašu.

Sjela je i jela. Svakom zalogaju dozirala je pažnju. Sada je mogla žvakati i lijevom stranom vilice jer joj je prije tjedan dana zubar prodao novu gornju peticu i šesticu. Žvakala je sa strahom. Njezina Sandra je mrzila porculan i u vitrini i u ustima. „Samo je pitanje vremena kada će se razbiti“, znala je govoriti. U trenutku kada je kruhom pobirala ostatak jela s tanjura, Pjer je ispustio vodenastu hrpicu na njezinu papuču. Uzdahnula je. Bacila je papuču u smeće i krenula potražiti druge, zlu ne trebalo, spremljene za bolnicu.

U drvenoj kutiji u ostavi prvo je pronašla brižljivo zapakirane lakirane salonke koje je obula za Sandrino vjenčanje šest godina prije. Iz njih je izvukla smotuljke novinskog papira, sjela na pod i stavila ih pred sebe. Namjestila ih je tako da gledaju u nju. Nije očekivala njihov osmijeh, pošto su bile gotovo nenošene. Nije očekivala njihov poziv za ples, jer nije znala plesati. Nije očekivala ništa, osim melankoličnog osjećaja. Sjedila je punih petnaest minuta praznog pogleda, sve dok joj suze nisu počele kapati sa brade namakajući vuneni ovratnik. Plakala je bez sjećanja na sretne dane. Plakala je poput gluhonijemog djeteta. Traka svjetla iz hodnika nastanila se na njezinim skupljenim usnama, kao da se po cijenu života branila šutnjom. Svukla je sa sebe plavi džemper, ustala se, uzela crne cipele i otišla u spavaću sobu.

Dvadeset minuta poslije, stajala je pred ogledalom ormara. Crne salonke savršeno su pristajale pepito kaputiću. I jakni od tvida. I pelerini od merino vune. Htjela je nanijeti ruž boje mesa, kad se skoro pokliznula na zeleno smeđu mrlju hodajući prema kupaonici. Pjer je skrušeno zakreštao. Prebrisala je pod u hodniku, presvukla se u pamučnu trenirku i sjela na sredinu zelenog trosjeda u dnevnom boravku. Pretvarala se da joj je bocu s domaćom travaricom ponudio nevidljivi konobar. Boca je stajala na sredini drvenog stolića, čaše nije bilo. Gledala je u nju. Bila je puna, kao i jučer. Sat iznad televizora pokazivao je 15 sati i 25 minuta. Sklonila je bocu sa stola, vratila je natrag u ormarić s likerima i bacila pogled s balkona. Ispod balkona su stajali parkirani automobili. Otišla je u kuhinju i provjerila da li mikrovalna pećnica radi, u slučaju da Martin zakasni, pa da si sam može podgrijati ručak. Pomislila je kako je i jučer ta ista pećnica bila ispravna. Vratila se na balkon i vidjela da su se točno ispred ulaza u zgradu oslobodila dva parkirna mjesta. Pjer je s druge strane balkonskih vratiju urlikao.

U 15 sati i 45 minuta gospođa Pribanić sa trećeg kata vojnog nebodera u centru grada dvojila je, prozor ili plin? Ako pusti plin, osim sebe, udaviti će i Pjera. Ako se baci kroz prozor, postoji opasnost da sleti na susjedov balkon. Bosih nogu stajala je uz željeznu ogradu. Stajala i gledala u sunce koje tone.

U 15 sati i 50 minuta spazila je suprugov stari *Peugeot* parkiran u ulici preko puta. Martin je već bio ispred zgrade noseći u ruci kutiju ortopedskih pomagala. Gospođa Pribanić se požurila izvaditi papuču iz koša za smeće i stati pred štednjak. Dok je kuhačom miješala zgusnuti ručak, pitala se da li ljekarna, na putu do centra, sutra radi dvokratno. „Uvijek je u životu sve samo pitanje vremena.“, pomislila je i, kao i dan prije, začula okretanje ključa u bravi.

TROSIJED ISPOD ČEMPRESA

Vidiš, Moca, meni ti bude dosadno. Često. Toliko često i toliko jako, da pomislim na anđele. Razmišljam ti ja o njima, kako lete, poput padobrančića maslačka. Hodam po stanu, gledam sve je čisto i na svome mjestu, pa ti onda zapalim, onaj... Kako se reče, pajču... Pačju... Pačuli! Mirisni štapić. Onda sjednem u fotelju i isprepletem noge kao Gandhi, preskočim cigaretu, pa ih počnem dozivati. Mislim, kužiš? Za to treba puno vremena i moraš imati čiste misli. Vremena imam. Misli mi budu malo razbacane, ali snađem se. Dakle, zamišljam ti ja njih kako slijeću na balkon, jedan po jedan, mekani i sjajni. Smiju se. Ful se lijepo smiju! Trebaš to čuti, Moca, nije to smijeh od kojeg te zaboli trbuh. To je onaj koji te grije i od kojeg te malo bole usne. Se sjećaš, ono kada smo pušile travu na krovnoj terasi? E, takav smijeh. Onda ti oni dođu k meni u dnevni, jer sam ih pozvala. Kužiš, neće oni doći ako ih ne pozoveš. Onda oni mene masiraju, a ponekad mi nešto i ispričaju. Svašta to oni meni kažu, pa se pitam, jesam li ja neka *odabrana*. Vidiš, svatko ima svog anđela čuvara. Imaš ga i ti. Moj se zove Frane. Možda ti to nisam trebala reći. Mislim, zove se Frane, ali mogao bi se zvati i Franica, jer anđeli nemaju spola. Zar nije to super? Ne moraju se zamarati muškim ili ženskim problemima. Ne trebaju se gnjaviti s time da će ih netko odbiti samo zato što su debeli, premda nisam vidjela niti jednog debelog anđela. I ja bih voljela biti anđeo, pa da ne budem debela.

Radije bih bila mršava i puna prištića nego li debela i glatka. Moca, dugo me nitko nije zagrlio, znaš li? Oprosti. Oprosti što te gnjavim. Sigurna sam da imaš pametnija posla od ležanja ovdje. Pitala sam ih za tebe, kako se snalaziš i to, a oni su se samo smiješili. Ništa mi nisu rekli. Samo se nadam da se nisi pretvorila u kakvu muhu. Oprosti što sam to rekla, sigurna sam da je tvoja duša puno pametnija.

Zbunjuje me sve to, Moca. Ako si mrtva, trebala bi vidjeti anđele i onda uopće nema smisla da ti sve ovo pričam, ali što ako si mrtva za stvarno? Tako kaže tata. On proklinje Boga u kojeg ne vjeruje, otkad tebe više nema. Fra Bonu više i ne pozdravlja. Ljut je i na mene što kuća smrdi na pačuli, kada se vrati s posla. Ma, na cijeli svijet je ljut. Često i na tebe, preko dana. Po noći, ne vjerujem, jer ga čujem kako plače. Tužan je što te nema... da nam pečeš palačinke i pričaš tračeve. Nisam dugo čula dobar trač. Sigurno ti sada zvučim kao stara Krancikova!

Tata bi htio da se udam. Što ti misliš, hoću li se ja udati? Frane ne voli da ga to pitam, on ne vjeruje u sudbinu. Kaže da je to za one koji ne žele biti odgovorni. Kakvu onda Bog ima ulogu u svemu tome, Moca? Nije nas valjda samo stvorio i otišao na spavanje. Je li Bog zaspao, Moca? Jer ako je zaspao, reci mu da sam jako ljuta na njega. Na koga da računam, kada tebe više nema tu? Frane kaže da uvijek mogu računati na njega. A gdje je bio kad je tebe lupio auto? Moram ti ipak reći da, kada nekud idem sama po ulici i kad mi se grlo stegne... Onda stisnem dlan i osjetim njegovu ruku u svojoj. Pomislim da će mi se duša raspasti od sreće, jer imam njega da me vodi, ali kada otvorim dlan, vidim samo tragove svojih noktiju.

Moca, pitam te ful ozbiljno, jesi li postala anđeo? Skoro sam sigurna da jesi, ali voljela bih da mi kažeš. Ako jesi, hoćeš li biti moj anđeo? Nedostaješ mi. Jučer sam obukla tvoju pidžamu, onu na male suncokrete. Na tvoj sam krevet stavila svoju, onu mekanu roza. Tata kaže da se vječito oblačim kao curica, pa da me zato muški ne gledaju. Ko da je to bitno!

Zaboravila sam ti kupiti cvijeće. Žurila sam na autobus i ustvari te nisam namjeravala posjetiti, ali sve je otišlo naopako. Prvo, dok sam čekala autobus, tamo kod Mersadinog *frizerskog*, dva su se kretena smijala i roktala na stanici, tako da mi je bilo neugodno. Morala sam se praviti da pričam s nekim na mobitel. Onda sam po izlasku iz autobusa, kod slastičarnice, pala na ulici. Dlan sam spržila na cigaretu koju je netko zaboravio ugasiti. Nakon toga sam išla po sladoled da se malo saberem, pa su dvije cure u redu iza mene rekle da mi to baš i nije pametno. Smijale su se. Moca, svi se smiju, a meni se plače. Tvoj smijeh mi nikada nije smetao. Sada mi svi idu na živce. I tata mi ide na živce. Rek'o mi je da ljudi koji nisu baš lijepi bar idu na fakultet. Fakultet! Pa da mi se i tamo smiju!

Kupila sam taj neki roza prašak, što ga svako popodne reklamiraju na TV-u. Moram ti priznati dvije stvari, okus mu je bezveze i od njega mi se samo podriguje, a vagu sam svejedno uspjela skršiti. Sve sam već isprobala. Tata kaže da si kupim bicikl. Moca, on je zaboravio da ja ne znam voziti bicikl.

Meni se ovaj svijet uopće ne sviđa. Frane kaže da je to zato što svatko misli samo na sebe, a to nije put prosvjetl... prosvljet... onog nečeg kada su svi blaženi. Ponekad mi se čini da ni on nema pojma o čemu priča. Voljela bih ja misliti i o nečem drugom osim o sebi, ali gdje god pogledam vidim ljude koji mi se smiju. Kužiš, još, nisam napravila ni *ono*. Sad i da imam priliku, malo me je

sram pred Njima. Kažu da uglavnom sve vide. Sad više nisam ni sigurna da li bih voljela da si jedna od Njih. Fališ mi, Moca.

Znaš, lijepo je meni s anđelima, ali ja bi radije s tobom zapalila džoint.

Enver KRIVAC

GODINA KADA SAM SADIO ORHIDEJE

U dobi od 29 godina, trenutku u ljudskom životu kad se odaš ili piću ili selektivnim inhibitorima povlačenja serotonina ili obitelji, ako imaš sreće, da, baš sreće, ili se vratiš na selo kao hrana ruralnom protjecanju vremena, dobio sam svotu od dvanaest milijuna eura.

Niti sam to planirao, niti se dogodilo slučajno; bez imalo vjere i po inerciji, uplatio sam loto ili kako se već zvala ta igra i dobio, minus porez, iznos koji mi je isprva bio apstraktan a nakon dva mjeseca zanimljive mješavine euforije i paranoje, te, priznajem, povremenih izboja novih dimenzija pojma „fešta“ vrlo realan.

Novopečeni bogataši nisu sinonim za inteligenciju, no nakon kratkog praska u uzaludnost, nekako sam uspio obuzdati popuštanje nagonima. Prije svega zahvaljujući svom prijatelju koji je u dobi od 29 godina izabrao četvrti odabir, odabir za kojeg nisam bio ni svjestan da postoji, a to je – biti odvjetnik. I jednom kratkom, a onda uspješno zaliječenom infekcijom, ali o tome drugi put, vjerojatno nikad.

Uostalom, čovjek može pošmrkati samo onoliko kokaina, popiti samo onoliko martinija i pojebati samo onoliko profesionalnih majstorica ljubavi koliko može pošmrkati, popiti ili pojebati. Više od toga – teško.

Prvo smo organizirali malu tvrtku, nešto kao bejbisitericu svom tom silnom novcu. Zaposlio sam prijatelja pravnika i još jednu djevojku da se brinu o rashodima, porezima, kamatama, davanjima, primanjima, statistikama i ostalim financijskim plesovima od kojih je, barem u prvih godinu dana, najviše ritma imalo ulaganje u dionice. Do kraja moje trideset druge, dvanaest milijuna postalo je dvadeset i sjećam se, jednog prvog jedanaestog, dok sam polagao đordžine na grob svojih roditelja koji nikad nisu doživjeli kako njihova dlakava gusjenica postaje sasvim pristojan leptir, posljednji put u svom životu pomislio sam na to koliko u biti imam novaca. Nakon kratkog inventara u mojoj glavi zaključio sam da se ne poznajem. Od tada pa nadalje jednostavno sam bio.

Uskoro sam se potpuno povukao iz svijeta upravnih odbora i financijskih savjeta. Svu brigu ostavio sam njima, osiguravši si, naravno, mnogo više od onoga što prosječan radnik zove sigurnom egzistencijom. Sve to nakon jedne munje prosvjećenja, kad sam na jahti gospodina Ibrahima, brodu koji ima više metara nego vijaka, osjetio ujed nerveze zbog gubitka dva milijuna dolara vezanog uz kašnjenje nekih radova na obali Dubaija. U sjećanje mi je istog trenutka došla slika Matilde, moje nekolikogodišnje djevojke iz devedesetih, i mene, kako skupljamo lipe koje su se otkotrljale ispod kreveta prilikom skidanja hlača, samo da bi popili taj jebeni čaj. Ovo nije bio pridjev, tako smo ga stvarno zvali – jebeni čaj – i bilo nam je smiješno. Dva milijuna *annuit coeptis* novčanica koje su se otkotrljale ispod mog još i ne prostrtog emiratskog kreveta nije bilo smiješno. Još jednom se nisam prepoznao i slijedeća scena koje se sjećam bila je telefonski poziv mom odvjetniku i rečenica – kupi mi kuću na Ugljanu.

Slijedećih nekoliko godina bio sam kao Bond James Bond, samo bez Walter PPK pucaljke, lokalnih ljepotica i petlji internacionalne političke intrige i, kako kaže njegova obiteljska heraldika – svijet mi nije bio dovoljan. Putovao sam iz svoje male srednjojadranske baze u Zaporožje jer sam oduvijek htio vidjeti Dnjepar, u Tromsoe jer sam oduvijek htio vidjeti sjever Norveške, tražio sam nepoznati Byronov albanski grob, postoji li Derry Stephena Kinga u Maineu, koliko je zaista velik ponos Prizzijevih na Siciliji, kakva su to svjetla Blackpoola, pa Manchester, točnije Salford, pa Sapporo na Hokkaidu, onda Kyoto malo južnije, pa Bajkal, ah taj Bajkal, pa Ulaan Bataar, moja neizbježna mongolska ljubav, zbog koje sam se vraćao čak tri puta, pa Rajastan, Goa, Saskatchewan, prvo Saskatoon, pa onda jedno vrijeme Regina i šest mjeseci u tipičnoj maloj portugeš kućici iz koje se lijepo vidi kako se Rio Tejo ulijeva u Atlantski. Čak sam jedno vrijeme živio u Ljubljani. Jedino u Afriku nisam nikad otišao, to me jednostavno nije nikad zanimalo.

No, čovjek može putovati svijetom samo onoliko koliko može putovati svijetom.

Onda sam nekoliko godina mislio da želim biti ribar. Klatno se zanijhalo u potrebu za jednostavnošću. Sa Ugljana odselio sam na Ravu i, uz pomoć dobrog gospodina Lukorana, u roku od nekoliko tjedana znao sam sve o gaženju lažine, čišćenju kirnje bijelice, na nekom braku buskavicom sam vadio gire, kučvom spašavao hobotnice, landovinu vadio na ludar, bacao torilo za skuše i batoglavce, pazio na pauka bijelca, puka žutca, murinu i bežmeka da me ne upiknu ili ugrizu. Danas više ni ne znam što sve te riječi znače.

Mijenjao sam zanimanja i zanimacije svakih godinu, dvije, uvijek tražeći nove stare dječje i adolescentske snove za ispuniti, uvijek skaćući u ono što se činilo neistraženo i naprijed i uvijek nekako sam.

Zagrizao sam u platna i bio slikar, čak sam i prodao jedno svom prijatelju odvjatniku, a ostala sam poklonio. Bio sam planinar, ne baš slavno, više ironično – došao sam čak do Mount Elberta, da bi na Kleku stao na trulu granu i nekako uspio slomiti i nogu i kuk. To me je usporilo, pa sam čitao sve one knjige koje sam bibliomanski sakupljao kroz mladost. Pokorio sam Kunderu, Bellowa, Hessea, Capotea, Kureishija, Krležu, Nabokova i sve one hit knjige s prvih mjesta ljestvica prodaje, sve te puste Pamuke, nerazumljive Houllébecqueove i tužne Murakamije.

No, čovjek može pročitati samo onoliko knjiga koliko ih može pročitati.

Bavio sam se maketama aviona, meditacijom – bezuspješno, napisao sam dva romana i dvije zbirke poezije koje nitko nije čitao, kompletirao sam sve redatelje koje sam poštovao, čak i njihove loše filmove, imao sam sve tv-serije koje su mi se imalo sviđale, napravio sam šumsku kolibu od jasena, sam, ovim rukama, a jedno kratko vrijeme živio sam sa svojom mongolskom ljubavi u braku, no danas nemam ni sudsko dopuštenje vidjeti ni nju ni malog, ko zna koliko danas ima godina, nazvali smo ga Batu, po djedu.

Bilo je toga još, proizvodnja vina, dobrotvorni rad i uzgajanje orhideja.

Orhideje, nikad ih neću zaboraviti. Bilo je to taman prije mog posljednjeg putovanja u Mongoliju.

Od svih stvari koje sam radio i kojima sam se bavio, godina kada sam sadio orhideje ostala mi je u najtoplijem sjećanju.

Kako orhideje rastu mnogo sporije od ostalog cvijeća, ta godina rastešla se na sveukupno četiri, no zakopanom među keramičke lonce, vaze, viseće zdjele i posebno napravljene koljevke, vrijeme mi je postalo jedna kratka mirišljava i šarena mrlja i kad god razmišljam o tom periodu uvijek kažem godina.

Krenuo sam s vanilijom, zaluđen činjenicom da mogu sam proizvoditi duge crne mahune mog omiljenog okusa. Ubrzo sam shvatio da to i nije pravi odabir za početnika. Pionirski neuspjeh brzo sam zamijenio sa dvije vrste tipičnih cattleya i u roku prve godine dana imao sam par grimiznih ljepotica. Ohrabren, bacio

sam se na hibride vrsta phalaenopsis i ponovo na vanillu i još neke. Svaka ta vrsta ima na desetke podvrsta i nikad se nisam zamario njihovim narodnim imenima, svaka stabljika imala je prezime neke osobe koju sam poznavao prije nego sam se izolirao od ljudi koje sam već do tada ravnodušno zvao smrtnicima, a svaki cvijet imao je vlastito ime i bio ili bila je član te nove obitelji. To se nije uvijek pokazalo karmički dobrim potezom. Jednu vrstu dendrobium orhideja sjajno bijelog cvijeta nazvao sam po svom odvjetniku, no dva dana nakon što sam punu godinu dana čekao da procvjeta, izgrizli su je nametnici i nije bilo tog nježnog pesticida koji bi je spasio.

Bio sam temeljit, svakoj sam vrsti osigurao potrebne uvjete, iz Australije su mi redovno stizali korijeni osmunda paprati, sam sam gulio svježu borovu koru, postavio sam velike prozore na jug, kroz koje sunce nikad nije direktno sjajilo, kad nije bilo prirodnog svjetla, izmjerio sam im umjetnih 1500 kandela iz fluorescentnih cijevi napravljenih samo za njih, prskao sam ih destiliranom vodom, odvojio sam ih na posebne temperature, presađivao sam čim su pipci prevalili rub vaze i sve u svemu, osim propalog fiškala, imao sam vrlo uspješan nasad.

Dok sam brinuo za svoje mistične prijateljice i prijatelje, dok sam im prepričavao što sam toga dana pročitao u novinama ili vidio na televiziji, dok sam ih samo šutke upijao ili se gubio u uzgajničkim knjigama ili literaturi o povijesti cvijeća i mitovima vezanim uz orhideje, nije me brinula ni moja sad već potpuna samoća, ni to što komuniciram samo preko male konferencijske kamere, ni to što svoju ondašnju adresu pamtim samo zato jer mi treba kad naručujem sjemenke ili pribor za uzgoj, ni veliki rat što je parao svijet na nekoliko nejednakih dijelova, ni to što moja već odavno svjetska tvrtka proizvodi oružje koje ubija male Sunite i Kineze, ni smrt čiju su nam koštanu naljepnicu nalijepili prokleti mediji puni nerazumijevanja, a ni to što više ne mogu u sjećanje prizvati njihova nomadska lica.

Jedino što me tištilo je moja sve vidljivija i vidljivija ćelavost, nešto čega sam se grozio još otkako sam u osnovnoj školi čuo priču o cimeru mog starog koji je izgubio svu kosu kad je vruć nakon nogometa ušao pod hladan tuš. Kad se i to dogodilo, kad sam počeo izgledati kao Robert Picardo, onaj zanimljivi glumac koji se proslavio ulogama doktora u *Kineskoj plaži* i *Voyageru*, obrijao sam i to malo kose koja se još držala na donjem stražnjem dijelu lubanje i oko ušiju. Do onda sam već imao dovoljno cvjetova, prekrasnih plodova mojih orhidejskih obitelji pa bi ih znao odsjeći posebnim namjenskim škarama

i pričvrstiti ih posebnim namjenskim ljepilom na svoju ćelavu glavu. Bile su to najbolje frizure koje sam ikad imao i uskoro sam naručivao već procvjetale primjerke, samo da bi, barem jednom tjedno, imao kosu, a da skroz ne ostanem bez elegantnih boja i tihih sugovornika u staklenicima.

Kad je moja tvrtka bila javno prozivana kao simbol nemorala i kad je već ušla u narodni leksik kao sinonim za profiterstvo, ja nisam nazivao upravni odbor i pokušavao ispraviti neispravljive sudbine, ne, profinjenost i nevinost orhideja držale su me odvojenim od svega zemaljskog i jedina razlika između Howarda Hughesa i mene bila je u tome što je njegova cvjetoglava kopija – ja, odavno prepustila kontrolu, ovaj put i potpuno vlasnički, nekim drugim ljudima. Otprilike posljednje godine u godini kada sam uzgajao orhideje posljednji put u životu razgovarao sam sa svojim odvjetnikom.

Uostalom, čovjek može imati odvjetnika samo onoliko koliko može imati odvjetnika.

Jednog dana, točnije jedne noći s jeseni na zimu, požar je odgrizao veliki komad mog uzgajališta i hraknuo natrag na zemlju karboniziranu masu, kao smeđozubi kravar duhan za žvakanje u pljuvačnicu u John Fordovom filmu. Konstrukcije su gorjele do jutra, no sva ljubav i ljepota malih šarmera, ne toliko rijetkih koliko prekrasnih orhideja, nestala je u bezbolnim i brzim umiranjima pod navalom izgladnjelog plamena i to da su umrle brzo, kako već cvijeće umire kad ga dotakne vatra, bila mi je jedina utjeha u inače vrlo dobrom policom osiguranja pokrivenoj nezgodi. Podmetnuto ili ne, namjerno ili slučajno, nije mi bilo važno. Spakirao sam svoju odjeću i zauvijek napustio zgarište. Sa sobom sam nosio jedini preživjeli cvijet, bila je to vanilija, i htio sam ga dati posljednjim osobama na ovom svijetu za koje su me vezali osjećaji, ako su to uopće i bili osjećaji. To dvoje bili su posljednji ljudi u sivom i zamagljenom moru u što su se sva ostala imena i lica ovog svijeta pretvorila.

No, do Mongolije nisam nikad stigao jer sam odlučio samo nakratko skočiti do Nacionalnog Botaničkog Vrta u Singapuru, jedinog mjesta na svijetu, osim Kraljevskih Vrtova u Kewu i onog ludog grada u Južnoj Americi, gdje čovjek može u velikom stilu reći konačno zbogom orhidejama. Tu me je zadržala, a nakon nekoliko mjeseci, i potpuno zaustavila, neka plućna bolest.

Posljednje dane svog života proveo sam u vrtu bolnice u društvu boce kisika i jednog drugog umirućeg bogataša koji do, nemam bolje a ni točnije poredbe, do zadnjeg daha nije prestao

mobitelom imitirati kontrolu nad carstvom koje više nije imalo nikakvog značaja. Sve od čega sam uvijek bježao pokopano je jedne subote u podne i trideset na prevrućem hindu groblju.

Na grobu su mi posadili mačuhice.

POSTANAK 19, 1

Jedan dan za ručkom kaže Lot svojoj ženi:

„Ženo! Bit će sranja!“

Žena raširi oči i pita ispod glasa: „Šta?“

„Ne znam šta, ali imam filing!“

„Filing?“

Lot otkine zubima komad janjetine, ostatak baci u glinenu posudu i probrblja kroz masne usne: „Je l' ja pričam egipatski? Steže me u desnom ramenu, a ti znaš šta znači kad mene steže u desnom ramenu!“

„To znači da nema seksa.“

Dvije Lotove maloljetne kćeri spuste glavu i zakikoću.

„Seks...“, istisne Lot kroz zube. Komadić žvakane hrane zalijepi mu se na rukav. „U ovom gradu ta riječ je poprimila novo značenje. Sjećam se, nekad... ako si ga htio privalit mazgi ili konju ili majci rođenoj morao si dobro pazit. Danas dođeš kod postolara a ono na vratima piše 'Otišao na sestru, vraćam se odmah!'. Da ne govorim o seksu u četvero ili troje!“

„Uvijek nam ostaje seks u dvoje“, žena se ponada. „Seks u dvoje je dovoljan. Ma, dovoljan je i seks u jedno, ali nije, u pravilu, toliko nepredvidiv da bi bio zabavan.“

„Ženo! Ja pričam ozbiljno, a ti ubacuješ križaljke u Levitski zakonik! Kažem, bit će sranja, evo tu me pljuni ako lažem!“

Lotova žena temeljito uvuče zrak kroz nos i usisom očisti šupljine i pozadinu nepca. U čas kad je htjela hraknuti na muža, na vratima se začuje pristojno kucanje.

„Vražju mater, čovjek ne može ni jest u miru!“, Lot obriše ruke u jutu i mrzovoljno ustane od stola. Njegova žena proguta kuglu.

Na vratima su stajala dva anđela u muškim tijelima.

„Da?“, strese Lot kroz odškrinutak.

„Gazda Lot?“, upita lijevi.

„Da, da?“

„Dobar dan. Ja sam Gabriel, trgovac iz Soara, a ovo je moj poslovni partner Samael iz odjela za meke igračke. Dolazimo u ime *Kanaan Import Export*, najveće firme u Jordanskoj dolini za prodaju i distribuciju proizvoda od ovčjih materijala. Možemo li vas zainteresirati za novu liniju toplih nakurnjaka *Vulgata*?“

Lotovo lice se izduži u nevjerici. Okrene se i zatrese glavom prema ženi. Ona slegne ramenima. Otvori širom vrata, skupi lice natrag u opušteni grč i okrene se prema trgovcima:

„Šta sam ja jučer došao iz Hebrona? Bilmezi bezobrazni! Mislite vi da ja nikad nisam vidio anđela u životu?!“

„Oprostite, gazda Lot, ako nemate vremena za prezentaciju, nećemo vas gnjaviti i...“

„Ajde, ajde!“, povuče Samaela za halju i gurne ga u kuću. „Uđite, imate face ko konj na grupnjaku!“, za njim gurne i Gabriela. „Ajde, ajde, neće božje sluge ostat nepočašćeni u Lotovoj kući.“

Anđeli zbunjeno zateturaju na pragu. Lot ih pogura prema stolu. „Mene ste mislili? E, morate vi još puno potopa organizirat da bi me mogli preveslavat s tim trgovačkim pričama! Morate malo poradit na ulasku.“

„Oprostite, gazda Lot...“, reče Gabriel, „...ali opreza nikad dosta. Znaite, ja i kolega smo na tajnom zadatku.“

„Tajni zadatak, a? Opet prljavi poslovi za Velikog? Heh, pa onda vas treba napojit i nadojit! Ne može se božja srdžba izvršavat na prazan želudac! Ženo! Sa svakog stabla u vrtu skini nam po plod!“

„Kojeg stabla u vrtu?“

„Ma tako se kaže samo... Daj hrane još, jebo ga ti!“

Lotova supruga poslušno ode u kuhinju. Lot se nagne k dvojici došljaka i desnim kažiprstom nacрта osmicu po zraku pored uha. „Oprostite joj, malo je spora.“

Uskoro su svi sjedili za stolom. Samael postane znatiželjan „Gazda Lot, oprostite na pitanju, ali kako ste nas prepoznali?“

„Ah...“, Lotova napetost popusti. Uzme vrč i natoči im vina. „Moj tetak, ne znam jel ga znate, Abraham, sin Terahov, unuk Nahorov, praunuk Serugov, susjed Amrafelov, Arpakšadov sparing partner i instruktor kroćenja deva maloj Sari od Jafeta šta

ima brusionicu noževa iza bordela *K Janjećem Klitorisu*, Abraham, no?“

Anđeli potvrdno zagegaju glave.

„E, pa on vam stalno s ovim vašim generalnim direktorom razgovara! Prvo smo mislili da je otišao na kvasinu, ali nakon incidenta s faraonom, ne znam jel se sjećate, a ne ne sjećate se, heh, došao je pred Abrahama i uvalio mu jezikovu juhu jer je oženio svoju sestru! Neugodnjak živi! Vidio ja na svoje oči, reko – buraz, nisi tolko ni lud. Onda smo opalili pedalu iz Egipta. Tad sam prvi put vidio vas... bespolce. Uvijek vi nešto amte tamte, pa se obučete u dečke, pa, pa... pa nekad u žene, pa... a nekad samo petljate po oblacima pa mene fino stisne južina i onda sam po dva tjedna za ništa.“

„Istina, zna bit po dva tjedna za ništa.“, Lotova žena potvrdi i razlomi pogaču.

„Ženo! Daj malo popusti, a?“, Lot opet nacрта broj pa pita: „A šta vi, šta? Kakav tajni zadatak? Je l' smijem ja znat? Ajde, ajde, pa nemojte mi sad tu izigravat neke božje igrokaze! Jel znate vi da je Noa moj predak?“

„Znamo, gazda Lot.“

„Pa onda znate i da je Jahve sklopio s njim savez, a to znači...“, Lot zamaše desnicom kao da miješa zrak između anđela i sebe. „Mi smo si ekipa, no? Kako je ono išlo?“, Lot promijeni glas u duboki tetralni registar. „Dugu svoju u oblak stavljam, da zalogom bude Savezu između mene i zemlje! U oblaku kad se pojavi duga, ja ću je vidjeti i vjekovnog bla bla sjećate se toga, no?“

Anđeli opet šutke potvrde.

„Onda? U čemu je problem? Oće bit sranja? Jer ja već danima znam da hoće! Ženo! Reci im ti! Jel govorim da će bit sranja jer me steže tu u desnom ramenu, a? Ajde, reci im! Šta sam rekao malo prije?“

Lotova žena poslušno odgovori: „Bit će sranja.“

„Evo na! Nema pet minuta.“, Lot navuče samozadovoljni osmjeh. Gabriel se nakašlje, otpije gutljaj, obriše rukavom urednu bradu i uhvati Lota za ruku. „Gazda Lot... gledajte. Vaš tetak i Jahve... imali su male pregovore pred neki dan i... uglavnom, da ne duljim... da, bit će sranja.“

„AHA! Aha! Ženo, jesi čula?! Jesam rekao? Jesam rekao? Šta? Upravni odbor je odlučio zatvorit bordele nedjeljom, jel to? Zabrana pušenja starijima pred djecom? Nema više slatkog s magarcima na blagdane? Gledajte, mislim nije da se ja petljam ali to je trebalo napraviti još pretprošle godine kad je malom Henoku zapela u grla ona... Ženo! Šta je zapelo malom od Milke?“

„Gazda Lot.“, prekine ga Gabriel. „Koga još ovdje imaš: sinove i kćeri, sve koje imaš u gradu iz mjesta izvedi! Jer mi ćemo zatrti ovo mjesto.“

Samael pokaže prema zidu i nastavi: „Vika je na njih pred Jahvom postala tolika te nas Jahve posla da ga uništimo.“

„Hej, hej, hej, uou, uou! Čemu taj arhaični lingo? Kakva je to konstrukcija rečenice? Te nas Jahve posla, šta je to aorist, koji vrag? Pa tako niko ne govori još otkad je Kain pao na forenzičarskom! Vi to mene malo, ono, op, op, ispod haljine malo, a?“

„Najozbiljnije ti govorimo. Na noge! Uzmi svoju ženu i svoje dvije kćeri koje su ovdje da ne budeš zatrt kaznom grada! Bježi da život spasiš! Ne obaziri se niti se nigdje u ravnici ne zaustavlja! Bježi u brdo da ne budeš zatrt!“

Lot promrmlja sebi u bradu: „I vidje Bog da su retardi i da nije dobro.“

„Nešto si rekao?“, Gabriel podigne obrve. Lotova žena priskoči: „Rekao je da Bog vidje da...“

„Ženo! Ajde, idi vidi malo iza kuće jesam ja tamo, a? Nego, momci... Je l' vi imate pojma koliko sam se ja u životu već puta selio? Hm? I šta sad, opet, jer se grad malo pokvario? Nećeš ti problema! Pa ovi preko u Gomori šta rade, mi smo bebe ovdje. Prođite cijelom zemljom kaananskom, u svakom većem mjestu naći ćete il korumpirane vlasnike stada, il neobrezane robove, il neko masira prostatu kokošama iz dosade, razumijete? Ljudi su ljudi, nema tu mudrosti. Kazni ih danas, bit će skrušeni dva tjedna, malo će gledat preko ramena i onda opet ispočetka.“

„Lot, ne razumiješ. Ovo što smo ti rekli ne podliježe pregovorima. Ako ne odete još noćas završit ćete isto kao i svi drugi grješnici u gradu“, Gabrijelova ozbiljnost ne popusti.

„Jahve ima planove za cijelu Sodomsko-Gomorsku županiju“, nadoveže se Samael.

„Hej, ne možete tako pričat sa mnom, malo anđeoski, malo normalno, razvit ću bipolarni poremećaj. Uostalom, zašto ja? Zašto moja familija? To preko veze, zbog Abrahama?“

„Ne, ne, ne... Ti, tvoja žena i tvoja djeca ste jedini čisti u ovom leglu opačina i poroka. Vi ste jedini koje je Jahve odlučio poštediti. Razumiješ, Lot?“

„A, to je nešto kao... kartica za slobodan izlazak iz zatvora?“

„Ne. Tvoja savjest je čista. Ovo je tvoj izlazak iz zatvora u kojem čamiš nepravedno.“

„Hmmm“, Lot se nalakti pa desnim dlanom izmasira obraze. „Ko sam ja, dragi moji bespimpjenjaci, da bacam kamenje na druge? Živim ovdje već godinama, mučim se, radim po čitave dane i šta imam od toga? Pun sam zavisti i bijesa, inata i ljutnje, netolerancije i žuči. Lako je vama kerubinima, vi to sve pirotehnikom rješavate, malo svjetlosnih efekata, malo mač u plamenu i svi polude. A ja umjesto mreže za komarce imam mrežu za silovatelje!“

„Nemaš ni to više“, supruga ga ispravi. „Jučer su je cijelu izbušili dečki iz filistejske šahovske reprezentacije.“

Lotove kćeri pokriju lica haljinama i opet zakikoću.

„Ženo! To je možda malo previše informacija za naše goste! A vas dvije ćete me čuti poslije.“

„Lotar Matej iz Negeba!“, supruga drekne. „Prestani me stalno uštkavat jer ću im reć sve za malog hermafrodita iz Damaska kojeg držimo u podrumu!“

Anđeli se zbunjeno pogledaju, a onda Gabrijel upita: „Oprostite, gazda, ne znam jesmo dobro čuli, ali... nije li vas žena upravo nazvala Lotar Matej iz... Negeba?“

„Beštija! Da, nazvala me Lotar Matej iz Negeba, to mi je puno ime. Lotar Matej iz Negeba, sin Haranov, unuk Terahov, praunuk Nahorov, susjed Išmailov, jamac Metušalahov i glavni dobavljač melase za Lameka od Nimroda šta drži štand sa kandidorskim prerađevinama od kozjih očiju na glavnom trgu. Samo prirodni materijali, molim lijepo, i ako ste čuli možda za incident od pred dva mjeseca znajte da su to laži iz zavisti koje šire oni nepoti u Sodominstarstvu zdravstva, bagra ljubomorna!“

„Lotar Matej iz Negeba?“, ponovi Gabrijel. „A ne Lotar Matej iz Betela?“

„Lotar Matej iz BETELA?! Ohoho...“, Lot se glasno nasmije. „Ženo! Čini mi se da se neko dobro zajebalo!“

„Da, i to oni koji se zovu Ne-po-gre-ši-vi-ma!“, Lotova žena prokomentira kroz ironično glumatanje. „Lotar Matej iz Betela vam živi dvije ulice niže! Preko puta salona za timarenje. Ha, vjerujte niste prvi kome se to desilo! Trebali ste bit tu kad su bili za popis stanovništva... Pa jesi ti iz Betela, pa jesi ti iz Negeba, pa tako pol dana a mene sastavilo, u gaće mi pobjeglo!“

Uskoro, cijela se Lotova obitelj, nakon dugo vremena, smijala zajedno.

„Dvije ulice niže?“, zbunjeno će Samael. „Paaa... ako je tome tako, primite naše isprike, gazda Lot. Čini mi se da je došlo do male zabune! Heh. Znete, u ovim ljudskim tijelima je lako pogriješiti.“

„I zgriješiti, dragi moj kerubni prijatelju! I zgriješiti!“, Lot se i dalje smijao.

„To bi onda bilo to. Oprostite na smetnji i hvala vam na hrani. Nadam se da ćete nas ispričati, znate, poruka koju moramo prenijeti ne može baš čekati, pa bi bilo najbolje da odmah krenemo dalje... do Lota iz“, Gabrijel naglasi uzdignutim kažiprstom, „Betela. A ne iz...“

„A ne iz Negeba!“, Lot prihvati anđelovu šalu na vlastiti račun.

„Nego, je li vas možemo samo zamoliti... ovaaj, malo nas je, kako bi rekli...“, Gabriel krene skrušeno, a Samael ponizno nastavi:

„Kao da nam je pogača malo uzburkala probavu, pa ako bi mogli na kratko iskoristiti vaš toalet?“

„Klonju? Pa kakvo je to pitanje? Naravno da možete! Dajte, pa to je normalno, čemu tolika pristojnost, kulo babilonska! WC vam je odmah u dvorištu, samo tu idete kroz vežu pa na lijevo, vidjet ćete. Imamo dva šekreta jer nas ima četvoro, pa, ono, tako da možete obadvojica.“

Anđeli zahvale i odu u toalete. Lot se okrene prema ženi: „To je zato jer ne stavljaš dovoljno soli u pogaču! To ti uvijek govorim! Ti i tvoja sol!“

„Pa šta onda? Malo soli gore dolje! Šta će im bit?“

„Bit će sranja, ženo. Bit će sranja.“

NEDJELJA

Sunday morning I'm waking up
Can't even focus on a coffee cup
Don't even know who's bed I'm in
Where do I start
Where do I begin

Chemical Brothers „Where do I begin,,

„Din-don!“

Gorki je stajao ispred vrata i virio kroz špijunku.

„Din-dondin-dondin-dondin-dondin-don!!!“, prst mu je divljački nabijao po prekidaču zvonca kao po dugmićima playstationa. I dalje je buljio s krive strane špijunke. Zrno svjetlosti u leći potamni i on makne nervozni prst sa zvona. Brava škljocne i vrata se otvore širom. Gorki uleti u stan uopće ne obraćajući pažnju na pospanu, poluodjevenu djevojku koja je ostala iza njega na dovratku. Ušao je ravno u kuhinju, upalio radio i počeo tražiti stanicu:

„Ej, moraš čut ovo sranje!“

Djevojka zatvori izlizana blijedozelena vrata i otapka bosih nogu za njim. Sjela je za stol škiljeći od lavine svjetla. Teško je progutala suhih usta još više se mršteći.

„Kurac! Prošlo je! Pizdu materinu! Ej, trebala si čut taj užas! Najveće govno koje je hrvatski folk ikad isro! Ja nisam vjerovo kad sam čuo te rječi! Znaš kako ide refren? 'I kad me varaš, s tobom lipo mi je...' Možeš ti to zamislit? Njoj je jebeno ljepo i kada je tip vara s drugim ženama! To je za poludit! Totalni brein demidž! Lobotomija, stara moja! Totalna lobotomija!“, okrenuo se od radija i zastao. Pogledao ju je nakrivljujući glavu da bi joj vidio lice:

„Ćeš kavu? A? Kafica. Fina. Crna. Puši se iz šalice. Mmmmm... Može? OK? OK! Ide kafica!“

Pripremao je kavu kao da je ona došla kod njega, a ne on kod nje.

„Sori što sam te probudio, al nisam mogao izdržat toliku navalu budalaštine. Mislio sam da si već budna.“, mljeo je usput. „Je bilo žestoko sinoć? Sam ti falio na toj lezbo-fešti?“, okrenuo se i iskezio autoironično. Mljacnula je poluotvorenih vjeđa razvlaćeci obraze u nešto što je trebalo biti osmijeh.

Tacna sa šalicama sijevnula je na prijepodnevnom suncu. Gorki je okrenuo lice prozoru i zatvorio oči. Osjećao je toplinu na kopcima. Šutjeli su.

„Kolko je sati?“, upitala je poslije nekoliko gutljaja.

„Vrijeme nije bitno.“

Pogledala ga je, a na licu joj je pisalo: „Koji kur...?“

„Znaš tu spiku?“

Srknula je.

„Moj frend iz osnovne, Ringo, znaš ga? Već sam ti pričo o njemu. Ne? Dobro, nema veze. Jednom ti je čekaio bus u Opatiji, a trizduja nikako da dođe. I tako ti on čeka i čeka, a busa nigdje. I sad, kako kreten nije imao sat, pogleda oko sebe, a na stanici stoji samo neki tip. Misli si on: 'Ću ga pitat kolko je sati ili ne?' Oće – neće, Oće – neće i pita tipa. A tip njemu odgovori: 'Vrijeme nije bitno.' Ringo se zbuni k'o kreten. Misli, ono, kako nije bitno, a bus? A tip njemu: 'Sinko, Isus je rekao... i bla, bla, bla...' Jebote, tip je Jehovin svjedok! Moš ti to mislit? I na kraju dođe bus, Ringo uleti i sjedne negdje na kraj da ga tip ne vidi. Kad dolazi tip, cvika uredno karticu i traži ga. Skuži ga, sjedne pored njega i do Rjeke: 'Isus, sudnji dan, pokajmo se...' Kakav užas!“

„To si mi već pričo.“

„Šta da? Ne sjećam se. Si sigurna?“

„Da.“

„U kurac! Izgleda da postajem senilan. Trebao bi pomalo i u penziju...“, stavio je na lice zabrinut izraz, a onda izbacio zube u osmijeh.

„Kolko je sati?“, upitala ga je ponovo.

„Osam.“

„Osam?“, blenula je u njega, „Pa, jesi ti normalan? Znaš kad sam ja došla doma? U četiri i pol! I ti me budiš u osam ujutro zbog nekakve glupe pjesme! Ti si totalni idiot!“

„Jedanajst i pol.“

„Ha?“, zbunila se mreškajući obrve.

„Sedam sati sna je dosta, čak i poslje pijanke.“, izjavio je ozbiljnim tonom stručnjaka, a onda se opet nasmijao.

Popila je kavu do kraja.

„Idem oprat zube.“

Silio se da ne gleda u njenu malenu stražnjicu koja se ritmično gibala ispod majice. Iz kupaone se začuo šum tuša.

„Ne kužim za koji kurac JA slušam *Narodni radio!*“, rekao je samom sebi.

Ustao se i vrtio stanice. Tražio je Svid, ali ga nije mogao naći iako je studio bio udaljen tek nekoliko zgrada dalje.

„Pizdu materinu, kakvi jebeni fušeri! U ovoj državi niko ništa ne može napraviti kako treba.“ Ugasio je radio. „Znaš da je ovo vrijeme doba fušera?“, derao se glave isturene u hodnik. Voda ga je i dalje nadglasavala.

Pospremio je stol i oprao šalice i suđe koje je tu stajalo već nekoliko dana. Izišla je svježa, brišući kratku kosu ručnikom i sjela za stol:

„Ja bih još malo kave.“

„Sad sam opro šalice!“, glas mu je zazvučao iznervirano. Stavila je ručnik oko vrata i pogledala ga najumilnijim pogledom na svijetu. Tamne linije vlažne kose sjajile su se padajući joj na čelo. Zatreperila je trepavicama glumeći simpatičnost. To ga nasmija. Dohvati džezvu sa sudopera.

„Imam jednu pjesmu za tebe. Sigurno će ti se svidjeti.“

Otišao je u dnevni i prčkao po CD-ima. Čula je šuškanje zvučnika kada je pojačao liniju:

„Sunday morning I'm waking up...“, zapjevala je Beth Orton.

„Paše, a?“

„Jako smješno.“, odgovorila je hineći ljutnju.

„I kako je bilo na tulumu?“

„Ludo i nezaboravno.“ Kroz tabane joj prodre hladnoća pločica i ona podignu stopala na prečku stolice.

„Ne, ozbiljno te pitam.“

„Čemu onda taj zlobni osmjech?“

„Kakav zlobni osmjech?“

„Daj, daj, ne pravi se blesav!“

„Ok! Si zabrijala s nekom „istomišljenicom“?“

„Šta je to bitno?“

„Bitno je!“

„Ljubomoran si bez veze.“

„Nisam ljubomoran!“

Obrazi joj se zakotrljaše u kuglice smijeha:

„Drag si kad se tako ljutiš bez veze.“

„Ne ljutim se.“, sakrio je pogled pod stol.

„Daj, daj, već smo sto puta pričali o tome. Ako budem htjela dečka ti ćeš mi biti prvi na listi, znaš i sam.“, nagnula se preko šalice i pomilovala ga po licu. „Idem se obuć.“

Buljio je u stol. *Chemicals* su svirali.

„Nešto si se derao dok sam se tuširala. Šta si htjeo reć?“, trgnula ga je iz misaone slijepe ulice.

„Rekao sam da je ovo doba fušera.“

„Šta?“

Ustao se i stišao liniju. Stao je ispred zatvorenih sobnih vrata:

„Rekao sam da je ovo doba fušera.“

„Kako to misliš?“

„Pa, svi nešto fušaju.“

„Misliš rade sa strane?“

Čuo je zvuk tkanine kako klizi tijelom.

„Da, i to isto. Ali nisam mislio na to, nego da svi fušare. Rade loše. Kužiš? Ništa živo ne funkcionira kako bi trebalo. Pogledaj ovaj *Svid radio*! Dva nebodera dalje im je studio, a ti ne možeš uhvatiti signal! Svi živi samo gledaju kako će se čim lakše provući u životu. Nikog ništa ne interesira. Pogledaj samo mulce u školi. Odrvatni su! Skroz su bez karaktera! Žicaju! Jebote, cjelu godinu samo nešto seru bez veze, ništa ne rade i onda na kraju godine dođu kod profesora i žicaju duju! Pazi, bez imalo srama i beda oni moljakaju ocjenu. Boli ih kurac šta će profesori misliti o njima! Najbitnije im je da se provuku. Užas! UŽAS!“

Otvorila je vrata i izišla:

„Da, ali pazi, moraš i ti njih shvatiti, uče ih totalno beskorisnim sranjima. Nije ni čudo da su takvi.“

„Ok! To stoji. Školstvo je totalno u kurcu ali, jebemu mater, pa šta ne mogu pokazati malo samopoštovanja?“

„Niko se nije obogatio od samopoštovanja.“

„Jebemu mater, šta je sve u lovi?“

„Nije, ali ćeš bez nje umrjeti od gladi.“

Zašutio je. Sjeli su u dnevni. CD je stao.

„Trebao otići ća s ovog svijeta.“, zaključio je.

„Ćeš slušati nešto?“

„Ne.“

„Da upalim radio?“

„Nemoj. Svi radio prijemnici u Hrvatskoj podešeni su da hvataju samo *Narodni radio*.“

Ustala se i iz bara u regalu izvadila malu limenu kutijicu *Altoids* bombona. Sjela je do njega na trosjed, izvadila iz kutijice rizle u roli i otkinula duži komad:

„Ćeš napraviti filter?“

Uzeo je komadić kartona koji mu je pružila i počeo ga savijati:

„Znaš da je zapravo Narodni radio dao jedno potpuno novo viđenje *Odiseje*?“

Pogledala ga je upitno skupljenih obrva.

„Da. Vidiš, kada je Odisej prolazio pored onog otoka sirena, tamo zapravo nisu bile sirene, nego je tamo kroz pukotinu u vremenu svirao Narodni radio. I stvar je bila u tome da svako ko bi čuo Narodni radio u Staroj Grčkoj...

„Ha, ha, ha...“, smijala se glasno, „Ti nisi normalan! Ha, ha, ha...“

„...odma bi se bacio u more... kužiš?“, dodao joj je filter, „Jedino rješenje je bilo uši zalit voskom. Možda bi i mi trebali zalit uši voskom? A, šta kažeš?“

„Ha, ha, ha...“

Smolast miris širio se stanom. Kada je utrnula opušak, upitala ga je zacakljenih očiju:

„Šta si ono nešto jutros govorio za onu Severininu pjesmu?“

„Koju pjesmu?“

„Ono: *Virujen u te i kad zora sviće...*“

„Pljuni mi u piće!“

Prasnuli su u histerični smijeh. Gorki se valjao po podu i lupao šakama po tepisonu. Svaki put kada bi se pogledali pali bi u još veći grč. Suze su im curile niz obraze.

„Nedjeljo, volim ove nedjelje s tobom!“, izjavio je teatralno Gorki kada je došao do zraka, a onda se opet počeo manijakalno smijati.

* * *

Pola sata kasnije penjali su se po stubama prema željezničkom prijelazu. Na braniku za pješake ležerno je sjedio mladić s naočalama za sunce i telefonirao.

„Ej, pogledaj onog lika!“, uskliknula je Nedjelja.

„Pogledaj kako se on šeretski posjeo na onaj branik. I pazi ga, molim te, još nešto kenja na mobitel! Ne mogu vjerovat kakvih

šupaka ima na ovom svjetu!“, komentirao je Gorki. Nedjelja je zadržavala cunami smijeha.

Stepenicu po stepenicu približavali su mu se, no on ničim nije odavao da ih primijećuje. Fragmenti njegovog razgovora dopirali su do njih. Tek kada su došli na dva metra od njega opazili su dugački bijeli štap između njegovih nogu.

„Ništa ne brini, draga. Sve će biti u redu...“, govorio je u slušalicu.

RUKAVICE

Šljunak je hrskao pod tenisicama. Golema papirnata vrećica povremeno se češala o potkoljenicu. Labudovi u umjetnom jezercu gledali su svoja posla. Riki i Čuba sjedili su ispod prastara cedra. Prišao im je sa osmijehom velikim poput trobojnice.

„Eeee.“

„Pa di si ti, stara dvokatnico?“

„Evo me.“

„A bog te, kol’ko se nismo vidjeli.“

„Sto godina!“

„Baš!“

Stiskanje ruku, tapšanje, grljenje.

„I? Šta ima? Kako je?“

„Ma, sve super! Da je bolje, ne bi valjalo!“

Smijeh.

„Evo“, zavuče ruku u vrećicu, „svježasti Q-pack svakom.“

„Ooooo! Bravo, bravo!“

„Šta još imaš u toj vrećici?“

„Šta te briga“, odloži vrećicu iza klupice. „Ćemo nazdravit’?“

„A daaaaaj!“, navaljivao je Riki. „Šta imaš u vrećici?“

„Daj, gubi se! Evo ti piva i ne kenjaj.“

„A mene sad ful zanima!“

„Jebo te pas, nismo se vidjeli pun kurac i ti sad nećeš nazdravit, nego te zanima šta ima u jebenoj vrećici! Ne mogu vjerovat!“

„Dobro, dobro, ajde“, pomiri se.

Tri “cs”. Nečujno ugibanje mekane plastike.

„Pa živjeli!“

„Sto godina!“

„Dobro, ne baš tol'ko!“

Gutljaji, pikanje u grlu, balončići u nosu.

„Pas mater, dobra je!“

„Je!“

Gledali su se, a onda prasnuli u smijeh.

„Pa dobro, ljudi, š'a ima, e?“

„A ništa. Znaš kako je – poso, kuća, džamija.“

„Džamija!?“

Ramena su im se opet zatresla.

„Da džamija!? Suze su mi krenule“, Riki se brisao dlanom.

„Ne, zbilja“, Božo izravna lice.

Opuštene vilice i podignute obrve. Čuba spusti pogled i zagrebe etiketu. Iz obližnjeg vrtića dokotrlja se graja.

„Šta vam je? Pa u Rijeci nema džamije.“

„A daj, ne seri!“ , Riki raširi ruke. „Baš si me usro!“

„Kakav glumac!“

Božo se smješкао kimajući glavom:

„I? 'Si ti još uvijek na onoj lokalnoj TV budalaštini?“

„Jesam.“

„I kako je? Sigurno mlatiš dobru lovu.“

„Mo'š mislit! Plaća nam kasni šest mjeseci.“

„A dobro je to, dobro. Mogla je sedam!“

Čuba se nasmija glasno.

„'Si dao otkaz?“

Riki se stišao:

„Nisam. Tražim neki drugi poso pa ću onda.“

„Žena, djeca?“

„O! – uspravio se. „Imam malu već dugo!“

„A da? Svaka čast! Kako to?“

„Došla je radit na postaju ko novinarka pa smo se tako malo muljali i to je to.“

„Kol’ko ste zajedno?“

„Skoro već dve godine.“

„Bravo, bravo! A čim se ona bavi?“

„Ona je apsolventica na našem faksu. Tako je i došla radit ko novinarka.“

„Super. Kad smo već kod toga, šta je s tvojim studiranjem? ‘Si dao koji ispit?“

„Nemoj me niš’ pitat. Nisam ništa dao otkad smo zajedno bili na onom kolokviju i sve mi se čini i da neću. Ne znam. Starci me tlače, al’ nemam volje. Ne mogu se prisiliti nikako. Probao sam neki dan i čim sam vidio one podjele – smučilo mi se. Mislim, koji kurac moram znat kako koja baba govori u kojem selu!? Totalno sranje! Šta će mi to u životu?“

„Možda bi trebao probat? Meni je žena izašla u susret kad sam dao pismeni.“

„Ma!“ odmahnuo je. „Nemam pojma.“

„A ti?“ upitno podigne bradu prema Čubi.

„Meni je osto još diplomski.“

„Čuo sam da ti je mentor umro.“

„Da. Baš bed.“

„A i temat ti je preminuo pred malo.“

„Je“, počeli su se smijati.

„Nadajmo se samo da i tebe taj diplomski rad neće nadživjeti.“

„Kako je krenulo...“, ubacio se Riki.

„Dobro, pa šta toliko rastežeš s tim diplomskim?“

Čuba je gledao u cipele:

„Ma, sad ću ja...“

„Ne, zbilja. Šta čekaš?“

„Evo, skupio sam literaturu i pomalo listam...“

„Šta pomalo listaš? Još malo pa ćeš izgubiti i pravo na studiranje.“

Čuba nagne litrenku.

„Šta to odugovlačiš bezveze? Sjedni, napiši jebeni diplomski i završi s tim.“

„Stara mi govori da diplomiram pa da će me ona uvalit kod sebe u školu u biblioteku, a meni je to bed.“

Čuba petom podeblja crtu u pijesku. Vrabac sleti pored koša za otpatke. Božo ga je promatrao:

„Šta ti je bed?“

„Bed mi je tako dobit posao“, zastane. „Preko veze.“

Riki je šutio.

„Daj, ne seri – povuče par dugih gutljaja. „Šta ‘oćeš da neka debilkuša koja svršava na stihove *Magazina* dođe na to mjesto i uči djecu književnosti? Prestani kipat, diplomiraj i uzmi taj posao.“

„Ne mogu. Ne bih mogao doći tamo i gledat ljude u oči. Svi bi znali da mi je to stara namjestila i osjećao bih se ko zadnje govno.“

„Kužim te“, Riki spusti dlan na Čubino rame.

„Ma, šta ti kužiš?“, Božo ponovno nagne Q-pack.

„To je u redu, jebi ga.“

„Šta je u redu?“

„U redu je odbit poso preko veze. To je moralno, čovječe! Danas, kad svi dobijaju poso preko veze, ovo je moralni čin! I ja to kužim i podržavam! I to je jebeno u redu!“

„Ti si isti debil k’o i on. Šta je tu moralno, molim te?“

„Sve!“, vikne Riki.

„Naš *moralni* prijatelj je upravo izjavio da ne želi uzeti posao preko veze jer bi mu bio bed što će to svi znati pa će ga

gledat. Što znači da njemu nije bed dobiti posao preko veze, nego mu je bed to što će ga svi gledat. To je jedna stvar. Drugo: naš začetnik "novog morala", gospodin doktor moralistike Čuba osobno, upravo je rekao da ne želi prihvatiti svoju profesorsku dužnost zbog toga što će se "loše osjećati" i time direktno omogućava nekome manje sposobnom i manje moralnom da dođe na njegovo mjesto. Što znači da je "gospodinu moralnom" važnija njegova guzica i kako se on osjeća nego tko će i kako učiti djecu književnosti. Ja ne vidim tu ništa moralno."

„Šta je tebi, jebo te!? Šta sereš bez veze!? Uvijek neki kurac filozofiraš! Nikad ti nije po volji, jebo te! Što god čovjek napravi, tebi ne valja!“, Riki podigne bocu i pivo jurne niz grlo.

Gutljaji. Vjenčić bijele pjene. Brisanje gornje usne.

Čuba prozbori podu:

„Imaš pravo.“

Podizanje prsa. Nježni dodir zraka u nosnicama.

„Samo izmišljam razloge da ne moram ić radit u školu. To me uopće ne zanima, al' ne mogu reć starcima. Pitali bi me zašto sam onda to studirao, kad me ne zanima, šta ću sad radit, kol'ko sam vremena potrošio na ništa, kol'ko su oni novaca potrošili na mene, pa šta ću sad kad ovo neću, stari će mi počet srat kako je on u mojim godinama imao stan, auto, ženu i dijete od deset godina, reći će mi da sam niškoristi... Možda će mi čak probat nać neki posao u Lencu, a to mi je onda još gore. Ne želim živjeti ko moji starci, ne želim raditi to što oni rade.“

Šutjeli su.

„Pa šta bi htio?“, upita ga Božo.

„Ne znam“, zastane. „Htio bih pisati i živjeti od pisanja, ali znam da je to nemoguće.“

„Pa je l' pišeš?“

„Ne“, uvuče nekoliko dugih gutljaja.

Riki izvadi cigarete.

„Oće ne'ko?“

Suhi prsti zapplešu po filtrima. Hrapavi kotačić zagrebe kremen. Tri oblačka krenu put neba.

„Šta ima kod tebe?“, Čuba prebaci skretnicu.

„Ja sam se preselio, živim s curom u njenom stanu, vozim njezin auto, ona radi, ja kuham, perem suđe, čistim po kući i redovno mjesečno odlazim na Zavod. Super, šta ne?“

Opet zašute.

„Pa, nije to loše...“, probao je Riki.

Božo ga pogleda.

„Ono... Šta ja znam... Bar si diplomiro! To je nešto!“

Božo odšuti.

„E, znaš koga sam neki dan vidio?“, javi se Skretničar. „Onu Barbaru što je išla s nama na godinu.“

„I?“, Riki uleti kao da je dobio na lotu.

„Znaš šta?“, prekine ih Božo. „Boli me kurac za Barbaru s naše godine. Al' baš me, ono, boli kurac!“

Opet su natezali boce i otpuhivali dimove.

Riki je gledao labudove:

„Koji si ti šupak, frende! Totalno si nam sjebo druženje! Al' ono baš sjebo! Ja sam mislio da ćemo se nać, malo se prisjetit starih dobrih vremena, popit koju, malo se proveselit...“

„Da“, složi se Čuba. „Meni je bilo ful drago što ćemo se vidjet.“

„I meni isto. Baš sam se veselio ovom druženju sve dok ovaj šupak nije počeo srat'.“

„Zato ste se i čuli triput u dvije godine. I zato sam JA morao zvati da se nađemo. Da, baš jedva čekate vidjet jedan drugog.“

Božo izvuče iz vrećice nove boksačke rukavice.

„Mislio sam vas razbit jer mi idete na živce. Onako, k'o u *Fight Clubu*.“

Proučavao je crvenu uglačanu imitaciju kože.

„K'o da bi to išta rješilo. Bez veze“, spremi rukavice. „Baš bez veze.“

ŠAKA KRPICA

Vilica mu je bila u grču. Nosnice raširene. Oči gutale monitor. Čelo orošeno. Ljevica se ritmično trzala u stisku. Klimaks je tempirao za trenutak kada prvi štrcaj pogodi spoj najlonke i kopče, ali se prevario. Kroz poluzatvorene vjeđe škiljio je promašenu scenu.

„Uuuuuuh!“, olakšanje opusti tijelo kao nesvjestica. Glava zakima. Znoj kliznu ponad obrve niz kapak. Naslonjač škripne.

Alt + F4 zbriše prozor filma koji mu se sada činio glupim...

* * *

„E, je l' znaš da je haltere izumio Eiffel?“

„Sereš!“

„Ne, zbilja! Čitao sam negdje. Spika je da mu se žena žalila da joj stalno padaju čarape, pa je odlučio riješit taj problem.“

„To je bilo prije tornja ili poslije?“

„Nemam pojma. Nije bio tekst o tornjevima.“

Nasmijali su se.

„Što ne predložiš Maji da kupi haltere i čarape?“

„Si ti lud!? Znaš šta bi mi rekla?“

„Šta?“

„Serem ti se u čarapu!“

Smijeh.

„Ne, zbilja. Pitaj je. Šta? Ako te to tol'ko brije...“

„Ma, da! Pa da misli da sam neki manijak.“

* * *

Petom je strugao pijesak redajući crte. Čelo je odavalo zabrinutost. Teške misli. Radosno *Hej!* mu podigne bradu. Majin osmijeh izmami njegov.

„Zdravo!“, odgovorio je ne veseleći se očima. Usne im se mekano spoje.

„Si dobro?“, odmah ga je upitala.

„Da.“, obrazi se još malo zategnu otkrivajući zube kao potvrdu dobrog raspoloženja. „Zašto?“

„Izgledaš mi malo čudno. Buljio si u pod...“

„Ma, ne, ne!“, prekine je. „Sve je okej! Šta ima kod tebe?“

„Pfuuuu! Daj, poludila sam na faksu danas. Došlo mi je da onu kravu iz Pantologije pošaljem u kurac!“

„Zašto? Šta je bilo?“

„Ma, ništa! Sere bezveze! Objašnjavala nam je kako moramo dolaziti na predavanja i da se nemamo zašto buniti što nas zapisuju ko u osnovnoj školi jer smo mi svi upisali fakultet na teret ministarstva i naša je dužnost biti na predavanjima. Kao, kad budemo sami plaćali faks, e onda ćemo moći dolaziti i odlaziti kad hoćemo, a ovako, kad nam država plaća, onda moramo biti na predavanjima! Ma, mislim si ja: A 'ko plaća tu jebenu državu? A? Gospođo Sveznalić? 'Ko? Moja mama i moj tata iz poreza, pizda ti materina! Eto 'ko! Moji starci rintaju da bi se ti tu bavila nekim kvaziznanstvenim radom i dobila usranu plaću! Zato mi nemoj srat da nama plaća država i da mi zbog toga moramo bit na predavanjima! Znam ja čega se ona boji. Frka joj je jer su joj predmet i predavanja za kurac! To je njoj! Kada nas ne bi zapisivala, onda joj nitko ne bi ni dolazio na predavanja, pa bi se postavilo pitanje čemu taj njen predmet služi? E, to je njoj! A ne neka tamo sranja o državi, ministarstvu, moralnoj obvezi, plaćanju faksa i šta ti ja znam. Dupe je njeno doktorsko-znanstveno u pitanju! E, to je! Kužiš? Ful mi idu na živce takve spike!“

„I? Si joj šta rekla?“

„Nisam.“, stavila je kosu iza uha. „Mislila sam, ali nisam... Šutila sam kao i svi ostali“, glasom je mahala bijela zastava.

„Ma, bolje da se nisi zamjerala. Samo bi poslje na ispitu imala sranja.“

Iskopala je iz pletenog ruksaka cigarete i upaljač.

„Daj i meni jednu.“

Žuta plastika. Plamen. Dim. Palcem je tupkao po filtru otresajući pepeo kojeg nije bilo.

„Znaš, nešto sam razmišljao...”

Podignuta obrva:

„Šta si razmišljao?”

„Kol’ko smo mi već zajedno?”, ispalo je iz njega kao mrtvorodačice. „Dvije godine?”

Pogledala ga je:

„I dva mjeseca skoro. Zašto pitaš?”

„Tako...”

„Nešto nije u redu?”, drhtaj joj zatitra tijelom.

„Ma, ne, ne...”

„U čemu je problem?”

„Ma, nema nikakvih problema...”, povukao je dim.

„Viktore, šta je!”

Počeo se po glavi.

„Si ti zadovoljna našim seksualnim odnosom?”

„Šta pričaš?!”

„Nije ti, ono, dosadno...”

„Dosadno!?”

„Ono, da bi nešto htjela promjenit, možda...”

„Ne, a ti?”, počela je tresti nogom.

„Pa, šta ja znam...”

„Slušaj me sad pažljivo!”, ispuhala je dim i bacila cigaretu „Ako mi sad predložiš nekakav grupni seks, zabit ću te šakom!”

„Nisam to mislio!”

„Nego?”

„Mislio sam da bi se, možda, mogla, tu i tamo, ono, malo izazovnije obući, kužiš?”

„Kao na primjer!“

„Paa... šta ja znam... ono...“, stisnuo je usnice.

„Zini, Viktore!“

„Čarape i haltere, ono, kužiš?“, povukao je dim iščekujući presudu.

„Ti si totalna budala! Znaš? Ja sam mislila ‘ko zna šta ćeš sad israt, ‘ko zna kakve brije briješ, a ti bi da ja obučem čarape i haltere. Ne mogu vjerovat!“, počela se smijati.

Osjećao se kao poliven vodom iz kiselih krastavaca.

„Kakva sam ja budala!?! Tako mi i treba kad slušam Rogija!“, mislio je „Trebao sam štitit i na miru doma gledat porniće, a ne...“

„Znaš li ti kol’ko koštaju te krpice?“

„Kol’ko?“

„Previše za moj studentski status. Ali“, zabavljala se, „ako hoćeš da nosim čarape i haltere, onda ih kupi.“

„Šta ćeš ih obući ako ih kupim?!“, uskrasnio je.

„Da.“

Viktorov barometar sreće pokazivao je najljepši dan na svijetu.

* * *

„Skupi su ti halteri i čarape, jebote!“, konstatirao je Viktor.

„Šta da?“

„279,00 kuna!“

„Čuj, zadovoljstva su skupa ako ih pribavljaš novcem.“, mudrovao je Rogi.

„Da, da. Samo ti filozofiraj. Boli tebe dupe!“

Gledali su patke ispod mosta.

„I? Kad ćeš u šoping?“

„Zajebavaš ti, a?“

„Ozbiljno te pitam!“

„Nemam pojma. Mislio sam da će mi bit' problem nabavit' pare, a sad kad sam ih nabavio... Juče' sam k'o neki manijak kružio oko dućana u Starom gradu.“

„Pa šta nisi ušao unutra?“

„Šta ja znam!“

„Koji ti je kurac!?“

„Bed mi je, jebote!“

„Šta ti je bed!? Uć' unutra i kupit' haltere!?“

„Da...“

„Pa ti nisi normalan! Jednostavno uđi u jebeni dućan i kupi ih!“

„A kad mi je bed. Daj 'odi ti!“, žicao je.

„Neću ti ja kupovat' jebene haltere! 'Odi si ih sam kupi, ako su ti tol'ko super!“

„Koja si ti pizda!“, žmirio je prema prijatelju.

„Daj, fak of!“

* * *

Pričekao je da dućan ostane prazan i brzo ušao osjećajući da ga svi prolaznici gledaju. Prodavačica sasiječe poriv za vrzljanjem:

„Izvolite! Mogu li vam pomoći?“

„Paaa... kupio bi'... e... ovaj... haltere i čarape“, glas mu je podrhtavao kao da će ostati bez zraka.

„Kakve?“

„Crne“, dahnuo je.

„Imamo nekoliko modela. Da vam pokažem...“

„Ne treba! Dajte mi ove koje imate na ovoj lutki.“

„Koja veličina?“

Blenuo je.

„Koja veličina?“, ponovila je prodavačica.

Uši mu pocrvene:

„Samo malo.“

Lzišao je iz dućana.

„Koji broj nosiš?“, slinio je u mobitel.

„Čega?“

„Čega? Čega? Pa haltera, jebote!“

„Šta se dereš na mene!“

„Šta me zajebavaš!?“

„‘Ko te zajebava? Šta je tebi!? Si lud?“

Udahnuo je.

„Dobro, dobro... daj mi samo reci koji broj haltera nosiš.“

„Šta mi kupuješ haltere?“

Osjetio je da se smiješka.

„Ne. Kupujem banane. Nemoj me sad sprdat na redu sam.“

Zahihotala se. Bilo mu je muka.

* * *

Ušla je smiješeći se. Da je mogao vidjeti, primijetio bi da joj je bilo mrvicu neugodno. Ogrnuta demodiranim bademantilom, prošetala je sobom do ormara s vratima–ogledalom. Stala je u mali raskorak i zanjihala bokovima prebacujući težinu s jedne noge na drugu. Viktor obliže sasušene usne i zagriže donju. Srce je trčalo na sto metara. Palcima je raspetljala jednostavni uzao pojasa i raskrilila ogrtač.

„*To je to!!!*“, kliknula je misao. Fiksirao je jabučice na čipki i najlonu. Ništa drugo nije postojalo. Srce je upravo srušilo svjetski rekord.

Viktor usiše sav zrak u prostoriji.

Njegova fascinacija zainteresira Maju i ona ponovno prebaci težinu s jedne noge na drugu prateći njegov pogled što je vijugao poput hipnotizirane kobre. Osjeti naviranje ugone i uzbuđenja. Disanje joj se produbi. Isturi kuk zamamno. Viktor je pratio. Toplina joj oblije donji dio trbuha. Spusti ruke i frotir klizne na parket.

Viktor se ugleda u ogledalu.

To nije bio on. Netko drugi ga je gledao njegovim očima. Netko njemu jako sličan, ali potpuno nepoznat. Viktor kakvog je znao, nikada nije ovako izgledao. Opsjednut, izgubljen, izobličen. Pogledao je Maju, pa haltere, pa Maju, pa sebe. Parket zapucketa pod njegovom težinom.

„Št... Šta je?“, upitala je nesigurno.

„Ništa“, odgovorio je stajući iza nje.

Petljajući po kopčicama skinuo joj je haltere i svukao čarape. Zbunjeno je stajala uzdignutih ruku:

„Sam nešto krivo napravila?“

„Ne“, odgovorio je bacajući šaku krpica u koš za smeće.

TRISTO/TONSKA PROBA ZA EKV

*Naše ruke nisu vezane,
naše ruke nisu bludnice.*

Idemo!

Ekatarina Velika

ULAZNICA 214 - 217

„Šta je, Mali? Nisam te vidio na prosvjedu.“

„Ma, ništa, ono...“, napućio je usne. „Bio sam na marendi, pa me stislo, pa sam morao na WC...“

Meho ga je promatrao.

„Stislo te ne WC?“

Malom zastruji kroz trbuh napetost koju nije osjetio od osnovne škole. Slika oca na tren izmijeni Mehu.

„Stisnu' će tebe kad te ova bagra lopovska izbaci na cestu i ne budeš im'o za kruh! Vidje' ćeš onda kako ćete stisnuti kad budeš bio gladan! A ti se samo skrivaj po WC-ima!“

Kako je Meho hvatao zalet tako se struja u utrobi sve više kovitlala.

„Pu! Majku vam izdajničku! – Meho pljune na prazno. „Svi ćemo otić' u tri pičke materine zbog takvi' k'o što si ti! Nije ni čudo da nas vuku za nos i jebu nam majku i prodaju nas za kunu! Sramota! Može te biti sramota! Tebe i sve druge šta se kriju po WC-ima kad se treba borit'!“

Mali je stajao i buljio u Mehine plave pobješnjele oči. Usred vrtloga davno izgubljene emocije, iznenadilo ga je shvaćanje da oči mogu biti lijepje bez obzira na raspoloženje. Napetost je željela grnuti na usta i kroz šake, ali je bio paraliziran. Osjećao je ubrzano lupanje u grudima i pomislio kako će mu srce pući.

Meho razočarano odmahne rukom, okrene se i produži u svoj OUR. Sa svakim njegovim cokulastim korakom napetost je opadala.

„Ma, pusti ga, Mali“, čuo je glas sa strane kad je Meho bio izvan čujnosti. „On samo galami. A gdje je bio kada smo mi

350

branili našu 'Rvatsku, a? Bio je na nekoj poštedi, radnoj obvezi, bolovanju, šta ti ja znam. Sve su ti to muslići koji se sad prave nešto pametni i dižu revoluciju, a nigdje ih nije bilo '91. Majku im balijsku! Nije im dobro u našoj 'Rvatskoj. Oni bi, valjda, neki socijalizam, šta ti ja znam. Sve ti je to stoka jugonostalgija...

Mali se odlijepio od ispranog loga brodogradilišta na Mehinim leđima i pogledao Ivu. Nos prošaran ispucanim kapilarama i glatki praščići-obrašćići.

„Ništa se ti Mali ne boj! Ti si naš!“

„Naš?“

„Naš, nego šta! Pravi 'Rvat! Od stoljeća sedmog! Znao sam ti ja oca. Čovjek i po je bio! Ljudina prava!“

Sjetio se straha i vlastitih dječaćkih molitvi koje je mantrao dok se vraćao iz škole gledajući je li očev auto parkiran pred zgradom. Ivine oči nisu bile bistre kao Mehine.

„Šta je, Ive?“ pitanje dođe s boka. „Opet gnjaviš Malog, a? Balijske četnici, partizani? Koji su sad krivi šta će nas zatvoriti?“

Ivo se lecne i ustukne:

„Europska unija! Eto 'ko! Ne žele da mi Rvati radimo brodove jer smo bolji od nji!“

„Reci mi, a je l' ti i Europska unija kriva šta spavaš u kontejneru za radnog vremena pa onda ostaješ prekovremeno i tučeš satnicu? Znaš li ti, Ive, koliko košta sat tvog rada, a?“

Ivo je žmirkao.

„Ne znaš, je l' tako? E, pa, Ive, ti tvoji „prekovremeni“ sati, to je ono što nam nabija penale. Te farbe koje šverčaš kroz portu i prodaješ na crno, to je ono što nas uništava, a ne Evropa.“

„'Naš šta, Robi...“

„Znam, Ive, znam. Poznajemo se mi.“

Ive ostane još trenutak, a onda se okrene i otklipše mrmljajući. Robi i Mali krenu prema navozu.

„I kako je bilo na prosvjedu?“

„Ma smijurija. I bolje da nisi ni došao. Nije nas se skupila ni trećina. Svi se nešto smijulje i skrivaju iza kapa kad prođe kamera. Djeca. A znaš šta možeš očekivat od djece? Da se

popišaju u sudoper kada ni'ko ne gleda. Gotovo je sa škverom. Već smo prodani.“

Lahor straha sjećne Malog kroz ošit. Odnekud glavu pomoli i tuga. Podigne pogled prema gotovo dovršenom brodu i pomisli: „Kako nešto tako golemo može nestati?“

„Nego, danas je u *Art kinu* dokumentarac o *EKV*. Ideš sa mnom?“

„Ma, ne znam... Nisam ja njih nikad slušao...“

„Daj, ne seri! *EKV* je najbolji bend iz bivše Juge! Trebaš malo širit horizonte!“

„A, šta ja znam... Ne znam šta će Lili...“

Robi se nasmiješi:

„U 15 do 7 ispred *Croatie*. Nemoj kasnit'!“, priprijeti prstom i obrvama.

* * *

„Bili ste na vijestima u podne. Nisam te vidjela. Ionako svi izgledate isto u onim plavim tutama. Šta vam ne bi mogli dizajnirati neke nove, ljepše? Recimo u različitim bojama. Svaki odjel ima svoju boju. Mogli biste se tako i izdaleka raspoznavati. I dajte nekom da vam napravi nove kape za prosvjede. U ovima ste totalno smiješni.“

Srkao je misleći kako se juha iz vrećice nikako ne može usporediti s maminom. Ova mu je izgledala nekako plastično, a ako je ne bi pojeo istoga dana – sutra bi je morao proliti u zahod. Stoga se trudio svu pojesti.

„Ne vjerujem da baš sad razmišljaju o novim tutama. U različitim bojama. Znaš, postoji mogućnost da nas zatvore.“

„Ma, nemoj se brinuti. Vi ste preveliki. Neće vlada dati da vas zatvore. Previše ste važni.“

„Nisam siguran da to nešto znači – prestane jesti i pogleda je. „Zaista bi' mogao ostat bez posla.“

Brljala je po tanjuru. Kosa joj klizne na obraz i ona je vrati za uho. Iscijedi osmijeh:

„Sve će bit' okej.“

Vratili su se tanjurima i žvakali do pred kraj bez riječi.

„Odličan ti je ovaj umak“, namakao je mekanu sredinu kriške stišćući je trbušastim dijelom vilice.

„Ti se sviđa?“

„Da. Ful je dobar. Nego, bi htjela da se zaletimo do *Croatie* večeras? Ima neki dobar dokumentarac o *EKV*?“

„*EKV*? Šta su to neki Srbi?“

„Paaa, da, ovaj...“

„Pa šta ti njih slušaš?“

„Ma, ne! Nego me je Robi zvao pa sam mislio da idemo skupa...“

„Znaš da ti ja nisam od tih dokumentaraca... A pogotovo ne za gledanje tih srpskih rokera. Samo ti idi.“

„Oće ti bit' bed ostat' sama doma?“

„Neće. Esemesat ću Mirelu pa ću skočit' do nje“, ustala se i otišla u dnevni.

„Oćeš dovršit' ovo što ti je ostalo?“

„Ne“, čuo je kako nabada tastaturu brže od singerice.

Ustao je i počeo spremati stol.

„Jooj, srce si. Ne moraš prat suđe, ću ja sutra.“

„Ma, ne, okej je. Mogu i ja... Imam još pol ure vremena.“

„Idem se istuširati jer mi sva kosa smrdi na gulaš.“

Podigao je obrve:

„Nisam primijetio.“

Počeo je prati suđe, ali mu je pritisak vode naglo opao kada se počela tuširati. Pomislio je da je bolje da prekine jer bi možda mogla ostati bez tople vode. Nije mu bilo jasno kako crvena kazaljka ne može prijeći polovicu skale iako je regulator okrenuo do samog kraja. Razmišljao je o starosti bojlera kad je zapištala obavijest o primitku nove poruke. Obrisao je ruke u grubu kockastu krpu i otišao u dnevni po mobitel.

„Ej!“, derao se na vrata kupaonice nadglasavajući šum tuša. „Ti i Mirela niste normalne. Jučer si išla kod nje, a ona ti šalje poruku: 'Jedva čekam da te vidim!' Šta ste vas dve neke lezbe? Ej, ako je tako, daj me ubacite koji put u sendvič!“, pomisao na Mireline krupne grudi razvije mu osmijeh.

* * *

„Pa gdje sam ja to sad?“ podigne bradu i ugleda golemu tristotonsku dizalicu kako brekće i stenje sporo noseći sekciju broda. Žuto oko jutarnjeg sunca namigne kroz debele čelične sajle.

„Mislim, jebem ti ja taj film, znaš!“ Osvrnuo se, ali sugovornika nije mogao naći. „Di je sad Robi kad ga najviše trebam? Kako me samo sjebo s tim dokumentarcem! Peder obični!“ Sporo se gegao prema svlačionici.

„Mislim, drugo je bilo kada se onaj šupak od Cobaina ubio. To je živi kurac! 'Ko ga jebe! Kao on se nije znao nositi sa slavom pa se ubio! Ej, kao on je imo jebelih problema!? A nama će škver zatvorit! Ma, puši kurac šupčino! Dobro je da si se upuco jer bi' te ja, debilu! Al' ovo je nešto drugo! Pomriješe ljudi samo tako! SIDA, srčani, rak... Jebote, smrt hara!“

„Šta je, Mali?“, sustigne ga Dule iz predmontaže.

„Ma, ništa... Nisam dobro spav'o. Dig'o sam se u tri pišat' i nisam mog'o zaspat do pet.“

„Problemi, a? Znam, znam... Mogu nas sve otpustiti. Nije lako. Al' šta tebe briga? Ti si mlad! Lako ćeš nać' pos'o! Nemaš se šta brinit! A vidi mene, staro kljuse. Trebo bi' u penziju za koju godinu. Ko će mene uzet' ako nas zatvore? Eh, jebeno je... Jebeno.“

Koračali su naporedno.

„Jeste li kad razmišljali o smrti? Ono, da ćete jednog dana umrijet'?“

Dule ga pogleda:

„Eee, Mali, Mali... Ima i gori' stvari od smrti. Vidje' ćeš – i ubrza.“

„Gle, ajmo se oženit!“

Skrenula je pogled sa šarenog magazina mljackajući žvakaću.

„Ne, zbilja! Ajmo se oženit – nije znao zašto je pomislio kako neće uspjeti. „Živimo već tri godine zajedno, dobro nam je, slažemo se... Mislim, šta čekamo? Možemo imati i djecu. Mjesta ima...“

„Djecu?!“, prestala je žvakati. Magazin klone na koljena.

„Pa, da... Ono... Šta?“

„Šta ti je?“

Stajao je nekoliko trenutaka jezika zalijepljenog za nepce, trzajući bradom i pokušavajući odlijepiti usne ne znajući koji je odgovor točan.

„Ne znam“, preda se na kraju.

„Je l' bilo nešto na poslu?“

Opet mu je netko stisnuo pauzu na audio-reproduktivnom aparatu.

„Je... Ma, nije se ništa dogodilo na poslu. Sve je okej. Mislim, zašto se ne bi oženili, imali djecu? U čemu je problem?“

„Kako ćemo imat' djecu kad možeš dobit' otkaz?“

„Neću dobit' otkaz! Borit' ćemo se! Sačuvat' ćemo firmu! Nećemo je dat'! Kužiš?“, opet se rasplamsao.

„A šta ako ne uspijete?“

„Nema veze! Mlad sam, jak, zdrav! Naći ću neki drugi posao! Ajmo se oženit'!“

„Ne znam...“, otezala je. „Sve je nekako postalo nesigurno.“

„Gle!“, prišao joj je, čučnuo i primio za ruke. „Ako to zaista želimo, ništa nas neće spriječiti.“

Okrenula je lice prema prozoru.

„Ne znam jesam li spremna na tako velike korake u životu. Možda vjenčanje nije najpametnije što bi sada trebali napraviti.“

Kako ju je promatrao, tako mu je entuzijazam splašnjavao. Pridružio se njenom pogledu kao da će tamo negdje na modrim obroncima Učke pisati točno rješenje.

* * *

Nekoliko puta je prošao pored kućice tiho poput Balthazara. Osvrtao se gleda li ga tko. Stao bi, gledao u pod pa se malo češkao iznad obrve. Odjednom iznenada zakorači u suprotnom smjeru od ulaza zatim naglo zakoči i skoro potrči prema vratima. „Kuc-kuc“ je skratio na „ku“ i raskrilio vrata. Meho se trzne za stolom i ispusti punu žlicu variva. Masna tekućina razlije se po gruboj dasci.

„Šta je sad, u pičku materinu?!“, drekne i okrene se.

Mali se nije micao s praga plitko dišući.

„Ja ću... Ja ću doć' na Korzo sutra!“, gotovo poviče. „Trebali šta pomoći?“, dodaje tiše.

Meho se nasmije.

„Heh, a jesi i ti neki! Ne treba. Samo dođi.“

Vrata se zatvore, a Mehi se učini da je marenda ukusnija.

* * *

„Šta je, Mali?“, presretne ga Robi dok je skoro skakutao prema radnom mjestu.

„Ne znam, nekako mi se sve promijenilo otkad sam pogledao onaj dokumentarac... Kao da nešto moram napraviti. Razumiješ? Mislim da ću se oženit i imat djecu.“

„Djecu? S čim ćeš ih hranit', ako nas izbace na ulicu? Možda ne bi bilo loše da još jednom razmisliš?“

„Neće nas izbacit'! Moramo se borit'! Kužiš? Organizirat' ćemo još prosvjeda! Pisat ćemo peticiju i...“, presuši.

„I?“

„I šta ja znam! Nemam pojma, al' mora da postoji još puno toga šta možemo napravit'! Idem večeras na Korzo!“

„Odlično!“, usklikne Robi i pljesne ga po leđima. „S tobom sam! Baš me zanima kako će sve ovo završit! Nemoj kasnit’.“

* * *

Zatvorio je vrata veselo pozdravljajući:

„Hani am houm!“

Stan je bio mračan. Upali svjetlo. Po tišini je znao da u njemu nema nikog. Prazni stanovi posebno šute. Iako nije želio priznati, znao je. Posljednjim ostacima nade prođe do kraja hodnika, proviri u dnevni i uđe u kuhinju. Još jedan klik šaltera. Na stolu se bijelio presavijeni papir otkrivajući vitičasti rukopis. Na točkama, tinta je probila bjelinu.

„Jebo te, e... A nikada nisam slušao *EKV*.“

Ovaj broj časopisa *Ulaznica* je objavljen zahvaljujući finansijskoj podršci Pokrajinskog sekretarijata za kulturu i obrazovanje.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

82+3

ULAZNICA : časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja / glavni urednik Vladimir Arsenić. – God. 1, br. 1 (1967)– . – Zrenjanin : Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin”, 1967–. – 24 cm

Pet brojeva godišnje
ISSN 0503-1362

COBISS.SR-ID 9987330

ULAZNICA

časopis za kulturu,
umetnost i
društvena pitanja,
Zrenjanin,
god. XLII,
jul 2009.
Broj 214-217

Telefon:
023/566 210
e-mail:
ulaznica@zrbiblio.org

Rukopise slati
na adresu:
Gradska narodna
biblioteka
„Žarko Zrenjanin”,
Trg Slobode 2,
23000 Zrenjanin

Rukopise otkucati ili
poslati u elektronskom
mediju. Rukopisi se ne
vraćaju

Cena po jednom primerku 200,00
dinara, godišnja pretplata 1000,00
dinara (za inostranstvo 2000,00
dinara). Pretplatu slati na račun
840-74664-12 Gradske narodne
biblioteke sa naznakom
„Za Ulaznicu”

SLOG I PRELOM:
Vladimir Arsenić i
Vladimir Tot

DIZAJN KORICA:
Gabrijela Parigros

ŠTAMPA:
Gradska narodna biblioteka
„Žarko Zrenjanin”, Zrenjanin

